T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI
ANASANAT DALI

SÜLEYMANİYE KÜTÜPHÂNESİ'NDE BULUNAN MESNEVÎ'LERİN BEZEME ÖZELLİKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hasan KORKMAZ

İstanbul - 2008

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI
ANASANAT DALI

SÜLEYMANİYE KÜTÜPHÂNESİ'NDE BULUNAN MESNEVÎ'LERİN BEZEME ÖZELLİKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hasan KORKMAZ

TEZ DANIŞMANI
YRD.DOÇ. GÜLNUR DURAN

İstanbul - 2008

T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TUTANAK (YL – 1)

Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans programı 10040416 no.'lu öğrencisi Hasan KORKMAZ'ın Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 14. maddesine göre hazırlayarak Enstitü'ye verdiği "SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN MESNEVİLERİN BEZEME ÖZELLİKLERİ" adlı tezini, Enstitü Yönetim Kurulunun 22 Mayıs 2008 günü yapılan toplantısında tayin edilen aşağıda isimleri ve imzaları bulunan biz jüri üyeleri huzurunda ilgili yönetmeliğin 15. maddesi gereğince ...80..... dakika süre ile savunmuş ve sonuçta ;

A) Yüksek Lisans öğrencisi Hasan KORKMAZ'ın tez savunmasında ..... olduğu ..... ile kararlaştırılmıştır.

B) Adı geçen öğrencinin başarısız olması halinde kendisine tezini düzeltmesi veya yeniden yazılabilmesi için ..... ay süre tanınmıştır.

İşbu tutanak 3 (üç) nüsha tanzim edilmiş ve Enstitü Müdürlüğü' ne sunulmak üzere tarafımızdan imzalanmıştır.

Yrd.Doç.Gülnur DURAN DANIŞMAN	Prof.Çiçek DERMAN ÜYE	Prof.Dr.Ayşe ÜSTÜN ÜYE
Prof.Dr.Sitare TURAN BAKIR YEDEK ÜYE		Prof.Muhittin SERİN YEDEK ÜYE

MADDE 15. :

a) Tezli Yüksek Lisans programındaki bir öğrenci, elde ettiği sonuçları ilgili kurul tarafından belirlenen kurallara uygun biçimde yazmak ve tezini jüri önünde savunmak zorundadır.

b) Yüksek Lisans tez jürisi, ilgili anasanat dalı başkanlığı' nın önerisi ve yönetim kurulu onayı ile atanır. Jüri, biri öğrencinin tez danışmanı ve en az biri yüksek öğretim kurumu içindeki başka bir anasanat dalından veya başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere üç veya beş kişiden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda ikinci tez danışmanı jüri üyesi olamaz.

c) Jüri üyeleri, söz konusu tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde toplanarak öğrenciyi tez sınavına alır. Tez sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru – cevap bölümünden oluşur. Sınav süresi en az 45, en çok 90 dakikadır.

d) Tez sınavının tamamlanmasından sonra jüri tez hakkında salt çoğunlukla " kabul ", " red " veya " düzeltme " kararı verir. Bu karar ilgili anasanat dalı başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişiği kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde tekrar savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin enstitü ile ilişiği kesilir.

Tutanağı Tanzim Eden : Neslihan POLAT
Enstitü Sekreteri

ÖNSÖZ

Tezhip sanatının en güzel örnekleriyle bezenmiş Kur'ân'dan sonra en çok üzerinde durulmuş eserler olan *Mesnevî*'lerin bezemelerine olan merakım, *''Süleymaniye Kütüphânesi'nde Bulunan Mesnevî'ler ve Bezeme Özellikleri''* isimli tez konumun seçiminde etkili olmuştur.

Mevlâna Celâleddin Rumî'nin 800. doğum yılı nedeniyle Unesco tarafında "Mevlâna yılı" olarak ilan edilen 2007 yılında, bu çalışmayla Hz. Mevlâna'nın eserlerinin bir kısmını bezeme yönünden incelemek beni oldukça heyecanlandırmıştır. İlk zamanlardan başlayarak günümüze kadar hızla dünyanın dört bir yanına yayılmış bu eserler, günümüzde belli bir merkezde olmayıp, hem yurt içinde hem de yurt dışında çeşitli müze, kütüphâne ve koleksiyonlarda bulunmaktadırlar. Bir başlangıç olarak kabul edilebilecek olan bu çalışmada, pek çok kıymetli yazma eseri bünyesinde bulunduran Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki örneklerle bu konu hakkında bir fikir yürütülebilmesi ve bu konuya küçük bir katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu vesileyle yapmış olduğum araştırma ve incelemeler sayesinde Hz. Mevlâna'nın yaşamı ve düşüncelerini daha yakından tanıma fırsatı yakalayarak, manevîyatı konusunda da güzel bir başlangıç yapmış olduğumu düşünüyorum.

Tezin hazırlanmasında, konusunun belirlenmesinden başlayarak, bilgi, deneyim ve yardımlarını eksik etmeyen, konu ile ilgili özel arşiv ve kütüphânesini kullanımıma sunan, tez danışmanım ve hocam Yrd. Doç. Gülnur Duran'a, eğitim hayatım boyunca bilgi, tecrübe ve verdikleri derslerle bizleri yetiştiren, desteklerini üzerimizden hiç eksik etmeyen sevgili hocalarım Prof. Çiçek Derman, Prof.(h.c.) Uğur Derman ve Prof. Muhittin Serin'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Farsça yazıların okunmasında yardımları olan sayın Talip Mert ve Majid Espondiarpour'a, İngilizce çevirileri yapan sayın Mehmet Gürcü Bey'e, Konya Mevlâna Müzesi'nin değerli çalışanı Hacer Kara hanımefendiye, Süleymaniye Kütüphânesi yetkili ve çalışanlarına, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphânesi'ne vermiş oldukları hizmetten dolayı teşekkür ederim.

Bütün eğitim hayatım ve çalışmalarım süresince anlayış ve sabırlarını esirgemeyen ve hep destekleyen ablam Aysun Korkmaz'a ve anneme sonsuz teşekkürler ederim.

Hasan Korkmaz
Nisan 2008, İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....I

ÖZET.....IV

SUMMARY.....V

GİRİŞ.....1

1.Konunun Kapsamı ve Araştırılmasında İzlenen Yöntem.....1

1. HZ. MEVLÂNA'NIN HAYATI, ESERLERİ ve MESNEVÎ.....3

1.1. Hz. Mevlâna'nın Hayatı.....3

1.2. Hz. Mevlâna'nın Eserleri.....11

1.3. Mesnevî.....13

1.3.1. Mesnevî'nin Yazılmasına Vesile Olan Çelebi Hüsâmeddîn.....16
1.3.2. Mesnevî Nasıl Yazıldı.....16
1.3.3. Kaç Yılda ve Ne Zaman Yazıldı.....19
1.3.4. Niçin Farsça Yazılmıştır.....19
1.3.5. Yedinci Cild Meselesi.....20

2. TEZHİP SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ İÇİNDE MESNEVÎ TEZHİBİ.....21

3. KATALOG: Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki Mesnevî'ler.....41

3.1. Kat. No:01 Halet Efendi – 000171.....42
3.2. Kat. No:02 Hacı Selim Ağa – 000554.....71
3.3. Kat. No:03 Hacı Beşir Ağa – 000376.....87
3.4. Kat. No:04 Fatih – 002812.....114
3.5. Kat. No:05 Musalla Medresesi – 000117.....128

3.6. Kat. No:06 Fatih – 002813 143
3.7. Kat. No:07 Amcazade Hüseyin Paşa – 000292 162
3.8. Kat. No:08 Damat İbrahim Paşa – 000757 183
3.9. Kat. No:09 Damat İbrahim Paşa – 000756 202
3.10. Kat. No:10 Düğümlü Baba – 000345 220
3.11. Kat. No:11 Halet Efendi – 000324 233
3.12. Kat. No:12 Hamidiye – 000696 245
3.13. Kat. No:13 Halet Efendi – 000174 270
3.14. Kat. No:14 Fatih – 002811 309
3.15. Kat. No:15 Turhan Valide Sultan – 000191 326
3.16. Kat. No:16 Yazma Bağışlar – 005498 343

DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA 363

SONUÇ 375

KAYNAKÇA 377

EKLER 388

1. RESİM LİSTESİ 388

2. ÇİZİM LİSTESİ 396

KISALTMALAR 397

SÖZLÜK 398

ÖZGEÇMİŞ 405

ÖZET

"Süleymaniye Kütüphânesi'nde Bulunan Mesnevî'lerin Bezeme Özellikleri" isimli bu çalışmada, Mesnevî bezemeleri ve bunun Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki örnekleriyle birkaç makale düzeyinde incelenmiş yayın dışında herhangi bir kaynak bulunmayan bu konuya küçük bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Mushaflar ile İslâmiyet'i şerh ve tefsir eden kitaplardan sonra Mevlâna Celaleddin Rumî'nin Mesnevî'siyle, "..ilk kez bir edebiyat kitabı böylesine anıtsal ölçüde tasarlanmış, görkemli ve göz alıcı üslûpta tezhiplenmiştir.."

Süleymaniye Kütüphânesi'nde bulunan Mesnevî'ler arasından kronolojik sıraya göre belirlenen ve katalog bölümünde incelemeye alınan hemen hemen her yüzyıldan örnekler içeren bu inceleme de, amaçlanan hedefe yönelik sonuçlara varılmaya çahşılmıştır.

İlk tezhipli Mesnevî'den başlayarak Selçuklu Devleti ve Anadolu Beylikleri dönemlerinde yazılan Mesnevî'lerin bezemelerinde sistematik bir program izlenerek Mesnevî'yi meydana getiren her kitabın bölümlerine uygulanan zahriye, dîbâce, beyitlerin başladığı sayfalar ve hâtime(ketebe) sayfalarındaki bezemeler, yüzyıllar içinde dönemlerinin özelliklerine göre değişim göstermektedir. Önemli kişiler için hazırlanan ve eserin okunma amacından çok saygınlık göstergesi olarak hazırlanmış Mesnevî'lerde, daha zengin bezemeler görülürken, her kısmında tezhip bulunmayanların, Mevlevî ve Mesnevîhan'lara hazırlanan okunma amaçlı Mesnevî'ler oldukları da düşünülebilir.

İlk örneklerinde dört sütûn üzerine tertip edilerek uygulanan yazı sahâlarının, ilerleyen dönemlerde buna ek olarak iki ve üç sütûn üzerine tertip edilmiş örneklerine de rastlanmıştır. İnceleme sonucunda varılan diğer bir özellik de, Mushaf bezemelerinde bir gelenek olan Mushaf gülü bezemelerinin en eski Mesnevî'de de uygulandığı görülmektedir. Özellikle Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'in eserlerinde, Anadolu'ya has bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hususiyet daha sonraki yıllarda üretilen Mesnevî bezemelerinde terk edilmiştir. Bazen dîbâce sayfalarının metin aralarında ve üst kısımlarında, bazen de farklı yerlerde görülebilen durakların, incelenen pek çok Mesnevî'de kullanılmadığı da dikkati çekmektedir.

Hasan Korkmaz 2007
(Yüksek Lisans Tezi)

SUMMARY

In The work called "Ornamentation Characteristics of the Mesnevies Find Out in The Suleymaniye Library" there are no sources except few articles concerning the Poems Ornamentation and they samples find out in the Suleymaniye Library, therefore this work is aiming to do a little contribution to this subject.

Together with the Poems of Mevlana Celaleddin Rumi, Kuran and books explaining and interpreting Islamism, for the first time literature book is gilded in this kind of monumental manner, magnificently, glamorous style.

Among the Poems found in Suleymaniye Library, in this study specified in a chronological way, and taken into the evaluation in the catalogue section, containing from each century samples, is tried to come towards the aimed results.

Starting from the first gilded Poem in the period of Selcuk's State and Anatolian Principalities, trough following a systematical program is seen that changes are noticed in every books section pages ornamentation of the Poem applied in paraphrases, starter, headgear, title, epilogs in an accordance to the periods characteristics. In the Poems that are issued with purpose to be presented for showing off purposes rather than to be read, more richer ornamentations are seen, the Poems that are issued for reading purpose, they ornaments are rather simple ones and can be thought that these Poems are issued for the Mesnevians (Poets).

In first sample writings writing area was established with four columns, later on samples can be found with texts that two and three columns were added. After the investigations is find out another characteristics that is the Kuran rose ornamentation as a tradition in the Kuran ornamentations, this is applied in the most oldest Poem. This is so especially in the works of Mevlana and his son, like a special application arrangements in Anatolia. This specification ornamentation of Poems is given up in the latest works. After the investigation of many Poems is find out that there can not be seen usage of this specific ornament. Although sometimes were seen in the starter pages in between the test and in the upper parts, sometimes in different stopping places as well.

Hasan Korkmaz 2007
(Postgraduate Thesis)

GİRİŞ

1.Konunun Kapsamı ve Araştırılmasında İzlenen Yöntem

XIII. yüzyılda Mevlâna Celaleddîn-î Rumî etrafında oluşup, tasavvufi bir akım olarak yaygınlaşan *Mevlevî*'lik ve onun rehberi kabul edilen *Mesnevî*, ilk zamanlardan başlayarak günümüze kadar hızla dünyanın dört bir yanına yayılmış, bu tasavvufi düşünceyi benimseyen pek çok millet, sayıları belki de binlerce yi bulan nüshalar üretmişlerdir.

Mevlâna'nın *Mesnevî*'si, Mushaf ve Hadis'ten sonra üzerinde en çok durulmuş ve kıymet verilmiş İslâm edebiyatı mahsulü olup, nüshaları manevî değerine uygun bir şekilde bezenerek meydana getirilmiştir. Bu eserler günümüzde belli bir merkezde olmayıp, hem yurt içinde hem de yurt dışında çeşitli müze, kütüphâne ve koleksiyonlarda bulunmaktadırlar.

Mesnevî'lerin bezemelerinde sistematik bir programın izlenip izlenmediğinin anlaşılabilmesi ve diğer özelliklerinin tespit edilebilmesi için çok kapsamlı ve geniş bir coğrafyanın araştırılması gerekmektedir. Belki bir başlangıç olarak kabul edilebilecek olan bu çalışmada, pek çok kıymetli yazma eseri bünyesinde bulunduran Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki örneklerle bu konu hakkında bir fikir yürütülebilmesi ve küçük bir katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın ilk aşamasında kütüphâne kayıtları taranarak Mesnevî nüshaları saptanmıştır. Süleymaniye Kütüphânesi'nde kayıtlı olmasına karşın beşi Beyazıd Devlet Kütüphânesinde, biri de Hacı Selim Ağa Kütüphânelerinde bulunan, sayıları toplamı 161'i bulan *Mesnevî*'lerin ulaşılabilinen büyük bölümü tek tek incelenerek bezemeli ve altı kitabın aynı cild içinde, tam olanları tespit edilmiştir. Tespit edilen örnekler arasından seçilenlerin künyesi, hattatı, tarihleri belirlenmeye çalışılarak katalog bölümünde incelenmiştir. Bunların 2 adedi XIV.yy'a, 6 adedi XV.yy'a, 1 adedi XVI.yy'a, 3 adedi XVII.yy'a, 1 adedi XVIII.yy'a, 1 adedi XIX.yy'a ait ve 2 adedi de tarihsiz olmak üzere 16 adettir.

Yapılan araştırmalar çerçevesinde Süleymaniye Kütüphânesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphânesi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Kütüphânesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kütüphânesi, İslâm

Araştırmaları Merkezi Kütüphânesi, Konya Mevlâna Müzesi Kütüphânesi ve Hacı Selim Ağa kütüphânelerinde incelemelerde bulunulmuştur.

Süleymaniye Kütüphânesinde bulunan *Mesnevî*'ler arasından kronolojik sıraya göre belirlenen ve katalog bölümünde incelemeye alınan eserler her dönemden en az bir örnek olmak üzere seçilmiştir.

"*Süleymaniye Kütüphânesi'nde Bulunan Mesnevî'lerin Bezeme Özellikleri*" isimli bu çalışma üç ana bölümde incelenmektedir.

Çalışmaya I. bölümde, *Hz. Mevlâna'nın Hayatı, Eserleri ve Mesnevî* başlığı altında, eserin müellifi olan Mevlâna Celaleddîn-î Rumî'nin hayatı ve eserleri hakkında gerekli açıklamalar yapılarak başlanmıştır.

II. bölümde *Tezhip Sanatının Tarihsel Gelişimi İçinde Mesnevî Tezhibi* başlığı altında *tezhip* sanatının gelişimi içinde göstermiş olduğu özellikler ve Konya Mevlâna Müzesi Kütüphânesinde bulunan, bilinen en eski *Mesnevî* nüshası hakkında gerekli izahat verilmeye çalışılmıştır.

III. bölüm, *Katalog: Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki Mesnevî'lerde* ise, altı kitabı aynı cild içinde bulunan *Mesnevî*'ler arasından seçilen eserlerin bezemeli sayfaları tek tek incelemeye alınmıştır. Eserlerin cild özelikleri, bulunduğu yer, envanter no, eserin adı, müellifi, eserin eb'adı, yazı cinsi, satır /sütûn sayısı, dili, ketebe kaydı, hattatın adı, istinsah yeri/tarihi, kullanılan mürekkepler, kâğıt rengi/âharı, bezemeli sayfaları, bezemelerde kullanılan motif, kompozisyon, renk ve tezhip özellikleri, sayfa düzenlemeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Hususiyet gösteren bezemeli sayfalar arasından seçilenler çizimleri yapılmıştır.

Değerlendirme ve Karşılaştırma'da incelenen eserlere ait genel bezeme hususiyetleri değerlendirilerek, aralarındaki ortak olan veya olmayan özellikler tespit edilip bir *Sonuca* varılmaya çalışılmıştır.

Çalışma kaynakça, ekler, kısaltmalar ve konuyla ilgili tezhip sanatı terminolojisinin yer aldığı sözlük eklenerek tamamlanmıştır.

1. HZ. MEVLÂNA'NIN HAYATI, ESERLERİ ve MESNEVÎ

1.1.Hz. Mevlâna'nın Hayatı

Doğumun büyük mutasavvıf, âlim, düşünür ve şairi Mevlâna Celâleddîn-î Rumî, bugünkü Afganistan sınırları içerisinde bulunan Horasan'ın Belh şehrinde 30 Eylül 1207'de (H. 6 Rebiülevvel 604) doğmuştur.[1] Doğum tarihinin doğru olmadığı hususunda çeşitli iddialar vardır. Ancak genellikle 1207 tarihi savunulmaktadır. Mevlâna ve ailesini yakından tanıyıp takip edenlerin rivayetlerini öğrenmek suretiyle en doyurucu eser olan, **Şemseddin Ahmed el-Eflâki'nin** menkıbeli biyografya kitabı **Menâkibu'l Ârifin**, bu hususta en sağlam ve güvenilir kaynak olarak gösterilmektedir.[2]

Mevlâna'nın asıl adı "Muhammed," lâkabı "Celâleddîn"'dir.[3] Doğduğu yere nispetle "Belhî", ikinci vatanı Anadolu'ya nispetle "Rumî"[4]'de denilir. "Hazret-i Pir", "Molla-yı Pir", "Şeyh"[5] "Molla Hünkâr", "Mevlâna Hünkâr", "Hüdâvendigâr",[6] gibi lâkaplarının yanı sıra "Efendimiz, Büyüğümüz" anlamına gelen ve Selçuklular zamanında büyük bilgelere, şeyhlere hitap için kullanılan "Mevlâna" kelimesi, devrinde ve sonrasında Celâleddîn Rumî'ye has bir ad haline gelmiştir.[7]

---

[1] Câmî, Abdurrahmân; **Nefehâtu'l Üns: Evliya Menkıbekeri**, Çev. ve Şrh. Lâmiî Çelebî, Haz. Süleyman Uludağ Ve Mustafa Kara, İstanbul 1995, s.634.
Âbidin Paşa, **Tercüme Ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf**, İstanbul 1324, s.6.
Bedîüzzaman Fürûzanfer; **Mevlâna Celâleddîn**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, s.1.
Öztuna, Yılmaz; Mevlâna Celâleddîn-î Rumî/**Hayat Tarih Mecmuası**, S.11, Aralık 1971, s.4–7.

[2] Yağmur, Sinan; **Hz.Mevlâna /Hayatı Ve Mesnevî'den Seçmeler**/ *Temsîre Ve Ateş*, Konya 2005, s.9.
Önder, Mehmet; **Mevlâna Celâleddîn-i Rumî**, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları:671/Türk Büyükleri Dizisi:12, Ankara 1986, s.33.
Yazıcı, Tahsin(Çev.); Feridûn B. Ahmed-İ Sipehsâlâr, Er-Risâle: Mevlânâ Ve Etrafındakiler, Tercuman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977, s.33.

[3] Türk Ans., Celâleddîn-î Rumî mad.,C.10, s. 106., Ankara 1960, Milli Eğitim Basımevi
Karaköse, Şaban; **Tarih Boyunca Dünyada Mevlânâ Nefesi**, Rağbet Yay., İstanbul 2006, s.9.

[4] Türk Ans. a.y.
Fürûzanfer; a.g.e., s.4–5.
Can, Şefik; **Mevlâna Hayatı Şahsiyeti Fikirleri**, Ötüken Yay. İstanbul 1995, s.32.
Çelik, İsa; 'Mesnevî-i Manevî', **Tasavvuf// İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi** Yıl:6, s.14, Ocak-Haziran 2005 (Mevlâna Özel Sayısı) s.662.

[5] Karaköse, Şaban; a.g.e., s.9.

[6] Büyük Larousse, C.16, s.8084.
Türk Ans., a.y.
Sipehsâlâr; a.g.e., s.34; Can, Şefik; a.g.e., s.32; Karaköse, Şaban; a.g.e., s.9

[7] Türk Ans. a.y.

Mevlâna'nın milliyeti meselesi çok tartışılmış ise de aynı aileden gelen Dr. Feridun Nazif Uzluk, dedesinin Türk olduğunu söylemektedir. Ayrıca Hz. Mevlâna da Türk olduğunu şu rubâîsiyle açıkça bildirmektedir.

" Beni yabancı yerine koymayın, ben bu mahalledenim
Ben sizin mahallenizde evimi arıyorum.
Düşman gibi görünüyorsam da düşman değilim.
Hintçe konuşsam da aslım Türk'tür."[8]

Mevlâna'nın babası devrinin büyük bilginlerinden olan, Celâleddîn Hüseyin Hatibî'nin oğlu "Sultan'ül Ûlemâ" (Âlimlerin Sultanı) ünvanı ile tanınan Muhammed Bahâeddin Veled'dir.[9] Bahâeddin Veled'in annesi Harzemşahlar hanedanından, Alâeddîn Muhammed Harzemşah'ın kızı Melike-i Cihan Emetullâh Sultan'dır.[10] Mevlâna'nın annesi ise Belh emîri Rükneddîn'in kızı Mü'mine Hâtun olup, Harzemşahlar Türk İmparatorluk hanedanından bir prensestir.[11]

Belh'ten Ayrılış: Belh'te vaazları, nasihat ve sohbetleri ile dinleyenlere feyz vererek etrafına pek çok insan toplamayı başaran Bahâeddin Veled ve mutasavvuflarla başlangıçta arası iyi olan, onun meclislerine giden Muhammed Harezmşah'ın,[12] Fahreddîn-i Râzî ve diğer Yunan felsefesine değer veren filozların telkin ve kışkırtmalarıyla Bahâeddin Veled'e karşı cephe alması onu küstürerek göç etmeye sevk etmiştir.[13] Yaklaşmakta olan Moğol tehlikesini sezmiş olması da göç sebeplerinden biri

---

[8] Samancıgil, Kemal; **Mevlâna**, Cep Kitapları Yayınevi, İstanbul 1960, s.15.
Can, Şefik; **Rubâîler**: **Mevlâna'nın Rubâîleri**, Kültür Bakanlığı, Ankara 2001, Rubâî No:1496
Kabaklı Ahmet; *'Mevlâna'nın Sosyal Görüşleri'*, Bildiriler Uluslar Arası Mevlâna Bilgi Şöleni 15–17 Aralık, 2000, s.184.
Çelik, İsa; a.g.m., s.662.
[9] Önder, Mehmet; **Mevlâna Mesnevî'de Hikâyeler**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1973, s.11–12.
Samancıgil, Kemal; a.g.e., s.7.
[10] Sipehsâlâr; a.g.e., s.18,
Şemseddin Ahmed El-Eflakî; **Menâkibu'l Ârifîn**, I, 165,
Bedîüzzaman Fürûzanfer; a.g.e., s.9
Yeniterzi, Emine; **Mevlâna Celâleddîn-î Rumî**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1995, s.32.
[11] Öztuna, Yılmaz; **Türk Tarihinden Yapraklar**, Meb yayınevi, İstanbul 1992, s.249.
Lermioğlu, Ayten; **Hz. Mevlâna Ve Yakınları**, Redhouse Yayınevi, İstanbul 1969, s.9.
Önder, Mehmet; **Mevlâna Celâleddîn-î Rumî**, s.12., Çelik, İsa; A.G.M., s.662.
[12] Eflakî; a.g.e., I, 170-171; Fürûzanfer;" a.g.e., s.13.
[13] Sipehsâlâr; a.g.e., s.20., Eflakî; a.g.e., I, 169-170.; Fürûzanfer;a.y.
Sultan Veled; **İbtidânâme**, Çev. Abdulbaki Gölpınarlı, Güven Matbaası, Ankara 1976, s.240.
Câmî, Abdurrahmân; a.g.e., s.632.

olarak ifade edilmektedir.[14] Yıllarca sürecek bu yolculuğa başlanıldığında Hz. Mevlâna'nın henüz beş-altı yaşlarında olduğu belirtilmektedir.[15]

Bahâeddin Veled, büyük oğlu Muhammed Alâeddin, küçük oğlu Muhammed Celâleddîn, eşi Mü'mine Hatun, dervişleri, kendi adamları, kitapları ile kalabalık bir kafile halinde ilk menzil olan Nişapur'a doğru yola çıkmıştı.[16] Devrin büyük ilim ve kültür merkezi olan Nişapur'da büyük bilgin Ferideddîn Attar tarafından ağırlanan Bahâeddin Veled burada ilmi sohbetlerde bulunarak halkı aydınlatmıştır. Ferideddîn Attar; Bahâeddin Veled'e *"Umarım ki, senin bu oğlun, âlemde yanacak gönülleri, yakın zamanda ateşleyecektir"* dediği, küçük Celâleddîn'i takdir etmiş, o günlerde yazmış olduğu '**Esrarnâme**' adlı eserinin bir nüshasını da ona armağan etmiştir.[17] Bu kitap babasının '**Ma'ârif**' adlı kitabından sonra Mevlânâ'da derin izler bırakacak olan ikinci kitap olmuştur.[18]

Kervan Nişapur'dan Bağdad'a doğru yola çıkmıştı. Burada halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılan Bahâeddin Veled, Halife tarafından saraya davet edilmiş, ancak o bu davete icabet etmeyerek *"İmamlara medrese daha münasiptir"* demiş, burada çok kalmayarak birkaç gün sonra da Kûfe yoluyla Mekke'ye doğru hareket etmiştir.

Hac farizasının ifasından sonra Medine'ye gelinerek, Hz. Peygamberin kabr-i şerîfi ziyaret edilmiş, oradan da Kudüs'e geçilmiştir. Kudüs'te Mescid-i Aksa ziyaretinden sonra Şam'a hareket edilmiştir. Şam'da da pek çok âlim ve şeyhlerle görüşülüp sohbetler yapılır. Bu arada **Muhyiddîn b. Arabî** ile de görüşürler. **Muhyiddîn b. Arabi,** "Sultan'ül Ûlemâ" ve Mevlânâ yanından ayrılırken, *" Subhanallah, bir derya bir gölün arkasına takılmış gidiyor"* diyerek Mevlânâ'daki kabiliyeti işaret etmiştir.[19]

---

[14] Eflakî; a.g.e., I, 180-181.; Fürûzanfer;a.g.e., s.23.
Türk Ans., a.g.e., s. 107.,
Önder, Mehmet; a.g.e., s.18.
[15] Eflakî; a.g.e., I, 175.; Yağmur, Sinan; a.g.e., s.10.
Genç, Vedat; **Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler**, İstanbul 1994, s.113.
[16] Türk Ans., a.g.e., s. 107,
Âbidin Paşa; a.g.e., I,s.7.; Fürûzanfer; a.g.e., s.24; Çelik, İsa; a.g.m., s.663.
Önder, Mehmet; a.g.e., s.18.
[17] Önder, Mehmet; a.g.e., s.19.; Türk Ans. a.y.
[18] Yağmur, Sinan; a.g.e., s. 13.
[19] Türk Ans. a.y.; Sipehsâlâr; a.g.e., s.22.; Eflakî; a.g.e., I, s.182.
Kabaklı Ahmet; '**Mevlâna**' Toker Yayınları, İstanbul 1972, s.20.; Can; a.g.e., s.36.

Kervan Şam'dan Halep, Malatya yolu ile Erzincan'a geldiğinde burada Mengücek oğullarından **Fahreddîn Behrâmşah** hüküm sürmekte idi. Onun hanımı **İstemî Hâtun**'un bina ettirdiği İstemiyye medresesinde ikamet ederler ve onların büyük ikramlarına nail olurlar. Burada çok durmayıp Karaman'a (Lârende) giderek, **Sultan'ül Ûlemâ** buranın emîri olan **Emir Mûsâ**'nın yaptırdığı medresede yedi yıl dersler okutup, vaazlar vermiştir.

Bu sırada Mevlâna genç ve bilgin bir delikanlı olarak babasının derslerine devam ediyor, gece gündüz çalışıyor ve araştırıyordu.[20] Mevlâna Karaman'da babasının has müritlerinden olan Hoca Şerafeddîn Lâlâ Semerkandî'nin kızı Gevher Hatun ile 1225'de sade bir düğün ile nikâhlandı.[21] Düğünden kısa süre sonra annesi Mü'mine Hâtun vefat etti. Onu ağabeyi Muhammed Alâeddin'in vefatı takip etti. Bu üzücü ölümlerin acılarını Mevlâna'nın 1226'da (H.623) ilk çocuğu Sultan Veled ve sonra da ikinci oğlu Alâeddin Çelebi'nin dünyaya gelmeleri unutturmuştu. Mevlâna iki oğlunun annesi Gevher Hâtun vefat ettikten sonra Konya'lı İzzeddin Ali'nin kızı Kerrâ (Kirâ) Hâtun isminde dul bir kadınla evlenmiş, bu evlilikten de Emir Âlim Çelebi isminde bir oğlu, Melike Hâtun isminde birde kızı olmuştu.[22]

Konya'ya Geliş: Bu dönemde Anadolu'nun büyük bir kısmına Selçuklu Devleti hâkimdi ve siyasi açıdan en parlak dönemini yaşamaktaydı. 1219 yılında kardeşi Sultan I. İzzeddin Keykavus'un yerine geçen I. Alâeddin Keykubâd, bilim ve sanata karşı derin ilgisi ve sevgisiyle tanınmış bir hükümdardı. Sultan'ül Ûlemâ Bahâeddin Veled'in Lârende'de oturduğunu öğrenen I. Alâeddin Keykubâd, onu Konya'ya davet etmiş ve bunun üzerine Bahâeddin Veled, 1228 yılında ailesiyle birlikte Konya'ya göç etmiştir. Konya'ya geldikten iki yıl sonra Bahâeddin Veled 23 Şubat 1231 (18 Rebîulâhır 628) yılında burada vefat edince[23], henüz yirmi dört yaşında olan Mevlâna'ya aynı itibar gösterilmiş ve Mevlâna Konya'nın en yüksek dereceli medreselerinde dersler vermeye başlamıştır.[24]

Nahifî Süleyman Efendi; *Mesnevî-i Şerîf Aslı Ve Sadeleştirilmişiyle Manzum Nahifî Tercümesi*, I-IV, Haz. Amil Çelebioğlu, Sönmez Neşriyât, İstanbul 1967–1972, I, A, Ss. A-B, (Amil Çelebioğlu'nun, 'Birkaç Söz' Başlıklı Yazısı),
Genç, Vedat; a.g.e., s.113.

[20] Önder, Mehmet; a.g.e., s.23.

[21] Çelik, İsa; a.g.m., s.663.; Önder, Mehmet; a.g.e., s.23.; Samancıgil, Kemal; a.g.e., s.17.

[22] Eflakî; a.g.e., II, s.465-466.; Samancıgil, Kemal; a.g.e., s.27-28.
Karaköse, Şaban; a.g.e., s.14.; Yağmur, Sinan; a.g.e., s.15.; Önder, Mehmet; a.g.e., s.70.
Yeniterzi, Emine; **Mevlâna Celâleddîn-î Rumî**, Ankara 1995, s.4.

[23] Sipehsâlâr; a.g.e., s.23.; Eflakî; a.g.e., I, s.192.; Âbidin Paşa; a.g.e., I, s.8; Çelik, İsa; a.g.m., s.664.

[24] Önder, Mehmet; **Gönüller Sultanı Mevlâna**, İsatanbul 1961, s.6-8.
Gölpınarlı, Abdulbaki; **Mevlânâ Celâleddîn, Hayatı, Felsefesi, Eserleri**, İstanbul, 1951, s.7.

Medresenin ve dergâhın bütün yükü omuzlarına binen ve babasının ölümüyle içinde büyük bir boşluk hisseden Mevlâna'nın yardımına bir yıl sonra babasının önde gelen müritlerinden ve küçükken kendisinin eğitimi ile meşgul olmuş Seyyid Burhâneddîn Muhakkak-ı Tirmizî yetişti(1232). Mevlâna ona intisab ederek dokuz yıl onun hizmetinde ve eğitiminde bulundu. Mevlâna babasından sonra kendisine mürşitlik yaparak ilmi ve tasavvufi yönden yetişmesinde önemli rol oynayan Seyyid Burhâneddîn Muhakkak-ı Tirmizî'nin telkinleri ile ilim tahsilinde eksiklerini tamamlamak üzere önce Halep **Hâleviyye Medresesi**'ne sonra da Şam **Makdeviyye Medresesi**'ne gitti. Yedi yıl süren bu eğitim seyahatinde çeşitli âlimlerle görüşerek ilim ve irfanını geliştirdi.[25] Konya'ya döndükten kısa bir süre sonra hocası Seyyid Burhâneddîn Muhakkak-ı Tirmizî vefat etmişti.

"Hamdım, piştim, yandım" sözleriyle ömrünü üç safhaya ayıran Mevlâna'nın doğumundan Seyyid Burhâneddîn Muhakkak-ı Tirmizî'yle karşılaşıp ona mürit oluncaya kadar geçen zaman *"Hamlık"*, onunla geçirdiği dokuz senelik süre *"pişmek"(olgunlaşma)* ve Şems-i Tebrîzî ile buluştuktan sonra ölünceye kadar olan süreç ise "*yanmak* " safhalarını oluşturmaktadır.[26]

Hocası Seyyid Burhâneddîn Muhakkak-ı Tirmizî'nin vefatından sonra Mevlâna medresede eğitim ve öğretime devam etti, bulunduğu meclislerde binlerce kişi hazır bulunur, büyük bir sevgi ve ihtişam içinde onu dinlerlerdi.

Mevlâna ve Şems: 29 Kasım 1244 (H.26 Cemâziyelâhir 642) yılında Tebrîzli Muhammed Şemseddîn (Şems-i Tebrîzî) isminde, yüksek fikir ve duygulara sahip, Mevlâna'yı Mevlâna yapacak esrarengiz bir dervişin Konya'ya gelmesiyle Mevlâna'nın hayatı tamamen değişmiştir. Şems-i Tebrîzî, otuz yedi yaşına kadar büyük bir bilgin şahsiyetiyle tanınan Mevlâna'nın içindeki deha ateşini tutuşturmuş ve artık bir gönül adamı olmuştur.[27] Kendisinden yirmi yaş kadar büyük olan bu dervişle karşılaşmasından sonra medreseyi bırakan, vaaz etmez ve müritleri ile ilgilenmez hale gelen Mevlâna, Şems ile uzun halvetlere çekiliyor ve Hakk'ı anlamada birbirlerine ayna oluyorlardı.

Genç, Sedef; Süleymaniye Ktp. Halet Ef. 171 Numaralı Mesnevî'nin Tezhip Tasarımı (Y.L.Tezi), İstanbul 2002, s.27.
Öztuna, Yılmaz; *Mevlâna Celâleddîn- Rumî*/ **Hayat Tarih Mecmuası**, S.11, Aralık 1971
[25] Fürûzanfer; a.g.e., s.52; Çelik, İsa; a.g.m., s.664.
[26] Çelik, İsa; a.g.m., s.665.
[27] Önder, Mehmet; **Mevlâna'dan Güldeste**, Ankara 1990, s.6-7; Genç,Sedef; a.g.e., s.27

Bu durum Mevlâna'nın etrafındakilerin hiç de hoşuna gitmiyordu. İnsanlar arasında Şems'e karşı haset, kin ve nefret başlamıştı. Onun Mevlâna'yı kendilerinden uzaklaştırdıklarını düşünüyorlar, dedikodu ve eleştiriler yapıyorlardı. Şems, on altı ay kadar süren bu beraberliğin ardından işin çığırından çıktığını, herkesin kendisine düşman olduğunu görünce, bir gün ansızın ortadan kayboluverdi.(Şubat 1246)[28]

Şems'in bu ansızın yok oluşu Mevlâna'yı derinden etkilemiş ve çok üzmüştür. Mevlâna Şems'in yokluğunda divâneler gibi gazeller söylüyor, yüreğindeki ayrılık acısını dile getiriyordu. Her şeyin eskisi gibi olacağını düşünen müritler durumun daha da kötüleştiğini fark ederek Mevlâna'dan özür diledilerse de kırgınlık ve kızgınlığını geçirememişlerdir.

Şems'in Şam'da olduğunu öğrenen Mevlâna, oğlu Sultan Veled ve yirmi kişilik bir kafileyi çok içli mektuplar ve hediyelerle geri dönmesi için ona elçi olarak göndermiştir. [29]Şems Konya'ya geri geldiğinde (1246) Mevlâna adeta bayram etmiş, hatta kırgın olduğu kişileri dahi bağışlamıştır. Fakat çok geçmeden aralarında oğlu Alâeddin Çelebi'nin de olduğu bir grup, Şems'e karşı eski davranışlarını tekrar sergilemeye, Onu ve Mevlâna'yı üzmeye başlamışlardır. 1247'de esrarlı bir şekilde ikinci kez ortadan kaybolan Şems-i Tebrîzî hiçbir zaman bulunamamıştır ve büyük ihtimalle de öldürüldüğü düşünülmektedir.

Bu olaydan sonra Mevlâna, gece gündüz sema ediyor, gazeller, şiirler okuyor, kendini Şems ile aynı varlık olarak görüyor ve şiirlerinde onun adını mahlas olarak kullanıyordu.[30] Onu her yerde arıyordu. Hatta onu aramak üzere Şam'a dahi gitmişti. Mevlâna, Şems'in hayatta olmasından ümidini kesince, onu aramaktan vazgeçip Konya'ya dönerek irşat ve tebliğ görevine devam etti. Gerçi artık camilerde vaaz, medreselerde ders vermiyordu, ama dini anlatmaya, dervişlerin terbiyesiyle ilgilenmeye devam ediyordu.[31]

Konya'lı bir kuyumcu olan Selâhaddîn-i Zerkûbî, Seyyid Burhâneddîn Muhakkak-ı Tirmizî'den feyz almış, okuma-yazması olmayan fakat çok ârif ve sofi bir insandı. Mevlâna, Şems'in yerine onu koymuş ve can aynası olarak seçmişti.

---

[28] Türk Ans. a.g.e., s.108.
Karaköse, Şaban; a.g.e., s.12.; Çelik, İsa; a.g.m., s.666.; Ana Britannica, C.5, s.456
Büyük Larousse; C.16, s.8084
[29] Türk Ans., a.y.; Genç,Sedef; a.g.e., s.27.
[30] Önder, Mehmet; a.g.e., s.6-7.; Genç,Sedef; a.g.e., s.27.; Karaköse, Şaban; a.g.e., s.13.;
Türk Ans. a.g.e., s.109.
[31] Fürûzanfer; a.g.e., s.125.; Çelik, İsa; a.g.m., s.667.

Selâhaddîn-i Zerkûbî'nin kızı Fatma Gerake Hâtun'u büyük oğlu Sultan Veled'le nikahlayarak onunla olan bağını kuvvetlendirmişti.[32] Onu, yerine halîfe ve şeyh olarak ilan etmişti. On yıl kadar süren mutlu bir dostluğun ardından, Selâhaddîn-i Zerkûbî de Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu(1258).[33]

Mevlânâ Zerkûbî'nin ölümünden sonra baş mürit olarak " kendine içindeki nur hazinelerini keşfettiren" **Çelebi Hüsâmeddîn b. Muhammed b. Hasan**'a (1225-1284) halîfelik makamını vermiştir.[34] Çelebi Hüsâmeddîn, mensupları Âhi şeyhliği yapmış bir sülaleden geliyordu. Bundan dolayı Çelebi Hüsâmeddîn'e **Âhi-Türkoğlu** da denilmiştir.[35] Mevlâna'nın gönüldaşı ve halîfesi olan Çelebi Hüsâmeddîn'le devam eden on yıllık dostluğunun en güzel meyvesi, onun ricası ile ortaya çıkan muhteşem bir edebiyat ve tasavvuf klasiği olan Mesnevî olmuştur.[36]

Sevgiliye Visâl: Uzun ve yorucu bir hayatın ardından ansızın yüksek ateşli bir karaciğer hastalığının pençesine düşen Mevlâna, 17 Aralık 1273'de (H.5 Cemâziyelâhir 672) vefat ederek gerçek Sevgilisine kavuşmuştur.[37]

Mevlâna'nın Konya'daki cenaze törenine şehirli-köylü bütün halk, bilginler, sufiler, âhiler, devlet ileri gelenleri, Hıristiyanlar, Yahudiler, her dinden ve mezhepten insanlar katılmıştı. Onun bir rubâisinde söylediği: *"Gelsin varlık namına ne varsa gelsin... Kâfiri putperesti, mecusi'si gelsin.."* sözleri sanki bugün için söylenmişti. Halk hücum etmiş, o yüce insanın tabutuna dokunabilmek için birbirlerini çiğnemişlerdi. Sabahleyin evden çıkan tabut, pek yakın olan musallaya ikindiye doğru ancak varabilmişti.

Cenaze namazını Sadreddîn Konevî, Mevlâna'nın vasiyetine rağmen kendisinden geçmesi nedeniyle kıldıramamış, o sebeple namazı Kadı Sirâceddin

---

[32] Türk Ans. a.g.e., s.109.; Genç,Sedef; a.g.e., s.27.
[33] Fürûzanfer; a.g.e., s.137-138.; Sipehsâlâr; a.g.e., s.136-137.; Eflakî; a.g.e.,II, s.313.; Can, Şefik; a.g.e., s.73.; Sultan Veled; **İbtidânâme**, s.141-142.
[34] Sipehsâlâr; a.g.e., s.138.; Eflakî; a.g.e., II, s.324-325.; Can, Şefik; a.g.e., s.73.; Sultan Veled; **İbtidânâme**, s.143-147.; Fürûzanfer; a.g.e., s.141-144.
[35] Yağmur, Sinan; a.g.e., s.58.; Önder, Mehmet; a.g.e., s.87.
Türk Ans. a.g.e., s.109.
[36] Önder, Mehmet; a.g.e., s.90.; Karaköse, Şaban; a.g.e., s.14.; Çelik, İsa; a.g.m., s. 667.
Ana Britannica, C.5, s.456.
[37] Sultan Veled; **İbtidânâme**, s.121.
Türk Ans. a.g.e., s.109.
Çelik, İsa; a.g.e., s.668.; Önder, Mehmet; a.g.e., s.121; Samancıgil, Kemal; a.g.e., s.26; Genç,Sedef; a.g.e., s.28.; Karaköse, Şaban; a.g.e., s.14.; Öztuna, Yılmaz; a.g.e., s.242.
Büyük Larousse, C.16, s.8084; **Ana Britannica**, C.5, s.456

kıldırmıştı. Kalabalık nedeniyle cenaze akşam saatlerinde, bugünkü türbesinin bulunduğu, babası Sultan'ül Ûlemâ Bahâeddin Veled ve hocası Seyyid Burhâneddîn Muhakkak'ın yanına defnedilmiştir.[38] Türbesini, Selçuklu veziri Alameddin Kayser, Tebrîzli Bedreddin'e yaptırmıştır.
Mevlâna bir gazelinde:

"Ölüm günü tabutum yürüyünce şu dünyanın dertleriyle dertleniyorum sanma. Bana ağlama, yazık yazık deme. Şeytanın tuzağına düşersen işte hayıflanmanın sırası o zamandır.
Cenazemi gömünce ayrılık ayrılık deme. Buluşma görüşme zamanım o vakittir benim. Beni toprağa tapşırınca evlada evlada deme sakın; mezar cennetler topluluğunun perdesidir."[39]

diyordu.

Sevenleri de onun bu sözlerine kulak vererek, vefat gecesinin bir ayrılık gecesi değil, bir visâl (kavuşma) gecesi olduğunu söylediler ve bu geceye **Şeb-i Arûs** (düğün gecesi) adını vererek âyinlerle ihyâ etmişlerdir.[40]

Mevlâna:

"Yere hangi tohum ekildi de bitmedi"

diyordu. Ve şimdi O, toprağa atılan tohumdu, yeniden bitecekti. Onun ölmesiyle bir devir kapanmış değil, belki yeniden açılmıştı. Mevlâna hamken pişmiş, sonra da yanmıştı. Şimdi tüten bu ateş tüm gönülleri alev alev yakmaktaydı...

---

[38] Önder, Mehmet; a.g.e., s.122-125.; Büyük Ans. Milliyet(Hachette), C.8, s.318.; Karaköse, Şaban; a.g.e., s.14.
[39] Fürûzanfer; a.g.e., s.155.
Annemaria Schimmel, *Ben Rüzgârım Sen Ateş*: **Mevlâna Celâleddîn Rumî**, Çev. Senail Özkan, Ötüken, İstanbul 2005, s.7.
[40] Karaköse, Şaban; a.g.e., s.14.; Genç,Sedef; a.g.e., s.28.

1.2.Hz. Mevlâna'nın Eserleri

Mecâlîs-i Seb'a (Yedi Meclis): Hamlık dönemine ait olan bu eser, Mevlâna'nın kaydedilen ilk eseridir.[41] Mevlâna'nın vaaz ve öğüt yolu ile minber 'kürsü' üstünde söylediği sözlerle meclis denilen toplantılardaki vaazlarından meydana gelmiş bir mecmuadan ibarettir.[42]

Mevlâna'nın bu eserinin, büyük ihtimalle, oğlu Sultan Veled veya Çelebi Hüsâmeddîn tarafından vaaz esnasında not edilmiş, fakat zapt edildiği gibi bırakılmayarak, esasa dokunulmamak şartıyla tekrar gözden geçirilip, ekler yapılarak, belki kendisinin de tashihinden geçerek meydana getirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.[43]

Mevlâna'nın, Mecâlîs-i Seb'a'daki konuşmalarının özünü âyetler ve hadisler oluşturmaktadır.[44] Eserde her vaaz bir meclis olarak ele alınmış; her mecliste bir hadis konu edilmiş, halkın anlayabileceği örneklerle ve halk hikâyeleriyle o hadisin anlamı izah edilmiştir. Şiiri amaç değil, fikirlerini söylemede bir araç kabul eden Mevlâna, ayetleri ve hadisleri yavanlıktan uzak şiirsel bir dille, devrin zengin kültürel kaynaklarından beslenerek yorumlar. Hem Fars, hem Arap, hem Türk, hem de Bizans kültürüyle zenginleşmiş büyük bir dağarcık eserlerine yayılmıştır.

Mecâlîs-i Seb'a'da asıl şerh edilen hadislerle beraber, 41 hadis daha geçmektedir. Mevlâna tarafından seçilen her hadis içtimaîdir. Mevlâna yedi meclisinde her bölüme 'Hamd ü sena' ve 'Münacaat' ile başlamakta, konu ve hikâyelerle açıklamaktadır.[45]

Mevlâna'nın yedi meclisinde şerh ettiği hadis-i şerîflerin konuları bakımından tasnifi şöyledir: **a**- Doğru yoldan ayrılmış toplulukların hangi yolla kurtulacağı, **b**- Suçtan kurtuluş. Akıl yolu ile gafletten uyanış, **c**- İnançtaki kudret, **d**- Tövbe edip doğru

---

[41] Yağmur, Sinan; a.g.e., s.97.
[42] Fürûzanfer; a.g.e., s.229.; Can, a.g.e., s. 385-386.; Çelik, İsa; a.g.m., s.669.
[43] Önder, Mehmet; **Mevlâna Celâleddîn-î Rumî**, s.132.
Mevlâna Celâleddîn Rumî, Mevlâna; Mecâlîs-i Seb'a: Yedi Meclis, Çev. Gölpınarlı, Abdulbaki, Konya Turizm Derneği, Konya 1965, s.3–4.; Çelik, İsa a.g.m., s.669.
Yeniterzi, Emine; Mevlâna Celâleddîn-Î Rumî, Ankara 1995, s.40
[44] Mansuroğlu, Mecdut; Sultan Veled, İ.Ü. Edeb. Fak. Yay. No:765, İst. 1958, s.27.
[45] Önder, Mehmet; **Mevlâna'dan Güldeste**, s.24.; Genç,Sedef; a.g.e., s. 33.

yolu bulanlar Allah'ın sevgili kulları olurlar, e- Bilginin değeri, f- Gaflete dalış, g- Aklın önemi[46]

Dîvan-ı Kebîr (Dîvan-ı Şems-i Tebrizî): Dîvan-ı Kebîr, Mevlâna'nın pişme günlerinin eseridir. Dîvan-ı Kebîr'deki şiirlerde Mevlâna, kendi adını yahut mahlâsını hiç kullanmaz. Çünkü kendisine bu şiirleri yazdıran aşktır, o da aşkı temsil eden dostlarının adıyla, bazen 'Şems', bazen 'Selahattin', bazen de 'Hamuş, Hamuşkün, Zebanderkeş, Megû, Tenzen' gibi 'sükût' mânâsı veren mahlâslar kullanarak imzâlamıştır şiirlerini.[47] Bu nedenle 'Büyük Defter' veya 'Büyük Dîvan' mânâlarına gelen bu eser, doğu memleketlerinde 'Külliyat-ı Şems', 'Dîvan-ı Şems-ül Hakayık' gibi unvanlarla anılmaktadır.[48] Mevlâna'nın fırtınalar, üzüntüler, ümitler, ümitsizlikler ve coşkularla dolu Dîvan-ı Kebîr'i, 21 küçük dîvan(bahir) ile Rubâî Dîvanı'nın bir araya getirilmesiyle oluşmuştur.

Eskiler, Dîvan'ın nüsha sayısını otuz bine vardırmışlardır. Yazma nüshalar, beş binden kırk bine, basma nüshalar ise elli bin beyte ulaşır.[49] Gölpınarlı şöyle demektedir: 'Konya Müzesi'nde 72 numarada kayıtlı olan ve 1271 yılında 'Ser-tarîk' Hasan Fehmi Dede tarafından eski nüshalar esas alınarak yazılan nüshalarda ise, her bahir'in başında, o bahirde kaç gazel olduğu ve bu gazellerin kaç beyit olduğu kayıtlıdır. Bu kayıtlara göre, Dîvan-ı Kebîr'de 2073 gazel vardır ve bu gazeller 21366 beyittir.[50]

Fîhî Mâ Fîh (Onun İçindeki İçindedir): 'Onun İçindeki İçindedir' manasına gelen **Fîhî Mâ Fîh,** Mevlâna'nın sohbet ve öğütlerinin not edilmesiyle meydana gelmiş, Farsça, mensur bir eserdir.[51] Bu eser Mevlâna'nın çeşitli meclislerdeki sohbetlerinin, oğlu Sultan Veled ya da müritlerinden biri tarafından notlar halinde yazılması, bu notların da sonradan bir araya getirilmesiyle meydana gelmiştir.[52] Altmış bir bölümden meydana gelen bu eser, bazı siyasi olaylara da temas edilmesi yönünden, aynı zamanda tarihi bir kaynak olarak da kabul edilmektedir.

---

[46] Çelik, İsa; a.g.m., s.669.
[47] Türk Ans. a.g.e., s.113., Yağmur, Sinan; a.g.e., s.100.
[48] Türk Ans. a.y.; Yeniterzi, Emine; a.g.e., s.39.
[49] Fürûzanfer; a.g.e., s.201.
[50] Gölpınarlı, Abdulbaki; **Mevlâna Celâleddîn**, s.269.; Can, a.g.e., s.384.
[51] Önder, Mehmet; **Mevlâna Şiirleri Antolojisi**, Ankara 1973, s.23.;Genç, Sedef; a.g.e.,s. 32.
Türk Ans. a.y.;Can, a.g.e., s.385,
[52] Emine; a.g.e., s.39.; Fürûzanfer; a.g.e., s.223; Can, a.g.e., s.385.; Çelik, İsa; a.g.m., s.670.

Mevlâna eserde mutlak varlık Tanrı'yı, insan, din, irâde, îman, ibadet, velî ve nebî, aşk ve semâ, cennet ve cehennem, dünya ve âhiret görüşlerini, mürşid ve mürid ilişkilerini tasavvufi sohbetler halinde, hikâye ve örneklerle anlatmaktadır[53]. Nasıl Çelebi Hüsâmeddîn, Mesnevî'nin yazılmasına önayak olmuşsa, Selçuklu Veziri Muineddin Süleyman Pervane'de Fîhî Mâ Fîh'in meydana gelmesini sağlamıştır. Bu nedenle bazı bölümleri doğrudan doğruya, Süleyman Pervaneye hitaben yazılmıştır.[54]

Mektubât (Mektuplar): İnsanlara rehber olma vasfı taşıyan âlimler, kaleme aldıkları her eserle, her yazıyla bu görevlerini sürdürürler. Bu yüzden İslâm edebiyatlarında büyüklerin mektupları bir araya getirilir ve bir eser oluşturulur. Mevlâna'nın Mektubât'ı da bu türden, devrinde başta Selçuklu Sultanları olmak üzere, devlet ileri gelenlerine ve çeşitli kimselere yazdığı yaklaşık yüz elli mektuptan oluşmaktadır. Bu mektuplar Selçuklu tarihi bakımından da önemli birer belge değeri taşımaktadır.[55]

Mevlâna, diğer eserlerinde olduğu gibi, mektuplarını da âyet, hadis, hikâye ve şiirlerle süsler. Bu mektuplar genel olarak üçe ayrılabilir. Devlet adamlarına nasihat mahiyetinde ve onları hayırlı işler yapmaya teşvik edenler; sıkıntıda bulunanların ya da bir işinin halledilmesini isteyenlerin ricasıyla, maddî-manevî yardım için aracı olduğu, ricada bulundukları mektuplar ve kendisine sorulan dinî ve ilmî konulara verdiği cevaplardır. [56]

1.3. Mesnevî : "Mesnevî" kelimesi Arapça olup, sözlük mânâsı "**ikişer ikişer**" demektir. Edebiyatta ise; her beyti kendi arasında kafiyeli '**aa-bb-cc-dd-ee...**' şeklinde, manzum söz söylemek olup; beyit sınırı olmadığı için uzun eserlerde tercih edilen bir nazım türü olmuştur. İslâmî edebiyatda (özellikle Fars Edebiyatı ve XV. yy'dan sonra Türk Edebiyatı) şairlerin, uzun aşk hikâyelerini ve destanımsı konuları işlerken kullandıkları Mesnevî tarzı, Mevlâna'nın dönemine gelindiğinde bir hayli mesafe kaydetmiş; tasavvufi eserlerin hemen hemen tamamı bu nazım türünde kaleme alınmıştır. Mevlâna'nın da etkilendiği, **Senâî**'nin (ö.1180) *Hadîkatü'l- Hakîka*'sı,

---

[53] Genç,Sedef; a.g.e., s.32; Yeniterzi, Emine; a.g.e., s.39; Çelik, İsa; a.g.m., s.669; Fürüzanfer; a.g.e., s.223.; Gölpınarlı, Abdulbaki; **Mevlânâ Celâleddîn**, s.271.
[54] Önder, Mehmet; **Mevlâna Celâleddîn-î Rumî**, s.97.
[55] Türk Ans. a.g.e., s.114.; Genç, Sedef;. a.g.e., s.33.
[56] Yeniterzi, Emine; a.g.e., s.41.
Mevlâna Celâleddîn; Mektuplar, Çev. Ve Haz.: Abdulbaki Gölpınarlı, İstanbul 1969

Attâr'ın (ö.1193–1234 arası) *Musîbetnâme* ve *Mantıku't-tayr* gibi eserleri tasavvufi mesnevî geleneğinin ilk ve en güzel örneklerinden sayılmıştır.[57]

Mevlâna'nın Farsça, altı cild, 25.618 beyitten (beyit sayısı konusunda çeşitli rakamlar mevcud olup, KMM'sindeki 1278 tarihli en eski Mesnevî nüshasının 25.618 beyit olması bu rakamı kuvvetlendirmektedir[58]) meydana gelen, '**Fâilâtün-Fâilâtün-Fâilün**' vezninde kaleme alınan "Mesnevî" adlı eseri bu türde vücuda geldiği için aynı isimle anılmaktadır.

Mevlâna her cildin başına mensur bir *dîbâce* (*mukaddime*) yazarak eserin konu ve muhtevasını genel anlamda anlatmıştır. Birinci cildin dibâcesinin ilk cümlesinde 'Mesnevî dinin usulünün usulünün usulüdür'[59] ifadesini kullanmış daha sonra da 'Bu Kitap Mesnevî Kitabıdır' diyerek eserinin ismini bizzat kendisi koymuştur.[60] Mevlâna eseri için ayrıca 'Keşşâfü'l Kur'an', 'Fıkh-ı Ekber', 'Saykalü'l-Ervâh'(Ruhların Cilası), 'Hüsâmînâme' (Çelebi Hüsâmeddîn'e mensup kitap) gibi bazı isimlendirmeler kullansa da bunlar kitabın adı olmayıp Mesnevî'nin vasıflarıdır.[61] Eserin adı gerek Mevlâna'nın döneminde gerekse daha sonraki devirlerde hep 'Mesnevî' olarak anılmıştır. Bir başka değişle eser, Mesnevî-i Şerîf, Mesnevî-i Manevî ve Mesnevî-i Mevlevî gibi unvânlarla da bilinmektedir[62])

Mevlâna'nın Mesnevî'si, Kur'ân ve Hadis'ten sonra en çok üzerinde durulmuş İslâm edebiyatı mahsulüdür. Öyle ki, daha yazıldığı zamanlarda Cuma namazlarından sonra semâ yapmak ve semâdan sonra Kur'ân ve onu takiben Mesnevî okumak, bir adet haline gelmiştir.[63] Daha Mevlâna zamanında Mesnevî'yi okutmak ve açıklamak üzere

---

[57] Şimşekler, Nuri; **Konya'da Dünya'ya Mevlâna Ve Mevlevîlik**, Karatay Belediyesi Yay., Konya 2002 Demirel, Şener; *'Şeyh Rızaeddin Remzi Er-Rifat'nin Tasavvur Dergisi'ndeki Mesnevî Şerhi'* **Tasavvuf// İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi** Yıl:6, S.14, Ocak-Haziran2005 (Mevlâna Özel Sayısı) S.595

[58] **Ana Britannica**; C.15, s.661.; Önder, Mehmet; a.g.e., s.129.

[59] **Dinayet Vakfı İslâm Ans.**, C.29, s.327.
Önder, Mehmet; **Mevlâna Celâleddîn-î Rumî**, a.g.e., s.129.

[60] Gündoğdu, Cengiz; *Mevlâna'nın Mesnevî 'Mânâ Dili'* **Tasavvuf/ İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi** Yıl:6, s.14., Ocak-Haziran 2005 (Mevlânâ Özel Sayısı) s.221.; Şimşekler, Nuri; a.g.e., s.1
Türk Ans. a.g.e., s.109.

[61] **Dinayet Vakfı İslâm Ans.**, C.29, ,s.326.
Can a.g.e., s.375; Fürûzanfer; a.g.e., s 213.; Gündoğdu, Cengiz; a.g.m., s.222.

[62] **Dinayet Vakfı İslâm Ans.**, C.29, s.109.

[63] Kerametli, Can; **Galata Mevlevihânesi-Divan Edebiyatı Müzesi**, İstanbul 1977, s.68.;
Genç, Sedef; ; a.g.e., s.31.

'Mesnevihan'lar yetişmiş, bu amaçla **'Dar'ül Mesnevî'ler** (Mesnevî Okulları) kurulmuştur.[64]

Mevlâna Mesnevî'yi söylerken çevresindeki günlük olaylardan, okuduğu kitaplardan, dinlediği öykülerden, halkın töre ve geleneklerinden örnekler verip, konuları bunlar etrafında işlemiştir. Mesnevî Mevlâna'nın tasavvufi fikir ve düşüncelerini, biri ötekine bağlı hikâyeler halinde açıklar. Mevlâna'nın yakıcı vecdi, coşkun iç âlemi, ince ruhu, kıvrak zekâsı, Mesnevî'de dile gelmekte, fikirler, tatlı ve akıcı bir üslûpla anlatılmaktadır.

Mesnevî, bir gönül eğitimcisi olan Mevlâna'nın; insanlara sevgiyi, gerçek aşkı, örnek insan olmayı öğreten ve güzel ahlâk, dürüstlük, cömertlik, çalışkanlık, alçak gönüllülük, sabır, iyilik etmek, başkalarının iyiliğini istemek, doğru sözlü olmak, helâl lokma yemek, Hakk'a şükretmek ve ibadet gibi konuların önemini anlatan tâlimî bir eseridir. Kıssadan hisse alınması şartıyla yüzlerce hikâyeden oluşur. En büyük kaynağı Kur'ân-ı Kerîm ve Hadislerdir. Eserdeki her hikâyenin bir âyet ya da hadisi açıklamak için örnek olarak verildiği görülmektedir. Bu yüzden Mesnevî, Kur'ân-ı Kerîm'in tefsiri sayılmış, **'Magz-ı Kur'ân'** (Kur'ân'ın özü, içyüzü) adıyla da anılmıştır.[65]

İslâm dünyasında üzerinde en çok durulan yapıtlardan biri olan Mesnevî, ilk kez 1849-51'de altı cild olarak basılmıştır. Nahîfî tarafından yapılan manzum Türkçe çevirisi (1851;7 cild), İsmail Ankaravî (1835;6 cild), Abidin Paşa (1889-90,6 cild), yapılan şerhleri ünlüdür. Mesnevî, yakın dönemde Veled Çelebi İzbudak'la Abdulbaki Gölpınarlı tarafından bir kez daha Türkçeye çevrilmiştir.(1942-46;6 cild) [66]

Günümüzde yurt içinde ve yurt dışında Mevlâna üzerine yapılan çalışmalar büyük bir hız kazanmıştır. Mesnevî, dünyadaki başlıca büyük dillere çevrilmiş ve bu faaliyetler halen sürmektedir. İran'dan Bedîüzzaman Fürûzanfer, İngiltere'den Reynold A. Nicholson, Fransa'dan Eva De Vitray Meyerovitch, Almanya'dan Annamarie Schimmel gibi isimlerin eserleri en bilinenleridir.[67]

---

[64] Önder, Mehmet; a.g.e., s.130; Yeniterzi, Emine;. a.g.e., s.37.
Önder, Mehmet; **Mevlâna Mesnevî'den Hikâyeler**, s.22-23.
Gölpınarlı, Abdulbaki; **Mesnevî Şerhi**, İstanbul 1974-75; Genç, Sedef; a.g.e., s.31.
[65] Yeniterzi, Emine; a.g.e., s.36-37.; Can, a.g.e., s.377; Yağmur, Sinan; a.g.e., s.104-105.;
Kabaklı Ahmet; **'Mevlâna'** Toker Yayınları, İstanbul 1972, s.204.
[66] **Ana Britannica**; C.15, s.661.
[67] Ayverdi, Samiha; *Abide Şahsiyetler*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2001, s.26.
Yağmur, Sinan; a.g.e., s.105.

1.3.1. Mesnevî'nin Yazılmasına vesile olan Çelebi Hüsâmeddîn: Mevlâna'nın Mesnevî'de övgülerle bahsettiği, Mesnevî'nin yazılma önerisini kendisine getiren Çelebi Hüsâmeddîn, 1225 (H. 622) yılında Konya'da doğmuştur. Çelebi Hüsâmeddîn'in adı Hüsâmeddîn Hasan'dır.[68] Efendi, kibar, nâzik manâlarına gelen 'Çelebi' lakabı sevenleri tarafından kendisine verilmiştir. Ayrıca Çelebi Hüsâmeddîn'in babasını Konya ve çevresinde bulunan 'Ahîlik' teşkilatının reisi olduğu için 'Ahî-Türk' diye çağırırlardı. Bu nedenle Çelebi Hüsâmeddîn'e 'Ahî-Türkoğlu' da derlerdi.[69]

Mevlâna'nın aşk ve gönül zincirine bağlandıktan ve bu zincirin sağlam bir halkası olduktan sonra onun sadık bir gönüldaşı olan Çelebi Hüsâmeddîn, Mevlâna tarafından da aynı derecede karşılık görmüştür. Mevlâna, Çelebi'yi Şems ve Selâhaddîn'den boşalan seçkin yere oturtmuş, halifesi olarak tayin etmiştir.[70] Çelebi Hüsâmeddîn, Mevlâna'nın sağlığında bu vazifeyi sürdürmüş, Onun ölümünden sonra da 1284 yılında vefat edene kadar toplam yirmi beş yıl şeyhlik yapmıştır.[71]

1.3.2. Mesnevî Nasıl Yazıldı: Herhangi bir eser yazma endişesinde olmayan **Mevlâna**'nın, Mesnevî'yi **Çelebi Hüsâmeddîn**' in ısrarları üzerine söylemeye ve Çelebi'nin de yazmaya başladığı, **Ahmed el-Eflakî'nin Menâkibu'l Ârifîn** adlı kitabında, Dergâhın Mesnevîhânı **Sirâceddin**'in dilinden anlatılmıştır.[72]

Rivayete göre **Çelebi Hüsâmeddîn**, **Mevlâna**'ya gönül verenlerin, Hak âşıklarının **Hakîm Senâî**'nin (525/1131) **Hadîka**'sını, **Ferideddîn Attar**'ın (627/1230) **Mantuku't-Tayr** adlı eserini okuduklarını görüyor, bu hale gönlü razı olmuyordu. Mevlâna'nın hayli gazel söylediğini ve dîvânının her gün yeni gazellerle büyüdüğünü, fakat **Senâî**'nin, **Attar**'ın eserleri gibi Sûfilik yollarını, hakikatlarını, inceliklerini gösteren kitapların henüz meydana gelmediğini düşünerek üzülüyordu.

Bir gece **Çelebi Hüsâmeddîn**, **Hz. Mevlâna**'yı yalnız buldu. Kendisine gazellerinin çokluğundan bahsederek, **Senâî**'nin, **Attar**'ın eserleri gibi dervişlere yol gösterecek tasavvufi hikâyeler de söylemesini rica eder. Mevlâna da böyle herkesin anlayacağı şekilde hikâyelerle hakîkatleri isteklilere duyurmak istiyordu ve bu hususta

---

[68] Can; a.g.e., s.70,71.; Önder, Mehmet; **Mevlâna Celâleddîn-î Rumî**, s.87.
[69] Sultan Veled; **İbtida-Nâme**, Çev. A. Gölpınarlı, Ankara 1976, s.273.; Yağmur, Sinan; a.g.e., s.58. Önder, Mehmet; a.g.e., s.87.; Can; a.g.e., s.70,71.; Fürûzanfer; **Zindegî-i Mevlânâ**, s.103.
[70] Sipehsâlâr; a.g.e., s.138.; Eflakî; a.g.e.,II, s.185-187.; Yağmur, Sinan; a.g.e., s.59., Yeniterzi, Emine; a.g.e., s.11;
[71] Eflakî; a.g.e., II, s.739-740.; Yeniterzi, Emine; a.g.e., s 11.
[72] Şimşekler, Nuri; **Konya'da Dünya'ya Mevlâna Ve Mevlevîlik**, Karatay Belediyesi Yay., Konya 2002; Şimşekler, Nuri; **Mesnevî-i Şerif**, www.Semazen.Com

bir karara varmıştı. Çelebi'nin bu sözleri üzerine derhal sarığının arasından bir kâğıt çıkarır. Kâğıtta 'Mesnevî'nin ilk on sekiz beyiti yazılıdır.

(Mesnevî'nin İlk 18 Beyti)

Bişnev in ney çün hikâyet mîküned	Dinle, bu ney nasıl hikâyet ediyor;
Ez cüdâyîhâ şikâyet mîküned	Ayrılıkları nasıl şikâyet ediyor.
Kez neyistân tâ merâ bübrîdeend	Diyor ki: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri;
Ez nefirem merd ü zen nâlîdeend	Feryadımla erkek de ağlayıp inlemiştir, kadın da.
Sîne hâhem şerha şerha ez firâk	Ayrılıktan parça parça olmuş bir gönül isterim ki;
Tâ bigûyem şerh-i derd-i iştiyâk	İştiyak derdini anlatayım ona.
Herkesî kû dûr mand ez asl-ı hiş	Aslından uzak kalan kişi;
Bâz cûyed rûzgâr-ı vasl-ı hîş	Buluşma zamanını arar durur.
Men beher cem'iyyetî nâlân şüdem	Ben her toplulukta ağladım, inledim;
Cüft-i bedhâlân ü hoşhâlân şüdem	İyi hallilerle de eş oldum, kötü hallilerle de.
Herkesî ez zann-i hod şüd yâr-i men	Herkes kendi zannınca dost oldu bana;
Vez derûn-i men necüst esrâr-i men	İçimdeki sırlarımı ise kimse aramadı.
Sırr-ı men ez nâle-i men dûr nist	Benim sırrım, feryâdımdan uzak değil;
Lîk çeşm-i gûşrâ an nûr nîst	Fakat gözde, kulakta o ışık yok.
Ten zi cân ü cân zi ten mestûr nîst	Beden candan, can da bedenden gizli değil;
Lîk kes râ dîd-i cân destûr nîst	Fakat kimseye Cânı görmeye izin yok.
Âteşest în bang-i nây ü nîst bâd	Ateştir neyin bu sesi, yel değil;
Her ki în âteş nedâred nîst bâd	Kimde bu ateş yok ise, yok olsun o kişi.
Âteş-i ışkest ke'nder ney fütâd	Aşk ateşidir ki neye düştü;
Cûşiş-i ışkest ke'nder mey fütâd	Aşk coşkunluğudur ki şaraba düştü.
Ney harîf-i herki ez yârî bürîd	Ney, bir dosttan ayrılana eştir, dosttur;

Perdehâyeş perdehây-i mâ dirîd	Perdeleri, perdemizi yırttı-gitti.
Hem çü ney zehrî vü tiryâkî ki dîd	Ney gibi bir zehri, ney gibi bir panzehri kim gördü?
Hem çü ney dem sâz ü müştâkî ki dîd	Ney gibi bir solukdaşı, bir iştiyak çekeni kim gördü?
Ney hadîs-i râh-i pür mîküned	Ney, kanlarla dolu bir yolun sözünü etmede;
Kıssahây-i ışk-ı mecnûn mîküned	Mecnun'un aşk hikâyelerini anlatmada.
Mahrem-î în hûş cüz bîhûş nist	Bu aklın mahremi, akılsızdan başkası değildir;
Mer zebânrâ müşterî cüz gûş nist	Dile de kulaktan başka müşteri yoktur.
Der gam-î mâ rûzhâ bîgâh şüd	Gamımızla günler geçti, akşamlar oldu;
Rûzhâ bâ sûzhâ hemrâh şüd	Günler yanışlarla yoldaş kesildi de yandı-gitti.
Rûzhâ ger reft gû rev bâk nîst	Günler geçip gittiyse, de ki: Geçin gidin, pervamız yok;
Tû bimân ey ânki çün tû pâk nist	Sen kal ey dost, temizlikte sana benzer yok.
Herki cüz mâhî zi âbeş sîr şüd	Balıktan başka herkes suya kandı;
Herki bîrûzîst rûzeş dîr şüd	Rızkı olmayanın da günü uzadıkça uzadı.
Der neyâbed hâl-i puhte hîç hâm	Ham, pişkin, olgun kişinin hâlini hiç mi, hiç anlayamaz;
Pes sühan kûtâh bâyed vesselâm	Öyleyse sözü kısa kesmek gerek vesselâm.[73]

"Çelebi dedi, eğer sen yazarsan, ben de söylerim..." Çelebi Hüsâmeddîn, bu müjdeli karara canla, başla razı olur ve Mesnevî'nin yazılma süreci böylece başlamıştır.[74]

---

[73] Abdülbaki Gölpınarlı, **Mesnevî Tercemesi ve Şerhi**, I.-II. cilt; s. ix; İnkılap Yayınevi, İstanbul.
[74] **Dinayet Vakfı İslâm Ans**., C.29, s.326.
Banarlı, Sâmi Nihad; *'Resimli Türk Edebiyatı Tarihi'*, M.E.B., İstanbul 1987, I, s. 314.;
Gölpınarlı Abdulbaki; **'Mesnevî Ve Şerhi'I-VI**, M.E.B., İstanbul 1985, I, Sunuş, XXXVI
Can; a.g.e., s.73-74.; Eflakî; a.g.e., II, s.326,739-740.; Çelik, İsa; a.g.m., s.6670-671.;
Yağmur, Sinan; a.g.e., s.106
Aşkar, Mustafa; *'Molla Fenari'nin (Ö.834/1431) 'Şerhu Dîbaceti'l Mesnevî' Adlı Risâlesi Ve Tahlili'*, **Tasavvuf/ İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi** Yıl:6, S.14, Ocak-Haziran 2005 (Mevlânâ Özel Sayısı) s.99.

Mevlâna gece gündüz, yolda, bağda, bahçede, hamamda, durup dinlenmeden, söylüyor, Çelebi de aşkla, şevkle yorulmaksızın yazıyordu. Çelebi Hüsâmeddin, bu hali şöyle nakletmektedir:

'*Mesnevî*'yi yazarken, eline kalem almazlardı. Medresede, ılgın kaplıcalarda, Konya hamamında, Meram bağlarında ve diğer yerlerde, nerede hatırına geldiyse söyler, fakir de derhal yazardım. Hatta yazmaya bile yetişemezdim. Bazen, geceli, gündüzlü birkaç gün söylerdi. Bazen aylarca meşgul olmazlardı. Bir zaman iki yıl ara verdiler: bu süre içinde bir şey söylemediler. Bir cildin bitiminde, cebren kendilerine okurdum. Bazen düzeltme yaparlar, bazen yapmazlardı...'[75]

Birinci cild sona erdiği zamanlarda Çelebi'nin eşi vefat etmişti. Bu sebeple ikinci cilde hemen başlanamadı. İki sene sonra ikinci cilde başlandı ve böyle devam etti.

1.3.3. Kaç Yılda ve Ne Zaman Yazıldı: Mesnevî'nin yazılmasına ne zaman başlanıldığı kesin olarak bilinmemekle beraber,[76] birinci cildine 1259 yılında başlanıp, 1263 yılında bittiği savunulmaktadır. İkinci cilde başlamak üzere iken Çelebi'nin eşi vefat etmiştir. İki sene sonra Çelebi'nin tekrar Mevlâna'nın huzuruna gelerek vazifesine devam etmek istediğini belirtmesiyle 14 Mayıs 1264[77] günü tekrar ikinci cilde başlanmış ve böylece Mesnevî'nin kalan beş cildi, hiç ara verilmeden 1268 tarihinde tamamlanmıştır.[78]

1.3.4. Niçin Farsça Yazılmıştır: Mevlâna'nın ikisi manzum, üçü mensur olmak üzere toplam beş eseri vardır. Bu dönemde konuşma dili Türkçe, edebiyat ve yazı dili ise Farsçadır.[79] Mevlâna'nın XIII. yüzyılda resmi yazmada bu geleneğe bağlı olarak konuşma dili Türkçe olduğu halde şiirlerini Farsça söylemesi, eserlerinden bazılarını Arapça yazması yadırganmamalıdır.

Çünkü o dönemde şehirli Türkçesi pek o kadar da işlek bir dil değildir. Buna örnek olarak XIII. yüzyılda Konya'da **Çarhname**'yi yazmış olan **Hoca Ahmed**

---

[75] Önder, Mehmet; a.g.e., s.92.; **Dinayet Vakfı İslâm Ans**., C.29, s.326.
[76] **Dinayet Vakfı İslâm Ans**., a.y; **Ana Britannica**; C.15, s.661.; Can; a.g.e., s.74.; Kabaklı, Ahmet; a.g.e., s.202.
[77] Şimşekler, Nuri; a.g.e., s.2.; Yeniterzi, Emine; a.g.e., s.36.
[78] Aşkar, Mustafa; a.g.m., s.,596; Şimşekler, Nuri; a.g.m., s.2.; Yağmur, Sinan; a.g.e., s.108.
[79] Genç, Vedat; **Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler**, (Keklik, Nihat; '*Mevlâna Niçin Farsça Ve Arapça Yazmıştır*'), İstanbul 1994, s.204–208.

Fakih'in Türkçesi bilinmektedir. İşlek değildir, zorlanarak söylemiş gibidir. Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'in de Türkçe şiir denemelerinin pek başarılı olmadığı da görülmektedir.[80]

1.3.5. Yedinci Cild Meselesi: Mütercimler ve şârihler tarafından hep altı cild olarak tercüme ve şerh edilen Mesnevî, İsmail-i Ankaravî'nin 1625(1035) tarihinde, 1407(810) yılında yazılmış yedi cildlik bir Mesnevî'ye rastlaması ve bu nüshanın yedinci cildini de şerhine ilave etmesiyle, kendisine pek çok itirazın yönelmesine sebep olmuştur. Böylece günümüze kadar süren yedinci cild tartışmaları başlamıştır.[81]

Fürûzanfer bu konu ile ilgili olarak "...Farsça dilinde azıcık zevke, biraz bilgiye sahip olan her kimse, nasıl bu kullanışı beğenmez, uygun bulmazsa, öncekilerin dîvânlarıyla eserlerinde yeter derecede inceleme, araştırma sahibi olup bizzat kendisi bu dilin salâhiyetli üstadı bulunan Mevlâna, bunları nasıl beğenir, nasıl uygun bulur?..."[82] demektedir.

Mesnevî şârihlerinden birisi olan Âbidin Paşa, 'Mevlâna'nın nesep ve tercüme-i halinde yedinci cild için "...Mevlâna, bekâ âlemine vasıl olduktan birkaç asır sonra ismi ve ahvâli meçhul bir şahıs tarafından yedinci cild adıyla bir manzume meydana çıkarılmış ise de, bu manzumenin Mevlâna'nın eseri olmadığı hususu, ruhsuz ve belâgatsız oluşu gibi bir çok delil ile apaçıktır..."[83] demektedir. Netice şudur ki, Mevlâna'nın yedinci cild diye bir Mesnevî'si mevcut değildir.[84]

---

[80] Yeniterzi, Emine; a.g.e., s.147.; Yağmur, Sinan; a.g.e., s.97.

[81] **Tahirü'l Mevlevî, Şerh-i Mesnevî**, I-XIV, 2.Bs., Şamil Yay., İstanbul,Ts., I,20-21; Ateş, Ahmet; *'Konya Kütüphânesinde Bulunan Bazı Mühim Yazmalar'*, Belleten, Ttk. Basımevi, Ankara, 1952, s.16, s.61–64, s.99, Ss. 49-130; İzbudak, **Mesnevî**, I (Gölpınarlı, Önsöz, B-C); Yetik, a.g.e., s.68; Çelik, İsa; a.g.m., s.671.

[82] Fürûzanfer; a.g.e., s.214.; (Müellif burada cildteki yanlış ve hatalı kullanımlara örnekler vermektedir); Çelik, İsa; a.g.m., s. 671.

[83] Çelik, İsa; a.g.m., s.672.

[84] Koner, M. Muhlis; **Mesnevî'nin Özü**, Kitap Basımevi, Konya 1957, S.XVI-XVII; Çelik, İsa; a.g.m., s.672.

2. TEZHİP SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ İÇİNDE MESNEVÎ TEZHİBİ

Klasik kitap *bezeme* sanatlarının önemli bir dalını teşkil eden *tezhip* sanatı; Arapça '*zehep*' kökünden gelir ve altınlamak anlamı taşımaktadır. Bununla beraber yalnız altınla değil, değişik türde ve renkte boyalarla da yapılabilmektedir. *Tezhip* sanatı; başta *mushaf*lar olmak üzere, duâ kitapları, ilmî, edebî, tarihi el yazması kitaplar, *murakkaa*lar, *kıt'a*lar, *dîvan*lar, minyatürlü albümler, *tuğra*lar, *ferman*lar ve kitap kaplarına uygulanan *tezyînat(süs)* türüdür. *Tezyîn* edilmiş eserlere genel bir ifade ile '*müzehhep*', *tezhip* yapan sanatkârlara; erkek ise '*müzehhip*', bayan ise '*müzehhibe*' denilir.[85]

Türk kültür tarihinde, ilk defa *tezhip*li kitapların, M.S.VII. ve VIII. yüzyıllarda Uygur Türklerinde görüldüğünü A.Gurünwedel, Albert Von Le Goq, Aurel Stein gibi araştırmacılar ortaya çıkarmışlar ve Uygur kitaplarının, çağdaşı olan Çin kitaplarından olan farklılıklarını da belirtmişlerdir.[86]

Uygurlar sadece kitap sanatlarında değil, diğer sanat kollarında da faaliyet göstermiş olan ve M.S.I. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar, Orta Asya'da devletler kurarak yaşayan bir Türk boyudur. M.S.VIII. ve IX. yüzyıllarda Mani dini, daha sonra da Budizm'i kabul eden Uygurlar, kitap sanatlarının yanı sıra **Turfan, Karahoça, Kızıl** gibi şehirlerdeki mabetlerini de duvar resimleri ile süslemişlerdir. Türk sanatları *Manihaizm, Budizm, İslâm* gibi üç ayrı din etkisinde gelişme göstermiştir. Uygurlar, duvar resimlerinde kullandıkları figür ve motifleri daha da küçülterek kitap süslemekte kullanmışladır.[87] Kullanılan renkler kırmızı, beyaz, altın yaldız, erguvan rengi, açık ve koyu yeşildir. Basitleştirilmiş ağaç motifleri, boşlukları dolduran çiçekler, yapraklarla bezeli kıvrım dallar başlıca unsurlardır. Bunlar İslâmî dönem Türk *tezhip* sanatında stilize edilmiş, çiçek ve bitki motiflerinden meydana gelen '*hatâyî üslûbu*nun' habercisi gibidirler[88] (bkz. R. 1-4).

---

[85] Duran, Gülnur; **Tezhip Tasarım,** 2007, yayımlanmamış ders notları
[86] Eberhard, Wolfram; **Çin Tarihi**, Ankara 1947
[87] Turan, Osman; **Selçuklular Tarihi Ve Türk İslâm Medeniyetleri**, Ankara 1965, s.293.
[88] Arseven, Celâl Esad; Türk Ans. C.31, s.160

R.1: Bezeklik kazılarında bulunan Uygur duvar freski, Staatliche Museen/Berlin

R.2: Mani dinine ait Uygur yazma eserinin minyatürlü sayfasından ayrıntı, Khoço 8-9.yy

R.3: Bezeklikte bulunan elinde çiçek tutan Uygurlu asiller, Staatliche Museen/Berlin

R.4: Mani dinine ait Uygur yazma eserinin minyatürlü sayfasından ayrıntı, Khoço 8-9.yy

(Kaynak: Arseven, Celâl Esad; Türk Sanatı Tarihi (Menşeinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme Ve Tezyînî Sanatlar), Maarif Basımevi, İstanbul)

İslâmiyet'in Türkler tarafından kabul edilişi ve yaygınlaştırılmasından sonra, *tezhip* sanatının belirli İslâm şehirlerinde, saraya bağlı *nakışhâne*lerde geliştirildiği bilinmektedir.[89] IX. yüzyılda **Bağdat, Merağ** ve **Tebriz**'e gelen Uygurlu sanatkârların Türk hükümdarlar tarafından korunmaları bu etkiyi daha da kuvvetlendirmiştir.[90]

Celal E. Arseven, Clement Huart **İran**'da ilk *tezhibi* yapanların, Orta Asya'dan geçen Uygur asıllı sanatkârlar olduğunu aktarkamıtadır.[91] Uygurlu sanatkârların İslâm ülkelerinde yaptıkları eserlere Arapça takma adlarla imza atmaları, İranlı ve Arap zannedilmelerine neden olmuş ve yaşamları hakkında bilgi edinilmesini zorlaştırmıştır.[92]

Fatımîler devrinin yazarı Markizî'nin verdiği bilgilere göre, saray duvarlarını ve kitapları bezemek üzere **Mısır, Irak** ve **Orta Asya**'dan *müzehhip* ve *musavvirlerin* davet edildiğini ve bunlar arasında en bilinenlerin, Irak'lı İbnil-Aziz, Abu Bekir, Muhammed İbn Yusuf olduğundan bahsetmektedir.[93]

XIV. yüzyılda **İran** topraklarını ele geçiren Moğollar, beraberlerinde Uygurlu kâtip ve nakkâşları da getirmişlerdir. Timurlular devrinde (1370–1506) kitap sanatlarının gelişerek ilerleme göstermesi, bu topraklarda hükümran olan Moğollardan miras aldıkları sanatkârların katkıları ile mümkün olabilmiştir.

Tarite sanat koruyucusu olarak bilinen, Timur ve torunları, devrin tanınmış ressamları ve *müzehhip*lerini, saraylarında toplayarak onlara çalışma imkânı sunmuşlardır.[94] Timur yönetiminde **Herat, Şîrâz** ve **Tebriz** gibi şehirler önemli sanat merkezleri haline gelmiştir. Emîr Halil (Gülistan üzerine çalışmış), Hâce Giyâs al-Dîn (*Gülistan* ve Antoloji üzerinde eseri vardır), Mevlâna Alî *müzehhip* ve *nakkâş* (*Şehname* üzerine eserleri bilinmektedir), Mahmud *müzehhip* ve *nakkâş* (Hâcû Kirmânî dîvânın tezhiplerini yaptığı bilinir) ve *tezhip* sanat tarihinde '*Bihzad (Behzad) ekolünün* keşvedicisi olarak tanınan, Bihzad isimli *müzehhib* bu devrin adları bilinen bazı sanatkârlarıdır(bkz. R.5).

---

[89] Şahin, Faruk; **Türk Çini Sanatı Süslemeciliği**, Anadolu Ünv. Yayınları No:325,Kütahya 1989, s.8.
[90] Duran, Gülnur; **S.K.deki Türk Mushaflarında 16.yy. Serlevha Tezhipleri,** Yayımlanmamış, M.Ü. Sosyal Bilimler Ens. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1990, s.13.
[91] Arseven, Celâl Esad; **Türk Sanat Tarihi (Heykel Oyma)**, s.74.
[92] Cunbur, Müjgan; '*Türklerde Tezhip Sanatı*', **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara 1976, s.670.
[93] Arseven, C. Esad; a.y., **DİA**,C.12/1,TDV, İstanbul, 1979, s.336–346.;
İpşioğlu, Mazhar Şevket; **İslâm'da Resim Yasağı Ve Sonuçları**, İstanbul, 1973, s.85–110.
[94] Arseven, Celâl Esad, **Türk Sanat Tarihi (Heykel Oyma)** s.74.;
İpşioğlu, Mazhar Şevket; a.g.e.,s.85–110.

Bihzad'ın yetiştirdiği sanatkârlar içinde, Tebrizli Aga Mîrek, Mevlâna Muzaffer Ali en tanınmış olanlarıdır. Aga Mîrek'in, Mîr Nakkâş adındaki öğrencisi, Şah Tahmasb *nakışhâne*sinin baş ressamı olup, bu şahıs Kanunî Sultan Süleyman devrinde, Osmanlı Sarayına *nakkâşbaşı* olarak tayin edilmiştir.[95]

R.5: Timur dönemi tezhibi, Boston güzel sanatlar müzesi nr.29.58
(Kaynak: Timur And Princely Vision Persian *Art And Culture in the Fifteenth Century*, s. 24)

Timur sonrası bu topraklarda varlık gösteren ve '*Türkmen devri*' olarak adlandırılan Karakoyunlu (1350–1467) - Akkoyunlu (1467–1500) devirlerinde **Herat, Şîrâz** ve **Tebriz** şehirleri önemli sanat ekollerine ev sahipliği yapma özelliklerini devam ettirmişlerdir.(bkz. R.6-7) Türkmen devri *tezhip* sanatının Osmanlı Türklerini etkilediği bilinmektedir.

[95] Şahin, Faruk; a.g.e., s.9.

R.6: Şîrâz tezhibi
(Kaynak: The Art of Illumination- Arda'shir Mojarrad Takestani Tehran, 1996)

R.7: Şîrâz tezhibi
(Kaynak: The Art of Illumination- Arda'shir Mojarrad Takestani Tehran, 1996)

İran'da ikiyüzotuzdörtyıl hüküm süren Safevîler(1502–1736) bir Türk hanedanlığı olup, en önemli hükümdarlarından Şah İsmail'in 1502'de **Tebrîz**'i alıp başkent yapması, 1503'de **Şîrâz**'ı ve 1510'da **Herat**'ı almasıyla, Safevîler bu önemli sanat merkezlerine sahip olmuş, kitap sanatları çok ilerleyerek yükselme göstermiştir.

1598'de Şah Abbâs'ın başkenti **İsfahan**'a taşımasıyla yeni bir çığır açılarak *'İsfahan Okulu'* kurulmuştur. Mirzâ Muhammed-al Hüseyni, Muhammed Aka Rıza (Rıza-i Abbasi) ve Muin Musavvir bu okulun ismi ün yapmış sanatkârlarındandır.[96]

İran bölgesinda gelişmeler yaşanırken Anadolu topraklarındaki *tezhip* sanatı ise şöyle şekillenmiştir;

Büyük Selçuklular (1040-1157) himayesinde geliştirilen *tezhip* sanatı, bu devletin İran, Suriye ve Anadolu Selçukluları olarak üçe bölünmesiyle bir yandan, İran'da Sâsâni üslûbu ve metodu devam ederken, Suriye ve Anadolu'da yeni üslûplar ortaya çıkmıştır.

Selçuklu *tezhib*inde yoğun bir şekilde kullanıldığı görülen *rûmî* ve *münhanî* motifleri yanında, kompozisyonlarda *hatâyî* grubu motifler de yeralmıştır. Selçuklu *tezhib*inde daha çok geometrik formlar, altıgenler, sekizgenler, düğümlü geçmeler, yıldızlar ve türevlerinden oluşan kompozisyonlar kullanılmıştır. Bunlarda zemin altın, *tahrir*ler siyahtır, çoğunlukla geometrik şekillerin içi benek, yıldız ve yaprak motifleriyle doldurulmuştur. Yer yer mavi, kırmızı ve siyahla renklendirilmiştir.[97]

Anadolu Selçuklu (1092-1307) devletinde sultanların ve yönetici sınıfın bilime ve kültüre gösterdikleri ilgi ve himaye, saray çevresinde büyük bir kültür muhitinin oluşmasını sağlamıştır. Anadolu Selçuklu Sarayında da, Büyük Selçuklu ve İran Saraylarında olduğu gibi *nakışhâne* geleneği devam etmiştir. Bu dönemde üretilmiş bilimsel eserler ve *mushaf*lar, *tezhip* sanatımızın en eski ve önemli örnekleri arasında yer almaktadırlar. Selçuklu *tezhib*i Konya ve diğer Türk şehirlerindeki *tezhip* atölyelerinde ve özellikle kitaba önem veren Sultan ve Emirlerin konaklarında gelişme göstermiştir.

XIII. yüzyılın ikinci yarısında artan Moğol baskısı altında bulunan yöneticiler bir yandan Moğollar ve Memlûklarla savaşmak zorunda kalıyor, bir yandan da Anadolu'da

---

[96] İnal, Güner; **Türk Minyatür Sanatı** (Başlangıcından Osmanlılara Kadar), Ankara 1995, s.168.
[97] Duran, Gülnur; a.g.e., s.14.

güçlenmeye başlayan Karamanlılarla uğraşıyorlardı.[98] Politik olayların yarattığı şiddet ortamından etkilenmeyen Konya, Kayseri, Sivas ve Erzurum'daki yapı faaliyetlerine banilik edenler, artık Selçuklu hanedanı değil, devletin emirleri ve vezirleridir.[99] Güçleri ve gelirleri hanedan mensuplarının çok üstünde olan bu kişilerin önde geleni Sahib Atâ Fahreddin Ali b. Hüseyin'dir.[100] Sahib Atâ Fahreddin Ali b. Hüseyin'in *hattat* ve *müzehhip*lerin çalıştığı bir *nakışhâne*nin sahibi olduğu, *tezhip nakışhâne*lerinin saraya ve önemli makamlara bağlılığını gösteren bir kaydın o döneme ait bir yazma eserin *zahriye* sahifesinde yer aldığı da bilinmektedir. Bundan başka, Moğol veziri Cüveyni ve bir İlhanlı seçkini olan Muzaffer b. Hibetullah el-Burûcerdî diğer önemli banilerdendir.[101] Bu dönemin en ünlü sanatkârları, kimi zaman yerli, kimi zaman gezgin mimarları, çini, taş, ahşap ustaları ve *müzehhip*leri hep bu baniler için çalışmışlar, muhteşem eserler ortaya koymuşlardır.

Anadolu Selçuklu *tezhip* sanatı içerisinde güçlü devlet karakterine uygun, ihtişamlı ve sanat değeri yüksek eserler meydana getirilmiştir. Özellikle Mevlâna Celaleddin Rumî etrafında oluşup, tasavvufi bir akım olarak yaygınlaşan *Mevlevî*lik de Türk sanatlarının gelişimde önemli bir rol oynamıştır.[102]

Konya Mevlâna müzesindeki **Divan-ı Kebir** ve **Mesnevî** isimli yazmalar bu döneme ait önemli örneklerdir.[103] Mevlâna Celâleddin Rumî'nin türbesinin mimarı olan Bedreddin Tebrizi, aynı zamanda *müzehhip*tir. Duvar resminde Bedreddin Yavaşi, *musavvir* olarak Şahabeddin, Hacı Ülmevlevî ve Kalayun bilinen sanatkârlardır.[104]

Bu dönemin sanatkârlarından biri de Muhlis b. Abdullah el-Hindî isimli *müzehhip*tir. Konya Sadeddin Köpek Medresesi'ndeki kâtip Hasan b. Cuban b. Abdullah el-Konevî hattıyla 677 Rebiyülsani(Eylül 1278) de istinsah edilmiş 105x80 mm. ölçülerindeki *Mushaf*'ın *tezhip*leri onun Anadolu'daki ilk çalışmasıdır. *Müzehhip* Muhlis, bu küçük ilk denemesinden iki ay sonra Muhammed b. Abdullah el-Konevî el-Veledî tarafından nesih hatla istinsah edilmiş Mevlâna'nın **Mesnevî**'sinin temize

---

[98] Genç, Sedef; a.g.e., s.5; Turan, Osman; **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1993, 505-607.
[99] Tanındı, Zeren; *Anadolu Selçuklu Sanatında Tezhip: Müzehhip Muhlis B. Abdullah El- Hindî Ve Halefleri*, **Yıldız Demirize Armağan**, İstanbul 2001, s.143.
[100] Tanındı, Zeren; a.g.m., s.144.
[101] Tanındı, Zeren; a.y.
[102] Şahin, Faruk; a.g.e., s.9.
[103] Cunbur, Müjgan; a.g.e., s.669.
[104] Ünver, A. Süheyl; *Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları*, İstanbul 1958
Arseven, C. Esad; Türk Sanatı Tarihi(Heykel Oyma), s.95
Şahin, Faruk; a.g.e., s.9.

çekilmiş ilk nüshasının *tezhip*lerini yapar (K.M.M No:51, 1278). *Müzehhip* Muhlis, 495x 320 mm. eb'adındaki kitabın her bölümünün ilk üç sayfası için farklı levha ve çerçeve *tezhibi* tasarlamıştır. Daireler, ovaller, *rûmî*li helezonlar tasarımların önde gelen bezeme elemanlarıdır. Bunların renklendirilmesinde bol miktarda altın, kırmızı, mavi, lâcivert ve beyaz kullanılmıştır. **Kur'an** *tezhip*lerinde gelenek olan *serlevha tezhip*lerinin sayfa kenarlarında *gül*ler kullanılmıştır. *Müzehhip* Muhlis, bu eserdeki *tezhip*leriyle o güne kadar İslâm dünyasının hiçbir çevresinde görülmedik zenginlikte ve özgürlükte *tezhip* tasarımları yaparak çağdaşı ve meslektaşları arasında başköşede yer alır. İlk kez bir edebiyat kitabı böylesine abidevî ölçüde tasarlanmış, görkemli ve göz alıcı üslûpta *tezhip*lenmiştir[105] (bkz. R.8-17).

R.8: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 1a, 1278 tarihli Mesnevî

R.9: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 2a

[105] Tanındı, Zeren; a.g.m., s.146.

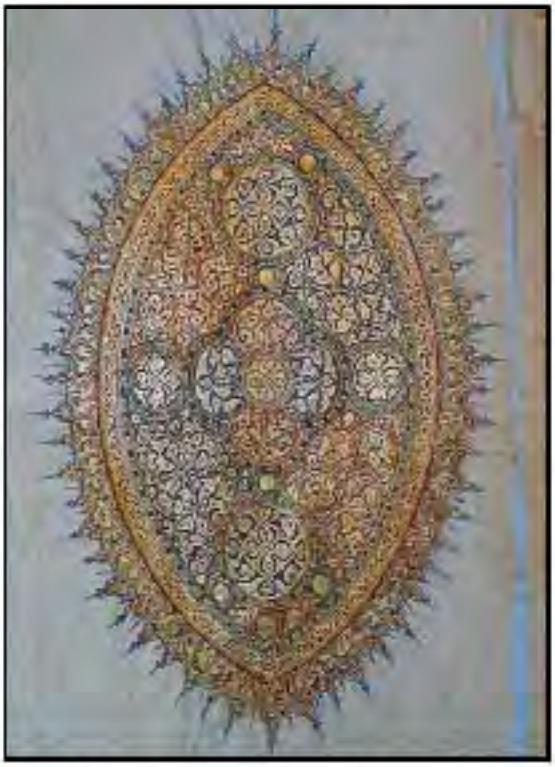
R.10: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 5a

R.11: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 7a

R.12: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 7b

R.13: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 39a

R.14: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 40a

R.15: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 93a

R.16: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 142b

R.17: K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:51, 244b

Müzehhip Muhlis tarafından uygulanan bu **Mesnevî**'nin tasarım biçimi, sonraki ilk yüzyıl içinde Anadolu'da tasarlanmış olan Mevlâna'nın **Mesnevîsi**, **Dîvân-ı Kebîr** ve Sultan Veled'in eserlerinin *müzehhep* nüshalarına örnek olmuştur.[106] K.M.M No:1177'de kayıtlı olan Mevlâna'nın **Mesnevî**'si ve K.M.M No:74'de Sultan Veled'in *İbtidanâme*, *Rabâbnâme*, *İntihânâme*'si (1332) Muhlis üslûbunun devamının gözlendiği eserlerdir.

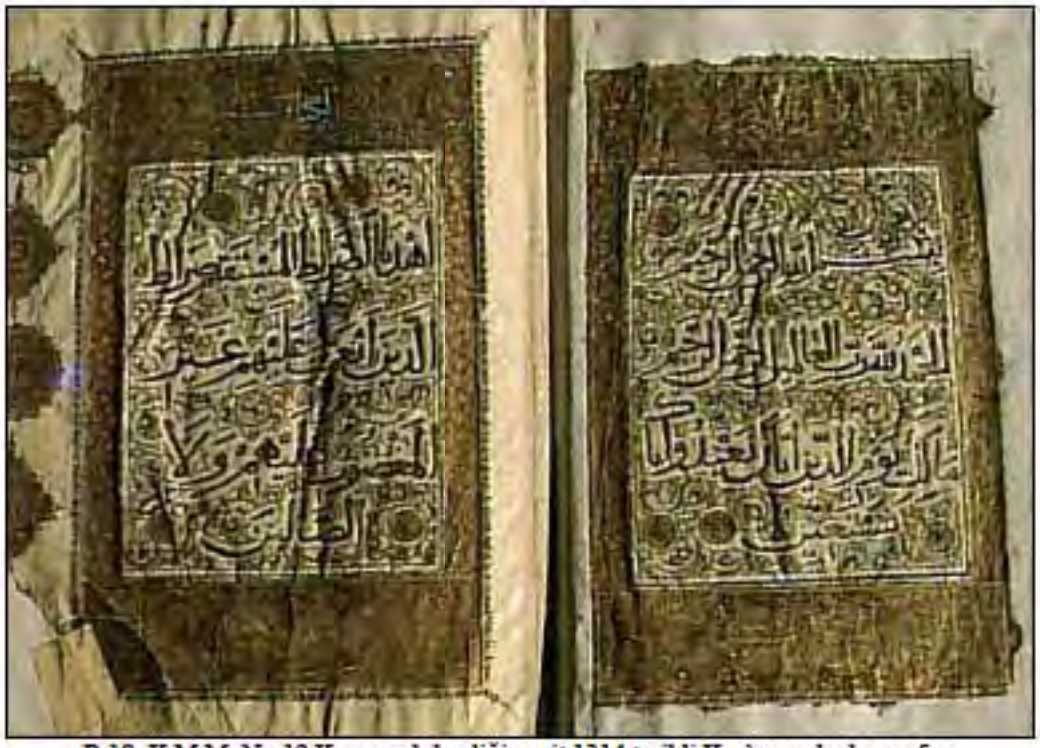
XIV.yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen bu yazmalar benzer üslûpta, yaklaşık on yıl arayla hazırlanmıştır. *Müzehhip* Muhlis'in tasarımlarına bağlı olarak hazırlanan bu eserlerin işçilik kalitelerinin *müzehhip* Muhlis'in ustalığına ulaşmadığı görülür. Ancak onların *müzehhip* Muhlis'in tasarım ilkelerine 45–55 yıl sonra böylesine sıkıca bağlı kalmaları, aralarında bir akrabalık veya usta çırak ilişkisinin olabileceğini de akla getirmektedir.[107] XIV.yüzyılın ilk yarısında olasılıkla Mevlâna'nın türbesi ve çevresindeki mekânların bir tür *nakkâşhane* gibi kullanıldığı da K.M.M'sindeki kitap sanatı örneklerinden anlaşmaktadır.

Selçuklu devletinin dağılmasıyla teşekkül eden Anadolu beylikleri siyasi mücadelelere rağmen Moğollara karşı Anadolu'nun savunucuları olup, ilim hareketlerinin başında bulunmuş, birçok eserin de telif edilmesini sağlamışlardır. Özellikle, İran dili ve edebiyatına önem veren Selçuklu hükümdarlarının aksine Türk Beylikleri, Türk dili ve edebiyatının kökleşip gelişmesine önem vermişlerdir.

K.M.M. No:12'de kayıtlı bulunan, Halil b. Mahmud için 714/1314–15 yılında Kâtip İsmail b. Yusuf tarafından Konya'da yazılan ve Yakub b. Gazi el-Konevî tarafından *tezhip*lenen bir *mushaf*, Karamanlı dönemi kitap sanatının ilk örneği olmalıdır.[108] *Müzehhip* Yakub b. Gazi el-Konevî'nin sayfa tasarımında çağdaşı Memlûk ve İlhanlı meslektaşlarıyla ortak yönlerinin olduğu görülür. Ancak *müzehhip* Yakub, işçilikte özellikle İlhanlı meslektaşları kadar usta değildir. Onun *tezhip*lerinde kullandığı renkler, bezeme elemanları ve işçiliğinin kalitesi Memlûklu *müzehhip* Sandal'ın çalışmalarına daha yakındır[109](bkz. R.18-20).

---

[106] Tanındı, Zeren; a.y.,
Genç, Sedef; a.g.e., s.7.
[107] Tanındı, Zeren; a.g.m., s.149.
[108] Oral, Zeki; *'Kitap Kitabeleri'*, **Anıt**, S.1, Şubat 1950, s.5-10.
[109] Tanındı, Zeren; *'Konya Mevlana Müzesinde 677 Ve 665 Yıllık Kur'an'lar Karamanlı Beyliğinde Kitap Sanatı'* **Kültür Ve Sanat**, S.12, T. İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1991, Yıl:3 s.42–44.

R.18: K.M.M. No:12 Karamanlı beyliğine ait 1314 tarihli Kur'an serlevha sayfası

R.19: K.M.M. No:12 hattatının adı yazılı sayfası

R.20: K.M.M. No:12 müzehhibin adı yazılı sayfası

(Kaynak: Tanındı, Kültür Ve Sanat. S.12 İstanbul 1991, Yıl:3 s.42–44)

K.M.M. No:13'de kayıtlı Karamanlı sanat koruyucuları için 727/1336 yılında Kâtip İzzeddin el-Hattat el-Savacı tarafından istinsah edilen *Mushaf* da diğer bir Karamanlı kitap sanatı örneğidir. K.M.M'deki bu Kur'an nüshaları ve aynı müzede korunan Mevlâna'nın **Mesnevî** ve **Dîvân-ı Kebîr** nüshalarının *tezhip*leri, XIV. yüzyıl boyunca Anadolu'da kitap sanatının koruyuculuğunu Karamanlı Beyliğinin yaptığını gösteren belgelerdir[110](bkz. R.21-22).

R.21–22: K.M.M. No:13 Karamanlı Beyliğine ait Kur'an'a ait sayfalar
(Kaynak: Tanındı, Kültür Ve Sanat. S.12 İstanbul 1991, Yıl:3 s.42–44)

[110] Tanındı, Zeren; a.g.m., s.44.

İslâm dünyasında XIV. yüzyılın ilk yarısında İlhanlılar, XIV. yüzyıl boyunca da Memlûklar, politik güçlerin yanı sıra sanat hareketlerinde de etkili olmuşlardır.[111] Memlûklar, siyasi yönden güçlenince XIV. yüzyılın ilk yarısından itibaren Anadolu'yu ve yakın doğuyu yıpratan İlhanlıları yenmiş, Mısır, Suriye, Hicaz ve Güney Anadolu'da etkin bir güç haline gelerek Karamanlı Beyliğiyle ilişkilerini kuvvetlendirmişlerdir.[112]

Memlûk ve İlhanlı *nakkaşhâne*lerinde hazırlanan eserlerin *cild, hat, tezhip* ve tasvir açısından XIV. yüzyıl sanatı içerisinde, üstün ustalıkla hazırlanmış eserler olduğu anlaşılmaktadır[113](bkz. R.23-24).

Memlûk ve İlhanlı dönemlerinde yaşayan ve bu devirde yazılan *mushaf*ları bezeyen *müzehhip*ler, çok renkli ve motifli *tezhip* kompozisyonları oluşturmuşlardır.

R.23: Kur'an-ı Kerim 14.yy. İlhanlı T.S.M., E.H.151, vr.2a, zahriye sayfası

R.24: Kur'an-ı Kerim 14.yy. İlhanlı T.S.M., E.H.151, vr.2a, serlevha Argun b. Abdullah al-Kamili tarafından reyhânî hattıyla yazılmıştır.

[111] Tanında, Zeren : a.g.m., s.42–43.
[112] Tanındı, Zeren: a.g.m., s.42.
İslâm Ansiklopedisi, '*Karamanlılar*' C.6, İstanbul, 1967, s.322–323.
[113] Tanındı, Zeren; a.y.
Genç, Sedef; a.g.e., s.12.
Tanındı, Zeren; '*Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Orta Çağ İslâm Ciltleri*', **Topkapı Sarayı Müzesi. Yıllık –4,** İstanbul 1990, s.103–149.

Adları, bezedikleri eserlerde yazılı olan *müzehhip*ler İlhanlılar döneminde, XIV. yüzyıl başında Sultan Olcayto'nun kuruculuğunda çalışan Muhammed b. Aybak b. Abdullah, Memlûklar döneminde Sandal takma adıyla tanınan Ebu Bekr, Muhammed b. Mubaşir, Aydukti b. Abdullah el-Bekri ve İbrahim el-Amidi, boyları 50-100 cm. arasında değişen *mushaf* veya *cüz*lerin *tezhip*lemesinde çalışmışlardır.[114] Bu dönemde yazma eserlerin ve *tezhip*li sayfalarının, büyük boyutlu oluşları ve etkileyici *tezhip* tasarımlarıyla, İslâm dünyasının en görkemli sanat eserleri oldukları görülür.[115] XIV.yüzyıl, İlhanlı ve Memlûk *nakkaşhâne*lerinin en verimli olduğu yüzyıl olmuştur(bkz. R.25-26).

R.25: XIV. yüzyıl Memlûk Kur'an Dublin The Chester Beatty Library

(Kaynak: Atıl, Esin; Art Of The Arab World. Washington D.C. 1975, s.91–102.)

[114] Tanındı, Zeren; '*Konya Mevlana Müzesinde 677 Ve 665 Yıllık Kur'an'lar Karamanlı Beyliğinde Kitap Sanatı*' ,s.42.
[115] Atıl, Esin; **Art Of The Arab World**. Washington D.C. 1975, s.91–102.

R.26: XIV. Yüzyıl Memlûk Kur'an, Cairo, National Library,9 (1b-2a)

(Kaynak: Atıl, Esin; Art Of The Arab World. Washington D.C. 1975, s.91–102.)

Memlûk *mushaf*larının en seçkin ve ihtişamlı örnekleri 1256–1399 yılları arasında hazırlanmıştır. Memlûk dönemi el yazma eserlerinin belirgin *tezhip* özellikleri, yuvarlak hatlı bitkisel bezemeleridir. Motif olarak karşımıza çoğunlukla helezonlar üzerindeki *rûmî* ve *mürhanî* motifleri çıkmaktadır.[116] Memlûk *tezhib*inde zemin lâciverde yakın mavi olup, altın ve lapis rengi, ağırlıklı olarak kiremit rengi, yeşil, beyaz, pembe ve siyah renk boyalarla da bezeme yapılmıştır[117](bkz. R.27).

[116] Atıl, Esin; *'Illuminated Manuscript'*, **Renaissance Of Islam; Art Of The Mamluks**, Washington D.C. 1981, s.27.48

[117] James, David; **Quran's And Bindings From The Chaster Beatty Library**, London 1980, s.89.

Memlûk el yazmalarında karşımıza çıkan *serlevha tezhip*lerini çevreleyen *cetvel*lerde, Büyük Selçuklu *tezhip*lerinde yaygın olarak görülen geçmeli dış bordür bezemesinin daha küçük boyutlu olarak uygulandığı görülür. Memlûk dönemi *tezhip*lerinde karşılaşılan bir diğer özellik ise, genellikle sayfa kenarlarında yer alan ve geniş bir tabana oturan *kubbeli* biçime sahip bezemelerdir.[118]

Bir Moğol sülalesi olan İlhanlıların (1258–1355) İslâm sanatı için önemi, İslâmiyeti kabul etmeleriyle birlikte başlamıştır. Bu dönemde Sultan Olcayto ve Reşideddin'in istekleriyle hazırlanan *mushaf*lar, muhteşem *tezhip*leriyle dikkati çekerler. İlhanlı dönemi el yazmalarının *tezhip* tasarımlarında, genel olarak Büyük Selçuklu *tezhip* sanatının özelliklerinin devam ettiği görülür. Geometrik formlarla oluşturulmuş düzenlemelerin içindeki helezonlar üzerinde yer alan *rûmî*ler, çoğunluğu teşkil etmektedirler. Ayrıca *münhanî* motiflerine de sıkça rastlanmaktadır. Bu dönemde hazırlanmış olan *Mushaf*lar çok büyük yapılmışlardır. Bu nedenle *mushaf*ları oluşturan *cüz*lerin her biri ayrı cildler halinde hazırlanmış[119] ve muhteşem *tezhip*leriyle dikkati çekmektedir.

Klasik Osmanlı *tezhip* sanatının hazırlık dönemini oluşturan, 1300'lerden 1454'lere kadar devam eden Beylikler Devri Sanatı'nda Selçuklu sanatının etkileri görülür.(bkz. R.28)

Sultan II. Murad (1421-1451) ve Fatih Sultan Mehmed (1451–1481) zamanı, Osmanlı Sarayı'nda *tezhip* sanatının belirli üslûplarının ortaya çıktığı devirlerdir.[120] Fatih devrinde olgunlaşan klasik üslûpla, son derece ince ve zarif çizgilerle *tezhip* sanatında yeni bir çağ açılmıştır. Bu devirde doğuya yapılan fetihler sonucu saray *nakkaşhânesinde* Türk *müzehhip*lerinin yanı sıra **İran** ve **Herat**'tan gelen sanatkârların da çalıştığı bilinmektedir.[121]

---

[118] Atıl, Esin: a.y, James, David; a.y.
[119] James, David; a.g.e., s. London 1988, s.164-165.
[120] Şahin, Faruk; a.g.e., s.9.
[121] Duran, Gülnur; a.g.e., s.14.

R.27: XIV. Yüzyıl Memlûk Kur'an (2b-3a), Dublin The Chester Beatty Library

R.28: Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivindeki XIV. yüzyıl Beylikler dönemine ait Kur'an'ın 18. cüzü'nün 2a-3b Sayfası

(Kaynak: Atıl, Esin; Art Of The Arab World., Washington D.C. 1975, s.91–102.)

Fatih Sultan Mehmed devri, özellikle bilim ve sanat faaliyetlerinin en yoğun olduğu dönemdir. İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed'in yaptığı ilk işlerden biri, Topkapı Sarayı bünyesinde Sultanahmet'te Aslanhâne denilen yere bir *nakkaşhâne* kurup, kaynaklarda ismi en eski *sernakkaş* olarak geçen Özbek asıllı Babanakkaşı bu *nakkaşhâne*nin başına getirmesidir. Fatih devri *tezhip*lerinin zemini başta çivîdî lâcivert olmak üzere, kırmızı, siyah, yeşil renklerin yanı sıra sarı, turuncu, mor, pembe ve beyaz renklere de rastlanmaktadır. İri ve yalın *hatâyî*lerin yanında son derece sade ve küçük *yaprak*lar, gelişimini tamamlamamış *rûmî* motifleri, zeminde dolgu amacıyla kullanılan *üç benek* ve foyalı *halkârî*yle bezenmiş sayfalar ile mekik şeklindeki *zahriye* sayfaları Fatih devri *tezhib*inin karakteristik özellikleridir.[122] Fatih Sultan Mehmed ve veziri Mahmud Paşa adına hazırlanan çok sayıda el yazması eserin günümüze gelen seçkin örnekleri, T.S.M. ve S.K. başta olmak üzere çeşitli müze ve kütüphânelere dağılmıştır.

[122]Derman, Çiçek; '*Türk Tezhip Sanatının Asırlar İçinde Değişimi*' **Türkler Ansiklopedisi**, C.12, YTY, Ankara 2002

Osmanlı *tezhip* sanatı Sultan II. Bayezid devrinde (1481–1512) oldukça zengin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu gelişimin iki sebebi vardır. Sultan II. Bayezid devrinde saraya bağlı nakkâşların adlarını ve tam sayısını gösteren bir belge henüz ortaya çıkmamıştır. Ancak Bayezid dönemine ait bazı en'am kayıtlarından yaklaşık ondokuz nakkâşın adı tespit edilebilmektedir. 932/1526 tarihli bir maaş teftiş defterinde kayıtlı sanatkârlardan bazılarının II. Bayezid devrinde saray nakkâşları arasına katıldığı ve kökenleri konusunda bilgi edinilebilmektedir. Bu sanatkârlardan bir kısmı **İran** ve **Tebriz**'den gelmiş ve Osmanlı *tezhip* sanatının gelişiminde önemli rol oynamışlardır.

Sultan II. Bayezid dönemi *tezhip* sanatındaki bu gelişmede etkili olan diğer unsur ise, Şeyh Hamdullah gibi eşsiz bir hattatın yetişmiş ve olgunluk çağı eserlerini vermiş olmasıdır. Osmanlı *hat* sanatının olduğu kadar, İslâm *hat* sanatının da en önemli sanatkârlarından olan Şeyh Hamdullah'a padişahın haklı hayranlığı, onun yazdığı *mushaf*ların ayrı bir özen gösterilerek *tezhip*lenmesine yol açmıştır.

Şeyh Hamdullah'ın yazdığı T.S.K. 913'de kayıtlı bulunan *Mushaf* ve İ.Ü.K., 66622'de kayıtlı bulunan Hasan b. Abdullah tarafından *tezhip*lenen *Mushaf-ı Şerif* dönemin en çarpıcı örnekleri arasında başta gelmektedir. Pek çok yeni motifin kullanıldığı bu devirde, ilk yıllarda kullanılan iri motifler sonradan terk edilmiş, yerini zengin, çeşidi bol olan ince ve küçük motifler almıştır. Zeminde altın ve lâcivert detaylarda ise oldukça zengin renkler kullanılmıştır.[123]

Yavuz Sultan Selim'in (1512–1520), 1514 Tebriz seferinden sonra son Timurlu Sultanının, Bediü'z-zaman Mirza ve yanındaki **Herat**'lı sanatçıları İstanbul'a göndermesiyle yeni akımlar başlar. Bu sanatçılar arasında çeşitli *musavvir* ve *müzehhip*ler bulunmaktadır. Yavuz Sultan Selim çağının saray *nakkaşhâne*sine **Tebriz**'den bir grup sanatkârın getirildiği de bilinmektedir. Farklı çevrelerden gelen, değişik beğenilere sahip bu sanatkârların çalışmaları sonucu, Osmanlı *tezhip* sanatı daha da zenginlik kazanmıştır. Özellikle Yavuz Sultan Selim'in getirdiği **Herat**'lı sanatkârlar Osmanlı kitap sanatlarında görülen yeniliklerde önemli rol oynamışlardır. Sayfa kenarlarının *halkârî* tekniğinde bezenmesi en başta gelenlerdendir.[124] Sultan II. Bayezid devri *tezhip* özelliklerinin görüldüğü bu dönemde, farklı olarak motiflere *çintâmanî* (kaplan postu, pars beneği) motifi eklenmiştir.

---

[123] Duran, Gülnur; a.g.e., s.14.
[124] Arseven, Celâl Esad; **Türk Sanat Tarihi(Heykel Oyma)**, s.118–125.
Ünver, A.Süheyl; Levnî, İstanbul 1951

XVI.yüzyıl Kanuni Sultan Süleyman devri (1520–1556), her alanda olduğu gibi *tezhip* sanatının da zirvede olduğu bir dönem olmuştur. Önceki yıllarda görülen yenilikler, motifler ve renkler daha da gelişerek zenginleşmiştir. Bu dönmede *zahriye tezhib*indeki formlar, dörtgen, altıgen, sekizgen kompozisyonlar şeklinde olup, desenlerin işçiliği artmış, *ara pervaz*lar çeşitlenmiş, *tığ*ların en güzel örnekleri oluşturulmuştur. Kullanılan renkler, başta lapislâzuli ve altın olmak üzere turuncu, yeşil, vişneçürüğü, mavi, sarı, pembe, eflâtun ve bu renklerin çeşitli tonları ile az miktarda da siyahtır. *Hatâyî* grubu, *rûmî* ve *bulut* motifleri birbirleriyle uyum içinde kullanılmışlardır. Sayfaların *hâşiye* kısımlarına serbest fırça ile *halkârî* yapılmış ve *zerenderzer tezhib*inin en güzel örnekleri verilmiştir.[125] XVI. yüzyılın ilk yarısında saray *sernakkaşı* olan Şahkulu *sazyolu* üslûbu ve *halkârî* konusunda yenilikler kazandırmıştır. XVI. yüzyılın ikinci yarısında Şahkulu'nun ölmesi üzerine yerine öğrencisi Karamemi getirilmiştir. Karamemi gül, lâle, sümbül, nergis, süsen... vb. gibi bahçe çiçeklerini yarı üslûplaştırarak Türk bezeme sanatlarına dahil etmiştir.[126]

XVI. yüzyıl *tezhip* sanatının devamı niteliğinde olan XVII. yüzyıl *tezhip* sanatında duraklama dönemi başlar. Motif, renk, kompozisyon ve işçilikde zayıflıklar kendini göstermiştir.

XVIII. yüzyılda (Sultan III. Ahmet Devri) Osmanlı *tezhip* sanatında Avrupa etkisiyle bazı yenilikler belirmeye başlamış ve *klasik tezhip* sanatımızın çehresi değişmiştir. Fransız *Rokoko* sanatı 1721'de sonra Osmanlı sanatlarını etkisi altına almıştır. *Türk Rokoko*'su olarak bilinen üslûp XIX. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir. Klasik formlar tamamen terk edilerek, iri çiçekler, buketler, vazo, saksı veya sepet içinde buketler, kurdele ile bağlanmış çiçekler, bolca kullanılmıştır. Devirlere göre *tezhip* sanatında görülen bu gelişmeler, yeni üslûplar değişik konulardaki *tezhip*li yazma eserlerde yerini almıştır.

1915'de İstanbul'da kurulan 'Hat ve Hattatlar Mektebi' diye bilinen **Medresetül Hattatîn**'de unutulan klasik tezhip ve diğer kitap sanatları yeniden çalışılmaya başlanmış[127] ve daha sonra Güzel Sanatlar Akademisine bağlanarak 16.yy. klasik dönem üslubuna geri dönülmüştür. Günümüzde pek çok üniversite, özel kurum ve kuruluşlarda tezhip sanatı devam ettirilmekte ve sanatsal kaygılarla eserler verilmektedir.

---

[125] Duran, Gülnur; a.y.
[126] Derman, Çiçek; 2004 Türk Tezhip Sanatı, Ders Notlarından
[127] Derman, Uğur; *'Medresetü'l-Hattâtîn'e Dâir', Prof.Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 2006, s.514, İÜ. Ed.Fak.. Tarih Böl. Yayını,
Derman, Çiçek; 2006 Gelenekli Türk Desenleri, Ders Notlarından

3. KATALOG: Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki Mesnevî'ler

Katalog No	: 01
Resim No	: 29-53
Çizim No	: 1-3
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Halet Efendi - 000171
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b.
	: Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 265x186x46 mm.
Yaprak Sayısı	: 334vr.
Yazı Cinsi	: Nesih
Satır/Sütûn Sayısı	: 23/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: Emir Şeyh Hüseyin Bey'in sıfatları ve hazinesi
	: için hazırlandığı yazılıdır.(vr. 326a)
Hattatın Adı	: Muhammed b. Hüseyin el-Mevlevî
İstinsah Yeri/Tarihi	: 774/1373 (XIV. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: Üstübeç, is, lâl, zer
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, kalın âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1a,1b,2a,2b,3a,3b,52b,53a,53b,97b,98a,
	: 98b,99a,99b,157b,158a,158b,206b,207a,
	: 207b,264b,265a,265b,326a

Cild Özellikleri : Eserin *kabı*, kahverengi deri ve *mıklebli*dir. *Kab*ın merkezinde bulunan *şemse* deseni, ¼ simetrili *hatâyî* ve *bulut* motiflerinden meydana gelmektedir. Eserin *sırt* ve *sertab*ında bezeme unsuru olmayıp, kenarlarında altın *cetvel*ler bulunmaktadır. Eserin *alt kab*, *üst kab* ve *mıklebi*nin üç kenarını altın *cetvel*ler çevrelemektedir. *Mıklebi*n üzerinde *hatâyî* motiflerinden meydana gelen *şemse* formlu serbest bir kompozisyon vardır.

Alt kab, üst kab ve *mıklebde* bulunan tüm *şemse*ler *üstten ayırma* usûlü ile *tezyîn* edilmişlerdir(bkz. R.29).

I. Kitap :

Zahriye sayfası tezhibi : Eserin 1a(bkz. R.30) sayfasının merkezinde yer alan, 110 mm. çapında madalyon şeklindeki *zahriye* bezemesinin deseni, üç kısımdan meydana gelmiştir. Madalyonun ortasında yer alan birinci kısımda 71 mm. çaplı alan içerisine, 1/12 simetrili *rûmî* motifleri ile meydana gelen desen, *zer-ender-zer* bezemelidir. Alanın merkezinde ve kenarlarında *münhanî* üslûbu ile boyanmış, *penç* motifleri bulunmaktadır. *Ayırma rûmî*lerin meydana getirdiği *tarh*lar ve *rûmî* motiflerinin içi, lâcivert renklidir.

İkinci kısımdaki *arasuyu*, *anahtarlı zencerek* bezemelidir. *Arasuyu*nun iç tarafında beyaz bir *iplik*, dış tarafında ise beyaz bir *ince arasuyu* ile altın *cetvel* yer almaktadır.

Dıştaki üçüncü kısım 1/24 simetrili *rûmîli* desenle bezenmiştir. *Rûmî*ler beyaz ve altın, zemini ise lâciverttir. *Kenarsuyu*nu çevreleyen beyaz *iplik*le bezeme sonlanmaktadır.

Dîbâce tezhibi : 1b-2a; 2b ve 3a'daki (bkz. R.31-32-33-34) *dîbâce* sayfaları *serlevha* düzeninde bezemelidir. Besmele ile başlayan âyet ve hadiselerle Mesnevî'yi tarif ve tavsif eden 4 sayfalık *dîbâce* metninin bulunduğu yazı sâhaları *beyn'es-sütûr tezhip*lidir. *Tevki'* hattıyla *zer mürekkeple* yazılmış ibareler *tahrir*lidir. Sınırı siyah *dendan*, içi kırmızı taramalardan oluşan *beyn'es-sütûr*, siyah *üç benek* ve yer yer *rûmî* ve *rûmî tepelik* motifleri ile bezenmiştir.

Altın *cetvel*lerle sınırlandırılmış olan yazı sâhasının altında ve üstünde bulunan *tezhip*li sâhalar üç kısma ayrılmıştır. Ortada *tevki'* hattıyla yazılan metin başlığının bulunduğu dikdörtgen sâha, onun iki yanında da kare şeklinde *tezhip*li *koltuk*lar vardır.

Bütün kısımlar altın *cetvel*li beyaz *ince arasuları* ile çevrelenmektedir. Karşılıklı yer alan *koltuk*lar birbirlerinin aynı, ½ simetrili üslûplaştırılmış çiçeklerle *zer-ender-zer* bezemelidir. Metin başlığının bulunduğu kısımlarda lâcivert zemin üzerine altın *rûmî* motiflerinden meydana gelen serbest desen uygulanıp, yazılar *üstübeç mürekkebi*yle yazılarak, *tahrir*lenmiştir.

1b(bkz. R.31) ve 2a(bkz. R.32) sayfalarının bezemeleri birbirlerinin aynıdır. 2b(bkz. R.33) ve 3a(bkz. R.34)'da aynı desen, zemin renkleri değiştirilerek işlenmiştir.

*Koltuk*lara lâcivert zemin üzerine altın ve beyaz *rûmî* motiflerinden meydana gelen ¼ simetrili desen uygulanmıştır. *Koltuk*lar arasındaki başlık altın zemin üzerine *üstübeç mürekkebi*yle yazılarak *tahrir*lenmiştir. Lâcivert bir *kuzu*yla çevrelenen bezeme sâhası, köşelerde ve kenarlarda yer alan küçük *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 3b(bkz. R.35) sayfası *unvan* sayfası düzenindedir. 4 sütûn 17 satırlı yazı sâhasının üst kısmındaki bezeme, ortada metin başlığı ve iki yanında birer *koltuk tezhibi*nden meydana gelmiştir.

Karşılıklı yer alan *koltuk*lar birbirlerinin aynı, ½ simetrili, üslûplaştırılmış çiçeklerle *zer-ender-zer* üslûbundadır. Metin başlığında, *üstübeç mürekkebi* ve *tahrir*li *tevki'* yazı ile **birinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Lâcivert yazı zemininde, serbest kompozisyonlu, altınla işlenmiş *rûmî*li bir desen yer almaktadır. Yazı sâhasının alt kısmındaki sütûn boşluklarında sıvama altın *pençhâne* bezemeler bulunmaktadır. Altın *cetvel*le çevrelenmiş yazı sâhası, üst kenarında küçük *tığ*lar bulunan lâcivert *kuzu* ile sınırlandırılmıştır.

II. Kitap :

Dîbâce tezhibi : 52b(bkz. R.36; Ç.1) ve 53a(bkz. R.37)'daki *dîbâce* sayfalarının bezemeleri *serlevha* düzenindedir. Altın *cetvel*lerle sınırlandırılmış olan sayfanın ortasında daire şeklindeki yazı sâhasının alt ve üstünde bulunan *tezhip*li sâhalar üç kısma ayrılmıştır. Ortada *tevki'* hattıyla yazılan metin başlığının bulunduğu dikdörtgen sâha, onun iki yanında da kare şeklinde *tezhip*li *koltuk*lar vardır.

Yazı sâhasında bütün kısımlar altın *cetvel*li beyaz *ince arasuları* ile çevrelenmektedir. Karşılıklı yer alan *koltuk*lar birbirlerinin aynı, *rûmî* motiflerinden meydana gelen ½ simetrili desen *zer-ender-zer* üslûbundadır ve *ayırma rûmîleri* beyazdır. Metin başlığı altın zemin üzerine *üstübeç mürekkebi*yle yazılarak, *tahrir*lenmiştir.

Dîbâce metni, daire şeklindeki sâhaya *üstübeç mürekkebi* ve *tevki'* hattıyla yazılmıştır. Lâcivert yazı zemine semâ eden Mevlevî dervişler gibi helezonlar üzerine yerleştirilmiş, altın *rûmî* motiflerinden meydana gelen serbest kompozisyon uygulanmıştır. Daire sâhanın dışında kalan köşelerde, ½ simetrili *hatâyî* gurubu motiflerden oluşan desen *münhanî* üslûbunda boyanmıştır. Lâcivert bir *kuzu*yla

çevrelenen bezeme sâhası, köşelerde ve kenarlarda yer alan küçük *tığ*larla sonlanmaktadır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 53b(bkz. R.38) sayfasındaki bezemenin sayfa düzeni, 3b(bkz. R.35) ile aynı olmakla beraber, *koltuk*lardaki desenler farklılık göstermektedir. Buradaki *koltuk*lar çift başlı kartalı andıran *rûmî* motiflerinden meydana gelen ½ simetrili desenle *zer-ender-zer* üslûbunda bezenmiştir. *Rûmî*lerin bir kısmı beyaz boya ile renklendirilmiştir.

Metin başlığında *üstübeç mürekkebi* ve *tahrir*li *tevki'* yazı ile **ikinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Lâcivert yazı zemininde serbest, altınla işlenmiş *rûmî*li bir desen yer almaktadır. Altın *cetvel*li bezemeli ve yazılı sâhalar, üst kenarında küçük *tığ*lar bulunan lâcivert *kuzu* ile sınırlandırılmıştır.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : 97b-98a; 98b ve 99a'daki (bkz. R.39-40-41-42) *serlevha* düzeninde bezemeli karşılıklı gelen dört sayfalık *dîbâce* metni, *tevki'* hattıyla *zer mürekkeple* yazılarak *tahrir*lenmiştir. Yazı sâhası *beyn'es-sütûr tezhip*lidir. Sayfa düzenlemeleri, renkleri ve kullanılan teknik, I. kitabın *dîbâce* sayfaları ile aynı olup, yalnızca *tarh*larda bulunan desenlerde ve zemin renklerinde farklılık görülmektedir. Buradaki *koltuk*lar, desen bakımından birbirine çok yakındır. ½ simetrili üslûplaştırılmış çiçek motiflerden oluşup, *münhanî* boyama üslûbundadır. 97b ve 98a sayfalarındaki motifler mavi ve turuncu, metin başlığı zemini lâcivert, *koltuk* zeminleri altınladır. 98b ve 99a sayfalarındaki motiflerde ise yalnızca turuncu renk tercih edilerek metin başlığı zemini altın, *koltuk* zeminleri lâcivert renklendirilmiştir.

Yazı sâhasında bezemeli kısımlar altın *cetvel*li beyaz *ince arasuları* ile çevrelenmektedir. *Koltuk*lar arasındaki metin başlıkları *üstübeç mürekkebi*yle yazılarak, *tahrir*lenmiştir. Lâcivert bir *kuzu*yla çevrelenen bezeme sâhası, köşelerde ve kenarlarda yer alan küçük *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerinin başladığı 99b(bkz. R.43) sayfasındaki *unvan* sayfası düzenindeki bezeme, 3b(bkz. R.35) ve 53b(bkz. R.38) sayfaları ile aynı olup, yalnızca *koltuk*lardaki desenler farklılık göstermektedir. Buradaki altın zeminli *koltuk*lar, karşılıklı birbirlerine çok benzeyen ½ simetrili, üslûplaştırılmış çiçek

motifleri, *münhanî* üslûbunda mavi ve turuncu renklerde boyanmış desenlerle bezenmiştir.

Metnin başlığında *üstübeç mürekkebi* ve *tevki'* yazı ile **üçüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Lâcivert renkli yazı zemininde serbest, altınla işlenmiş *rûmî*li bir desen yer almaktadır. Altın *cetvel*le çevrelenmiş bezemeli yazı sâhası, üst kenarında küçük *tığ*lar bulunan lâcivert *kuzu* ile sınırlandırılmıştır.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 157b(bkz. R.44) ve 158a(bkz. R.45) sayfalarında yer alan, Besmele ile başlayan metin *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Yazı sâhası *dendan*lı, içi kırmızı taramalardan oluşan *beyn'es-sütûr* bezemelidir. *Dîbâce* metni *tevki'* hattıyla *zer mürekkeple* yazılarak *tahrir*lenmiştir.

158a sayfasında, 157b sayfasından farklı olarak yazılı metnin arasında karşılıklı iki adet, serbest helezonlu ve sayfanın iki alt köşesinde ½ simetrili *rûmî* motifiyle meydana gelmiş sıvama altın bezemeler bulunmaktadır. Sıvama altın *rûmî*ler siyah renk ile *tahrir*lenmişlerdir. *Ayırma rûmî* motiflerinin oluşturduğu zeminler, lâciverttir.

Altın *cetvel*lerle sınırlandırılmış olan yazı sâhasının alt ve üstünde bulunan *tezhip*li sâhalar üç kısma ayrılmıştır. Ortada *tevki'* hattıyla yazılan metin başlığının bulunduğu dikdörtgen sâha, onun iki yanında da kare şeklinde *tezhip*li *koltuk*lar bulunmaktadır.

Yazı sâhasındaki bezemeli kısımlar altın *cetvel*li beyaz *ince arasuları* ile çevrelenmektedir. *Koltuk*lar birbirlerinin aynı, ½ simetrili üslûplaştırılmış çiçeklerle, *zer-ender-zer* bezemelidir. Metin başlığının bulunduğu kısımlarda, lâcivert zemin üzerine, *rûmî*li serbest desen altınla uygulanıp, yazılar *üstübeç mürekkebi*yle yazılarak, *tahrir*lenmiştir. Lâcivert bir *kuzu*yla çevrelenen bezeme sâhası, köşelerde ve kenarlarda yer alan küçük *tığ*larla sonlanmaktadır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 158b(bkz. R.46; Ç.2) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni olarak 3b, 53b ve 99b sayfaları ile aynı olup, *koltuk*lar lâcivert zemin üzerine altın ve beyaz boyanmış, ½ simetrili *rûmî*li desenle işlenmiştir.

Metin başlığında altın zemin üzerine *üstübeç mürekkebi* ve *tahrir*li *tevki'* hat ile **dördüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. *Koltuk*lar ve başlık sâhasının etrafını beyaz *ince arasuları* çevrelemektedir. Altın *cetvel*le çevrelenmiş yazı sâhası, üst kenarında küçük *tığ*lar bulunan lâcivert *kuzu* ile sınırlandırılmıştır.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : 206b(bkz. R.47) ve 207a(bkz. R.48)'daki *dîbâce* sayfalarının bezemeleri *serlevha* düzenindedir. Bu sayfalarda diğer *dîbâce* sayfalarından farklı olarak *dîbâce* metni[128] bezemeli sâhanın dışındaki, sayfaların *hâşiye* kısmına mâil olarak yazılmıştır.

Bezeme sâhasını oluşturan dikdörtgen ve ortadaki daire sâha, iki tarafı altın *cetvel*li beyaz ince *arasuları* ile çevrelenmektedir. Alt ve üstte yer alan yatay dikdörtgen ile merkezdeki daire sâhanın etrafında, *arasuyu* olarak *anahtarlı zencerek* kullanılmıştır. Yatay dikdörtgen bezemeli sâhanın ortasında, altın zemin üzerine *üstübeç mürekkebi* ve *tevki'* hattıyla yazılan metin başlığı, onun iki yanında da kare şeklinde *tezhip*li *koltuk*lar vardır. *Koltuk*larda lâcivert zemin üzerindeki ½ simetrili desene sahip üslûplaştırılmış çiçekler, mavi ve turuncu renklerle *münhanî* üslûbunda boyanmıştır.

Merkezdeki *anahtarlı zencerek* ile çevrelenen daire sâhanın, 1/8 simetrili *rûmî* bezemesi, *zer-ender-zer* üslûbundadır. Beyaz boyanmış *rûmî*lerin meydana getirdiği küçük zeminler lâciverttir.

Daire sâhanın iki yanında, *zer-ender-zer* üslûbunda işlenmiş bezemeli küçük tarhlar bulunmaktadır. Dairenin dışında kalan lâcivert zeminli köşelerde, ½ simetrili desenli üslûplaştırılmış çiçekler, mavi ve turuncu renklerle *münhanî* boyama üslûbunda bezenmiştir. Lâcivert bir *kuzu*yla çevrelenen bezeme sâhası, köşelerde ve kenarlarda yer alan küçük *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 207b(bkz. R.49) sayfasında yer alır. Bezemesi *unvan* sayfası düzenindedir. Üç kısımdan oluşan bezeme sâhasının ortasındaki metnin başlığında, altın zemin üzerine *üstübeç mürekkebi* ve *tahrir*li *tevki'* hattı ile **beşinci kitap** olduğu belirtilmiştir.

[128] Genç, Sedef; ; a.g.e., s.102,s.105

*Koltuk*larda yeşil renk zemin üzerine, altın ve beyaz boyanmış, ½ simetrili *rûmî* motifleri işlenmiştir. *Koltuk*lar ile başlık sâhası arasında *anahtarlı zencerek* bulunmaktadır. Yazı sütûnlarının alt kısmındaki boşluklarda *pençhâne* şeklinde bezemeler vardır. Altın *cetvel*le çevrelenmiş yazı sâhası, üst kenarında küçük *tığ*lar bulunan lâcivert *kuzu* ile sınırlandırılmıştır.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : 264b(bkz. R.50) ve 265a(bkz. R.51)'daki *dîbâce* sayfalarının bezemeleri *serlevha* düzenindedir. Altın *cetvel*lerle sınırlandırılmış olan yazı sâhasının alt ve üstünde bulunan *tezhip*li sâhalar üç kısma ayrılmıştır. Metin başlığının bulunduğu kısımda yazı altın zemin üzerine *tevki'* hattıyla ve *üstübeç mürekkebi* ile yazılarak *tahrir*lenmiştir. Onun iki yanındaki kare şeklinde *tezhip*li *koltuk*larda etrafı altın *cetvel* ve beyaz *iplik*le çevrili dönemin *cild kab*ları ve *tezhip*lerinde görülen madalyon şeklindeki *geçme*ler bulunmaktadır. Madalyonun dışına *rûmî* motiflerinden meydana gelen ¼ simetrili desen *zer-ender-zer* işlenmiştir.

Tevki' hattıyla yazılan *dîbâce* metninin sâhası daire şeklinde ve *beyn'es-sütûr*ludur. Sınırı siyah *dendan*, içi kırmızı taramalardan oluşan *beyn'es-sütûr* bezemesinde siyah *üç benek* ve yer yer *sade rûmî* motifleri yer almaktadır. Daire sâhanın dışında kalan kısımlarda ise ½ simetrili, üslûplaştırılmış çiçek motiflerinden oluşan desenler *münhanî* üslûbunda turuncu renklerle boyanmıştır. Zemin rengi lâcivert olup, üzerine beyaz *üç benek* konulmuştur. Bezemeli sâhalar, iki tarafı altın *cetvel*li beyaz ince *arasu*ları ile çevrelenmektedir. Lâcivert bir *kuzu* ve küçük *tığ*larla sonlanmaktadır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 265b(bkz. R.52) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni olarak Mesnevî'nin diğer *unvan tezhip*li sayfaları ile aynıdır. *Koltuk*lar, beyaz *iplik*le çevrelenmiş *madalyon geçme* ve bunu dört kenardan kuşatan *anahtarlı zencerek* bezemelidir. *Koltuk*lar arasındaki altın *cetvel* ve beyaz *iplik*le çevrili metin başlığında, altın zemin üzerine *üstübeç mürekkebi* ve *tahrir*li *tevki'* hattı ile **altıncı kitap** olduğu belirtilmiştir. Yazı sâhası, altın *cetvel* ve lâcivert *kuzu* ile sınırlandırılmıştır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 326a(bkz. R.53; Ç.3) yüzünde, *cetvel*lerle çevrili yazı sâhasının alt kısımda, 108 mm. çapında madalyon biçimli bir bezeme yer

almaktadır. Madalyonun ortasında 76 mm. çaplı alan içerisine, *rûmî*li bir desen, *zer-ender-zer* işlenerek üzerine, *üstübeç mürekkebi* ve *tevki'* hattı ile kitabı hazırlatan Emir Hüseyin Bey'in sıfatları yazılıdır: " *Be resm-i hazâne Hazret-i emîr-i a'zam a'del Ümerâü'l-'âlem bânî-i sanî 'sülükârî' vâzı'i merâsim bahtiyârî Tâcü'd-dünyâve'd-dîr şeyh Hüseyin Bey dîde-i ma'dele.*"(Büyük ve adaletli emir Hazreti, âlemin emirlerinin emiri ikinci bâni, tarikat yoluna girmiş, tören koyucu, inci ve dünya tacının mutlusu 'adaletin gözdesi' Şeyh Hüseyin Bey'in hazinesinin emriyle.[129]

Bu sâhanın dışını farklı kalınlıklarda altın *cetvel*ler ve beyaz *ince arasuyu* çevrelemektedir. Bezemenin 11 mm. genişliğindeki *kenarsuyu*, 1/36 simetrili *rûmî* motiflerinden meydana getirilerek, *rûmî*ler altın, zemini ise lâcivert ve beyazla renklendirilmiştir. Daire bezemenin etrafında dört, karşısındaki 325b sayfasında iki adet, sıvama altın zeminli *pençhâne durak* yer almaktadır.

Sayfanın altında bulunan ketebe kaydında ise şu ibare yazılıdır: *"Ketebehü'l-abdü'l-müznib el-muhtâc ilâ rahmeti'l-melikil-ganiyyi'l-kavî Muhammed bin Hüseyin el-Mevlevî afa'llâhu anhümâ fî-şehri şa'bânil-mübârek same erbe'a seb'în ve seb'a mâye"*(Bunu Melik, Gani Kavi 'olan Allah'ın' rahmetine muhtaç, Mevlevi Hüseyin oğlu Muhammed yazdı. Allah onu ve babasını affetsin. Mübarek Şa'ban ayında sene yedi yüz yetmiş dört.)[130]

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Mevlâna, Mesnevî'nin her kitabına, bir *dîbâce*(*mukaddime*) ile başlamıştır. Arapça yazılan bu *dîbâce*'lerde, âyet ve hadîslerle Mesnevî'yi tarif ve tavsif eder. Örneğin I. kitapta: *"Şüphe yok ki, Mesnevî, gönüllere şifâdır, hüzünleri giderir, Kur'ân-ı Kerîmi apaçık bir hale koyar, rızkların bolluğuna sebep olur, huyları güzelleştirir. Mesnevî, şanları yüce, özleri hayırlı kâtiplerin elleriyle yazılmıştır, temiz kişilerden başkalarının dokunmasına müsaade etmezler"* buyururlar.

Burada incelenmekte olan eserin bütün kitaplarında genel olarak *zahriye* ve *hâtime* sayfalarında bezeme bulunmamakla beraber, bu eserde I. kitabın *zahriye*si, VI. kitabın *hâtime* sayfası vardır. Her kitabın *dîbâce* sayfalarında(*serlevha* sayfası düzeninde) ve beyitlerinin başladığı sayfada(*unvan* sayfası düzeninde) *tezhip* bulunmaktadır. Eserin bezemesi başından sonuna kadar işçilik kalitesini korumaktadır.

[129] Genç, Sedef; ; a.g.e., s.118
[130] Genç, Sedef; ; a.g.e., s.119

Aynı veya birbirine yakın desenlerin renkleri değiştirilerek bezemede çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

Eserin 1a(bkz. R.30) sayfasında yer alan *zahriye* sayfası ile 326a(bkz. R.53) sayfasında yer alan *hâtime* sayfalarının bezemeleri birbirleri ile uyum içindedir. Ayrıca 206b(bkz. R.47) ve 207a(bkz. R.48) sayfalarındaki daire sâhalardaki bezemeler, 1a(R.30) sayfasında yer alan *zahriye* sayfası bezemesi ile çok benzerlik gösterir.

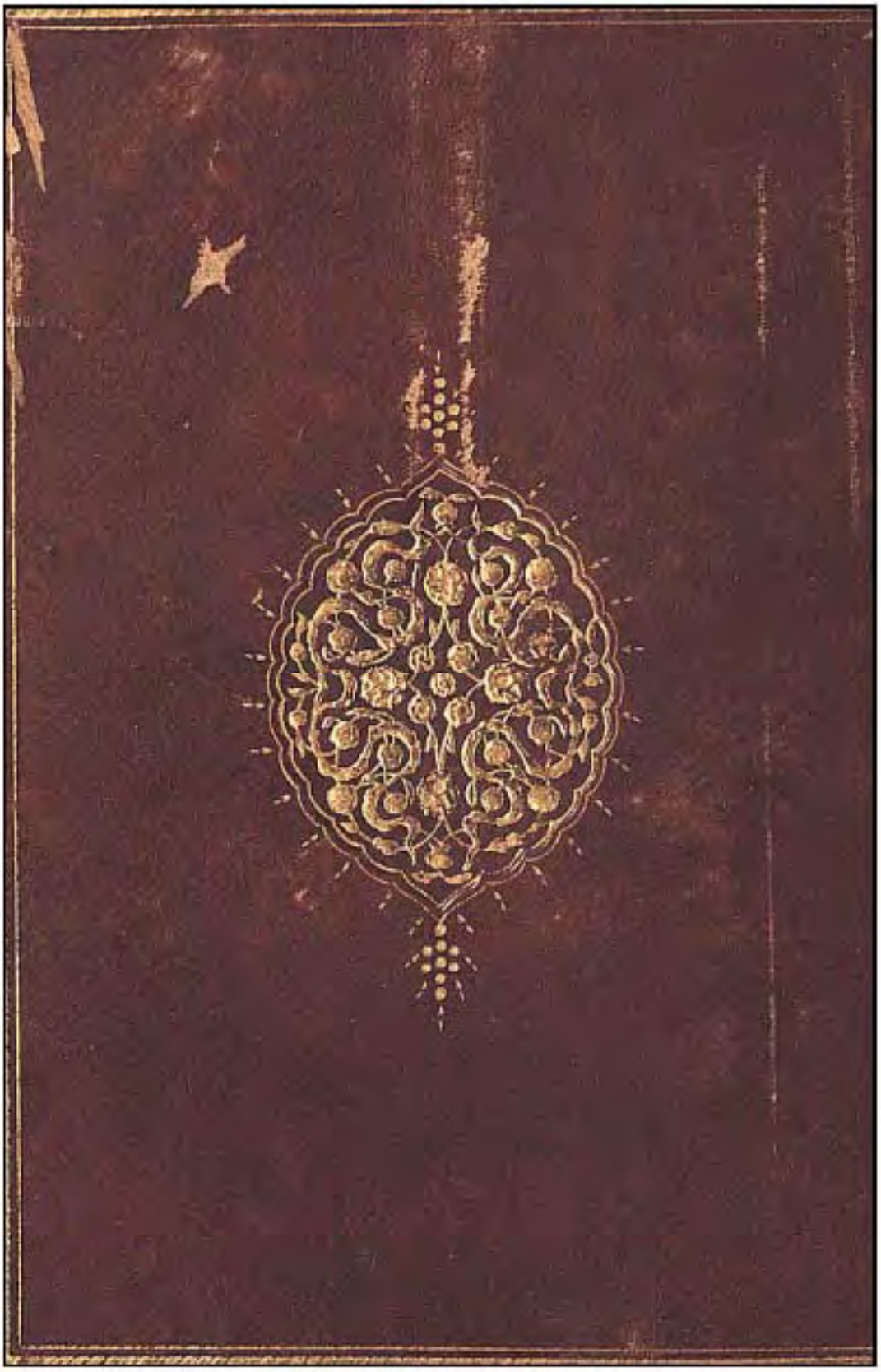
Kitapların *serlevha* düzeninde tasarlanan *dîbâce* sayfalarının sayısı bazen iki bazen de dört sayfadan meydana gelmiştir. *Dîbâce* sayfalarında iki ayrı sayfa düzeni kullanıldığı da görülür. I. kitabın 1b, 2a, 2b, 3a sayfaları, III. kitabın 97b, 98a, 98b, 99a sayfaları ve IV. kitabın 157b, 158a sayfalarında, alt ve üstte üç kısımdan oluşan bezeme sâhaları ve ortada yazılı metnin bulunduğu kare alanları aynıdır. V. kitabın 206b, 207a sayfaları, VI. kitabın 264b, 265a sayfaları da alt ve üstte üç kısımdan oluşan bezeme sâhaları ve ortada daire şeklindeki sayfa düzenleri ile benzerlik göstermektedir.

Eserin 3b, 53b, 99b, 158b, 207b, 265b sayfalarında yer alan beyitlerin başladığı sayfalar, dört sütûn üzerine tertip edilerek *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir.

Yazıldığı dönemin tüm bezeme özelliklerini taşıyan eserde, *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçek motifli, *münhanî* üslûbunda boyanmış desenlerin yanı sıra, *madalyon* ve *anahtarlı zencerek* motiflerinin de sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bezemelerde altın, lâcivert, turuncu ve beyaz renk çok kullanılmıştır. Eserin çeşitli sayfalarında, sıvama altın zeminli *pençhâne durak*lar da vardır.

Mühür : Eserin 1a sayfasında çeşitli mühürler ve küçük notlar halinde kayıtlar yer almaktadır. Sayfanın altında yer alan Halet Efendi Kütüphanesi'nin vakıf mühründe: *'İlâhi cem'-i kütüb-kerde ehl-i vahdetrâ bidih be-dest-i yemineş kitâb-ı Hâletrâ.' 1236/1820-1 (İlâhi kitab toplayan vahdet ehlinin 'halet'inin kitabını sağ eline ver.)* ibaresi yazılıdır. Bu mühür çeşitli sayfalarda da yer almaktadır.[131]

[131] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; **Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri**, Ankara, 1984, s.147

R.29 S.K. Halet Efendi no:171, üst kab

R.30 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 1a)

R.31 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 1b)

R.32 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 2a)

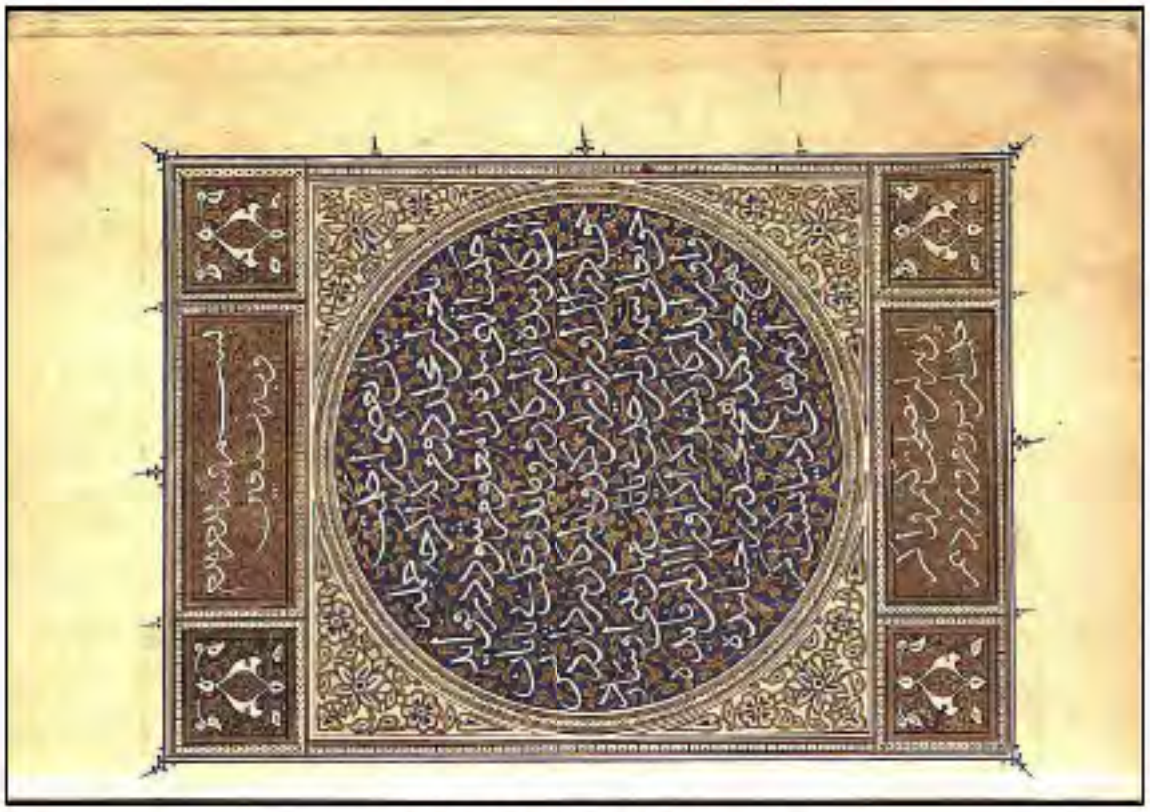
R.33 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 2b)

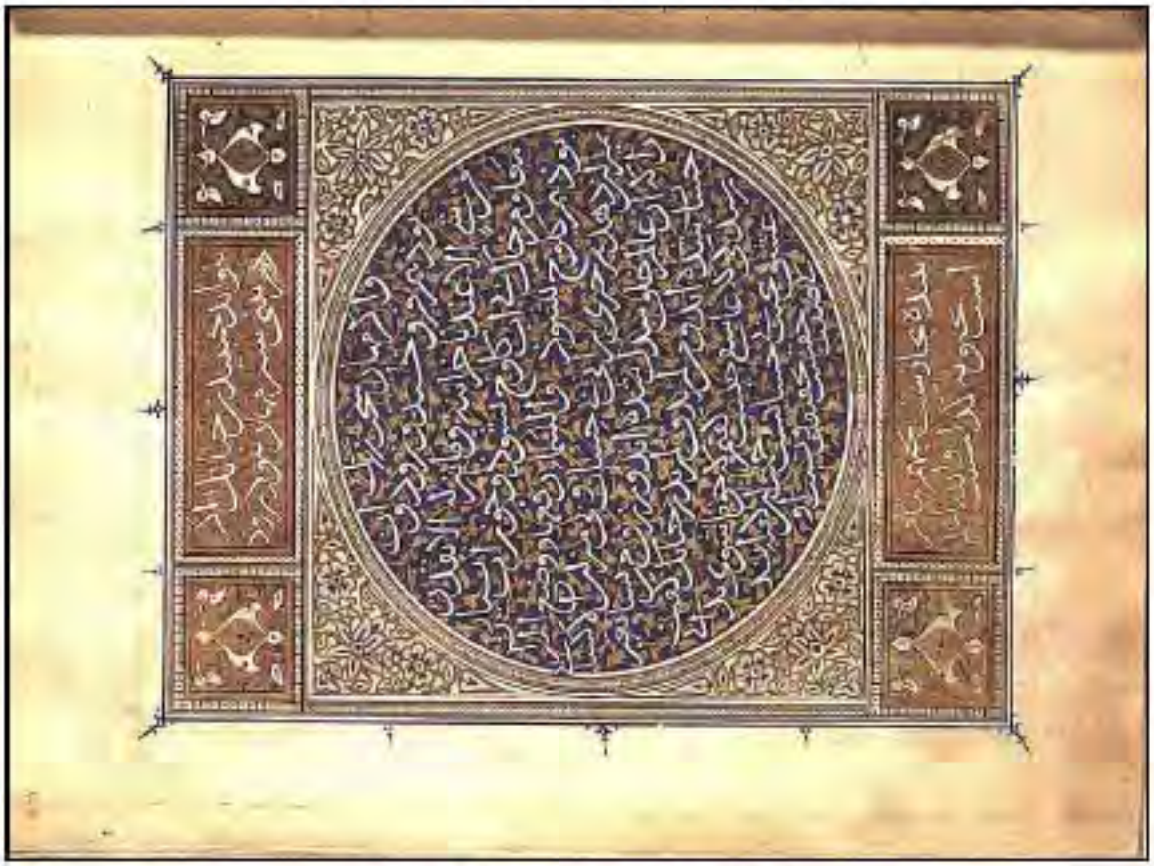
R.34 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 3a)

R.35 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 3b)

R.36 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 52b)

R.37 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 53a)

R.38 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 53b)

R.39 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 97b)

R.40 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 98a)

R.41 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 98b)

R.42 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 99a)

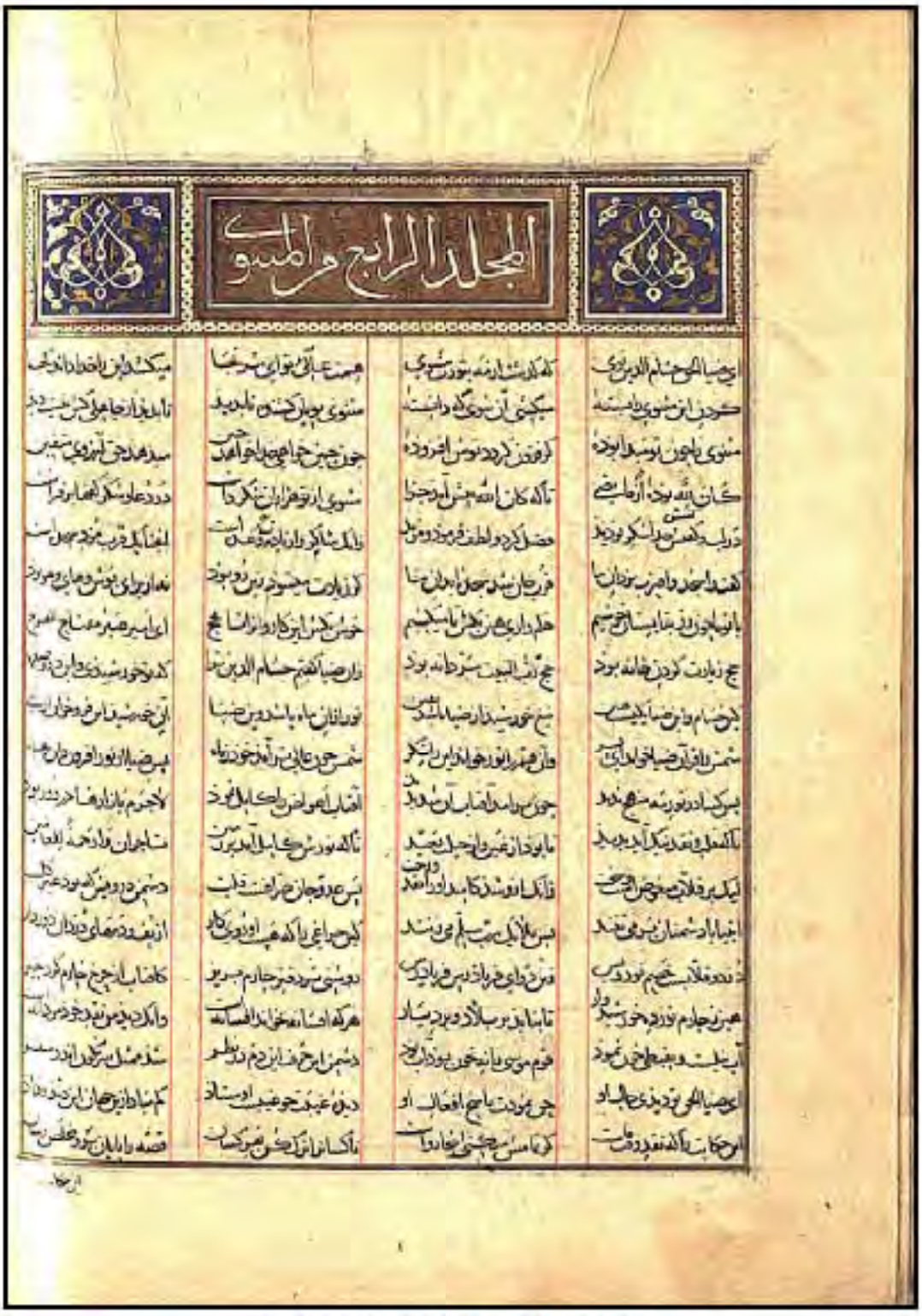
R.43 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 99b)

R.44 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 157b)

R.45 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 158a)

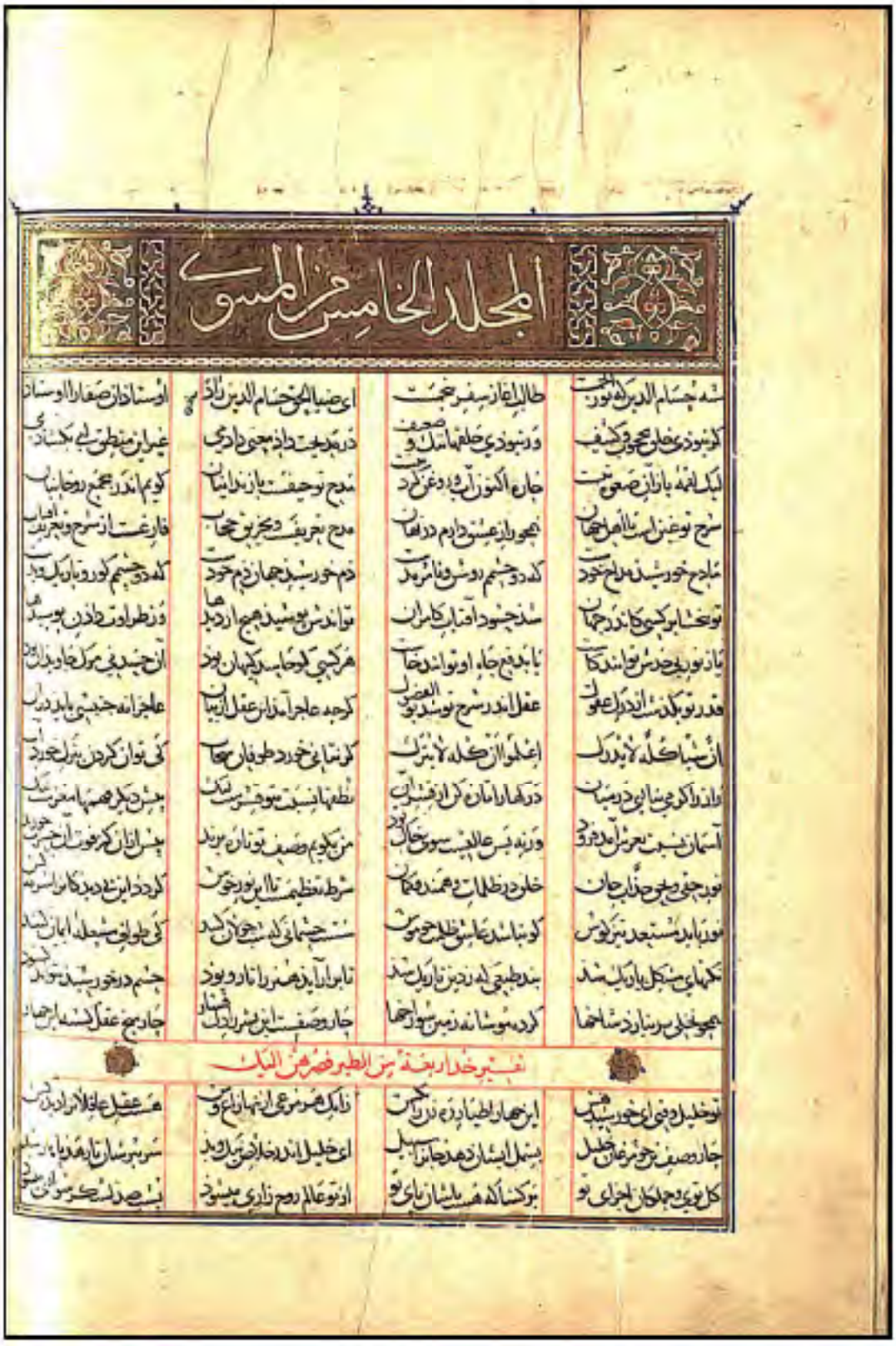
R.46 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 158b)

R.47 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 206b)

R.48 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 207a)

المجلد الخامس من المثنوي

R.49 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 207b)

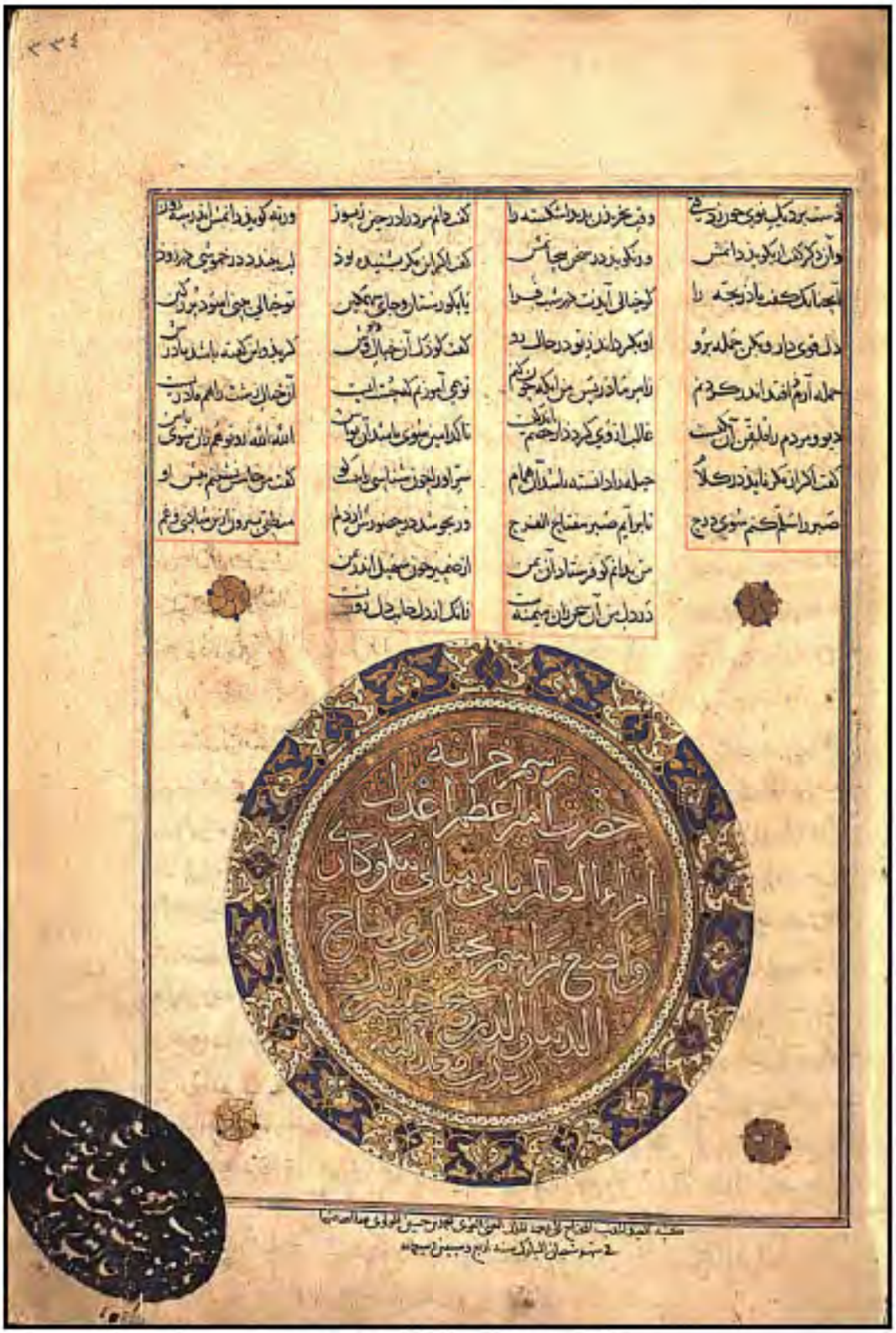
R.50 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 264b)

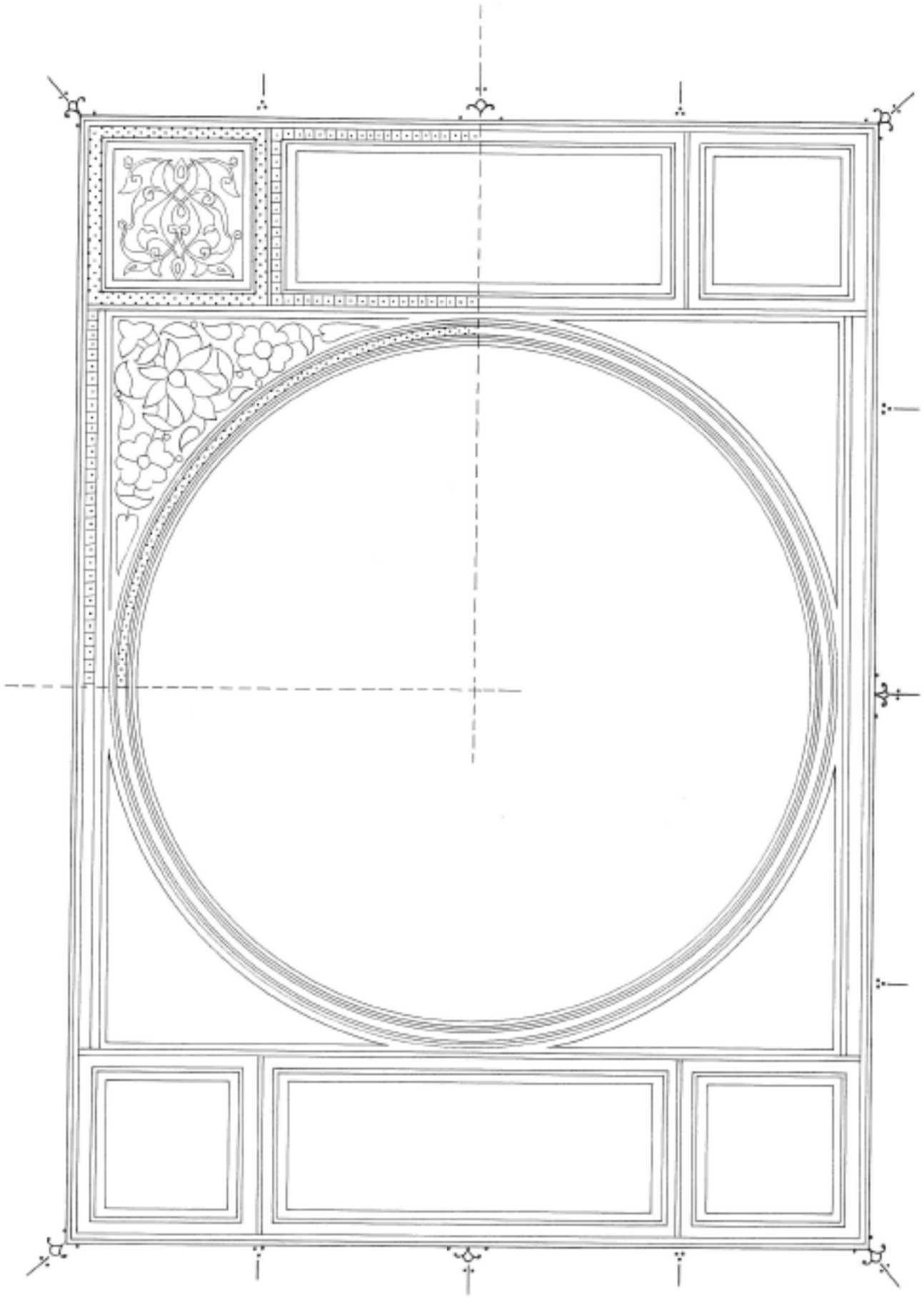
R.51 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 265a)

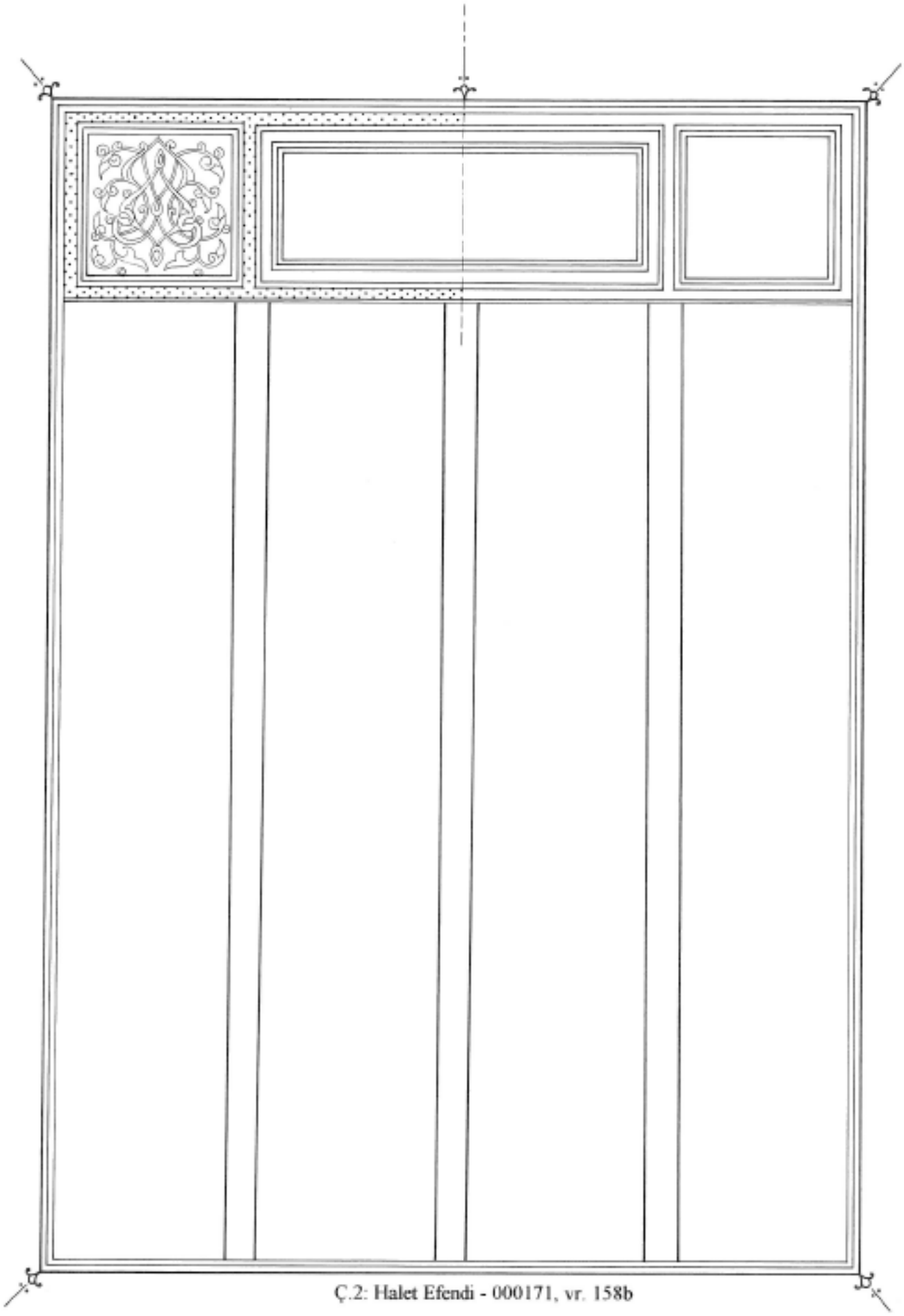
R.52 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 265b)

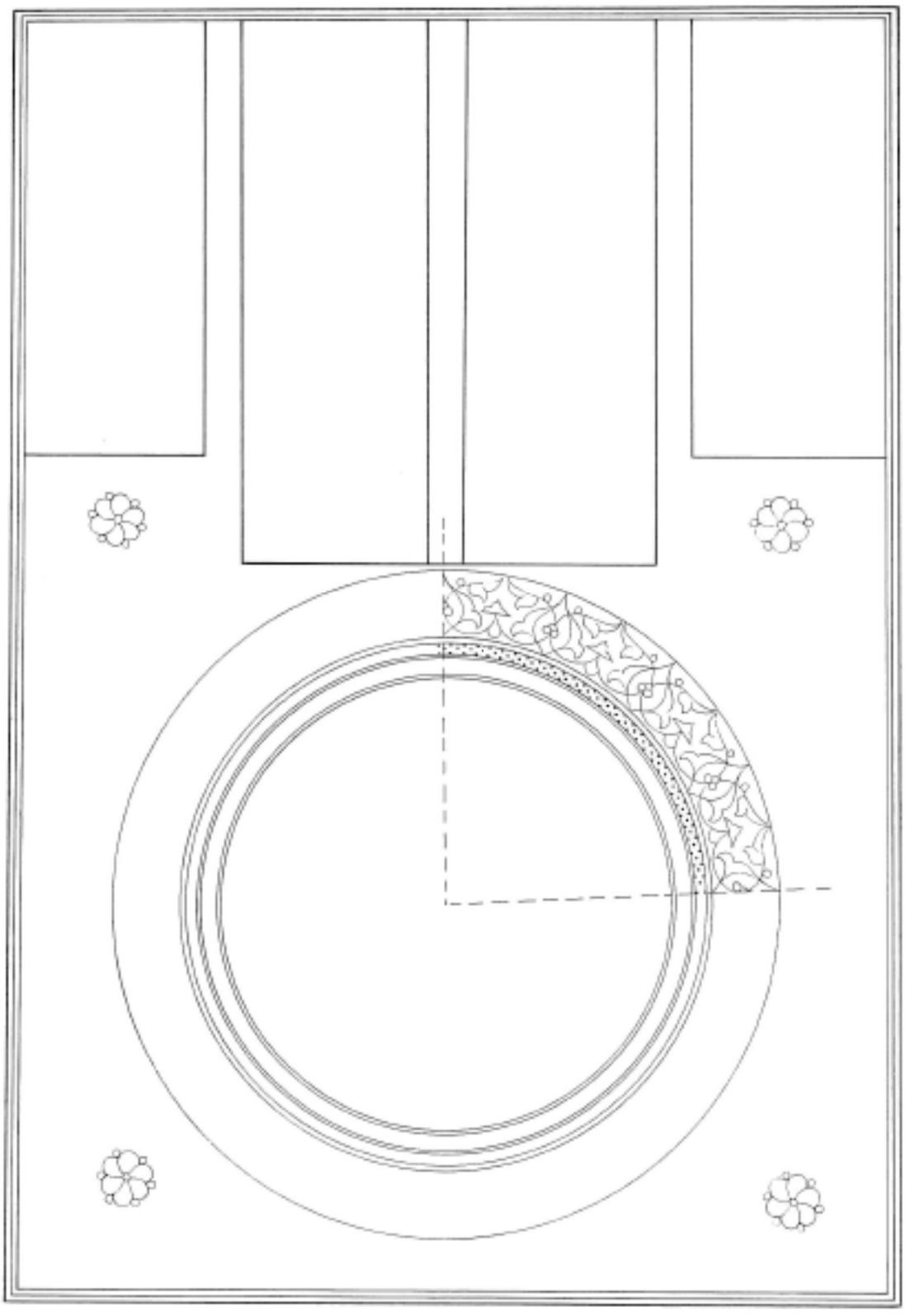
R.53 S.K. Halet Efendi no:171, (vr. 326a)

Ç.1: S.K. Halet Efendi - 000171, vr. 52b

Ç.2: Halet Efendi - 000171, vr. 158b

Ç.3: Halet Efendi - 000171, vr. 326a

Katalog No	: 02
Resim No	: 54-63
Çizim No	: —
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Hacı Selim Ağa - 000554
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b.
	: Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 552x370x54 mm.
Yaprak Sayısı	: 185 vr.
Yazı Cinsi	: Muhakkak
Satır/Sütun Sayısı	: 27/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: Fakir Ahmed tarafından belirtilen tarihte
	: bitirildiği yazmaktadır. (vr. 185b)
Hattatın Adı	: Ahmed b. Muhammed el-Mevlevî
İstinsah Yeri/Tarihi	: 788/1386 (XIV. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: Üstübeç, is, lâl
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,2b,50b,51a,51b,89b,90a,90b,135b,
	: 136a,136b

Cild Özellikleri : Çevresi altın *cetvel*lerle çevrili, vişne çürüğü rengi deriden ve *mıkleb*lidir. *Salbekli şemse* deseni ¼ simetrili, *hatâyî* ve *rûmî* motifleriyle, *alttan ayırma* usûlünde bezenmiştir. *Salbek*te tek bir *hatâyî* motifi bulunmaktadır. *Kab*ın *mıkleb* bölümü, *alt* ve *üst kap*la aynı usûlde işlenmiştir(bkz. R.54-55).

Kab içi, yanları koyu kahve, ortası vişne çürüğü rengi deriden olup, kenarları bir altın *cetvel* çevrelemektedir. *Kab*ın merkezinde ince altın *dendan*lı iplikle çevrelenen *salbek*li *şemse* bezemesizdir.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : III. kitaptan itibaren başlayan eserin 1b ve 2a (bkz. R.56) sayfalarında karşılıklı yer alan *dîbâce* sayfaları, *serlevha* düzenindedir. *Sırt* kısımda

bulunan 1 mm. kalınlığındaki altın *cetvel*e bitişik, 385x290 mm. eb'adında bezeme sâhası bulunmaktadır. Bezemeli *köşebent*leri olan 224x250 mm. eb'adındaki *yaprak*larla *tezyîn edilmiş beyn'es-sütûr*lu yazı sâhası altın ve lâcivert *dendan*lı *ipli*klerle çevrelenmektedir. Yazı sâhasının dışında, köşelerdeki ½ simetrili üslûplaştırılmış çiçek desenleri *zer-ender-zer* işlenmiştir.

Yazı sâhasının altında ve üstünde 36x246 mm. eb'adında yatay dikdörtgen bezemeli sâhalar bulunmaktadır. Bu sâhalar içerisinde bulunan *kitâbe* şeklindeki sâhalara Kur'an'dan âyetler *üstübeç mürekkebiyle* yazılıp *tahrir*lenmiştir. Zeminine lâcivert üzerine altın, helezonlu serbest *rûmî* motifleriyle hazırlanmış desenler uygulanmıştır. *Kitâbe*'nin etrafı ¼ simetrili, üslûplaştırılmış *yaprak*lardan oluşan desenlerle hazırlanmıştır.

Bezemeli sâha ve kısımların arasını 7 mm. genişliğindeki *arasuyu*, kesintisiz olarak çevrelemektedir. Tek helezonlu üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanan *arasuyu* deseni, sıvama altın zemin üzerine *is mürekkebi*yle *tahrir*lenmiş, motifler *lâl mürekkebi*(şeffaf kırmızı) ile renklendirilmiştir.

*Arasuyu*nu üç kenardan çevreleyen, 22 mm. genişliğinde simetrili, *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış desenler lâcivert zemin üzerine işlenmiştir. *Rûmî* motiflerinin oluşturduğu *tarh*ların zeminleri küf yeşili ile renklendirilmiştir. *Tığ* kullanılmamıştır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 2b(bkz. R.57) sayfası, *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir. İnce kırmızı *cetvel*lerle çevrelenen, 319x288 mm. eb'adındaki yazı sâhasının üst kısmında yer alan 36x264 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen şeklindeki sâha, çeşitli kalınlıklarda altın *cetvel*lerle çevrelenmektedir. Ortada bulunan *kitâbe* şeklindeki yazı sâhasına, altın zemin üzerine *üstübeç mürekkebi*yle "Besmele" yazılarak *tahrir*lenmiştir. Yazı boşlukları altın *rûmî* motifleriyle bezeli, zemini laciverttir.

*Kitâbe*nin iki ucunda, küçük birer daire ve daha büyük damla şekilli *tarh*lar vardır. *Kitâbe*yi çevreleyen beyaz *iplik*, kesinti yapmadan bu *tarh*ları da çevrelemektedir. Küçük daire *tarh*ların içleri tek bir *penç*, büyük damla şekilli *tarh*lar lâcivert zemin üzerine *hatâyî*li motiflerle bezenmiştir. Bezeme sâhasının diğer kısımlarında ise altın zemin üzerine üslûplaştırılmış çiçekler işlenmiştir.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 50b ve 51a (bkz. R.58) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* sayfaları, *serlevha* düzenindedir. *Sırt* kısımda bulunan 1 mm. kalınlığındaki altın *cetvele* bitişik, 406x296 mm. eb'adında bezeme sâhası bulunmaktadır. 201x235 mm. eb'adında metnin yazıldığı sâhaya *yaprak* motifleriyle bezenmiş *beyn'es-sütûr tezhibi* yapılmıştır. Bu sâha 1,5 mm. küf yeşili *iplik*le çevrelenmektedir.

Yazı sâhasının altında ve üstünde 43x235 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâhaların bezemesinde 2 mm. siyah *ince arasuyu* ve beyaz *iplik*le çevrelenen *kitâbe* şeklindeki sâhalara "Besmele ve âyetler" *üstübeç mürekkebi*yle yazılarak *tahrir*lenmiştir. Yazı zeminine lâcivert üzerine altın, serbest, *rûmî* motifleriyle hazırlanmış desenler uygulanmıştır. *Kitâbe*nin iki ucunda, lâcivert zemin üzerine ¼ simetrili altın *rûmî* motifleriyle hazırlanmış *tarh*lar bulunmaktadır. *Kitâbe*leri çevreleyen siyah *ince arasuyu* ve beyaz *iplik*ler kesinti yapmadan bu *tarh*ları da çevrelemektedir. Bezeme sâhasının diğer kısımları ise küf yeşili zemin üzerine ½ simetrili *rûmî* motifleriyle *tezyîn* edilmiştir.

Bütün bezemeli sâhaların etrafını 7 mm. genişliğindeki *arasuyu*, kesintisiz olarak çevrelemektedir. Tek helezonlu üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanan desen, sıvama altın zemin üzerine *is mürekkebi* ile *tahrir*lenmiş ve *lâl mürekkebi*(şeffaf kırmızı) ile renklendirilmiştir.

*Arasuyu*nu üç kenardan çevreleyen, 25 mm. genişliğindeki simetrili, *rûmî* motifleriyle hazırlanmış *kenarsuyu*, lâcivert zemin üzerine işlenmiştir. *Rûmî*li desen, beyaz *iplik*le yapılan siyah zeminli *tarh*larda da devam etmektedir. *Tığ* yapılmamıştır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 51b(bkz. R.59) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. İnce kırmızı *cetvel*lerle çevrelenen, 333x293 mm. eb'adındaki yazı sâhasının üst kısmında yer alan 50x267 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen bezeme sâhasının içerisinde siyah, beyaz ve küf yeşili *iplik*le çevrelenen *kitâbe* şeklindeki yazı sâhasına, lâcivert zemin üzerine *üstübeç mürekkebi*yle "Besmele" yazılıp, zeminine lâcivert üzerine serbest helezonlu *rûmî* motifleri altınla işlenmiştir.

*Kitâbe*nin iki yanında, lâcivert zemin üzerine ¼ simetrili altın, *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış, etrafı renkli *iplik*lerle çevrelenen *tarh*lar bulunmaktadır.

*Tarh*lar arasında kalan kısımlar ise altın zemin üzerine üslûplaştırılmış çiçek motifleriyle bezenmiştir. Bezeme sâhasını ve *kitâbe*yi kesintisiz olarak çevreleyen 7 mm. genişliğinde *arasıyu, dîbâce* sayfasında olduğu gibi, üslûplaştırılmış çiçeklerin kullanıldığı tek helezonlu bir desenle işlenmiştir.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 89b ve 90a (bkz. R.60) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* sayfaları, *serlevha* düzenindedir. *Sırt* kenarında ince lâcivert *kuzu* olan 405x290 mm. eb'adındaki bezeme sâhasının içinde, 283x237 mm. eb'adında 8 kenarlı yazı sâhası vardır. *Rûmî* motifleriyle bezenmiş *beyn'es-sütûr*lu yazı sâhası, altın ve yeşil renkte *cetvel*lerle çevrelenmektedir. Yazı sâhasının köşelerinde bulunan *köşeben*lerin, karşılıklı gelen çapraz köşelerdeki desenlerin ikisi birbirlerinin aynı, diğer ikisi farklıdır. ½ simetrili desenlerden ikisi *rûmî*, diğer ikisi de üslûplaştırılmış çiçek desenleriyle, lâcivert zemin üzerine çeşitli renklerle *münhanî* üslûbunda boyanarak işlenmiştir.

Yazı sâhasının altında ve üstünde 39x237 mm. eb'adındaki, yatay dikdörtgen kısımların içinde *kitâbe* şeklindeki yazı sâhalarına, Kur'an'dan âyetler *üstübeç mürekkebi*yle yazılarak, zeminine lâcivert üzerine altın, serbest helezonlu *rûmî* motifleriyle hazırlanmış desen uygulanmıştır.

*Kitâbe*nin iki yanında bulunan *tarh*lardan birinin içi tek bir *penç* motifi, diğeri ise lâcivert ve küf yeşili zeminler üzerine ¼ simetrili *rûmî* motifleriyle bezenmiştir. *Tarh*ların arasında kalan kısımlar ise altın zemin üzerine üslûplaştırılmış çiçeklerle işlenmiştir. Yeşil bir *iplik*, kesinti yapmadan bütün *tezhip*li sâhaları çevrelemektedir.

*Tezhip*li sâhaların arasını 7 mm. genişliğinde *arasıyu*, kesintisiz olarak dolaşmaktadır. Tek helezonlu üslûplaştırılmış çiçek ve *yaprak*larla hazırlanan desen, sıvama altın zemin üzerine *is mürekkebi*yle *tahrir*lenerek motif dışında kalan altın zeminler *lâl mürekkebi*(şeffaf kırmızı) ile boyanmıştır.

17 mm. genişliğinde simetrili, *rûmî* motifleriyle hazırlanmış *kenarsuyu*, lâcivert zemin üzerine işlenmiştir. Bezeme lâcivert renkte *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 90b(bkz. R.61) sayfasında ince kırmızı *cetvel*lerle çevrelenen, 336x285 mm. eb'adındaki beyitlerin başladığı sayfa *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan 53x283 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen bezeme sâhasının içerisinde altın ve küf yeşili *iplik*le çevrelenen *kitâbe* şeklindeki yazı sâhasına, *üstübeç mürekkebi*yle "Besmele" yazılıp, zeminine lâcivert üzerine serbest helezonlu *rûmî* motifleri altınla işlenmiştir.

*Kitâbe*nin iki yanında, lâcivert zemin üzerine ½ simetrili *rûmî* motifleriyle hazırlanmış desen altınla işlenerek *münhanî* üslûbunda renklendirilmiştir.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 135b ve 136a (bkz. R.62) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* sayfaları, *serlevha* düzenindedir. *Sırt* kenarında ince lâcivert *kuzu* olan 415x270 mm. eb'adındaki sâhanın içinde, bezemeli *köşebent*leri olan 237x222 mm. eb'adındaki sınırları dilimli yazı sâhası bulunmaktadır. *Rûmî* motifleriyle bezenmiş *beyn'es-sütûr*lu yazı sâhası, altın ve lâcivert *iplik*lerle çevrelenmektedir. Yazı sâhasının dışında, karşılıklı gelen çapraz köşelerdeki desenler çok benzerdir. ½ simetrili desenlerden ikisi *rûmî*, diğer ikisi de üslûplaştırılmış çiçek desenleriyle, lâcivert zemin üzerine çeşitli renklerle *münhanî* üslûbunda boyanarak işlenmiştir.

Yazı sâhasının altında ve üstünde 34x220 mm. eb'adında, metnin başlığının bulunduğu yatay dikdörtgen kısımların içindeki *kitâbe* şeklindeki yazı sâhalarına, "Besmele ve Kur'an'dan âyetler" *üstübeç mürekkebi*yle yazılarak *tahrir*lenmiş, zeminine lâcivert üzerine altın, serbest helezonlu *rûmî* motifleriyle hazırlanmış desen uygulanmıştır. Bezeme sâhasının diğer kısımları ise lâcivert zemin üzerine üslûplaştırılmış çiçekler, çeşitli renklerle *münhanî* üslûbunda boyanarak işlenmiştir. Desen ve *kitâbe* sâhalarını 3 mm. yeşil *iplik*, çevrelemektedir.

Bezemeli sâhaların arasını 7 mm. genişliğinde *arasıyu*, kesintisiz olarak dolaşmaktadır. Tek helezonlu, üslûplaştırılmış çiçek ve yapraklarla hazırlanan desen, sıvama altın zemin üzerine *is mürekkebi*yle *tahrir*lenerek, altın zeminler *lâl mürekkebi*(şeffaf kırmızı) ile boyanmıştır.

Arasuyunu üç kenardan çevreleyen, 17 mm. genişliğinde simetrili, beyaz ve altın renkli *rûmî* motifleriyle hazırlanmış *kenarsuyu*, lâcivert zemin üzerine işlenmiştir. Bezeme lâcivert sade çizgilerle yapılmış *tığ*larla sonlanmaktadır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 136b(bkz. R.63) sayfası *unvan* sayfası düzenindedir. İnce kırmızı *cetvel*lerle çevrelenen, 344x288 mm. eb'adındaki beyitlerin bulunduğu yazı sâhasının üst kısmında, 44x277 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen bezeme içinde altın ve küf yeşili *iplik*le çevrelenen *kitâbe* şeklindeki yazı sâhasına, *üstübeç mürekkebi*yle *tahrir*li "Besmele" yazılıp, zeminine lâcivert üzerine serbest helezonlu *rûmî* motifleri altınla işlenmiştir.

*Kitâbe*nin iki yanındaki küf yeşili *iplik*le çevrelenen *tarh*larda, altın ve lâcivert zeminler üzerine ½ simetrili *rûmî*li desen işlenmiştir. *Tarh*ların dışında kalan kısımlarda ise bordo zemin üzerine ½ simetrili desen, üslûplaştırılmış çiçeklerle yapılmış, çeşitli renklerle *münhanî* üslûbunda boyalıdır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Eserin *kabı* vişne çürüğü rengi deriden ve *mıkleb*lidir, XVI. yüzyıl Osmanlı *cild* özelliklerini taşımaktadır. III, IV, V ve VI. kitaplardan oluşan bu **Mesnevî**'nin 1943 yılında tamir görmüş olduğu kütüphânenin envanter kayıt defterinden anlaşılmaktadır. Her kitapta *dîbâce* metinlerin bezemeleri *serlevha* sayfası düzeninde, beyitlerin başladığı sayfaların bezemeleri (*bahirbaşı* bezemesi) *unvan* sayfası düzeninde uygulanmışlardır. Zamanımıza geçirdiği onarımlarla gelmeyi başarabilmiş eserin orijinal halinde *zahriye* sayfalarının olup olmadığı ise meçhuldür. *Dîbâce* sayfalarında '*Hacı Selim Ağa bu kitabı haziresinden çıkarılmamak koşuluyla vakfetmiştir*' mealinde birer mühür bulunmaktadır.

Eserin bezemesi başından sonuna kadar aynı üslûptadır. Eserin bezemeli sayfalarının bazılarında zemin renklerinin döküldüğü, silinme, aşınma ve kopmaların olduğu görülmektedir. Özellikle III. kitabının *dîbâce* sayfalarının pek çok bezemeli kısmı aşınma nedeniyle mevcut değildir. Eserin tamir sayesinde kurtarılan bölümlerinden bezemenin bütünü anlaşılabilmektedir.

III ve IV. kitapların bezemeleri V ve VI. kitaplara nazaran daha ince ve temiz bir işliğe sahiptir. Eserin IV. ve V. kitaplarının *dîbâce* sayfalarının sayfa kenarlarında *tığ*ların kullanılmaması dikkati çekmektedir. V. ve VI. kitaplarda görülen çok renklilik ve iri üslûplaştırılmış çiçek motiflerinden oluşan *münhanî* üslûbunda boyanmış

bezemeler, III. ve IV. kitaplarda yoktur. Uygulama yapılırken tüm zemine önce sıvama altın sürülüp, desenlerin bunun üzerine işlendiği bezemelerin boyası dökülen kısımlarından anlaşılmaktadır.

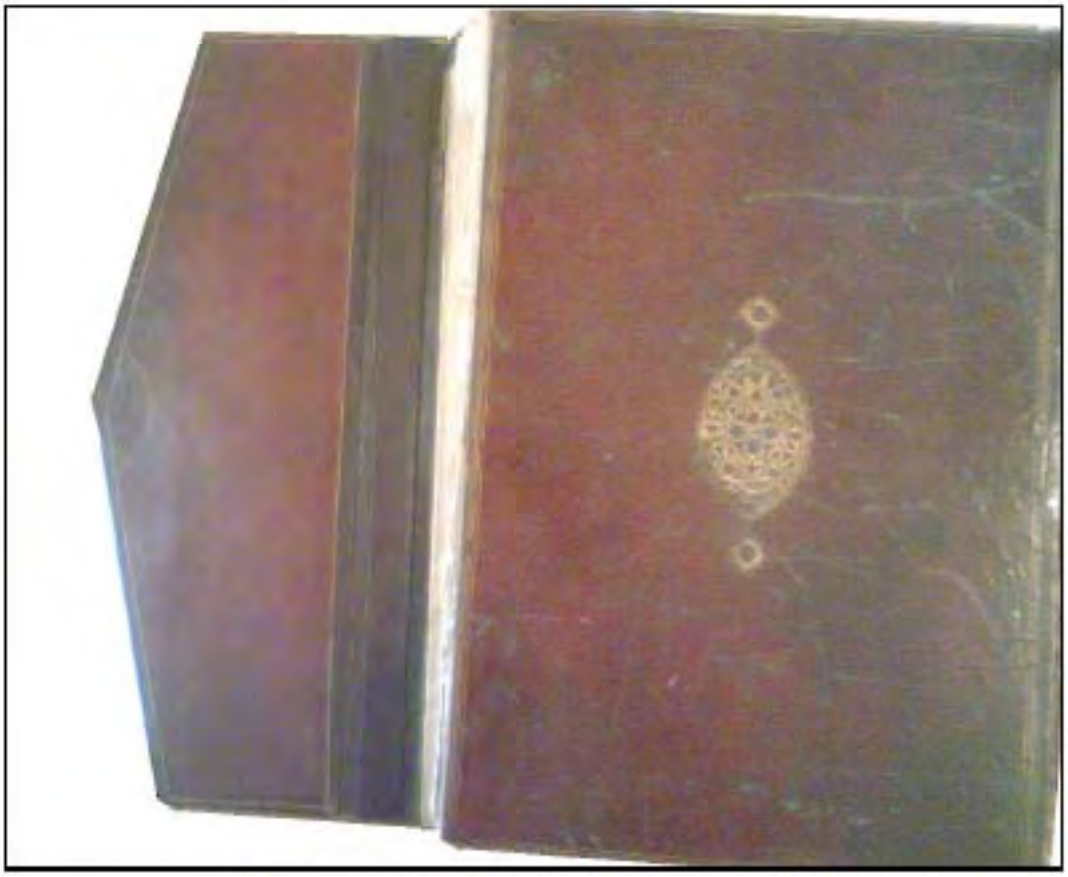
Eserde beyitlerin yazıldığı sâhalar kırmızı *cetvel*lerle çevrelenerek dört sütûn üzerine tertip edilmiş olup, sütûn araları yine kırmızı *cetvel*lerle ayrılmıştır. Eserin *zahriye* ve *hâtime* sayfası bezemeleri olmayıp, *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları da yoktur.

Mühür : Eserin çeşitli yerlerinde bulunan Hacı Selim Ağa kütüphanesine ait mühürde: *'Hasbiyallah Kad vakafa hazā'l-Kitābe'l-müstetāb li-vechi'llah'l-meliki'l-vahhāb el-Hācc Selim Ağa ve şarata bi-en lā yuhraca ve lā yurhana fe-men beddelehu ba demā semi ahu fe-innemā ismuhu ala'l-lezine yubedulunehu. Sene 1196/1781-2' (Allah bana yeter, bu güzel kitabı Allah için Hacı Selim Ağa vakfetti. Ve (kütüphâneden) çıkarılmamasını ve rehin verilmemesini şart koştu. Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa, bunun günahı değiştirenlerin üzerinedir.) « Mührün sonundaki âyet: Kur'an 2/181»* ibaresi yazılıdır.[132]

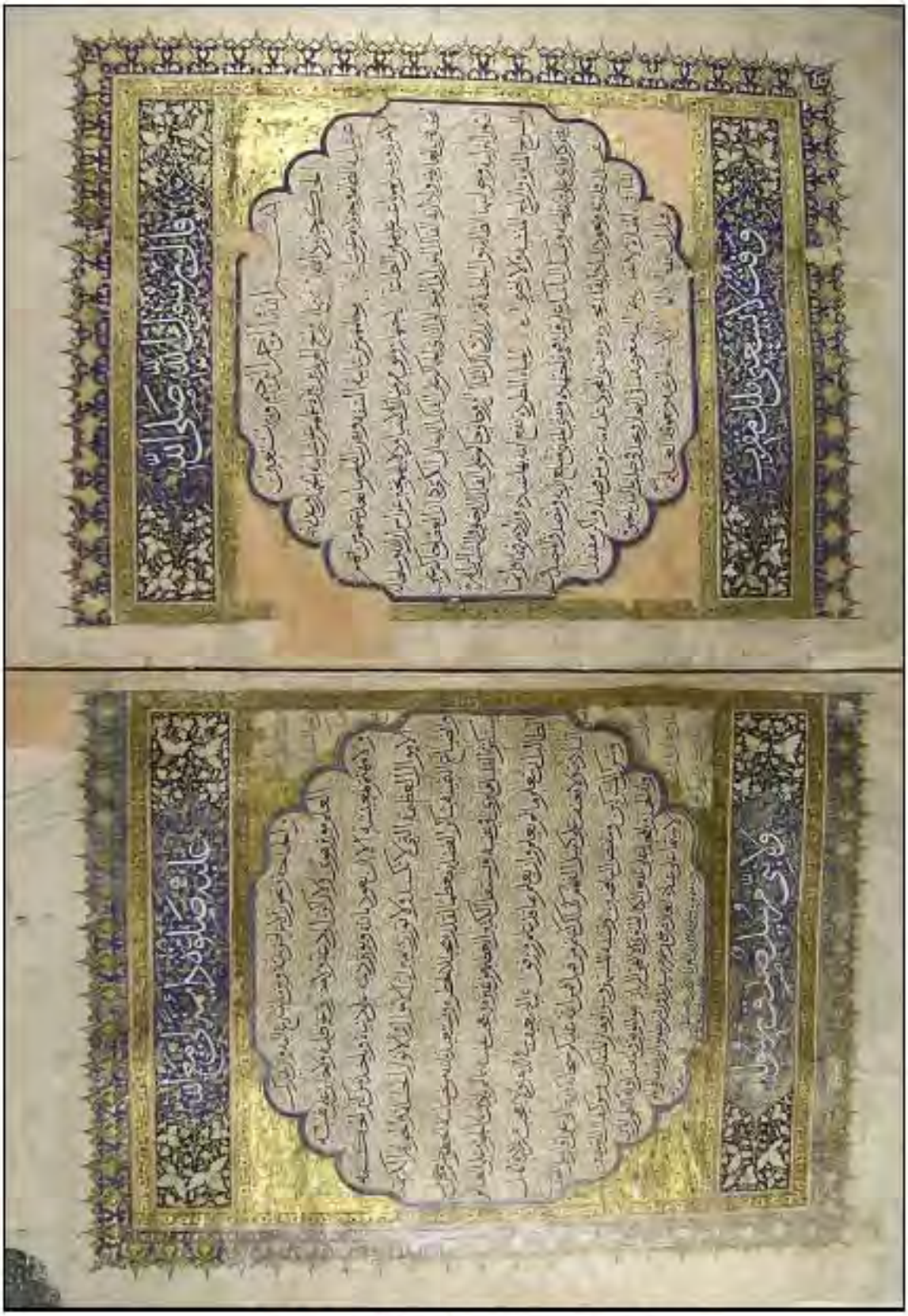
[132] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.189

R.54 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, alt kab

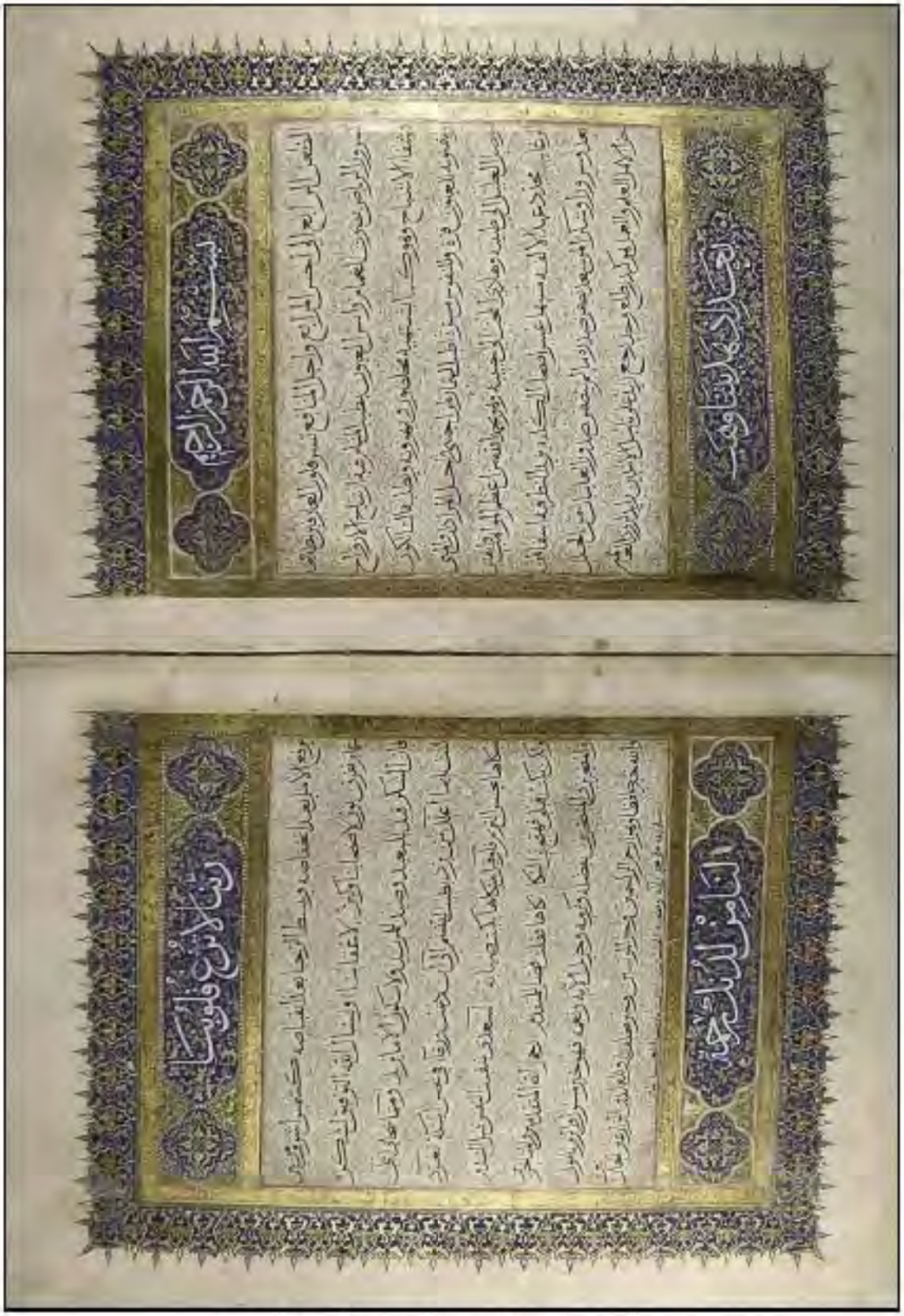
R.55 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, üst kab, sertab, mukleb

R.56 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 1b ve 2a)

R.57 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 2b)

R.58 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 50b ve 51a)

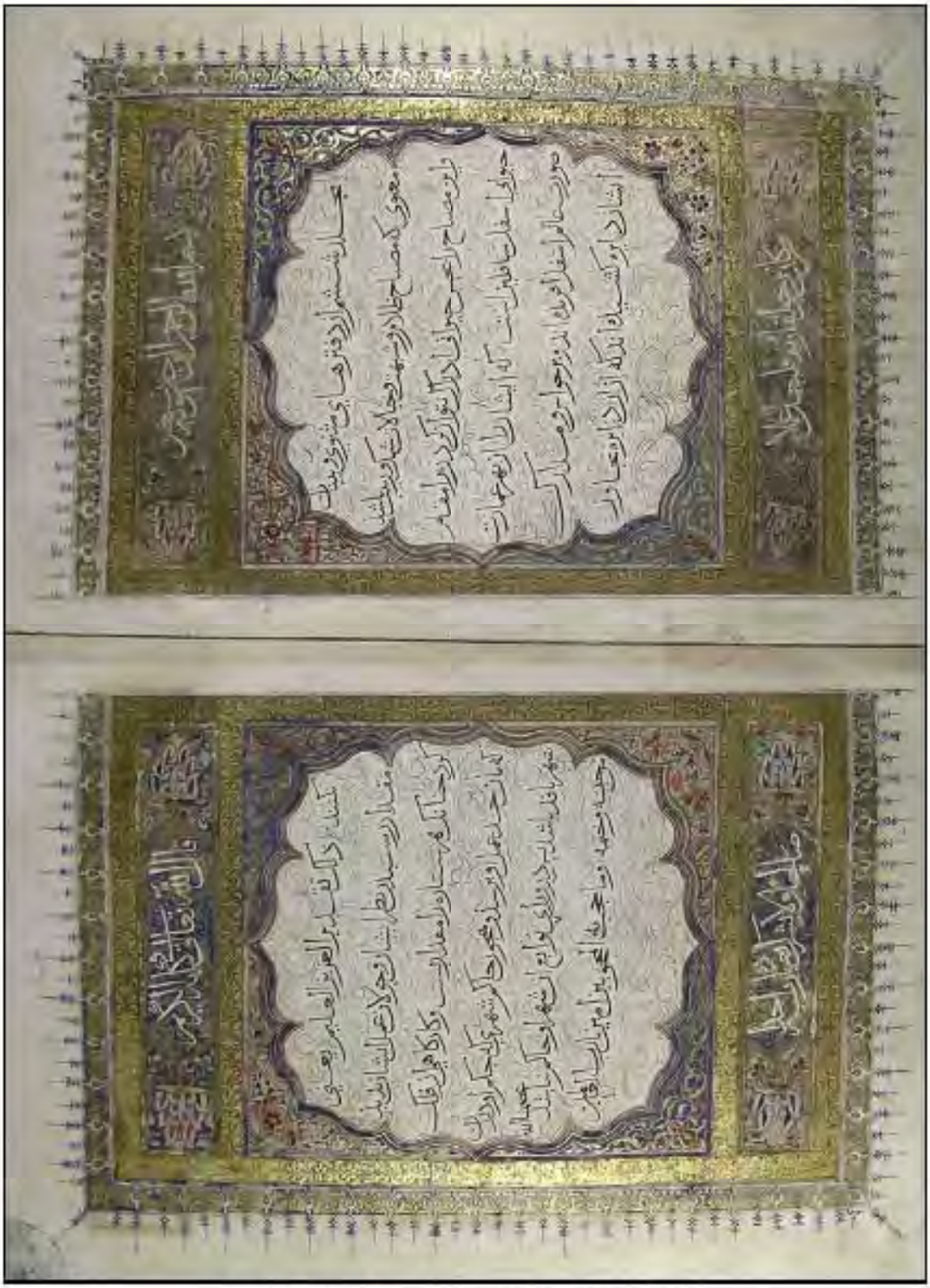
R.59 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 51b)

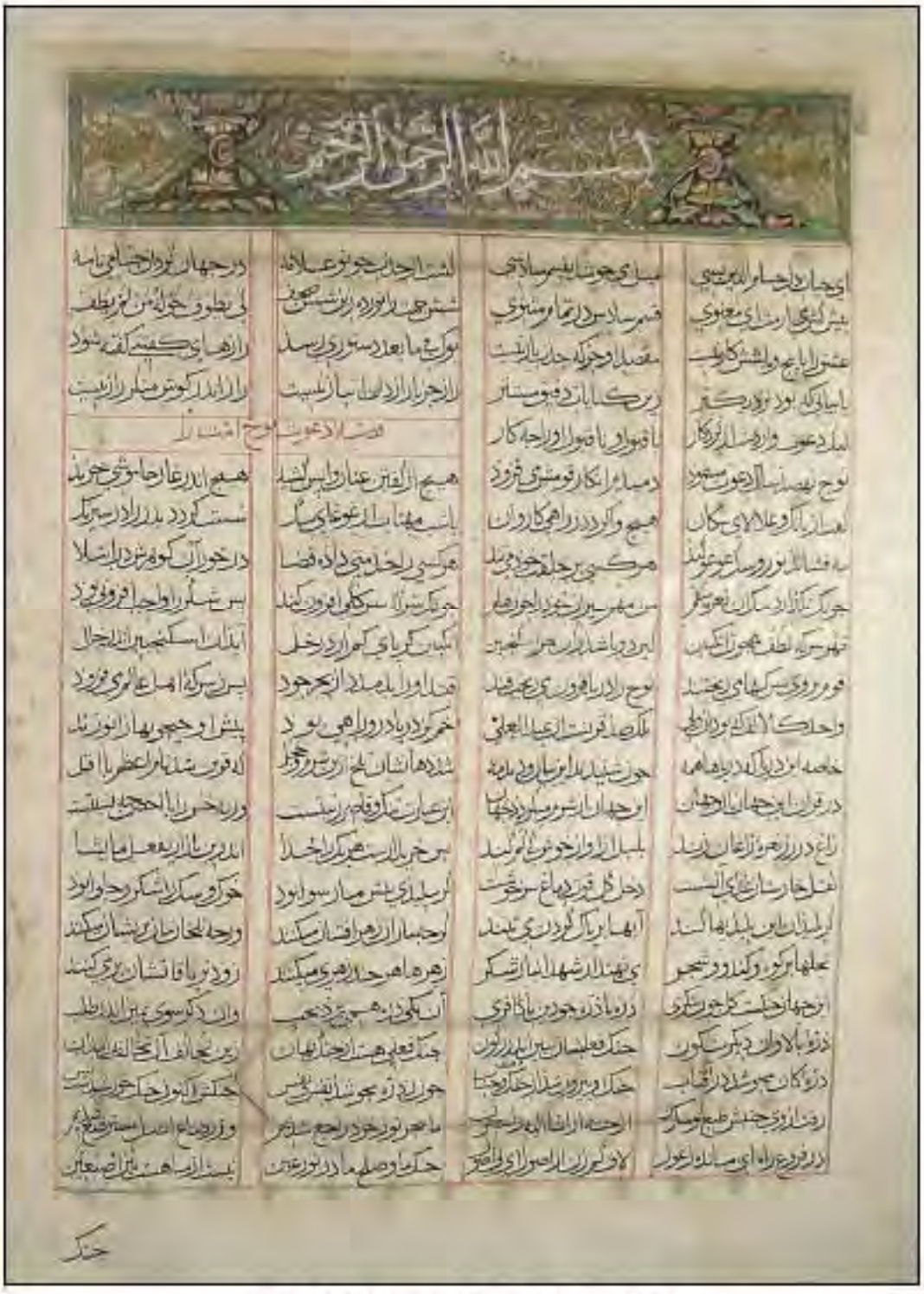
R.60 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 89b ve 90a)

R.61 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 90b)

R.62 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 135b ve 136a)

R.63 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 136b)

Katalog No	: 03
Resim No	: 64-82
Çizim No	: 4-6
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Hacı Beşir Ağa - 000376
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b.
	: Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 240x159x43 mm.
Yaprak Sayısı	: 379 vr.
Yazı Cinsi	: Nesih, Ta'lik
Satır/Sütûn Sayısı	: 21/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: 'Mesnevî kitabı en güzel zaman ve en güzel
	: saatte Muharrem'in beşinci perşembe günü
	: bitmiştir..' meâlinde kayıt bulunmaktadır.
	: (vr.376a)
Hattatın Adı	: —
İstinsah Yeri/Tarihi	: 891/1468 (XV. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: Zer, is, üstübeç
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,2b,3a,58a,58b,59a,59b,110a,110b,111a,
	: 111b,179b,180a,180b,181a,181b,238a,238b,
	: 303b,304a,304b,376a

Cild Özellikleri : Kitabın kahverengi deri *mahfaza*sı altın geçme şeritlerden oluşan bezemeye sahiptir(bkz. R.64).

Kitabın *kab*ı kahverengi deriden ve *mıkleb*lidir. *Kab*ın dışı, *salbek*li *şemse* ve *köşebent* deseni, ¼ simetrili *hatâyî ve rûmî* motifleriyle, *alttan ayırma* usûlünde *tezyîn* edilmiştir. *Tığ*ları kısadır. *Kab*ın kenarları altın *cetvel* ve *zencerek demiri* ile yapılmış *kenarsuyu* vardır(bkz. R.65).

Kab içi, kahverengi deridendir. Altın *dendan*larla çevrelenmiş, *köşebent* ve *salbek*li *şemse*, mavi zemin rengi üzerine siyah ¼ *rûmî*li desenle *müşebbek* olarak bezenmiştir. *Tığ*ları kısadır(bkz. R.66).

I. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 1b (bkz. Ç.4) ve 2a (bkz. R.67) sayfalarında yer alan *dîbâce* sayfaları *serlevha* düzenindedir. *Dîbâce* metni 171x101 mm. alana *zer mürekkeple tevki'* hat ile yazılıp *tahrir*lenmiştir. Yazı sâhası, içi kırmızı taramalardan oluşan *beyn'es-sütûr tezhip*lidir. Bu sâhanın sırt tarafında 0,7 mm.lik altın *cetvel*, diğer üç kenarında ise 9,5 mm. genişliğinde *kitâbeli zencerek* desenli *kenarsuyu* bezemesi yer almaktadır. *Kitâbe*lerde altın ve lâcivert zemin rengi kullanılarak üzerine ½ ters simetrili üslûplaştırılmış çiçekler işlenmiştir. *Kitâbe*ler arasında kalan küçük kısımlar siyahtır. Klasik üslûptaki bezeme lâcivert *kuzu* ve *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 2b (bkz. Ç.5) ve 3a (bkz. R.68) sayfaları *serlevha* düzenindedir. *Sırt* kısımda bulunan 2 mm. kalınlığında altın *cetvel*e bitişik, 184x113 mm. eb'adında bezeme sâhası bulunmaktadır. Sâhanın ortasında iki sütûnlu, *beyn'es-sütûr tezhip*li yazı sâhası 70x61 mm. eb'adındadır. Bunun iki yanında ¼ simetrili *hatâyî ve rûmî* motifleriyle *klasik tezhip*li *koltuk*lar(70x19 mm.) vardır.

Yazı sâhasının altında ve üstündeki *klasik tezhip*li dikdörtgen sâhalar 37x93 mm. eb'adındadır, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle bezenmiştir. Burada, *rûmî* motiflerinin çevrelediği *kitâbeler*in içine *üstübeç mürekkebi*yle *tahrir*li "*kıyamete kadar kalacak Mesnevî...*" meâlinde yazılar vardır. Sıvama altın yazı zeminine ½ ters simetrili *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış desenler uygulanmıştır. Yazı sâhasının çevresinde bulunan *tezhip*li sâhaları lâcivert 1 mm. *ince arasuyu* çevrelemektedir. Sayfayı üç taraftan çevreleyen 16mm. genişliğindeki *kenarsuyu* simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış desenlerle işlenmiştir. Altın ve lâcivert zemin üzerine üslûplaştırılmış çiçekler sarı, beyaz, kırmızı, yeşil, mavi, renklerle boyanmıştır. Sade *tığ*lar lâcivertle yapılmıştır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 58a(bkz. R.69) sayfasında yer alır. Altın *cetvel*lerle çevrelenmiş 164x108 mm. eb'adındaki yazı sâhasının metni dört sütûn, dokuz satırlıdır. Metnin sonunda üçgen şeklinde daralan yazının iki yanındaki *muska koltuk*ların içine *rûmî*li desenler siyahla işlenmiştir. Bu kısmın etrafındaki ½ simetrili yarım *şemse* şeklindeki sâhaya, yeşil ve kırmızı *rûmî*li desen uygulanmıştır. *Şemse* sâhası dışındaki alt köşelere ise serbest desenli üslûplaştırılmış çiçekler sıvama altındır. Desen sâhasının zemini kâğıt renginde olup, siyah *üç benek*le doldurulmuştur. Bezemelerde XV. yüzyılın klasik motif ve renk üslûbu görülmektedir.

II. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin karşılıklı 58b ve 59a (bkz. R.70) sayfalarında yer alan *dîbâce* metninin bezemeleri *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. *Dîbâce* metni 141 mm. yükseklik, 82 mm. genişliğe sahip *mekik* şeklinde alana *zer mürekkeple tevki'* hat ile yazılıp *tahrir*lenmiş olup, etrafına sınırı siyah *tahrir*li *dendan*, içi kırmızı taramalardan oluşan *beyn'es-sütûr* uygulanmıştır.

Yazı sâhası, 12 mm. *kitâbeli zencerek* kenarsuyu ile çevrelenmektedir. Lâcivert zeminli *kitâbe*lerin üzerine altınla ½ ters simetrili desen *çift tahrir* tarzında üslûplaştırılmış çiçeklerle işlenmiştir. Bezeme, üzerinde *tığ* ve *bubcuk*lar olan lâcivert *kuzu* ile sonlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 59b(bkz. R.71; Ç.6) sayfası, *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme iki kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı küf yeşili 1,8 mm. *ince arasuyu* ile çevrelenmiştir. 28x102 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindeki sâhada ¼ simetrili desen, *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanmıştır. Ortada bulunan *kitâbe* şeklindeki yazı sâhasında *üstübeç mürekkebi*yle **ikinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Sıvama altın yazı zeminine üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanmış serbest desenler uygulanmıştır. *Kitâbe*nin dışındaki sâhada lâcivert zemin üzerine sarı, kırmızı, mavi renkli üslûplaştırılmış çiçekler ve *rûmî*li desenlerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Desen *rûmî* motifinin meydana getirdiği küçük, altın zeminli *tarh*larla da zenginlik kazanmıştır.

Üstteki *tezhip*li kısım(*iklîl*) 17x106 mm. eb'adındadır. Simetrili deseni, lâcivert zemin ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmış, *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme, lâcivert renkli *kuzu* ve sade *tığ*larla tamamlanır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 110a(bkz. R.72) sayfasında yer alır. Bezeme sâhası 166x110 mm. eb'adındadır. Altın *cetvel*lerle çevrelenmiş yazı sâhasının alt kısmında sütûnların altında karşılıklı, birbirinin aynı iki dikdörtgen *koltuk* ve iki *muska koltuk*tan meydana gelmektedir. Düz *koltuk*ların içinde ½ ters simetrili *rûmî*li desen, *muska koltuk*larda serbest *rûmî*li desen, altınla işlenerek aralarına siyahla *üç benek* konmuştur.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : *Dîbâce* metni eserin karşılıklı 110b ve 111a (bkz. R.73) sayfalarında yer almaktadır. *Serlevha* düzeninde bezemesi birbirlerinin aynıdır. Metin, 170x104 mm. eb'adındaki sâhaya *zer mürekkeple tevki'* hat ile yazılarak, etrafına kırmızı taramalardan oluşan *beyn'es-sütûr* uygulanmıştır. Yazı sâhasının sırt tarafı 1 mm. altın *cetvel*, diğer üç kenarı 8 mm. genişliğinde *kenarsuyu* bezemesi ile çevrelenmiştir. *Kenarsuyu* lâcivert zemin üzerine altınla *çift tahrir* tarzında, tek helezonlu serbest üslûplaştırılmış çiçeklerle işlenmiştir. Bezeme lâcivert *kuzu* üzerinde yer alan *tığ*larla sonlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 111b(bkz. R.74) sayfası, *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir. vr.59b'deki (bkz. R.71) *bahirbaşı tezhibi*yle aynı özelikleri taşımaktadır. Çiçek boyamalarında renk farklılıkları ve *iklîl* kısmındaki *rûmî*li *tarh*larda küçük değişiklikler vardır. Ortada bulunan *kitâbe* şeklindeki yazı sâhasında *üstübeç mürekkebi*yle **üçüncü kitap** olduğu belirtilmiştir.

Üstte bulunan 16x104 mm. eb'adındaki bezemeli sâhadaki(*iklîl*) simetrili desen, lâcivert zemin ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmış, *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla tamamlanır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 180a(bkz. R.75) sayfasında yer alır. Altın *cetvel*lerle çevrelenmiş 164x108 mm. eb'adındaki yazı sâhalarının mâil satırları arasındaki *muska koltuklar* ve sayfanın alt tarafında bulunan kare formundaki karşılıklı *koltuk*lar bezemelidir. *Koltuk*ların merkezine altınla yapılmış tek bir çiçek motifi uygulanıp, zemin kâğıt rengi bırakılarak *tahrir*lenmiştir. *Muska koltuk*lar serbest desenli çiçek motifleriyle yine aynı üslûpta işlenmiştir. Desen sâhalarının zeminleri kâğıt renginde olup, siyah *üç benek*ler görülmektedir. 180a'nın karşısındaki 179b'de de aynı bezeme şekli uygulanmıştır.

Eserin 178b ve 179a sayfaları da aynı şekilde *tarh*lara ayrılarak bu defa *muska koltuk*ların içlerine, yalnızca sıvama altın *tahrir*li küçük birer *durak* yapılmıştır.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin karşılıklı 180b ve 181a (bkz. R.76) sayfalarında yer alan *dîbâce* metninin bezemeleri *serlevha* düzeninde tasarlanmış, *mekik* şeklinde birbirlerinin aynıdır. Zemin rengi ve ölçülerinde küçük değişiklikler olmakla beraber, 58b ve 59a (bkz. R.70) sayfalarında yer alan bezemelerin tekrarıdır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 181b(bkz. R.77) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme iki kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı küf yeşili 1,8 mm. *ince arasıyı* ile çevrelenir. Dikdörtgen 28x102 mm. eb'adındaki sâhanın *kitâbe* şeklindeki yazı sâhasına *üstübeç mürekkebi*yle **dördüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Sıvama altın zemin üzerine üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanmış serbest desenler uygulanmıştır. Bu sâhanın etrafındaki ¼ simetrili, *rûmî* desenli motiflerle hazırlanmış *tarh*lar, lâcivert ve altın zeminlerle işlenerek *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 16x104 mm. eb'adındaki kısım(*iklîl*), 111b(bkz. R.74) sayfasının üst tarafındaki sâhanın bezemesinin tekrarıdır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla sonlanmaktadır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 238a(bkz. R.78) sayfasında yer alır. *Hâtime* sayfasının bezemeleri, altın *cetvel*lerle çevrelenmiş 171x104 mm. eb'adında, yazı sâhasının alt kısmındaki karşılıklı iki *koltuk*, *koltuk*lar arasında iki *muska koltuk* ve *muska koltuk*ların altında yer alan yatay dikdörtgen sâhadan meydana gelmektedir. *Muska koltuk*lara üslûplaştırılmış çiçek motifleriyle serbest desen, dikey *koltuk*lara ve yatay dikdörtgen sâhaya, ¼ simetrili *rûmî*li desenler, zemin kâğıt rengi bırakılarak işlemiştir. *Muska koltuk*lar dışındaki bezemeli sâhaların zeminlerinde siyah *üç benek* görülmektedir.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 238b(bkz. R.79) sayfasında yer alan *dîbâce* metninin bezemesi, *(iklîl) unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. *Kitâbe* şeklindeki yazı sâhasına *üstübeç mürekkebi*yle **beşinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, kullanılan motiflerde küçük farklar olmakla birlikte 59b(bkz. R.74) sayfasında yer alan bezemenin tekrarıdır. 238b ve 239a (bkz. R.79)

sayfalarının yazı sâhalarına *beyn'es-sütûr* uygulanmış, beyitlerin başladığı bölüme *dîbâce* metnin hemen peşine başlanılmış, ayrıca bezeme yapılmamıştır. Sütûn sayısının dörde çıkmasından *dîbâce* metninden ayrılmaktadır. İki sayfada da *cetvel*li yazı sâhalarını çevreleyen *kuzu*lara bitişik kısa *tığ*lar görülmektedir.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin karşılıklı 303b ve 304a (bkz. R.80) *dîbâce* sayfalarında yer alan bezemeler *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. *Dîbâce* metni 65 mm. çapında daire şeklindeki sâhaya *zer mürekkeple tevki'* hat ile yazılıp *tahrir*lenmiştir. Yazı zeminine kırmızı taramalardan oluşan *beyn'es-sütûr* uygulanmıştır.

Yazı sâhası, 11 mm. genişliğinde *kitâbeli zencerek ile* çevrelenmektedir. *Kitâbe*lerde, lâcivert zemin üzerine altınla, ½ ters simetrili desen üslûplaştırılmış çiçeklerle *çift tahrir* bezemelidir. *Kitâbe*ler arasında kalan küçük alanlara sıvama altın sürülmüştür. Bezeme, 3 mm. genişliğinde altınla yapılmış *münhanî* deseni ve *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 304b(bkz. R.81) sayfasında yer alır. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan *(iklîl) unvan* sayfası düzenindeki bezeme iki kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı 28x97 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. 1,8 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenmiştir. ¼ simetrili desen *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanmıştır. Bu sâhanın *kitâbe* şeklindeki yazı sâhasında *üstübeç mürekkebi*yle **altıncı kitap** olduğu belirtilmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanmış serbest desenler uygulanmıştır. *Kitâbe*nin dışındaki sâha lâcivert zeminlidir. *Rûmî*lerin oluşturduğu siyah ve altın zeminli sâhalara sarı, kırmızı, mavi renkli üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 17x101 mm. eb'adındaki kısım(*iklîl*), 59b(bkz. R.71) sayfasının üst kısmının tekrarıdır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla sonlanır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 376a(bkz. R.82) sayfasında yer alır. Bezeme, altın *cetvel*lerle çevrelenmiş 167x106 mm. eb'adındaki yazı sâhasının alt kısmındadır. 87x104 mm. bezemeli sâhanın içerisindeki altın *cetvel*lerle ayrılmış üçgen sâhada *'Mesnevî kitabı en güzel zaman ve en güzel saatte Muharrem'in beşinci perşembe günü*

bitmiştir..' meâlinde *ketebe* metni vardır. Bezemelerde serbest *rûmî*li desen, altınla işlenerek zeminine siyahla *üç benek* konmuştur. Bu sayfa ve 375b sayfasında, satırlar arasında bulunan *koltuk*lara ise *tahrir*li sıvama altın *durak*lar ve siyah *üç benek*den oluşan bezemeler yapılmıştır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : I. kitabın beyitlerin başladığı, *serlevha* düzeninde bezemeli sayfası iki sütûn, Mesnevî'nin tamamında beyitlerin bulunduğu diğer sayfaları dört sütûnludur. Eserin, tüm kitaplarının *dîbâce* metninin bulunduğu sayfaları *tezhip*lidir. Dikdörtgen, oval ve daire formlarından meydana gelen sâhalarda yer alan *dîbâce* metinleri *zer mürekkeple* yazılıp *tahrir*lenmiş, etraflarına *beyn'es-sütûr tezhibi* uygulanmıştır. Bu tarz *dîbâce* sayfası örnekleri erken dönem Mesnevî'lerinden olan S.K. NO:171'de bulunan 774/1373 tarihli Mesnevî'de de görülmektedir. V. kitabın *unvan* sayfası düzenindeki, beyitlerin başladığı bölümüne *dîbâce* metnin hemen peşine başlanılmıştır.

Kitap sanatlarında dikkat edilen hususlardan birisi, eserin bütününde motif birliğinin korunmasıdır. Bu Mesnevî'de, bezemelerinde birden fazla üslûbun kullanılması bakımından dikkati çekmektedir. Eserin II.(R.70), III.(R.73), IV.(R.76) ve VI.(R.80) kitaplarının *dîbâce* sayfası *tezhip*leri bir üslûp, I.(R.69), II.(R.72), III.(R.75), IV.(R.78) ve VI.(R.82) kitaplarının *hâtime* sayfaları ikinci üslûp, geri kalan I.(R.67) ve V.(R.79) kitapların *dîbâce*, I.(R.68), II.(R.71), III.(R.74), IV.(R.77), VI.(R.81) kitaplarının başladığı sayfalarının bezemeleri de bir başka üslûp özelliklerine sahiptir.

Eserde üç ayrı üslûbun da çizim kaidelerine dikkatle uyulmuş, bazı motif ve zemin renklerinde küçük değişiklikler olmakla beraber aynı desenlerin uygulandığı da görülmektedir. Bezemesiz sayfalardaki yazı sâhaları da altın *cetvel*lerle çevrelenerek dört sütûn üzerine tertip edilmiş olup, sütûn araları ince altın *cetvel*lerle ayrılmıştır. Eserde *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Mühür : Eserin çeşitli yerlerinde bulunan Hacı Beşir Ağa kütüphanesine ait mühürde: *'Mine'l-ekberi'l-hayrât(üst), Vallahu yağfiru'z-zellât(alt), Vakfun fi sebili'llah(sol ve sağ), Yâ Beşir(orta). 1130/1717-8', (Ya Beşir! Allah yolunda yapılan vakıf hayratın en büyüğüdür ve Allah kusurları bağışlar.)* ibaresi yazılıdır.[133]

[133] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.80

R.64 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, mahfaza

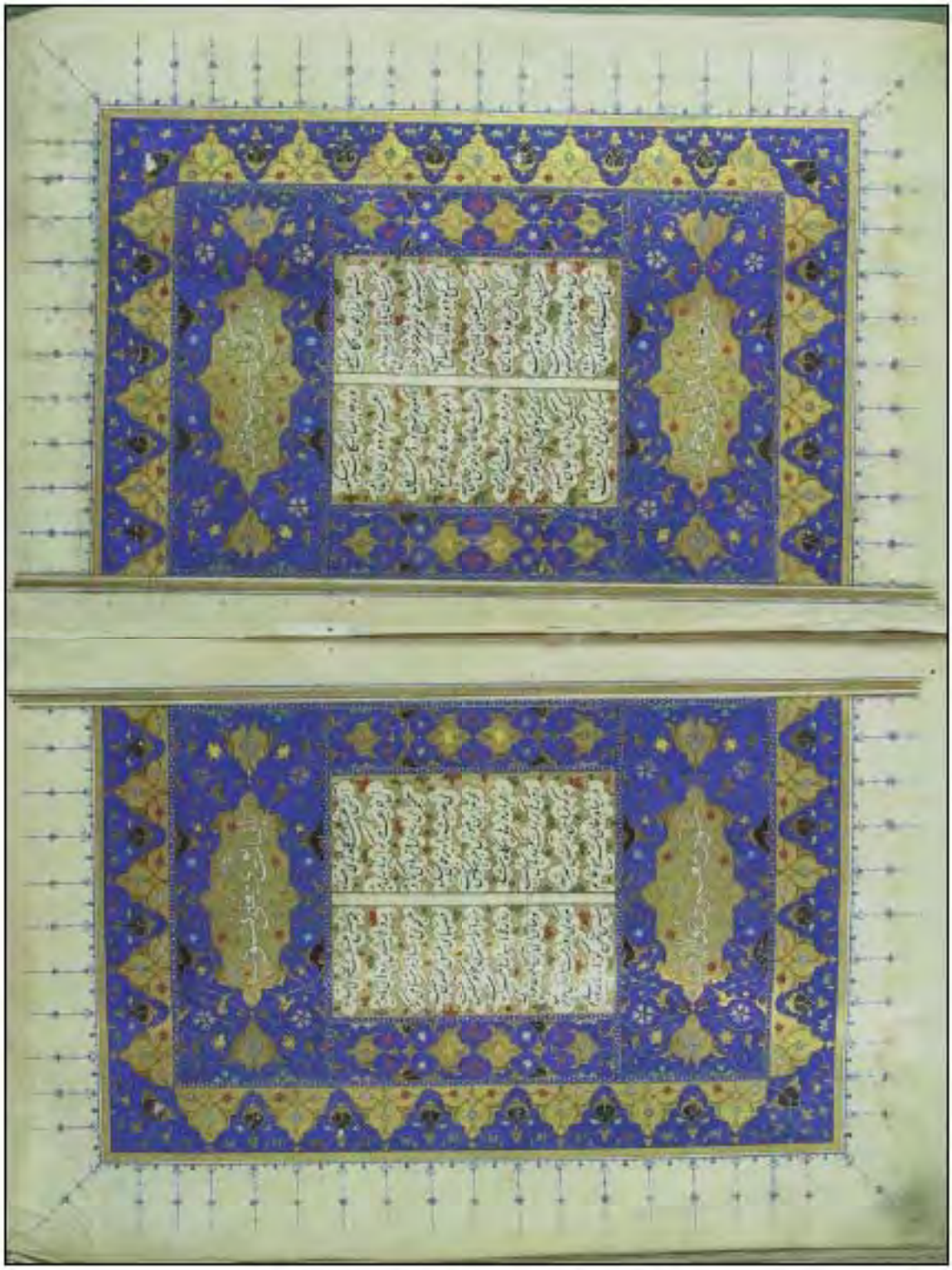
R.65 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, üst kab

R.66 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, kab içi

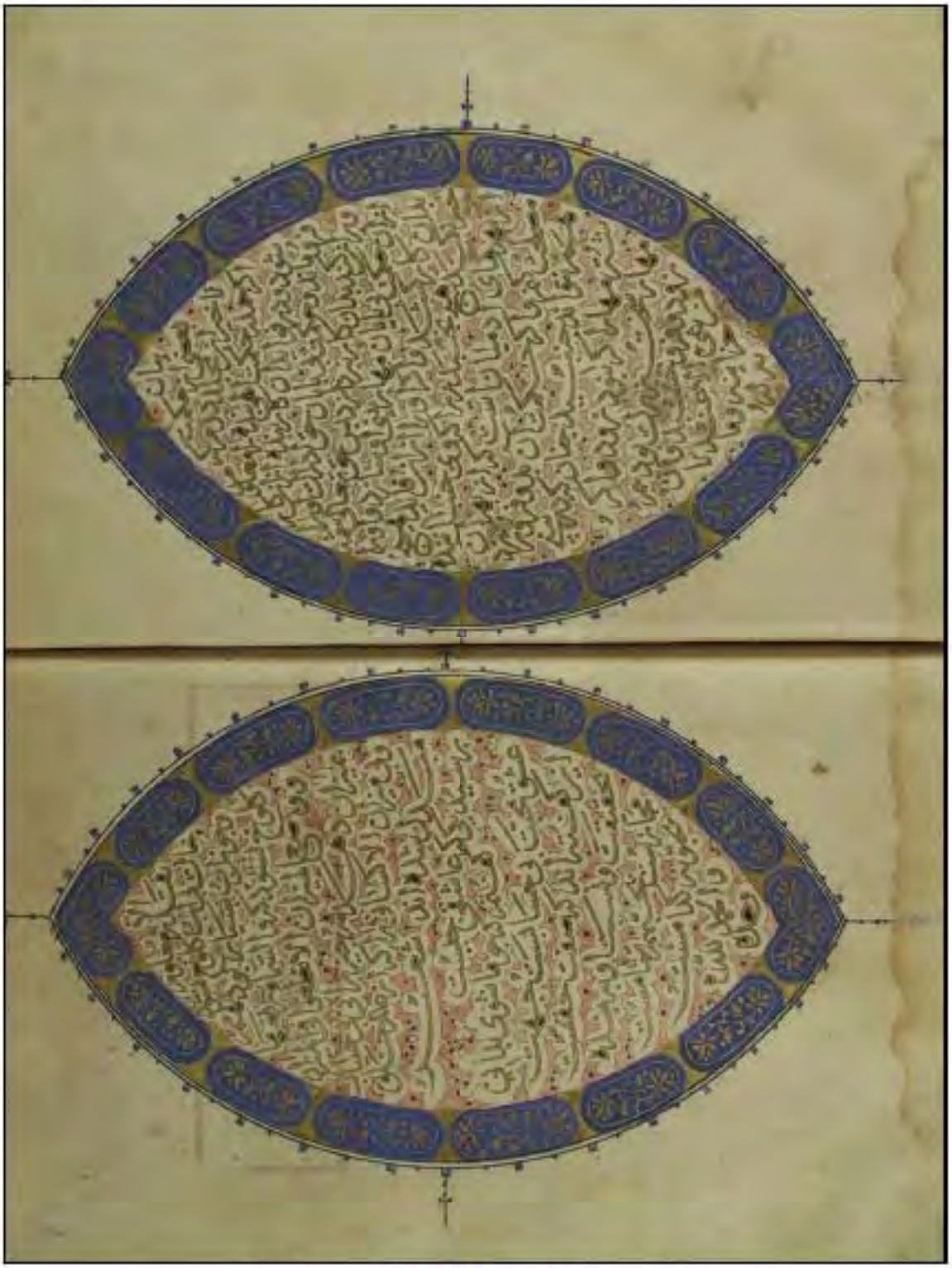
R.67 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 1b ve 2a)

R.68 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 2b ve 3a)

R.69 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 58a)

R.70 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 58b ve 59a)

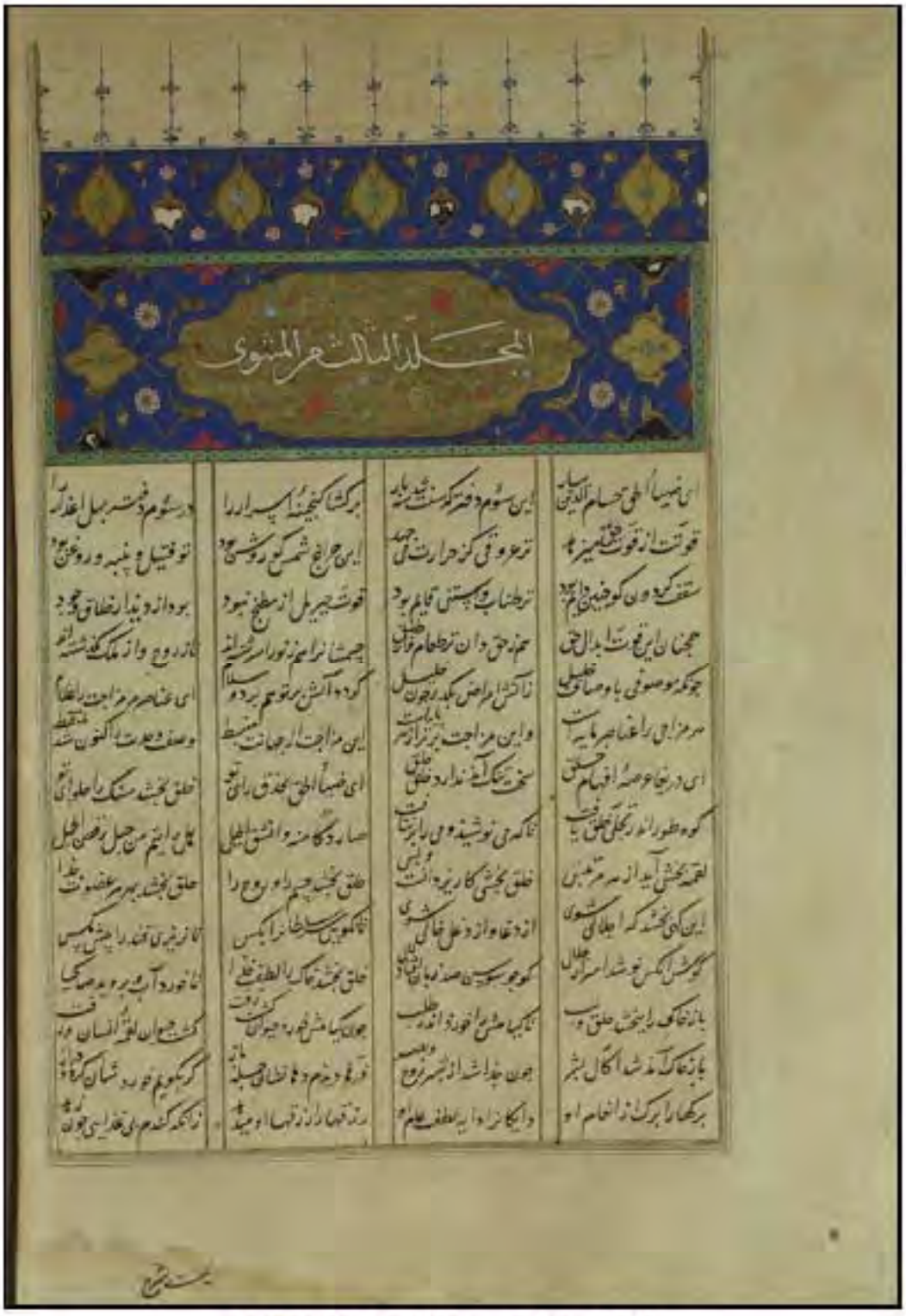
R.71 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 59b)

R.72 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 109b ve 110a)

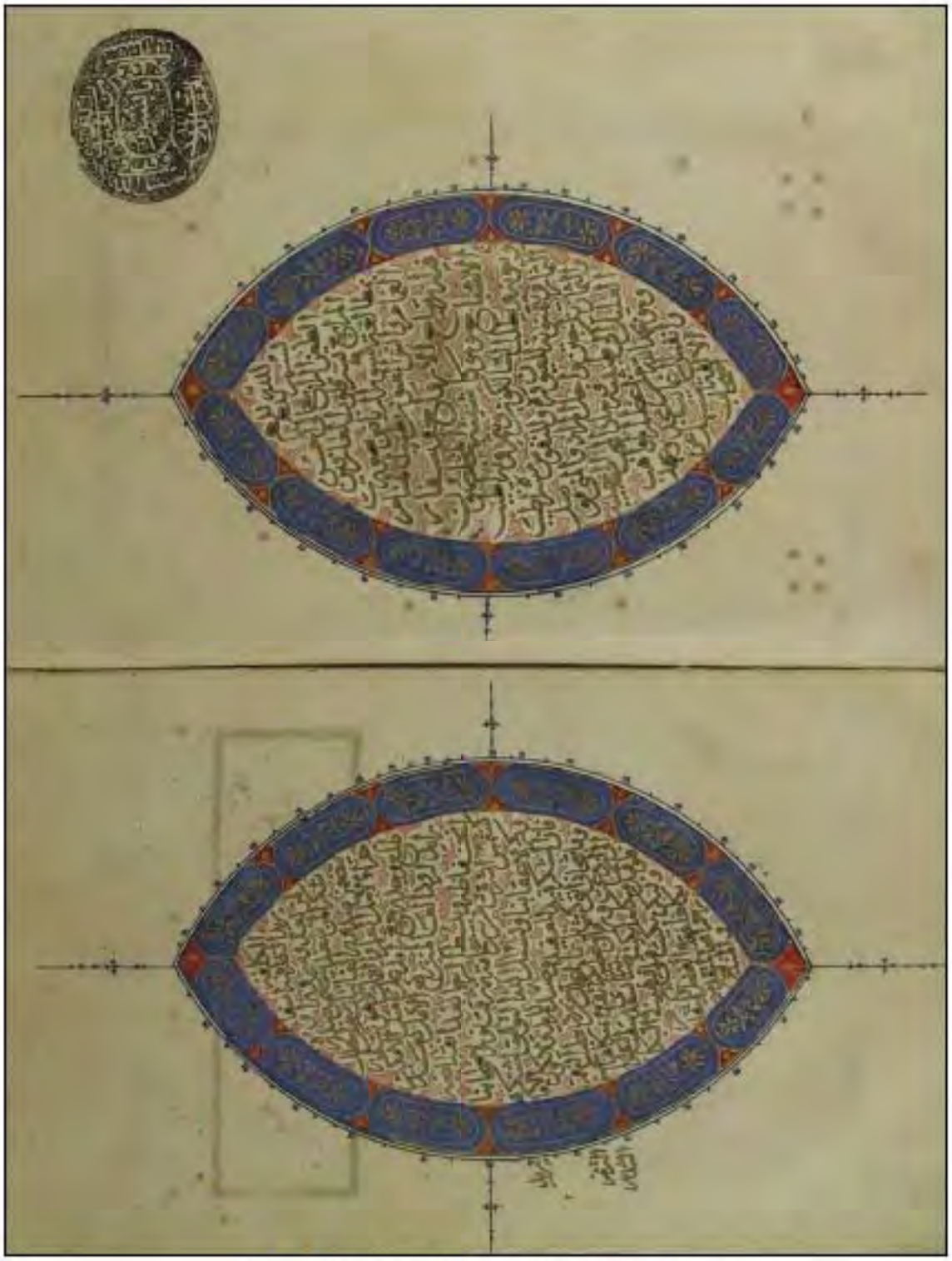
R.73 S.K. Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 110 b ve 111a)

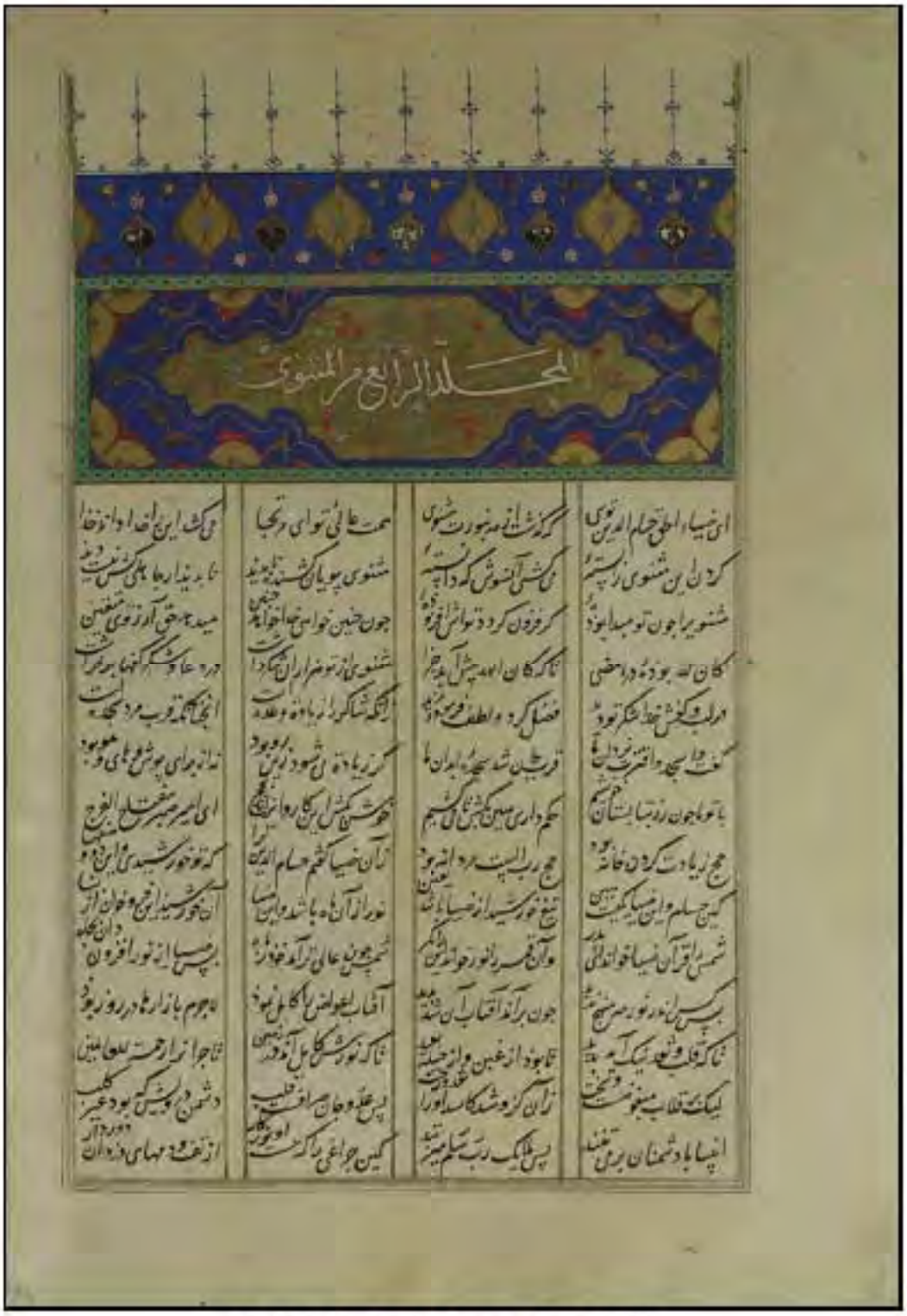
R.74 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 111b)

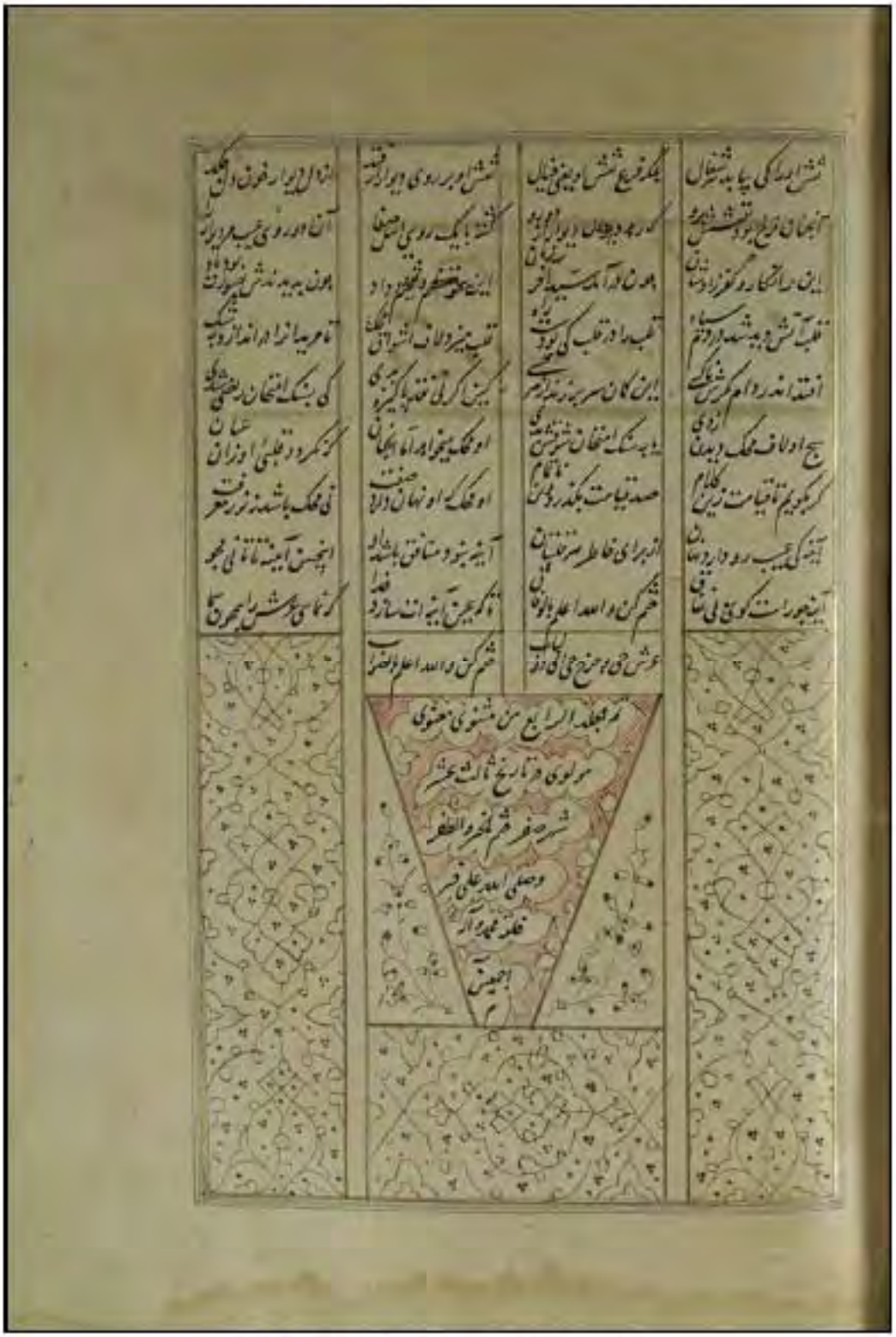
R.75 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 179b ve 180a)

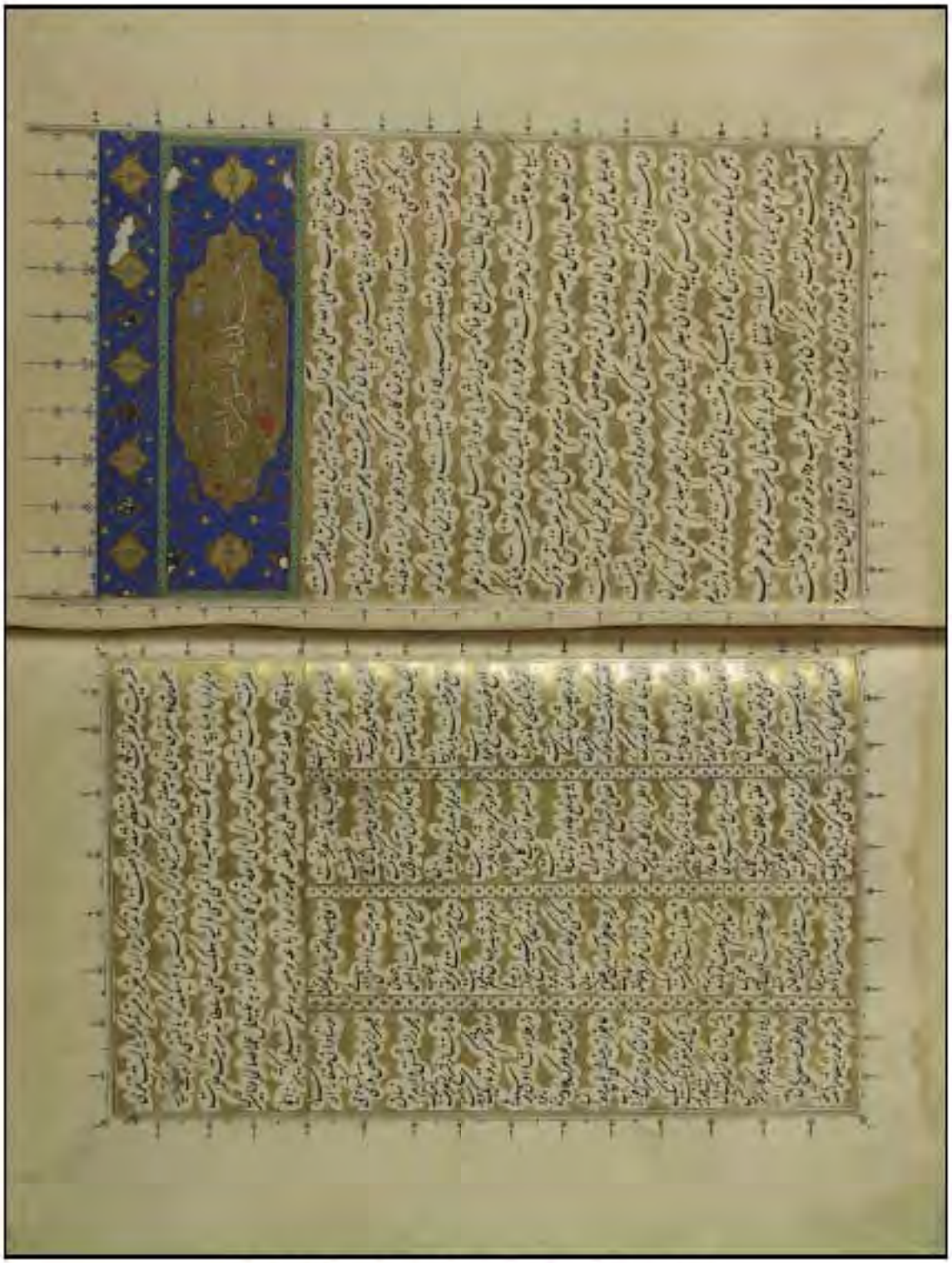
R.76 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 180b ve 181a)

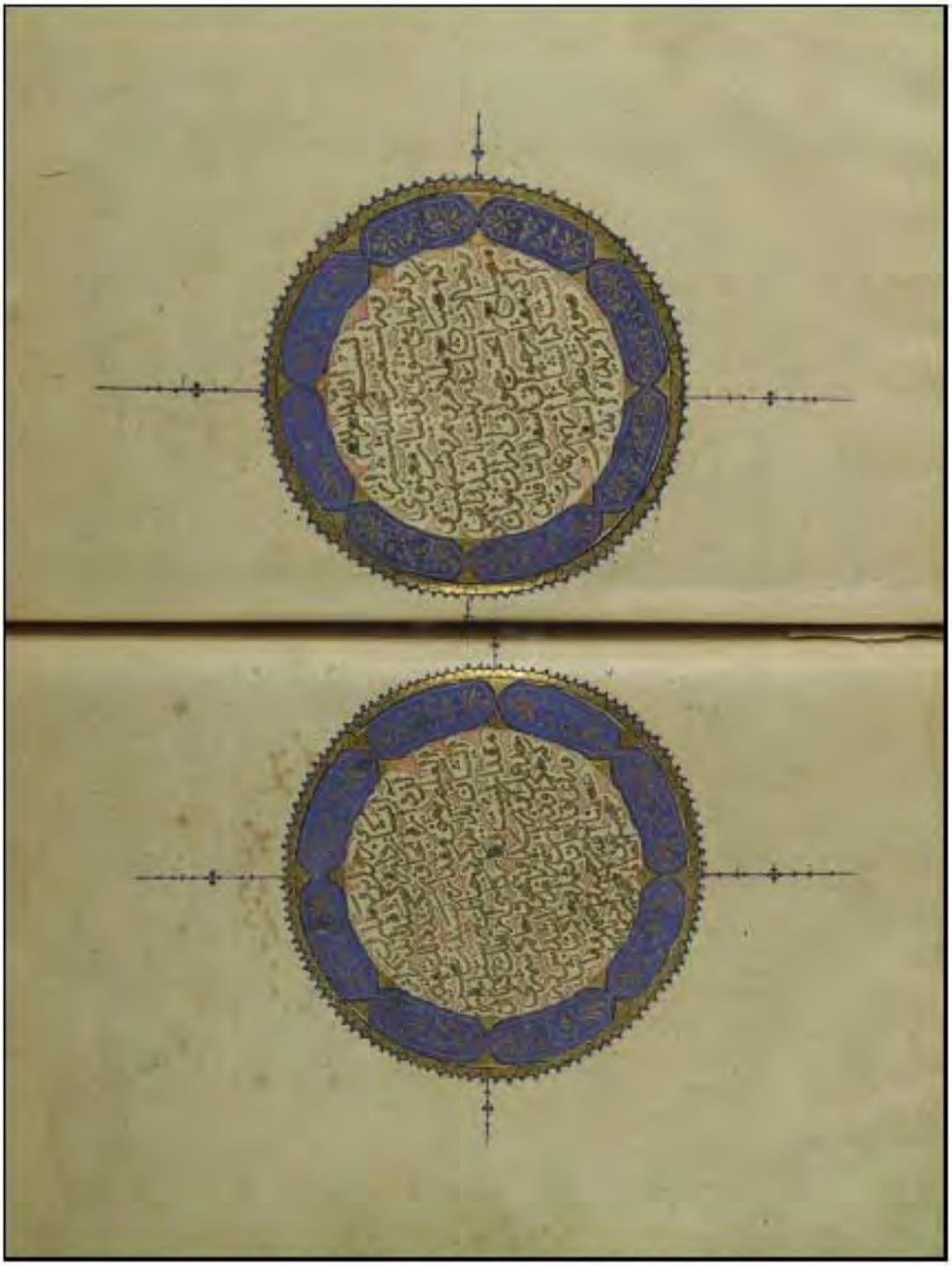
R.77 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 181b)

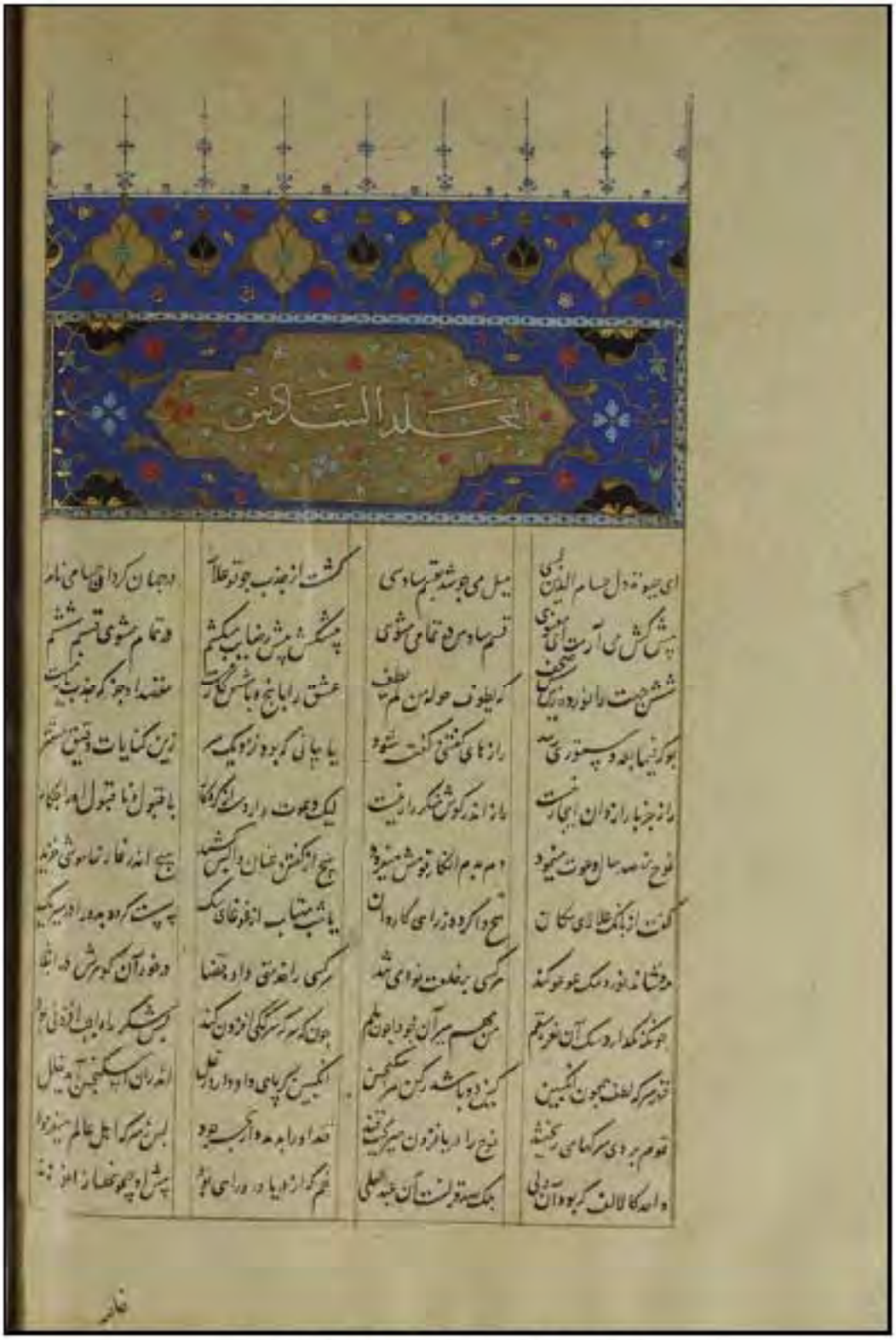
R.78 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 238a)

R.79 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 238b ve 239a)

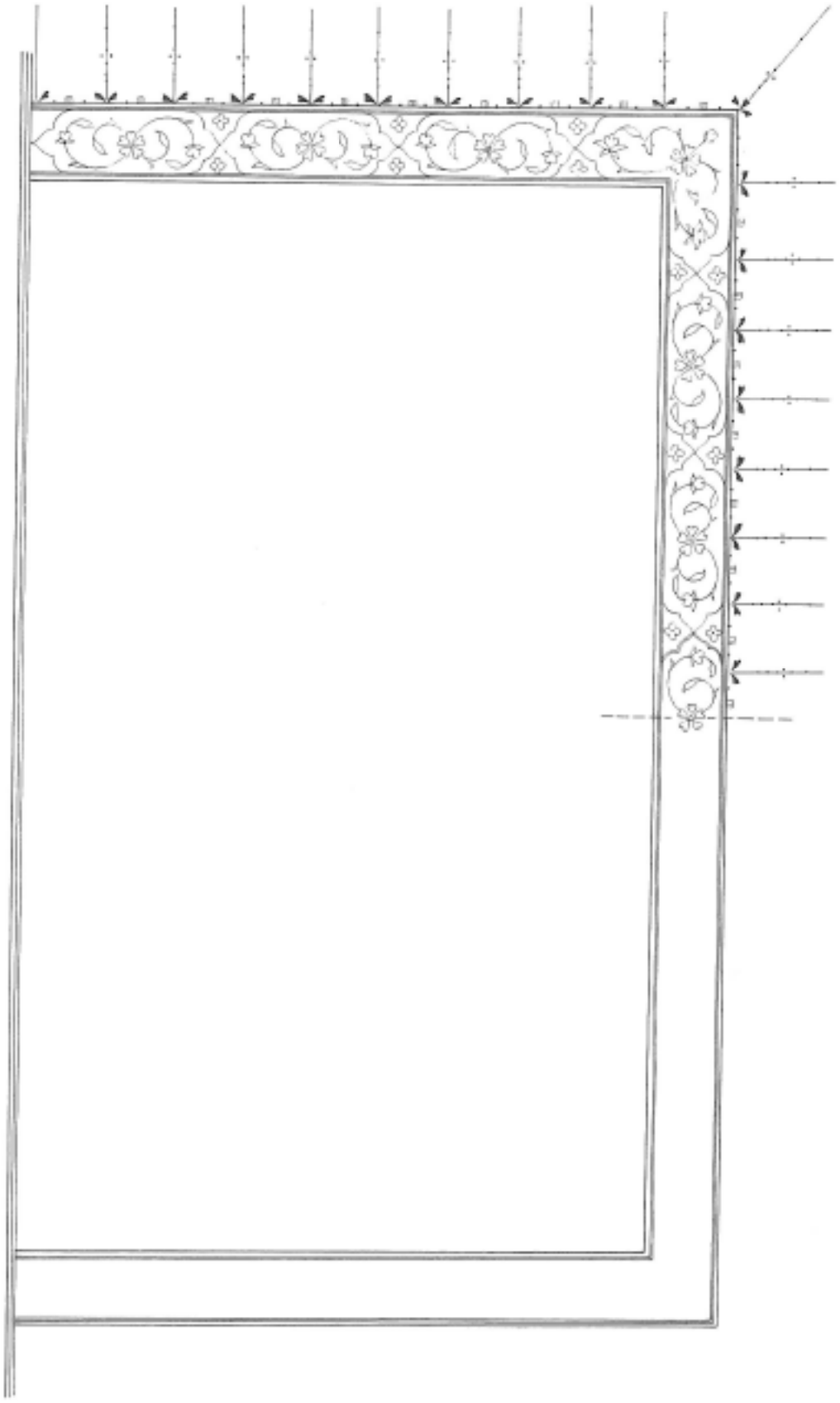
R.80 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 303b ve 304a)

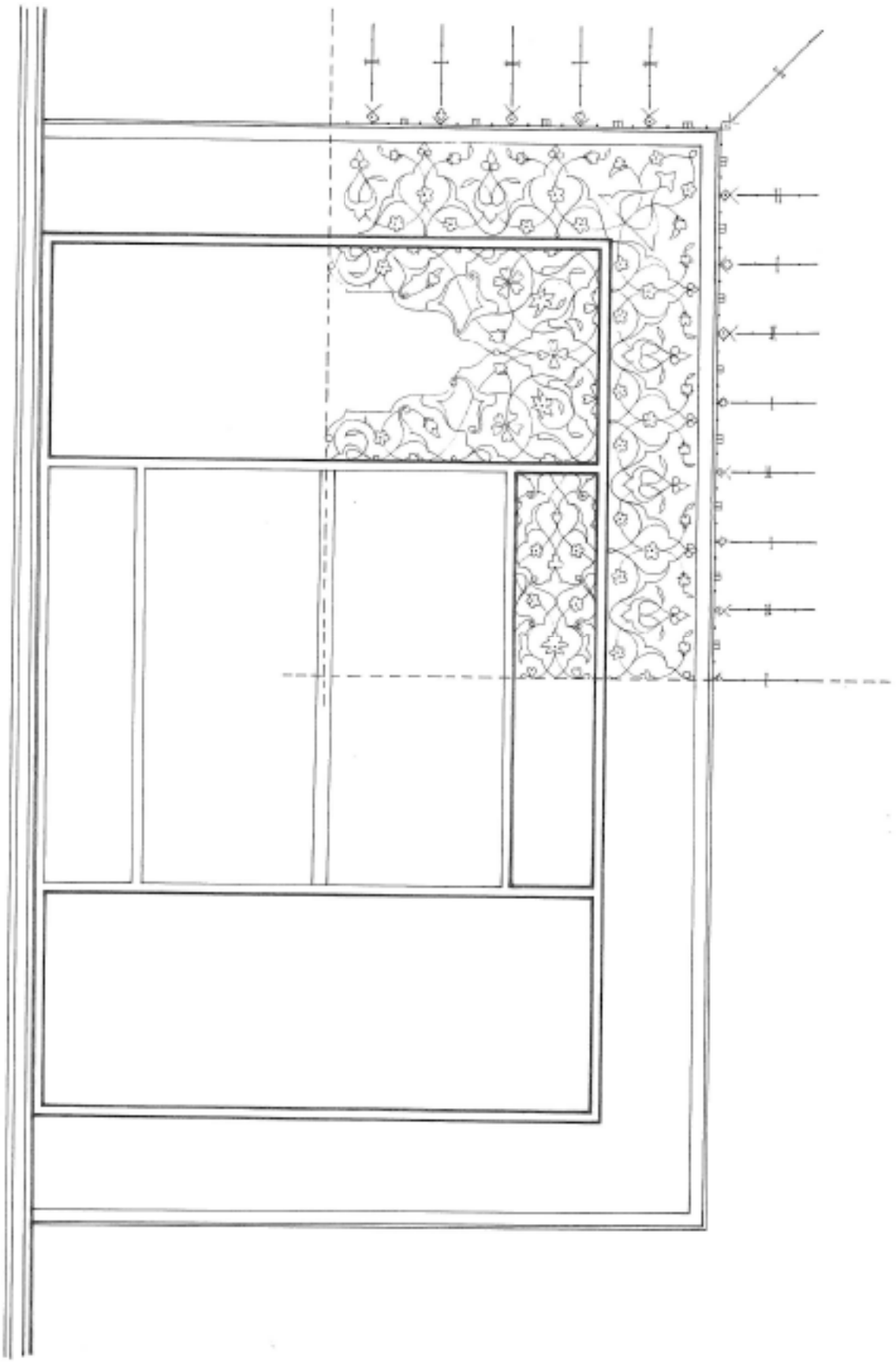
R.81 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 304b)

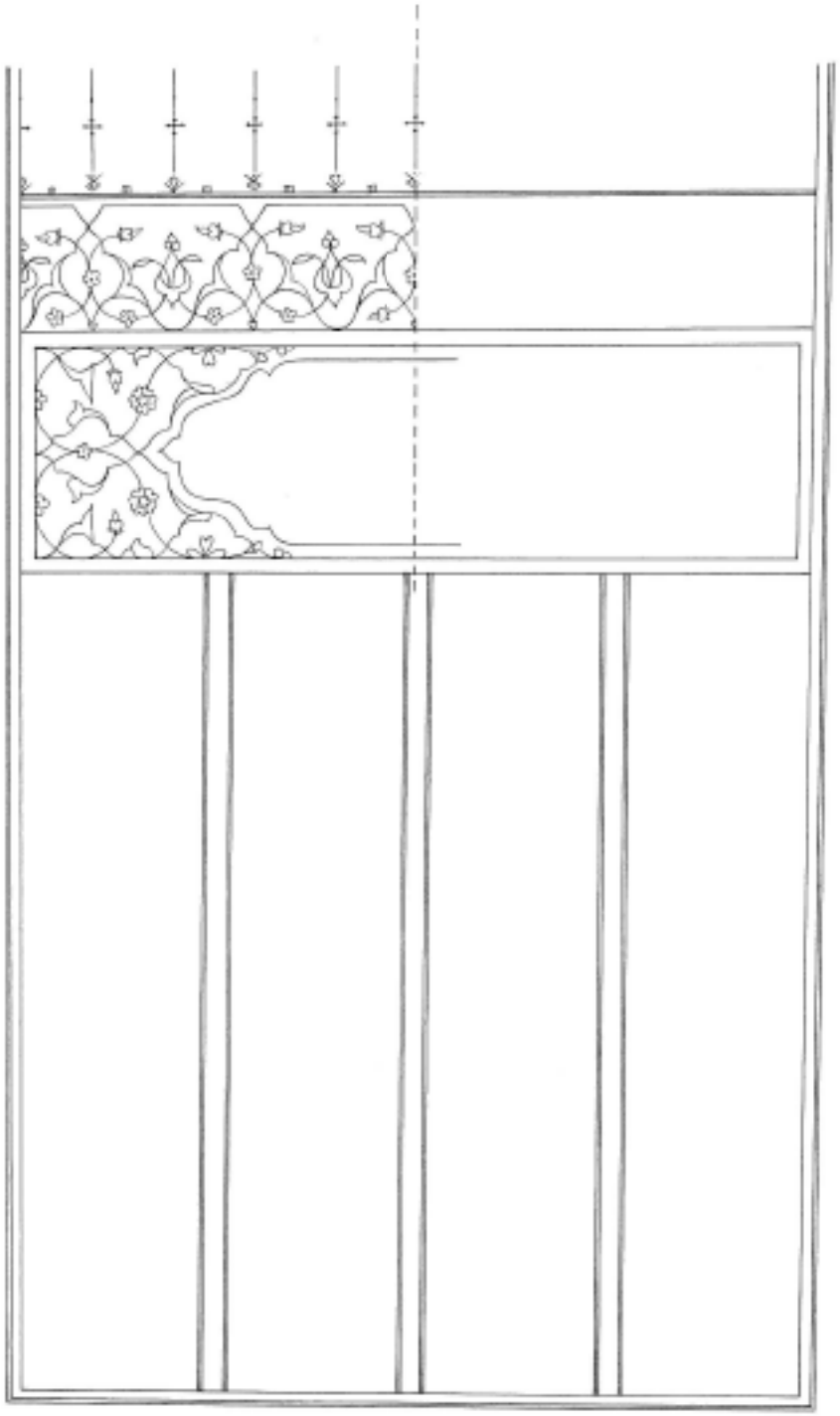
R.82 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 375b ve 376a)

Ç.4: Hacı Beşir Ağa - 000376, vr.1b

Ç.5: Hacı Beşir Ağa - 000376, vr.2b

Ç.6: Hacı Beşi r Ağa - 000376, vr.59b

Katalog No	: 04
Resim No	: 83-91
Çizim No	: 7
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Fatih - 002812
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b. : Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 251x185x49 mm.
Yaprak Sayısı	: 306 vr.
Yazı Cinsi	: Ta'lîk
Satır/Sütûn Sayısı	: 23/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: Ali b. İsmail b. Yahya el-Hüseynî
İstinsah Yeri/Tarihi	: 12 Rebîülâhir 877/1472 (XV.yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: Zer, Îs, lâl, bordo, mavi
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,51b,96b,157b,205b,256b

Cild Özellikleri : Siyah deriden ve *mıkleb*lidir. *Salbek*li *şemse* deseni ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle, *köşebent* desenleri *hatâyî* motifleriyle, *soğuk şemse* olarak hazırlanmıştır. *Şemse* ve *köşebent* desenlerini ince ve kalın altın *dendan*lar çevrelemektedir. *Salbek*ler ½ simetrili *rûmî* motifleri ile işlenmiştir. *Kab*ın kenarlarında altın *cetvel* ve *zencerek demiri* ile yapılmış 4 mm. *kenarsuyu* vardır. *Kab*ın *sertab* bölümünde, etrafı geçme altın *cetvel*lerle çevrelenen üç dikdörtgen alan bulunmaktadır. Ortada bulunan alanda *sülüs* yazı, yanlarındaki alanların ortasında ise altın geçme küçük bezemeler bulunur. *Mıkleb*, alt ve üst *kab*la aynı usûlde bezenmiştir(bkz. R.83-84).

Kab içi vişne çürüğü rengi deriden yapılmıştır. Alt ve üst *kab şemse* deseni ¼ simetrili *rûmî* motiflerinden, *salbek* deseni ise tek bir *hatâyî* motifinden meydana gelmektedir. *Köşebent* deseni ½ *rûmî* motiflerinden oluşmaktadır. Bu birimler *tarh*lara ayrılmıştır. *Kab* içi, iki yanında geçme altın şerit olan 5 mm. *zencerek* ile çevrelenmektedir(bkz. R.85). Tüm *tarh*ların zeminleri lâcivert ve altın olup, *müşebbek* üslûpta uygulanmıştır.

I. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 1b ve 2a (bkz. R.86; Ç.7) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* metni, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. 171x120 mm. eb'adındaki bezeme sâhasının ortasındaki 67x60 mm. eb'adındaki yazı sâhası *beyn'es-sütûr*ludur. Yazı sâhasının iki yanında ¼ simetrili *hatâyî ve rûmî* motifleriyle klasik üslûpta bezenmiş 67x19 mm. eb'adındaki *koltuk*lar bulunmaktadır. *Koltuk*ların merkezinde sıvama altın zeminli, *şemse* formlu sâhalar bezemesiz bırakılmıştır.

Yazı sâhasının altında ve üstünde 37x105 mm. eb'adında yatay dikdörtgen sâhalar vardır. Bu sâhalar ¼ simetrili *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanmıştır. Bezeme sâhasının merkezinde *kitâbe* şeklinde yazı sâhasında '*kıyamete kadar kalacak Mesnevî...*' meâlinde yazı bulunur. *Tahrir*li *zer mürekkep* yazı ve *rûmî* motifleriyle bezenen yazı zemini kağıt renginde bırakılmıştır. Dışında kalan lâcivert zeminli sâhaya ise *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Küçük *tarh*ların zemini siyahtır.

Metnin bulunduğu yazı sâhasının çevresini 1 mm. lâcivert *iplik* çevrelemektedir. Desen sâhasını üç kenardan çevreleyen 10 mm. genişliğindeki *kenarsuyu, rûmî* motifleriyle hazırlanmış simetrili desenlerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Motiflerde beyaz, turuncu, mavi ve altın hâkimdir. Bezeme, sayfa kenarında lâcivert *kuzu* ve sade *tığ*larla sonlanmaktadır.

II. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 51b(bkz. R.87) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan klasik usûldeki bezeme, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olanı 1 mm. altın *cetvel*le çevrili, 31x105 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. Sâhanın merkezinde **ikinci kitap** olduğu belirtilmiştir. *Tahrir*li *zer mürekkep* yazının *rûmî* bezemeli zemini kağıt renginde bırakılmıştır. *Kitâbe*nin dışı sıvama bordo ve lâcivert zeminli *tarh*lara ayrılmış, üslûplaştırılmış çiçeklerle *çift tahrir* usûlünde bezenmiştir.

Üstte bulunan sâha, lâcivert zemin üzerine simetrili *rûmî*, tam ortada bulunan, bir bölümü sâhanın dışına taşan madalyon *tarh* bordo zemin üzerine ½ simetrili,

üslûplaştırılmış çiçeklerle *çift tahrir* usûlünde bezenmiştir. Lâcivert zemin beyaz *iplik*le *dendan*lı *tarh*lara ayrılmıştır.

III. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 96b(bkz. R.88) sayfası, *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan *iklîl unvan* klasik usûldedir, iki ana sâhadan meydana gelmiştir. Bu sâhalardan altta olanı 1 mm. yeşil ve 1,5 mm. altın *cetvel*le çevrili, 31x111 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. Sâhasının merkezinde **üçüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Lâcivert zemin üzerindeki *zer mürekkep* yazının etrafı üslûplaştırılmış çiçeklerle, yazının dışındaki sâha kağıt, diğer bölümler ise lâcivert zemin üzerine üslûplaştırılmış çiçeklerle *çift tahrir* usûlünde bezenmiştir.

Üstte bulunan *iklîl* sâha, lâcivert zemin üzerine simetrili *rûmî* motifleriyle hazırlanmıştır. Lâcivert zemin beyaz *dedan*lı *iplik*le *tarh*lara ayrılmıştır.

IV. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 157b(bkz. R.89) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan klasik *tezhip*li *iklîl unvan* bezemesi, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olanı 1 mm. altın ve ince yeşil *cetvel*lerle çevrili, 34x105 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. Sâhanın merkezinde **dördüncü kitap** yazılı *tarh*ın zemini, kağıt renginde bırakılmıştır, *zer mürekkep* yazının zeminindeki ½ simetrili desen altın *rûmî* motifleriyle işlenmiştir. *Kitâbe*nin iki yanında *şemse* formlu bordo zeminli *tarh*lar ve lâcivert zeminli *tarh*ların içi, üslûplaştırılmış çiçeklerle *çift tahrir* usûlünde bezenmiştir.

Üstte bulunan *iklîl* şeklindeki sâhanın bezemesi, lâcivert zemin üzerine simetrili *rûmî* motifleriyle hazırlanmıştır. Lâcivert zemin beyaz *dedan*lı *iplik*le *tarh*lara ayrılmıştır.

V. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 205b(bkz. R.90) sayfası, *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan *iklîl unvan* bezemesi, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Sâhasının merkezinde **beşinci kitap** olduğu belirtilmiştir. IV. kitabın bezemesinin farklı *tarh*larda aynı renk, motif ve üslûpla işlenmiş halidir. Üstte bulunan bezemeli sâha da, öncekilerin tekrarıdır.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 256b(bkz. R.91) sayfasında yer alan *dîbâce* metni, *unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. Bir önceki *unvan* sayfası bezemelerinin farklı işlenmiş halidir. Sâhanın merkezinde **altıncı kitap** olduğu belirtilmiştir. Üstte bulunan bezemeli sâha, öncekilerin tekrarıdır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Siyah deriden ve *mıklebli kabı* olan **Mesnevî**'nin I. kitabının *dîbâce* sayfaları *serlevha* düzeninde, VI. kitabın *dîbâce* sayfası ise *unvan sayfası* düzeninde tasarlamış olup, tek sütûn yazılan *dîbâce* metnin hemen peşine, beyitler dört sütûn olarak yazılmaya başlanmıştır. II., III. ve IV. kitapların *dibâce* sayfaları yoktur, V. kitabın 205a sayfasında bulunan *dîbâce* metni ise bezemesiz bırakılmıştır. II., III., IV. ve V. kitaplarda beyitlerin başladığı sayfalar *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir.

Serlevha bezemesinde klasik *tezhip*, *unvan* sayfalarında ise sıvama lâcivert zemin üzerine serbest fırça ile altın ve renk sürülerek *tezhip* yapılmıştır. *Unvan* sayfası bezemelerinin işçilik kalitelerinin *serlevha* sayfasındaki bezeme ile kıyaslanamayacak kadar düşük olduğu da dikkati çekmektedir. Başından sonuna kadar birbirlerine uyumlu, birbirine benzeyen desenlerin tekrarlanarak veya çeşitlendirilerek uygulandıkları görülmektedir. Bezemelerde kullanılan renkler ton farkı göstermeden kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Bu eserde, genellikle altın zeminli olarak hazırlanan kitabın sayısının yazıldığı sâhalar lâcivert renkli biri dışında kağıt renginde bırakılmıştır.

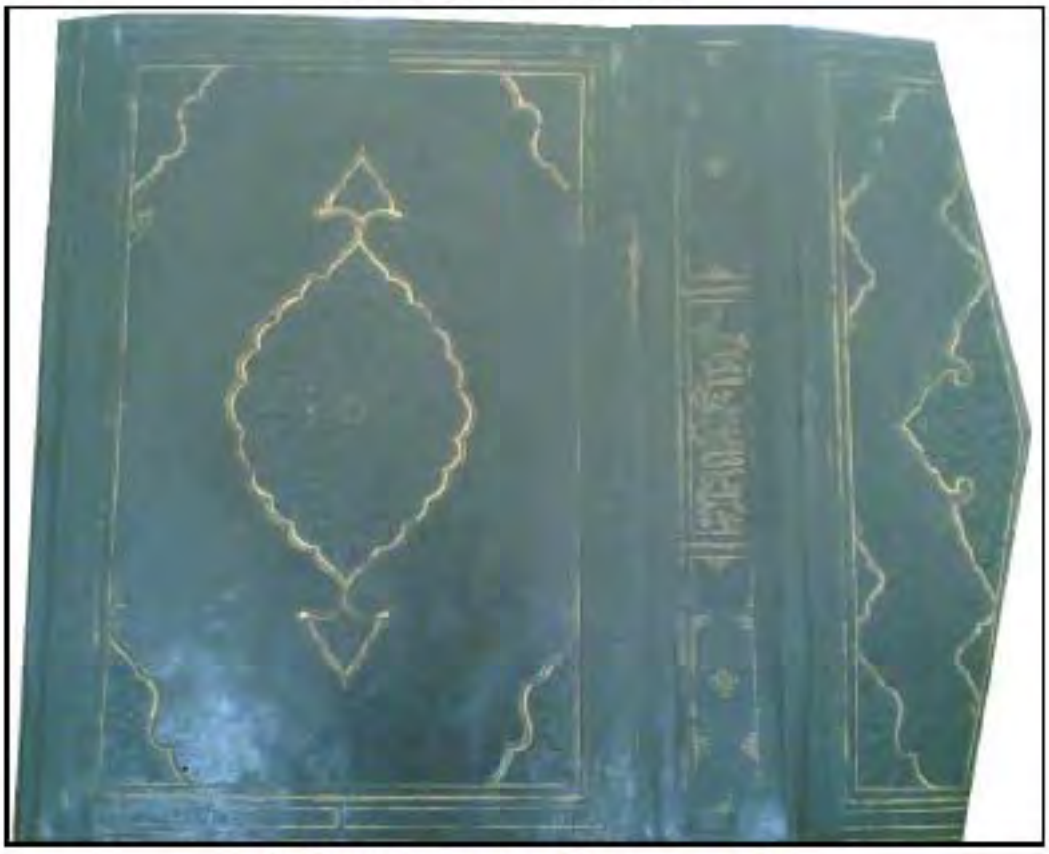
Eserde yazı sâhaları dört sütûn üzerine tertip edilmiş olup, altın *cetvel*lidir. Eserin *hâtime* bezemesi, *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Eserde görülen bezeme üslûbu S.K.Hacı Beşir Ağa no:376 (bkz. R.64-82), S.K.Damat İbrahim Paşa no:756 (bkz. R.140-152) ve S.K.Ayasofya no:002041 kayıtlı olan eserlerin bezemeleri ile teknik yönden benzerlik göstermektedir. Eserin *klasik tezhip* usûlünde hazırlanan *serlevha* sayfasının diğerlerine oranla daha sanatlı olduğu işçilik kalitesinden de anlaşılmaktadır. Metin başlıklarının bezeme usûlleri(III. kitap hariç) aynı hususiyettedir.

Yayın : (R.86); Kültür Dergisi, S.5,İstanbul 2006, s.79, s.86

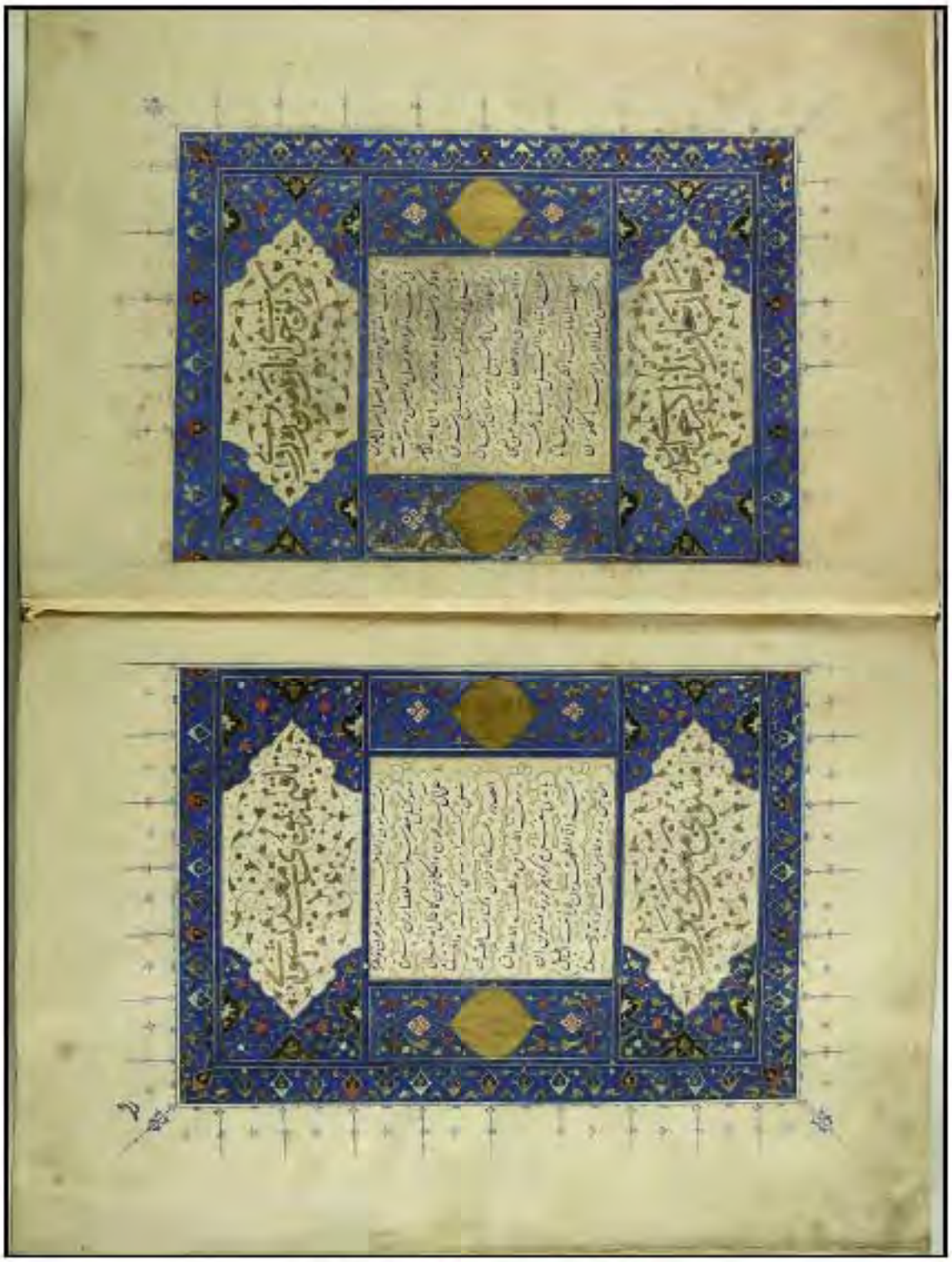
R.83 S.K. Fatih no:2812, üst kab

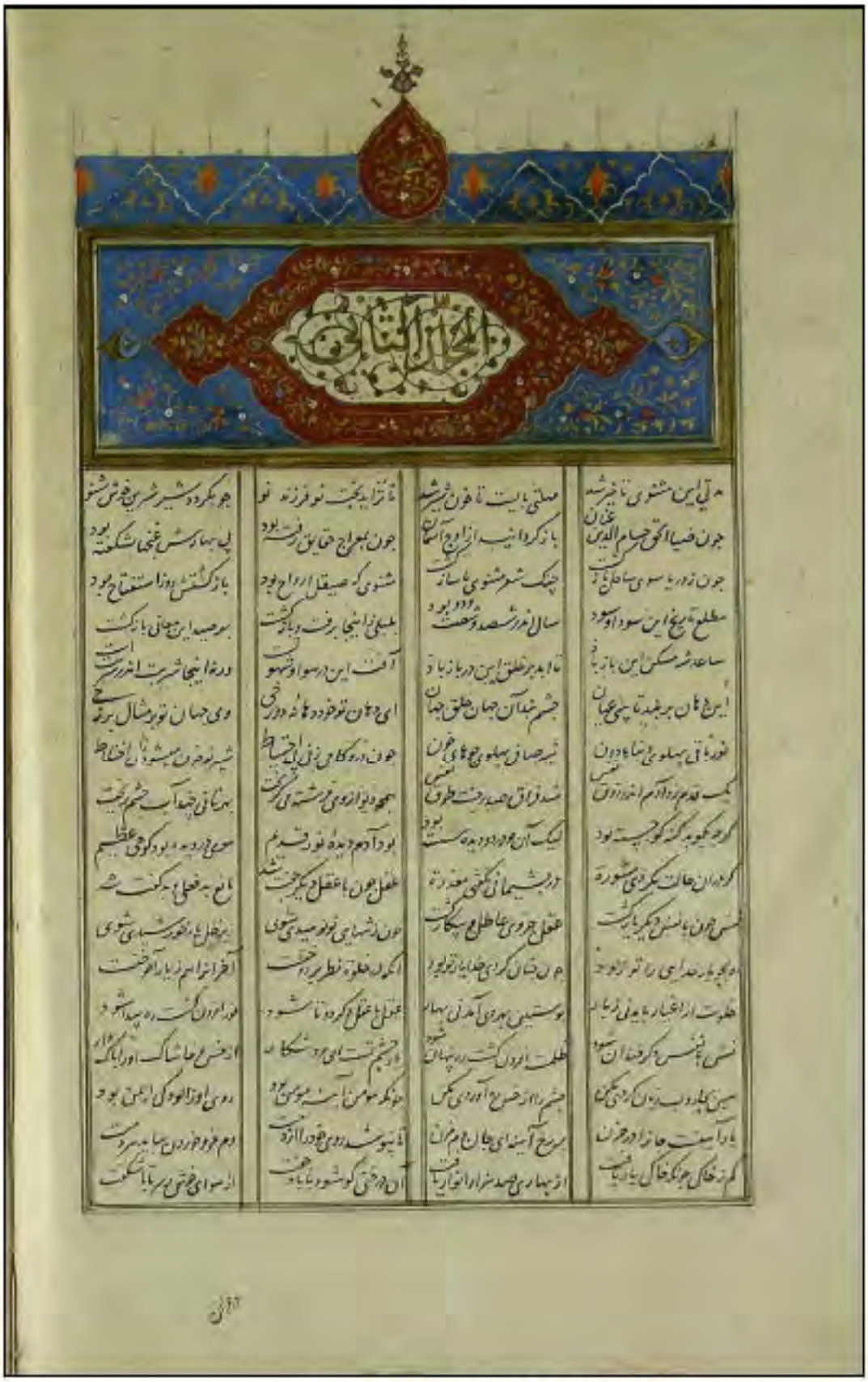
R.84 S.K. Fatih no:2812, alt kab, sertab, mukleb

R.85 S.K. Fatih no:2812, kab içi

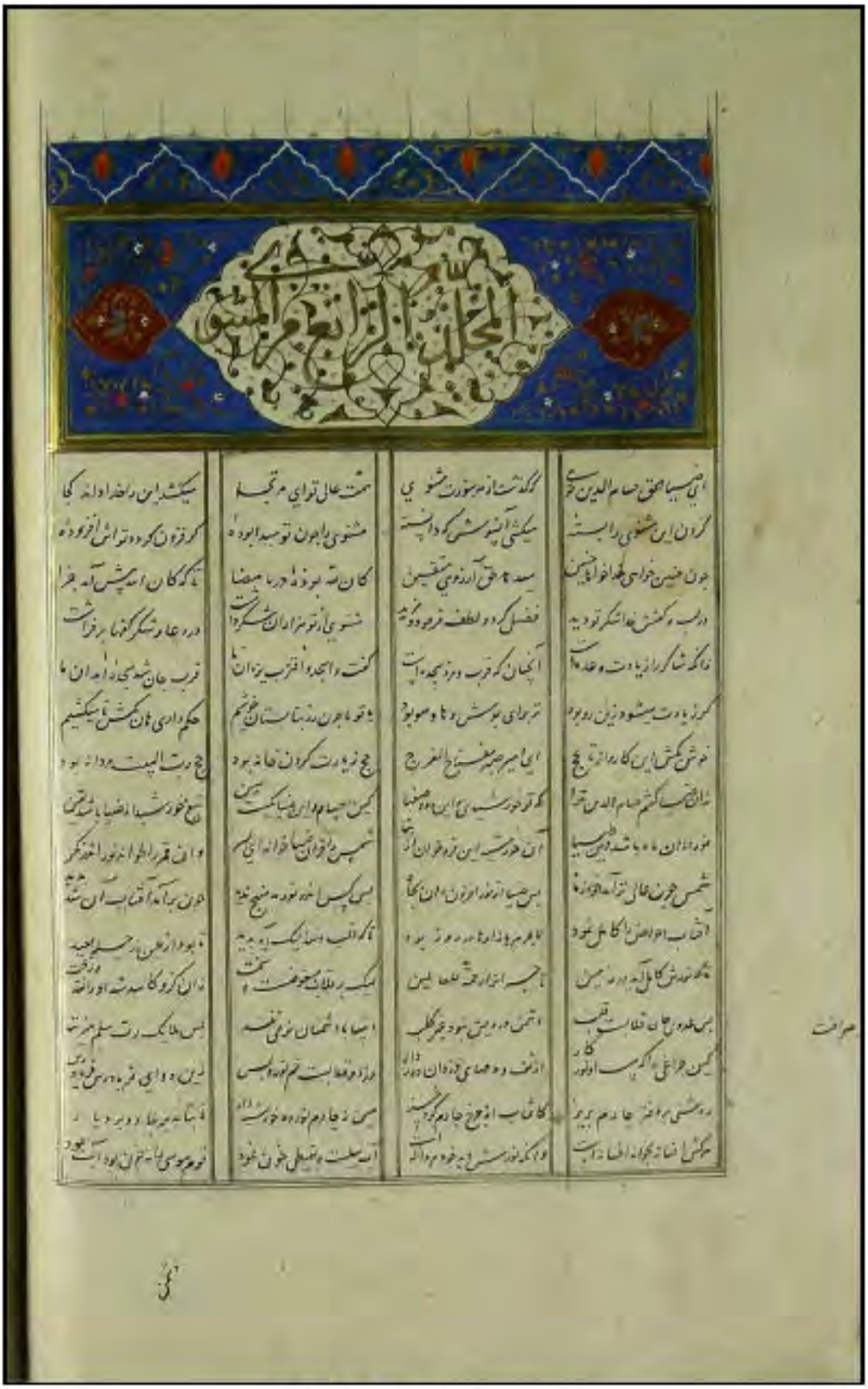
R.86 S.K. Fatih no:2812, (vr. 1b ve 2a)

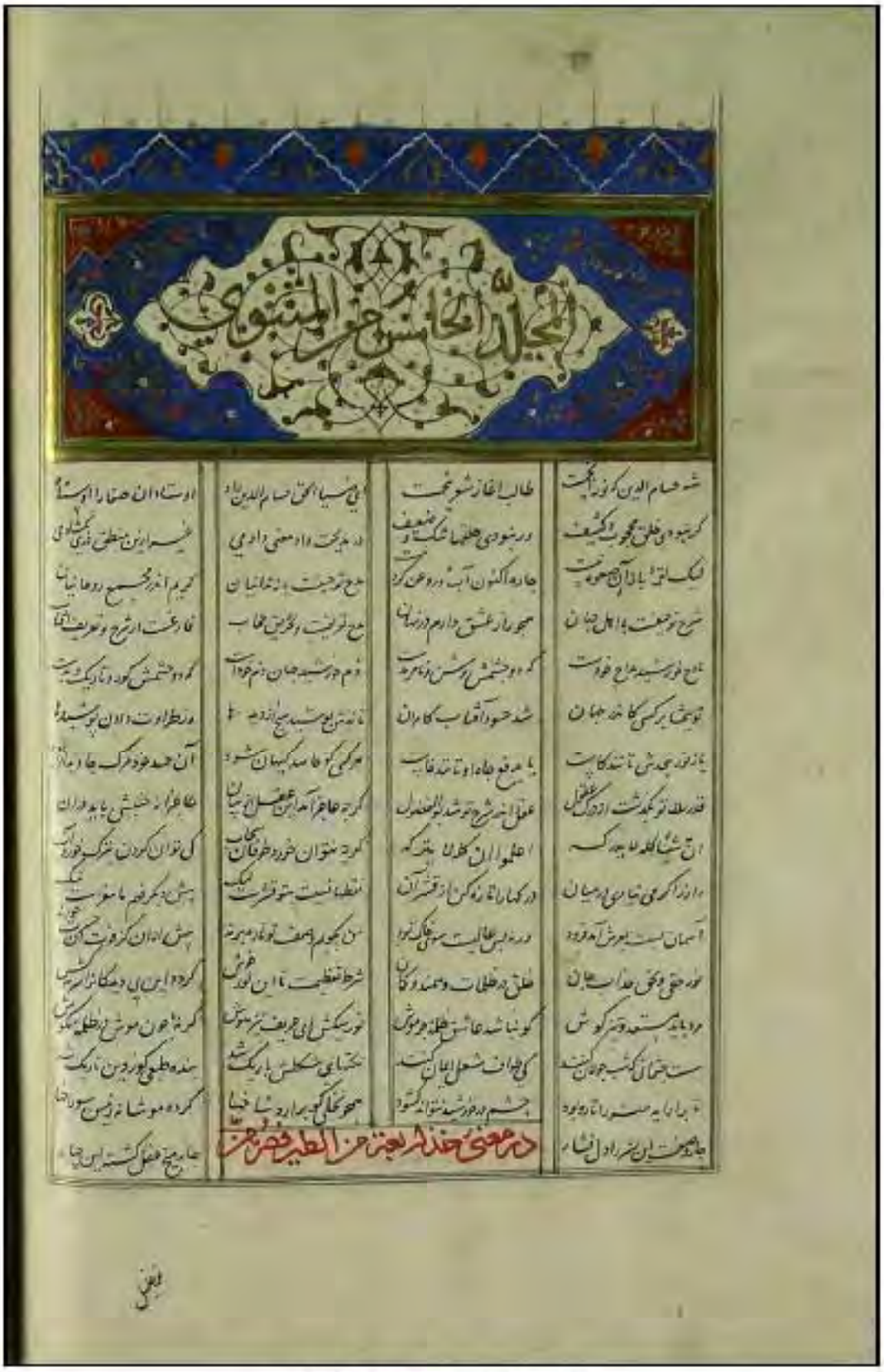
R.87 S.K. Fatih no:2812, (vr. 51b)

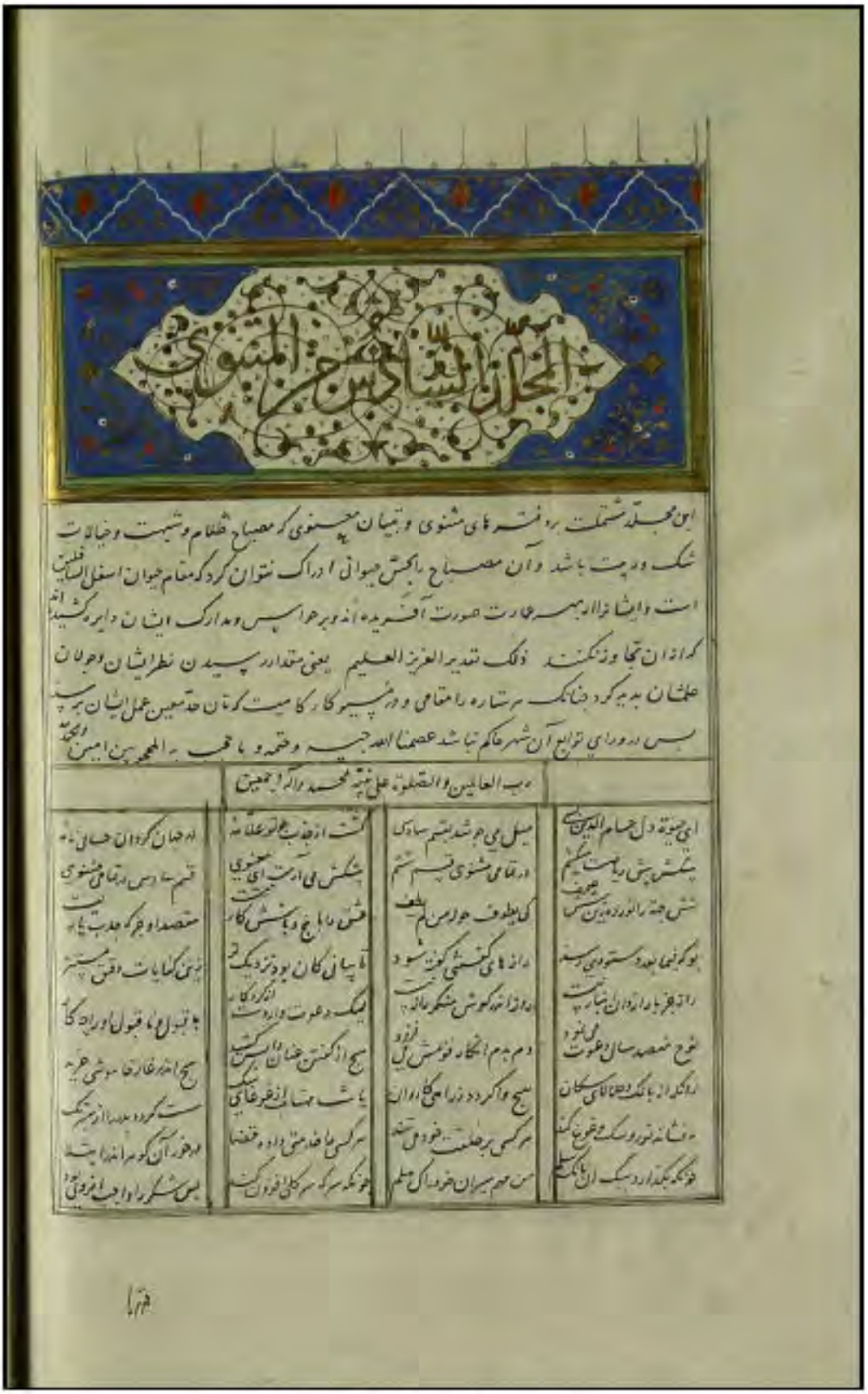
R.88 S.K. Fatih no:2812, (vr. 96b)

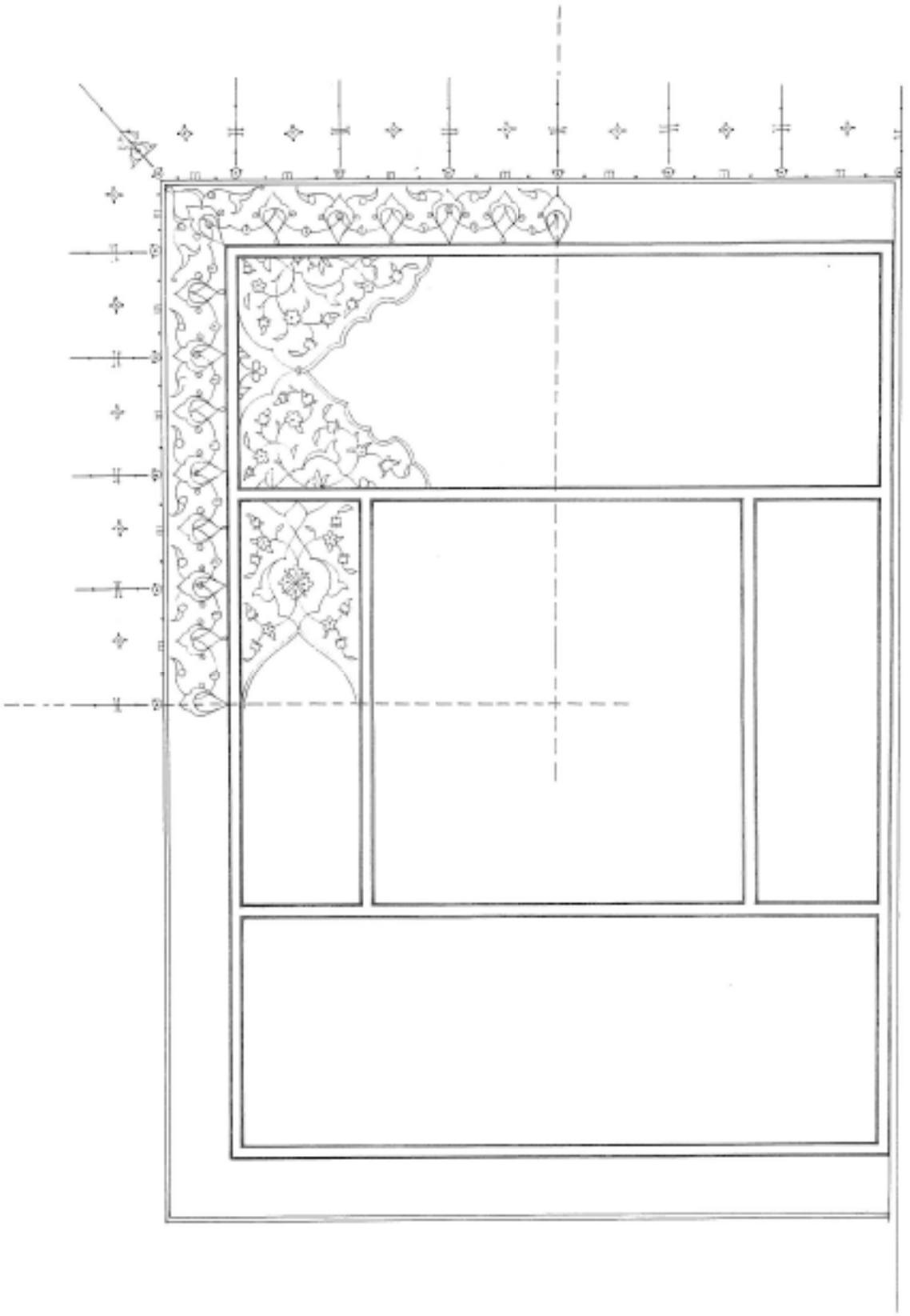
R.89 S.K. Fatih no:2812, (vr. 157b)

R.90 S.K. Fatih no:2812, (vr. 205b)

R.91 S.K. Fatih no:2812, (vr. 256b)

Ç.7: Fatih - 002812, vr.2a

Katalog No	: 05
Resim No	: 92-101
Çizim No	: —
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Musalla Medresesi - 000117
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b. : Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 210x126x52 mm.
Yaprak Sayısı	: 955 vr.
Yazı Cinsi	: Ta'lîk
Satır/Sütûn Sayısı	: 15/2
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: Hüseyin b. Abdullah eş-Şirazî
İstinsah Yeri/Tarihi	: Receb 880/1475 (XV. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: Üstübeç, is, zer
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,3b,158b,302b,483b,625b,783b

Cild Özellikleri : Kahverengi deriden ve *mıklebl*idir. *Kab*ın ortasında 147x67 mm. eb'adında *hatâyî* ve *rûmî* motifleriyle yapılmış *raport* desen, etrafındaki *kenarsuyu*nda ise yine *hatâyî* ve *rûmî* motifleriyle hazırlanmış simetrili bir desen *soğuk şemse* usûlündedir. İki desen sâhasının arasında ve *kenarsuyu*nun dışında *zencerek demiri* ile bezenmiş *arasu*ları dolaşmaktadır. *Kab*ın *sertab* bölümünün iki ucunda ½ simetrili birim desen, arada kalan alanda ise *sülüs* yazı bulunmaktadır. *Mıkleb*i ise *alt* ve *üst kab*la aynı usûlde bezenmiştir(bkz. R.92-93).

Kab içi, açık kahverengi deriden yapılmıştır. Altın *dendan*lı *iplik*le çevrelenmiş *şemse* ve *köşebent*lerin içi lâcivert ve altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *müşebbek* olarak bezenmiştir. *Şemse* deseninin ¼'ü *köşebent* olarak da kullanılmıştır. *Sertab* bölümündeki iki *tarh* içi, *rûmî* motifleriyle ¼ simetrili desenle bezenmiştir. *Mıkleb, sertab, alt* ve *üst kab içi* ile aynı usûlde uygulanmıştır(bkz. R.94).

I. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 1b ve 2a (bkz. R.95) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* metni, *serlevha* düzenindedir. Her iki sayfadaki klasik üslûptaki bezemeler birbirinin aynıdır. *Sırt* kısımda bulunan 0,5 mm. kalınlığındaki altın *cetvele* bitişik, 156x83 mm. eb'adında bezeme sâhası yer alır. Sâhanın ortasında 41x46 mm. eb'adında *beyn'es-sütûr* bezemeli yazı sâhası, bunun altında ve üstünde 20x46 mm. eb'adında yatay dikdörtgen bezemeli sâhalar bulunmaktadır. Bu sâhalardaki bezemeler ¼ simetrili desen, *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmıştır. Bezemenin ortasındaki sıvama altın *tarh* içinde *üstübeç mürekkebi*yle *kûfî* hattıyla metnin başlığı yazılıp *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine serbest *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış desenler uygulanmıştır. Yazı sâhasının çevresinde bulunan bütün sâhaları, iki yanı ince altın *cetvel*li 1 mm. genişliğinde lâcivert *ince arasıyı* bulunan *kitâbeli zencerek arasıyı* çevrelemektedir. *Kitâbe*ler sıvama altın zemin üzerine *hatâyî* gurubu motiflerle işlenmiştir. Zemini siyah ve lâcivert *kitâbe*ler arasına beyaz *penç* motifi yerleştirilmiştir.

Desen sâhasını üç kenardan 17 mm. genişliğinde *kenarsıyı* çevrelemektedir. *Rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış simetrili desen *klasik tezhip* üslûbundadır. Bütün sâhalarda lâcivert, siyah ve altın zeminler üzerine motifler beyaz, turuncu ve mavi renklerle işlenmiştir. Bezeme sayfa kenarında 14 mm. uzunluğunda lâcivert *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 3b(bkz. R.96) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhası altın *cetvel*lerle sınırlandırılmıştır. 84x68 mm. eb'adındaki yazı sâhasının üst kısmında, 51x68 mm. sâha içerisinde yer alan bezeme *iklîl unvan* tipindedir. İki ana kısımdan meydana gelen bezemelerden altta olan, 25x56 mm. yatay dikdörtgen biçiminde, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmış ¼ simetrili desenle bezelidir. Bu sâhanın ortasına *üstübeç mürekkebi*yle *kûfî* hattıyla **birinci kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine turuncu renk *rûmî* motifleriyle hazırlanan serbest desen uygulanmıştır. Yazı *tarh*ının dışında lâcivert ve altın zeminli sâhalara *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhanın dışını iki tarafında 1 mm. küf yeşili *ince arasıyı* bulunan 3 mm. genişliğinde *anahtarlı zencerek* bezemeli *arasıyı* çevrelemektedir.

Üstte bulunan 16x68 mm. eb'adındaki sâha simetrili desene sahiptir. Lâcivert ve sıvama altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motifler *klasik tezhip* üslûbunda

işlenmiştir. Bezeme sayfanın üst kenarında lâcivert renkli, 14 mm. boyunda *tığ*larla sonlanmaktadır.

II. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 158b(bkz. R.97) sayfasında yer alır. Yazı sâhası altın *cetvel*lerle sınırlandırılmıştır. *Dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* sayfası düzeninde, iki ana kısımdan meydana gelmiştir. Altta olan, 26x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçiminde, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmış ¼ simetrili desenle bezelidir. Bu sâhadaki *tarh* içine *üstübeç mürekkebi*yle *kûfî* hattıyla **ikinci kitap** olduğu belirtilerek *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine yeşil renk *rûmî* motifleriyle hazırlanan serbest desen uygulanmıştır. Yazılı *tarh*ın dışındaki lâcivert ve altın zeminli sâhalara *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhanın dışını, iki tarafında 1 mm. beyaz *ince arasıyı* bulunan 3 mm. genişliğinde *zencerek* bezemeli *arasıyı* çevrelemektedir.

Üstte bulunan 15x69 mm. eb'adındaki sâha simetrili desene sahiptir. Lâcivert, siyah ve sıvama altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motifler *klasik tezhip* üslûbunda işlenmiştir. Bezeme sayfanın üst kenarında lâcivert renkli 17 mm. boyunda *tığ*larla tamamlanır.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 302b(bkz. R.98) sayfasında yer alır. Yazı sâhası altın *cetvel*lerle sınırlandırılmıştır. *Dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* sayfası düzenindedir. İki ana kısımdan meydana gelen bezemelerden altta olan, 23x56 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçiminde, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmış ¼ simetrili desenle bezelidir. Bu sâhadaki *tarh* içine *üstübeç mürekkebi*yle *kûfî* hattıyla **üçüncü kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine mavi *rûmî* motifleriyle hazırlanan serbest desen uygulanmıştır. Yazılı *tarh*ın dışındaki lâcivert ve altın zeminli sâhalara *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhanın dışını iki tarafında 1 mm. küf yeşili *ince arasıyı* bulunan 3 mm. genişliğinde *zencerek* bezemeli *arasıyı* çevrelemektedir.

Üstte bulunan 13x68 mm. eb'adındaki sâha simetrili desene sahiptir. Lâcivert, siyah ve sıvama altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motifler *klasik tezhip* üslûbunda işlenmiştir. Bezeme sayfanın üst kenarında lâcivert renkli 17 mm. boyunda *tığ*larla sonlanır.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 483b(bkz. R.99) sayfasında yer alır. Yazı sâhası altın *cetvel*lerle sınırlandırılmıştır. *Dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* sayfası düzenindedir. Altta yer alan bezeme, motif ve renklerinde küçük değişiklikler olmakla beraber 302b(bkz. R.98) sayfasının alttaki bezemesinin tekrarıdır. Bu sâhanın dışını iki tarafında 1 mm. açık mavi *ince arasuyu* bulunan 3 mm. *anahtarlı zencerek* bezemeli *arasuyu* çevrelemektedir.

Üstte bulunan 13x68 mm. eb'adındaki sâha simetrili desene sahiptir. Lâcivert, siyah ve sıvama altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motifler *klasik tezhip* üslûbunda işlenmiştir. Bezeme sayfanın üst kenarında lâcivert renkli 17 mm. boyunda *tığ*larla tamamlanır.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 625b(bkz. R.100) sayfasında yer alır. Yazı sâhası altın *cetvel*lerle sınırlandırılmıştır. *Dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* sayfası düzeninde, iki ana kısımdan meydana gelmiştir. Bezemelerden altta olan, 26x56 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen biçiminde, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmış ¼ simetrili desenle bezenmiştir. Bu sâhadaki *tarh* içine *üstübeç mürekkebi*yle *kûfî* hattıyla **beşinci kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine turuncu renk *rûmî* motifleriyle hazırlanan serbest desen uygulanmıştır. Yazılı *tarh*ın dışındaki lâcivert ve altın zeminli sâhalara *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhanın dışını, iki tarafında 1 mm. küf yeşili *ince arasuyu* bulunan 3 mm. genişliğinde *anahtarlı zencerek* bezemeli *arasuyu* çevrelemektedir.

Üstte bulunan 13x68 mm. eb'adındaki sâha simetrili desene sahiptir. Lâcivert, siyah ve sıvama altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motifler *klasik tezhip*

üslûbunda işlenmiştir. Bezeme sayfanın üst kenarında lâcivert renkli 17 mm. boyunda *tığ*larla tamamlanmaktadır.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 783b(bkz. R.101) sayfasında yer alır. Yazı sâhası altın *cetvel*lerle sınırlandırılmıştır. *Dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* sayfası düzenindedir. İki ana kısımdan meydana gelmiştir, altta olan, 24x52 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen biçiminde, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmış ¼ simetrili desenle bezelidir. Bu sâhadaki *tarh* içine *üstübeç mürekkebi*yle *kûfî* hattıyla **altıncı kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine küf yeşili renkli *rûmî* motifleriyle hazırlanan serbest desen uygulanmıştır. *Kitâbe* dışında lâcivert ve altın zeminli sâhalara *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhanın dışını iki tarafında 1 mm. lâcivert *ince arasıyı* bulunan 3 mm. genişliğinde *kitâbeli zencerek* bezemeli (1. kitabın *serlevha* sayfa düzenindeki *dîbâce tezhib*indeki gibi) *arasıyı* çevrelemektedir. *Kitâbe*ler sıvama altın zemin üzerine *hatâyî* gurubu motiflerle işlenmiştir.

Üstte bulunan 16x68 mm. eb'adındaki sâha simetrili desene sahiptir. Lâcivert, siyah ve sıvama altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motifler *klasik tezhip* üslûbunda işlenmiştir. Bezeme sayfanın üst kenarında lâcivert renkli 17 mm. boyunda *tığ*larla sonlanır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : **Mesnevî**'de I. kitabın *dîbâce* sayfası *serlevha* düzeninde, diğer kitapların *dîbâce* sayfaları ise *unvan* sayfası düzeninde tasarlanarak bezenmiştir. Yalnızca II. kitapta beyitlerin başladığı sayfa *unvan* sayfası düzeninde bezenmiş, diğer kitaplardaki beyitlere ise (*dîbâce* sayfalarının hemen peşine iki sütûn üzerine yazılıp) özel bir bezeme yapılmamıştır.

Çizim kaidelerine eserin tamamında dikkatle uyulmuştur. Bezemeli sâhalar içerisinde kullanılan desenler karmaşık olmayıp, gözün helezonları takip edebildiği dengeli bir şekilde çizilmişlerdir. Bütün bezemelerde *zencerek*, *anahtarlı zencerek* ve *kitâbeli zencerek* gibi *arasu*ları kullanılmıştır.

Eserin bütününde motif birliğini korunarak, başından sonuna kadar bütün bezemelerde birbirlerine uyumlu, birbirine benzeyen desenlerin bazen tekrarlanıp, bazen de çeşitlendirilerek uygulandıkları görülmektedir.

Bezemelerde kullanılan renkler ton farkı göstermeden kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Altın mat ve parlak olarak diğer renkler arasında dengeli bir biçimde kullanılmıştır. Eserde yazı sâhaları altın *cetvel*lerle çevrelenerek *dîbâce* sayfasından sonra gelen sayfalar iki sütûn üzerine tertip edilmiş olup, sütûn araları ince altın *cetvel*lerle ayrılmıştır. Eserin *zahriye* ve *hâtime* sayfalarında bezeme bulunmamaktadır. Eserde *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Katalog No	: 06
Resim No	: 102-113
Çizim No	: 8-10
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Fatih - 002813
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b. : Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 196x142x49 mm.
Yaprak Sayısı	: 499 vr.
Yazı Cinsi	: Nesih
Satır/Sütûn Sayısı	: 19 /3
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: Muhammed b. İshak el-Hüseynî
İstinsah Yeri/Tarihi	: 18 Receb 882/1477 (XV. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: Zer, is, lâl
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,2b,3a,3b,70b,162b,262b,343b,425b

Cild Özellikleri : Açık kahverengi deriden ve *mıklebli*dir. ¼ simetrili *şemse* deseni *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle, *köşebent*ler *hatâyî* motifleriyle serbest desenli hazırlanmıştır. *Şemse* deseninin merkezindeki *rûmî* motiflerinin oluşturduğu *tarh*, *alttan ayırma* şeklinde, etrafında kalan kısım ve *köşebent*ler *soğuk şemse* olarak uygulanmıştır. *Şemse* ve *köşebent* kenarlarında yok denilecek kadar küçük *tığ*lar bulunmaktadır.

*Kab*ı, altın *cetvel*ler ve *zencerek demiri* bezemeli şeritler çevrelemektedir. *Kab*ın *sertab*ında, etrafı 4,5 mm. *cetvel*lerle çevrelenen sâha içinde baskı tekniğiyle *sülüs* yazı vardır. *Kab*ın *mıklebi*, alt ve üst *kap*la aynı usûlde bezenmiştir. *Sertab* ve *mıkleb*in kenarlarına yeşil deriden yamalar ile tadilat yapılmıştır(bkz. R.102-103).

Kab içi vişne çürüğü deridendir. *Şemse*nin merkezinde yine *şemse* şeklinde ¼ simetrili *rûmî* motiflerinden meydana gelen *tarh*, bu *tarh*ın dış kısmında ise *hatâyî* gurubu motifleriyle oluşmuş desen *müşebbek* şekilde işlenmiştir. *Şemse*nin ¼'ü *köşebent* olarak kullanılmıştır. Kenarlar altın *cetvel*ler ve *zencerek demiri* ile yapılmış şeritlerle çevrelenmektedir. *Mıkleb* içi de aynı usûlde bezenmiştir(bkz. R.104-105).

I. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 1b, 2a (bkz. R.106; Ç.8); 2b ve 3a (bkz. R.107) sayfalarında yer alan *dîbâce* metninin bezemesi, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır.Yazı sâhaları yatay ve mâil olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır.

1b ve 2a (bkz. R.106) sayfalarının yazı sâhasına sınırı siyah *dendan*, içi kırmızı taramalardan oluşan *beyn'es-sütûr* uygulanmıştır. Merkezdeki 49x63 mm. eb'adındaki yazı sâhası dikdörtgen olup, altında ve üstünde yatay dikdörtgen şeklinde bezeme sâhaları bulunmaktadır. 1,5 mm. koyu lâcivert, 2 mm. altın *cetvel*lerle çevrelenen ¼ simetrili bezeme sâhasının merkezinde bir *tarh* içinde **Mesnevî kitabı** yazılıdır. *Zer mürekkebiyle tevki'* hattıyla yazılan ve *rûmî* motiflerinden oluşan bezemenin zemini kağıt renginde bırakılmıştır. Yazı *tarh*ının dışında kalan sâhaya lâcivert zemin üzerine serbest, üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Yatay dikdörtgen bezemenin üst tarafında 10x63 mm. eb'adındaki simetrili, *hatâyî ve rûmî* motifleriyle bezenmiş sâhaya *klasik tezhip* yapılmıştır, motifler beyaz ve turuncu renklerdedir.

Mâil satırlı yazı sâhasında ise alt ve üst köşede zemini kâğıt renginde, serbest dal motifiyle bezeli iki muska sâha, bunlara bitişik 1,5 mm. koyu lâcivert ve ince altın *cetvel*lerle çevrelenen 2,5x2,7 mm. eb'adında baklava dilimi şeklinde iki sâha bulunmaktadır. Bu sâhalara lâcivert zemin üzerine *zer mürekkebiyle tevki'* hattıyla başlık yazılıp, altın *rûmî* motifleriyle bezenmiştir. Mâil yazı sâhasının ortasında yine koyu lâcivert ve ince altın *cetvel*lerle çevrelenen muska sâhada, lâcivert zemin üzerine altın *rûmî* ve *goncagül* motifleri işlenmiştir(bkz. R.106).

2b ve 3a (bkz. R.107) sayfalarında yer alan bezemelerin, merkezinde 46x62 mm. eb'adında dikdörtgen yazı sâhası olup, altında ve üstünde yatay dikdörtgen şeklinde bezemeli sâhalar bulunmaktadır. 1,5 mm. koyu lâcivert, 2 mm. altın *cetvel*lerle çevrelenen ½ ters simetrili desen sâhası, turuncu, pembe ve yeşil *hatâyî* motifleriyle bezenmiş, zeminine lâcivert *üç benek* konularak kâğıt renginde bırakılmıştır.

Mâil satırlı yazı sâhasının alt, üst köşesinde ve ortasında zemini kâğıt rengi serbest dal motifiyle bezenmiş *muska* sâhalar vardır. Alt ve üst muska sâhalara bitişik, 1,5 mm.'lik koyu lâcivert ve ince altın *cetvel*lerle çevrelenen 1,6x3 mm. eb'adında baklava dilimi şeklinde sâhalar, kâğıt rengi zemin üzerine ½ ters simetrili, altın *rûmî* motifleriyle bezelidir. Bütün sâhaların zeminine lâcivert *üç benek* uygulanmıştır. Bezemeli yazı sâhası dört taraftan lâcivert *kuzu* ile çevrelenmiştir.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 3b(bkz. R.108) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhaları, iki sütûn yatay ve *hâşiye*sinde bir sütûn mâil satırlı yazıdan meydana gelmektedir. İki sütûnlu yatay satırlı yazı üzerinde yer alan, 18x58 mm. eb'adında, 1,5 mm. koyu lâcivert, 2 mm. altın *cetvel*le çevrelenen ¼ simetrili dikdörtgen desen sâhasının merkezindeki *tarh* içinde **birinci kitap** olduğu belirtilmiştir. *Zer mürekkebiyle tevki'* hattıyla yazılan ve *rûmî* motiflerinden oluşan *tarh*ın zemini kağıt renginde bırakılarak, dışına lâcivert zeminli, *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Üstten yatay dikdörtgen sâhaya bitişik 7x64 mm. eb'adındaki simetrili *rûmî* motifleriyle bezenmiş sâhada, lâcivert, siyah ve vişne rengi kullanılmıştır.

*Hâşiye*de mâil satırların alt, üst köşesinde ve ortasında zemini kâğıt rengi bırakılmış, üslûplaştırılmış çiçek motifleriyle bezenmiş *muska* sâhalar bulunmaktadır. Bütün sâhaların zeminine lâcivert *üç benek* uygulanmıştır. 129x96 mm. eb'adında, altın *cetvel*le çevrelenen yazı sâhasının bezemesi sayfanın üst tarafında 12 mm. uzunluğunda *tığ*larla tamamlanır.

II. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 70b(bkz. R.109; Ç.9) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni 3b(bkz. R.108) sayfasıyla aynı şekilde *unvan* sayfası düzenindedir. Yalnızca yatay yazı sütûnları üzerindeki bezemelerin desenlerinde farklılık görülmektedir. Burada altıgen *tarh* içinde **ikinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Çevresi de yine geometrik *tarh*lardan oluşmaktadır. Bu *tarh*lar lâcivert ve vişne rengi zeminler üzerine üslûplaştırılmış çiçeklerle işlenmiştir. En üstte bulunan 6,5x63 mm. eb'adındaki bezemede ise lâcivert zemin üzerine *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bazı küçük *tarh*ların zemini siyahtır.

*Hâşiye*deki bezeme ise 3b(bkz. R.108) sayfasında bulunanın tekrarıdır. Desen altın *cetvel* üzerindeki 12 mm. uzunluğunda *tığ*larla sonlanır.

III. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 162b(bkz. R.110; Ç.10) sayfasında yer alır. Yazı sâhaları, iki sütûn yatay ve *hâşiye*sinde bir sütûn mâil satırlı yazıdan meydana

gelmektedir. Yatay yazı sütûnlarının alt tarafında dört adet *helezoni durak* dışında herhangi bir bezeme yokdur.

Beyitlerin bulunduğu mâil satırlı yazı sâhasında ise, alt ve üst köşede ayrıca ortada bulunan *muska* sâhalar, üslûplaştırılmış çiçeklerle zemini kâğıt rengi bırakılarak bezenmiştir. Bütün sâhaların zeminine lâcivert *üç benek* uygulanmıştır. Bezeme bu sâhanın üst tarafında, 1,5 mm. koyu lâcivert ve 2 mm. altın *cetvel*lerle çevrelenen 2,1x2,7 mm. eb'adında baklava dilimi şeklindedir. Bezemeli sâhanın ortasındaki *tarh*ın içinde *zer mürekkebiyle tevki'* hatlı yazıyla **üçüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. *Rûmî* motiflerinden oluşan bezemenin zemini kâğıt renginde bırakılmıştır. Yazı *tarh*ının dışındaki karşılıklı çapraz iki köşeye, lâcivert zemin üzerine altınla ve turuncu üslûplaştırılmış çiçekler işlenmiştir. Baklava dilimi şeklindeki bu sâhanın üst kenarına bitişik 8 mm. yüksekliğinde *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçek motifleriyle bezenmiş sâhaya, lâcivert, siyah ve vişne çürüğü renkli *klasik tezhip* yapılmıştır.

IV. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 262b(bkz. R.111) sayfasında yer alır. Sayfa düzenlemesi 3b(bkz. R.108) ve 70b(bkz. R.109) sayfaları ile aynı olup, yatay satırlı sütûnların üzerinde bulunan bezeme, farklı desenlerin aynı usûl ile uygulanmasıyla meydana gelmektedir. Bezemeli sâhanın ortasındaki *tarh* içinde **dördüncü kitap** olduğu belirtilmiştir.

Mâil satırlı sâhada ise önceki 3b ve 70b'deki bezemenin tekrarı bulunmaktadır. 131x97 mm. eb'adında altın *cetvel*li yazı sâhasının tamamının bezemesi sayfanın üst tarafında 12 mm. uzunluğunda *tığ*larla tamamlanır.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 343b(bkz. R.112) sayfasında yer alır. Sayfa düzenlemesi 3b(bkz. R.108), 70b(bkz. R.109) ve 262b(bkz. R.111) sayfaları ile aynı olup, *unvan sayfası* düzenindedir. Yatay yazı sütûnlarının üzerinde bulunan bezeme, farklı desenlerin aynı usûl ile uygulanmasıyla meydana gelmektedir. Bezemeli sâhanın ortasındaki *tarh* içinde **beşinci kitap** olduğu belirtilmiştir.

Bir önceki kitabın son beyitlerinin bulunduğu mâil satırlı yazı sâhasında ise yine diğer bezemeli sayfalarda bulunan bezemelerin tekrarıdır. 127x96 mm. eb'adında altın *cetvel*le çevrelenen yazı sâhası bezemesi sayfanın üst tarafında üzeri *bubcuk*lu lâcivert *kuzu* ve 12 mm. uzunluğunda *tığ*larla sonlanmaktadır.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 425b(bkz. R.113) sayfasında yer alır. Sayfa düzenlemesi diğer bezemeli sayfalar ile aynı olup, *unvan sayfası* düzenindedir. Yatay yazı sütûnlarının üzerinde bulunan bezeme farklı desenlerin aynı usûl ile uygulanmasıyla meydana gelmektedir. Bezemeli sâhanın ortasındaki *tarh* içinde **altıncı kitap** olduğu belirtilmiştir.

Bir önceki kitabın son beyitlerinin bulunduğu *hâşiye*de ise yine diğer bezemeli sayfalarda bulunan bezemelerin tekrarı bulunmaktadır. Altın *cetvel*li yazı sâhası bezemesi, sayfanın üst tarafında üzeri *bubcuk*lu lâcivert *kuzu* ve 12 mm. uzunluğunda *tığ*larla tamamlanır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Açık kahverengi deriden ve *mıklebli kabı* olan bu **Mesnevî**'nin 1a sayfasında I. Mahmud Vakfına ait bir mühür bulunmaktadır. I. kitabın *dibâce* sayfaları *serlevha* düzeninde, V. ve VI. kitapların *dibâce* sayfaları ise *unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. II., III. ve IV. kitapların *dibâce* sayfaları yoktur. Başından IV. kitaba kadar her beyitin başladığı sayfa, *unvan* sayfası düzeninde bezenmiş, V. ve VI. kitapların beyitlerine ise *dibâce* metninin hemen peşinden bezemesiz olarak başlanılmıştır. Eserin yalnızca I. kitabının *dibâce* sayfası *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır.

Eserin bütününde motif birliğini korunarak, başından sonuna kadar birbirlerine uyumlu, birbirine benzeyen desenlerin çeşitlendirilerek uygulandıkları görülmektedir. Bezemelerde kullanılan renkler ton farkı göstermeden kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Genellikle altın zeminli olarak hazırlanan kitap adının bulunduğu sâhaların bu örnekte kağıt renginde bırakıldığı görülmektedir.

Eserde yazı sâhaları *hâşiyeli*dir. Bezemeli sayfaların yazı sâhaları altın *cetveli*dir.

Eserin *hâtime* sayfalarında bezeme bulunmamaktadır. 2,5 mm. sıvama altın zeminli *helezonî durak*lar çoğunlukla mâil satırlı *hâşiye*lerde yer alan muska *tarh*ların içine uygulanmıştır. Eserde *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları da bulunmamaktadır.

Mühür : Eserin 1a sayfasında yer alan büyük mühürde: *'Elhamdü lillahi'llezi hedānā li-hazā ve mā künnā li-nehtediye levlā en hedānāllah (Kur'an 7/43), Vakf-ı Mahmûd Hān bin Mustafā Şāh el-muzafer dāimā.. (...Allaha hamdolsun. Eğer Allah bizi doğru yola iletmeseydi biz doğru yolu bulamazdık.)*[134] ibaresi yazmaktadır.

Yayın : (R.106,107); Kültür Dergisi, S.5,İstanbul 2006, s.56, s.15, s.36

[134] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.31

R.102 S.K. Fatih no:2813, üst kab

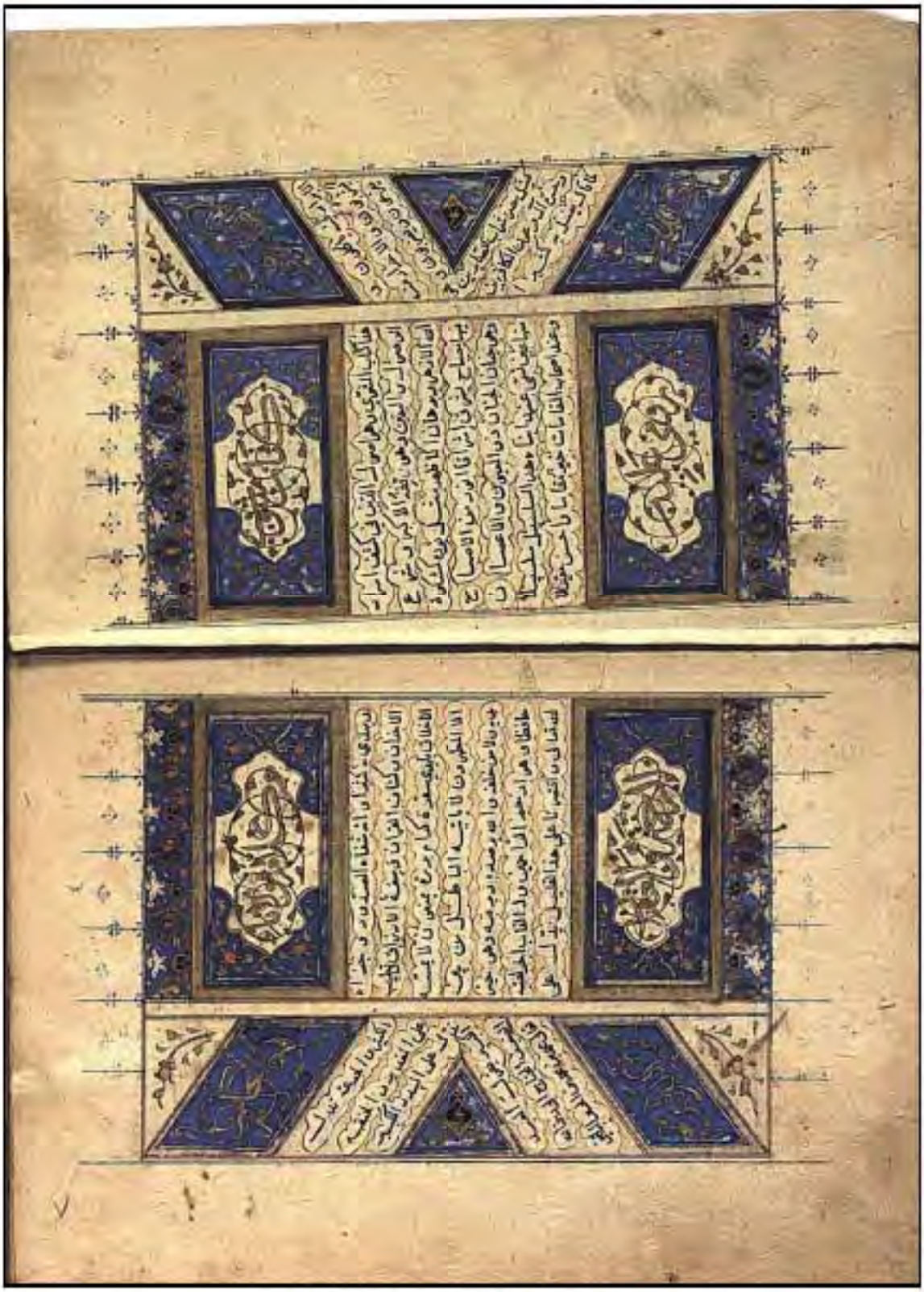
R.103 S.K. Fatih no:2813, alt kab, sertab, mukleb

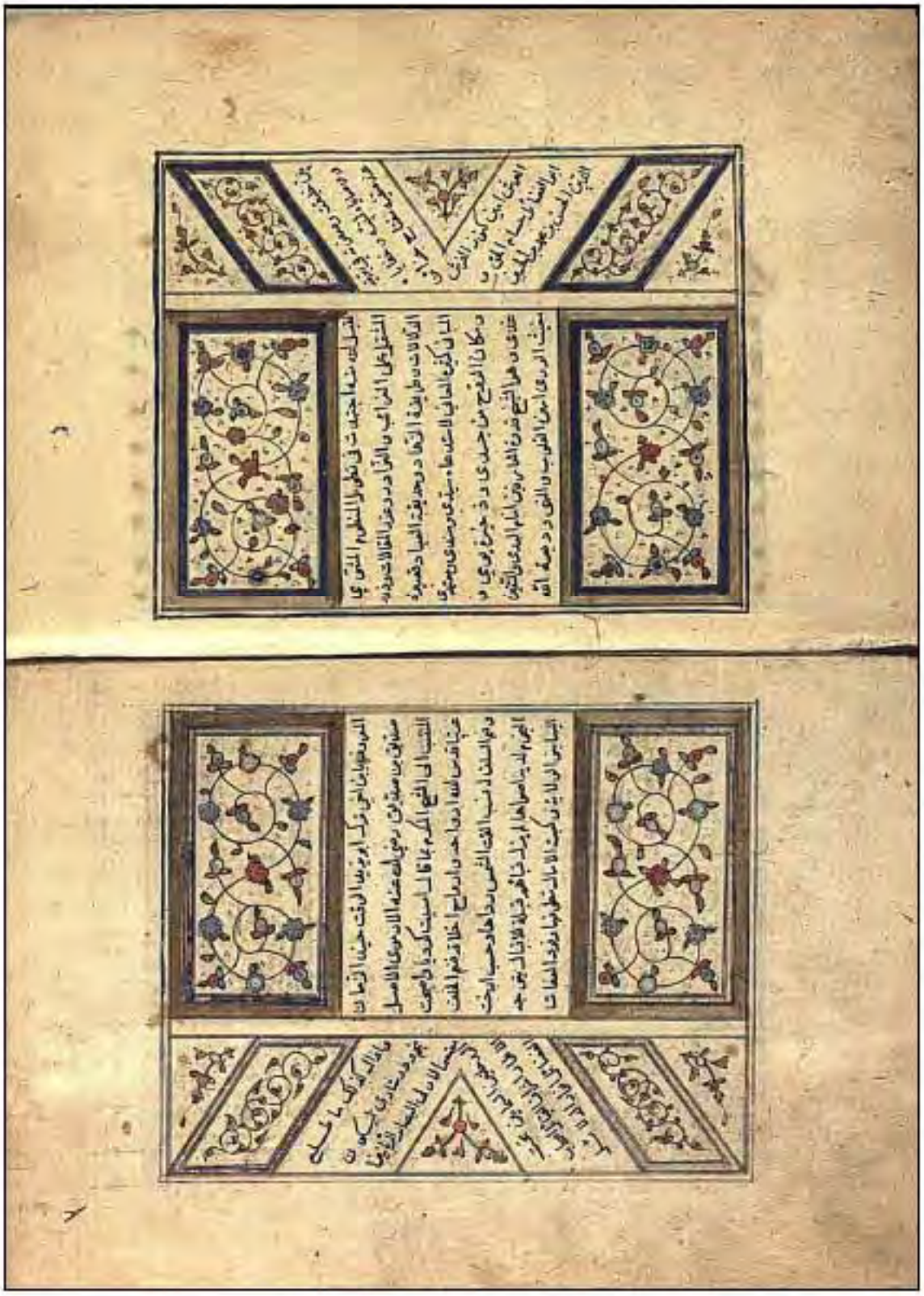
R.104 S.K. Fatih no:2813, kab içi

R.105 S.K. Fatih no:2813, kab içi

R.106 S.K. Fatih no:2813, (vr. 1b ve 2a)

R.107 S.K. Fatih no:2813, (vr. 2b ve 3a)

R.108 S.K. Fatih no:2813, (vr. 3b)

R.109 S.K. Fatih no:2813, (vr. 70b)

R.110 S.K. Fatih no:2813, (vr. 162b)

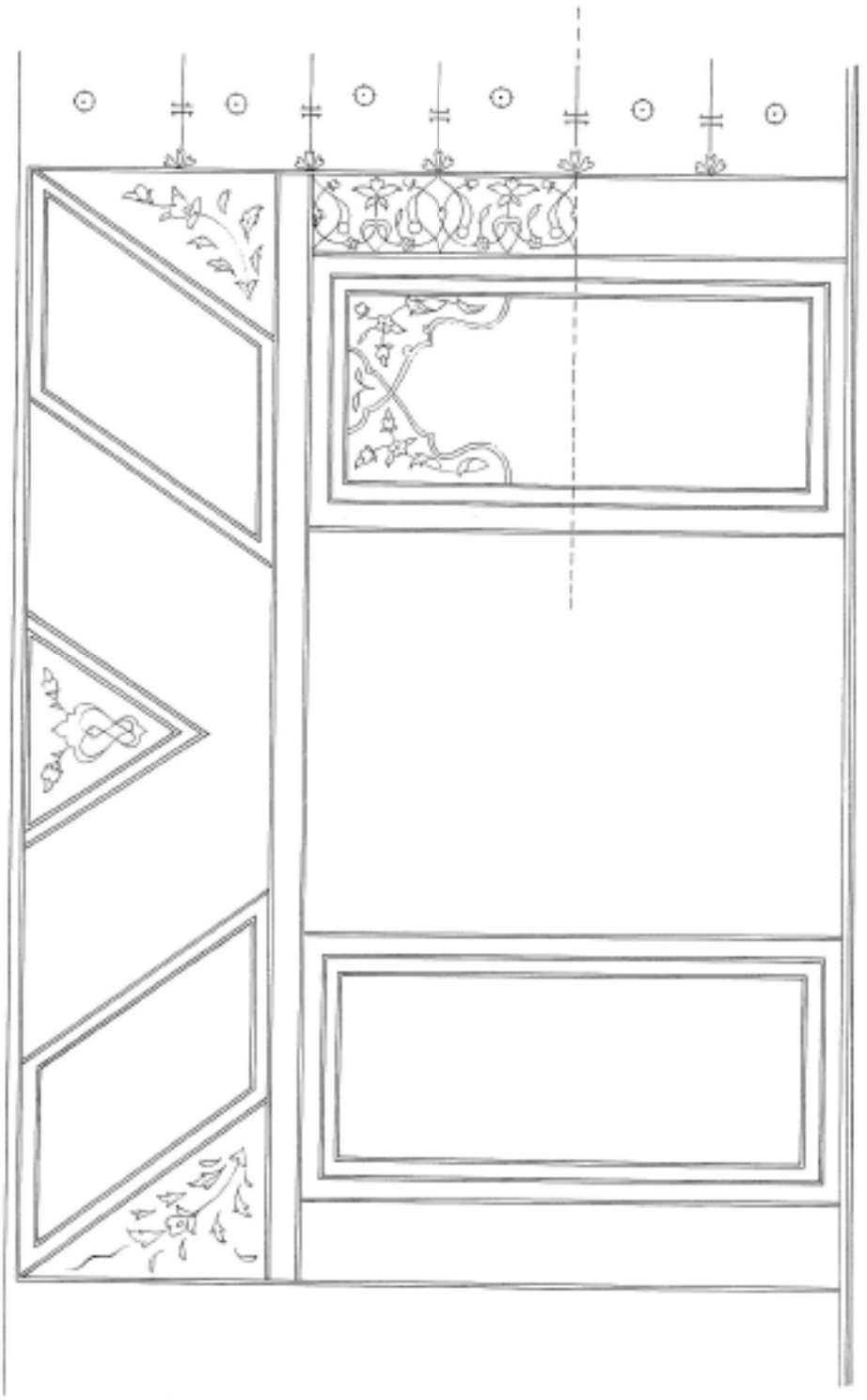
R.111 S.K. Fatih no:2813, (vr. 262b)

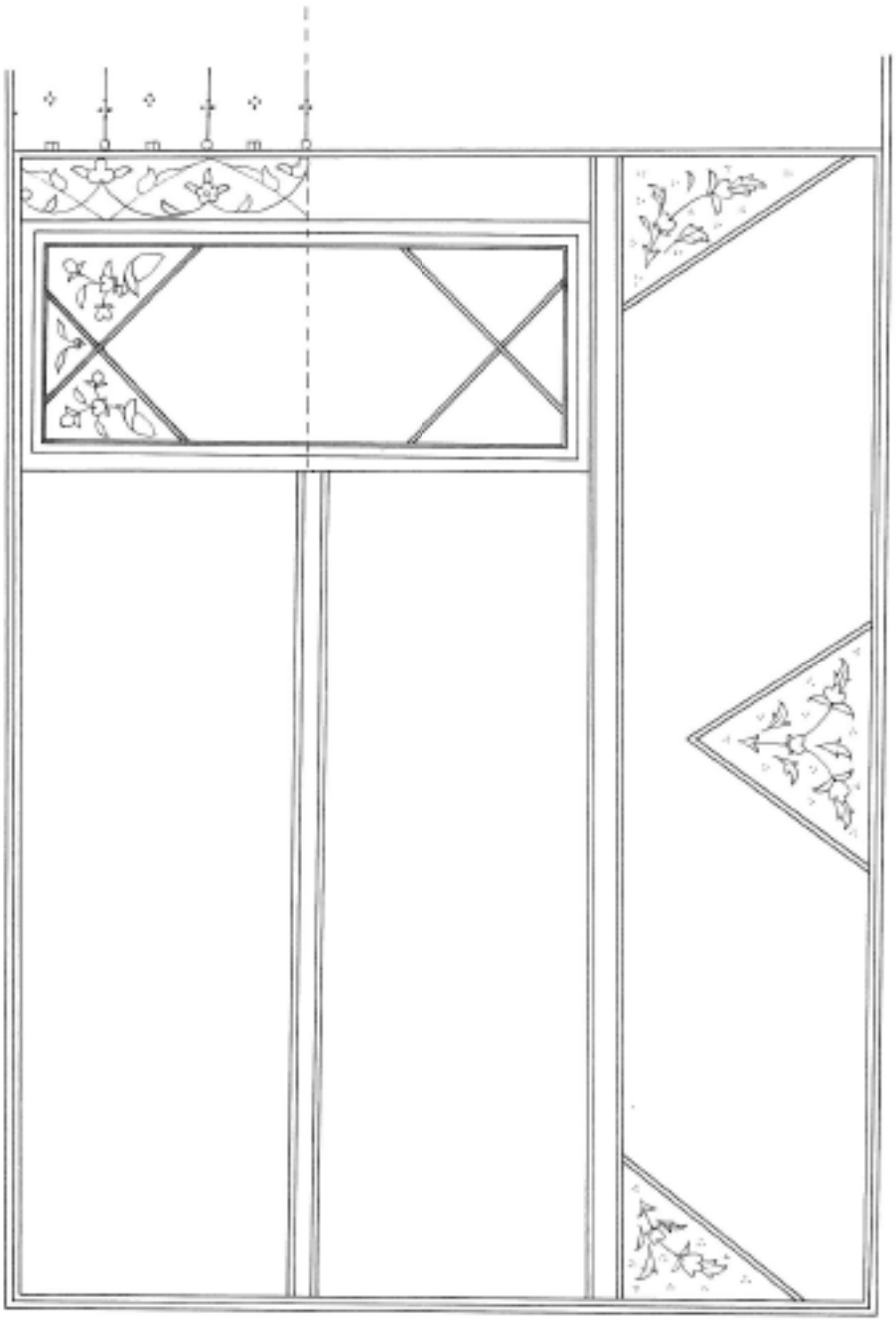
R.112 S.K. Fatih no:2813, (vr. 343b)

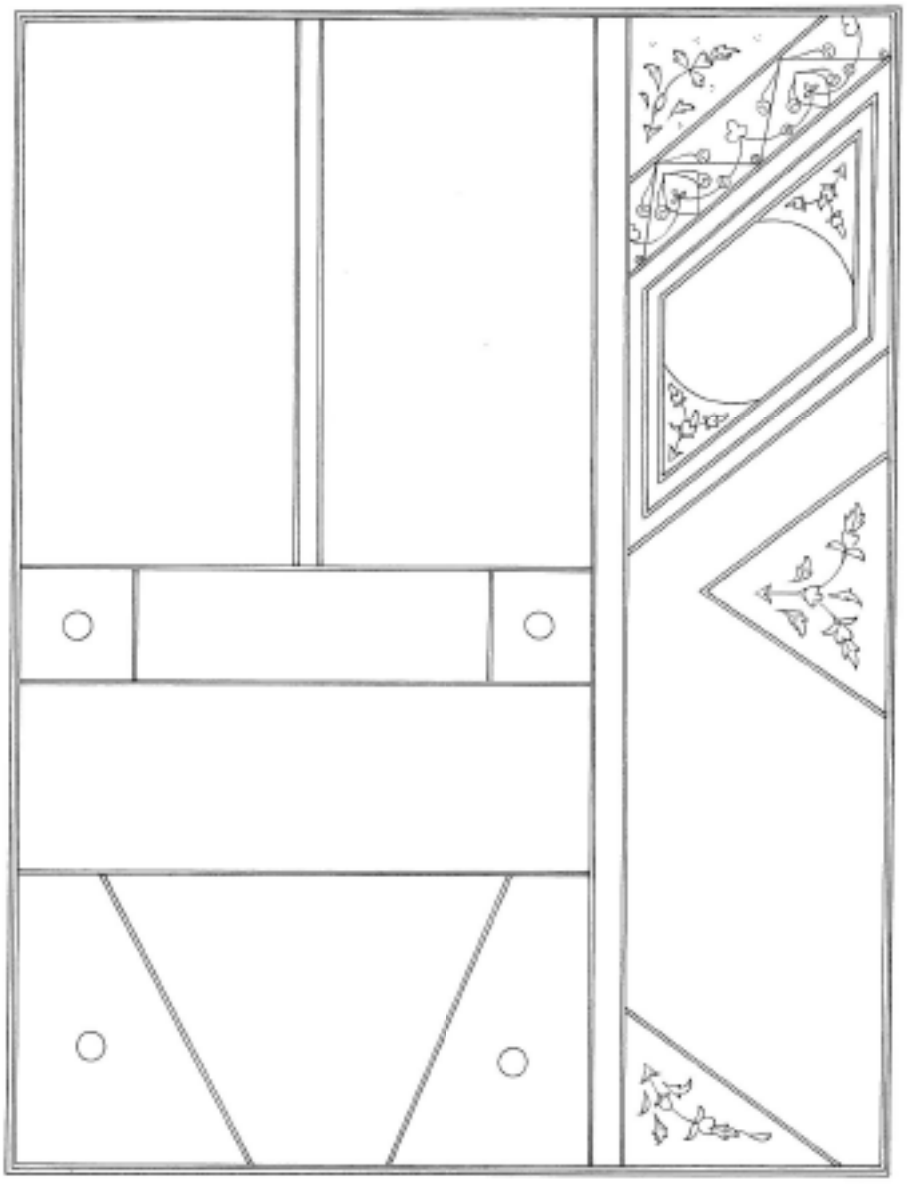
R.113 S.K. Fatih no:2813, (vr. 425b)

Ç.8: Fatih - 002813, vr.2a

Ç.9: Fatih - 002813, vr.70b

Ç.10: Fatih - 002813, vr.162b

Katalog No	: 07
Resim No	: 114-129
Çizim No	: —
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Amcazade Hüseyin Paşa - 000292
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b.
	: Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 225x130x73 mm.
Yaprak Sayısı	: 583 vr.
Yazı Cinsi	: Nesih
Satır/Sütûn Sayısı	: 25/2
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: Kutb ad-din b. Muhammed b. İlyas
İstinsah Yeri/Tarihi	: 895/1490 (XV.yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: İs, lâl, üstübeç
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,3a,95b,96a,177b,178b,288b,289b,378b,
	: 379b,475b,476a

Cild Özellikleri : Kahverengi deriden ve *mıklebli*dir. *Şemse* deseni ½ ters simetrili, *köşebent* desenleri ise serbest, *hatâyî* gurubu motifleriyle *soğuk şemse* usûlünde bezenmiştir. *Kabı* çevreleyen *zencerek demiri*yle işlenmiş şeridin pek çok yeri silinmiştir. İki kısımdan oluşan *sertab*da altı adet *tarh* bulunmaktadır. Bunlar ½ ters simetrili *hatâyî* motifleri ile yine *soğuk şemse* usûlündedir. *Kabın sırtı* bezemesiz, *mıklebi* ise aynı usûlde bezenmiştir(bkz. R.114-115).

Kab içi, açık kahverengi deriden yapılarak, kenarları ince altın ve *zencerek demiri* ile bezenmiş şeritlerle çevrelenmektedir. Altın *dendan*larla sınırlandırılan *köşebent*ler ve ¼ simetrili *şemse*, lâcivert zemin üzerine *rûmî* motifleriyle *müşebbek* usûlde işlenmiştir. *Tığları* kısadır. *Sertab* içi, ince altın *cetvel*lerle çevrelenip, altı adet *tarh* içine ½ ters simetrili desen, yine lâcivert zemin üzerine *hatâyî* motifleriyle *müşebbek* olarak *tezyîn* edilmiştir. *Mıkleb* bölümü *alt* ve *üst kab içi* ile aynı usûldedir(bkz. R.116).

I. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 1b(bkz. R.117) ve 2a(bkz. R.118) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* sayfası, *serlevha* düzenindedir. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. *Sırt* kısımda yalnızca lâcivert ince *cetvel* bulunan, 162x74 mm. eb'adındaki bezeme sâhasının ortasında 53x47 mm. eb'adında *beyn'es-sütûr*'lu *dîbâce* metni vardır. Yazı sâhasının iki yanında 53x7 mm. eb'adında altın zemin üzerine ½ ters simetrili *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış *koltuk* bezemeleri yer almaktadır.

Yazı sâhasının altında ve üstünde 20x40 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâhalar, lâcivert zemin üzerine ¼ simetrili, *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış desenlerle bezenmiştir. Bu sâhaların ortasındaki sıvama altın *tarh*ların içine *"kıyamete kadar kalacak Mesnevî"* meâlindeki yazı *üstübeç mürekkebi*yle yazılıp *tahrir*lenmiştir. Yazının etrafı serbest *hatâyî* motifleriyle işlenmiştir. Bu sâhaları, iki yanında 1,5 mm. mavi *ince arasıyu* bulunan *kitâbeli zencerek* bezemeli *arasıyu* çevrelemektedir. *Kitâbe* içi sıvama altın zemin üzerine *hatâyî* gurubu motiflerle işlenmiş, *kitâbe*ler arası siyah boyalıdır. Desen sâhası üç kenardan 11 mm. genişliğinde simetrili, *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış *kenarsıyu* ile bezelidir.

Bütün sâhalara lâcivert ve altın zeminli *klasik tezhip* yeşil, turuncu, mavi ve altın renk *hatâyî* gurubu motiflerle yapılmıştır. *Hatâyî* gurubu helezonlarına sarılmış sarı *agraf* motifleri ile desen sâhası hareketlendirilmiştir. Bezeme lâcivert *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi :Eserin 3a(bkz. R.119) sayfasının bezemesi *unvan* sayfası düzenindedir. Beyitlerin başladığı yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı 1,5 mm. mavi *ince arasıyu* ile çevrelenmiştir. 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindeki sâha ¼ simetrili, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle işlenmiştir. Bu sâhanın merkezindeki *tarh*ın içine *üstübeç mürekkebi*yle **birinci kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. *Kitâbe*nin iki yanında altın *dendan*lı *iplik*le çevrili, altın zeminli *şemse* formlu *tarh*lar, *hatâyî* motifleriyle bezenmiştir. Sâha lâcivert ve altın zemin üzerine helezonlar halindeki yeşil, mavi, turuncu renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 11x60 mm. eb'adında sâhadaki, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmış simetrili desende *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip*

uygulanmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla tamamlanır. Sayfanın *hâşîye* kısmında metinle ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

II. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 95b(bkz. R.120) sayfasında yer alan *dîbâce* sayfası *unvan* sayfası düzeninde bezenmiş, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımdan altta olanı 1,5 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenen 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçiminde, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle işlenmiştir. Bu sâhanın ortasındaki *tarh*ın içine *üstübeç mürekkebi*yle **ikinci kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. Yazının etrafına yeşil, sarı, turuncu renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 11x60 mm. eb'adındaki sâhada simetrili desen, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılarak, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla sonlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 96a(bkz. R.121) sayfasında yer alır. Beyitlerin başladığı yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme *unvan* sayfası düzeninde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı 1,5 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenen 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçiminde, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle bezenmiştir. Bu sâhanın ortasındaki *tarh*a *üstübeç mürekkebi*yle "Besmele" ile başlayan Arapça kelâm yazılıp *tahrir*lenmiştir. Yazı zeminine, sıvama altın üzerine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. *Kitâbe*nin iki yanındaki *ayırma rûmî*li *tarh*ların zemini siyahtır. Diğer alanlara lâcivert zemin üzerine yeşil, sarı, turuncu renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 11x60 mm. eb'adındaki sâhada simetrili desen, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılarak, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla tamamlanır.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 177b(bkz. R.122) sayfasında yer alan *dîbâce* sayfası *unvan* sayfası düzeninde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımdan altta olanı 1,5 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenen 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçiminde, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle bezenmiştir. Bu sâhanın ortasındaki *tarh*ın içine *üstübeç mürekkebi*yle **üçüncü kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. Yazının etrafına yeşil ve sarı renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 11x60mm. eb'adındaki sâhaya simetrili desenli, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla sonlanmaktadır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 178b(bkz. R.123) sayfasında yer alır. Beyitlerin başladığı yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme *unvan* sayfası düzeninde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı 1,5 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenen 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçiminde, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle bezenmiştir. Bu sâhanın ortasındaki *tarh*a *üstübeç mürekkebi*yle "Besmele" yazılıp *tahrir*lenmiştir. Yazı zeminine, sıvama altın üzerine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. *Kitâbe*nin iki yanındaki *tepelik*lerin zemini siyahtır. Diğer alanlara lâcivert zemin üzerine yeşil, sarı, turuncu renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 11x60 mm. eb'adındaki sâhada simetrili desen, lâcivert, siyah ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılarak, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla tamamlanmıştır.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 288b(bkz. R.124) sayfasında yer alan *dîbâce* sayfası *unvan* sayfası düzeninde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımdan altta olanı 1,5 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenen 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle bezenmiştir. Bu sâhanın ortasındaki *tarh*ın içine *üstübeç mürekkebi*yle **dördüncü kitap** olduğu belirtilip

*tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. *Kitâbe*nin iki yanındaki *tarh*ların zemini siyahtır. Kalan kısımlara sarı, turuncu renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 11x60 mm. eb'adındaki simetrili desenli sâhaya, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi :Eserin 289b(bkz. R.125) sayfasının bezemesi *unvan* sayfası düzenindedir. Beyitlerin başladığı yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı 1,5 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenmiştir. 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindeki sâha ¼ simetrili, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle işlenmiştir. Bu sâhanın merkezindeki *tarh*ın içine *üstübeç mürekkebi*yle Arapça bir kelâm yazılıp *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. *Kitâbe*nin iki yanında siyah zeminli *rûmî*li *tarh*lar vardır. Sâha lâcivert ile altın zemin üzerine *rûmî* ve helezonlar halindeki mavi ve turuncu renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* bezemelidir.

Üstte bulunan 11x60 mm. eb'adındaki sâhadaki, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmış simetrili desende *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla tamamlanır. Sayfanın *hâşîye* kısmında metinle ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 378b(bkz. R.126) sayfasında yer alan *dîbâce* sayfası *unvan* sayfası düzeninde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımdan altta olanı 1,5 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenen 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir, ¼ simetrili *hatâyî* gurubu motiflerle bezenmiştir. Bu sâhanın ortasındaki *tarh*ın içine *üstübeç mürekkebi*yle **beşinci kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. Yazının etrafına sarı ve turuncu renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 11x60 mm. eb'adındaki sâhada simetrili desen, lâcivert, siyah ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılarak, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla tamamlanmıştır.

Bahirbaşı tezhibi :Eserin 379b(bkz. R.127) sayfasının bezemesi *unvan* sayfası düzenindedir. Beyitlerin başladığı yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı 1,5 mm. yeşil *ince arasuyu* ile çevrelenmiştir. 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindeki sâha ¼ simetrili, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle işlenmiştir. Bu sâhanın merkezindeki *tarh*ın içine *üstübeç mürekkebi*yle **beşinci kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. Sâha lâcivert ve altın zemin üzerine helezonlar halindeki sarı, mavi, turuncu renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* bezemelidir.

Üstte bulunan 11x60 mm. eb'adındaki sâhadaki, lâcivert, siyah ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmış simetrili desende *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla tamamlanır.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 475b(bkz. R.128) sayfasında yer alan *dîbâce* sayfası *unvan* sayfası düzeninde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı 1,5 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenen 27x57 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçiminde, ¼ simetrili *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Bu sâhanın merkezindeki *tarh*ın içine *üstübeç mürekkebi*yle **altıncı kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Zemini lâcivert üzerine altın *rûmî* motifleriyle hazırlanmış ½ simetrili desen uygulanmıştır. Diğer alanlara altın zemin üzerine yeşil, sarı, turuncu ve mavi renkli *hatâyî* gurubu motifler işlenmiştir.

Üstte bulunan 12x60 mm. eb'adındaki sâhaya simetrili desenli, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmış, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *tığ*larla sonlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 476a(bkz. R.129) sayfasında yer alan bezeme, 475b(bkz. R.128) sayfasındaki bezemenin tekrarıdır. Sâhanın merkezindeki *tarh*ın içine *üstübeç mürekkebi*yle **Mevlâna'nın Mesnevî**'si olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Bu Mesnevî'de I. kitabın *dîbâce* sayfası *serlevha* düzeninde, diğer kitapların *dîbâce* ve beyitlerin başladığı sayfaları ise *unvan* tipinde bezenmiştir. Her kitabın *dîbâce* ve beyitlerin başladığı sayfaları mutlaka bezenmiştir.

Çizim kaidelerine eserin tamamında dikkatle uyulmuştur. *Tarh*lar içerisinde kullanılan desenler karmaşık olmayıp, gözün helezonları takip edebildiği dengeli bir şekilde çizilmişlerdir.

Eserin bütününde motif birliğini korunarak, başından sonuna kadar bütün bezemelerde birbirlerine uyumlu, birbirine benzeyen desenlerin bazen tekrarlanarak, çoğu zaman da çeşitlendirilerek uygulandıkları görülmektedir.

Bezemelerde kullanılan renkler kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Altın mat ve parlak olarak diğer renkler arasına dengeli bir biçimde dağıtılmıştır. Eserde yazı sâhaları 1 mm. altın *cetvel* ve *kuzu* ile çevrelenerek iki sütûn üzerine tertip edilmiş olup, sütûn araları ince altın *cetvel*lerle ayrılmıştır. *Unvan* sayfası düzenindeki sayfaların *hâşîye*lerinde metinle ilgili açıklamalar yapılmıştır. Eserin *zahriye* ve *hâtime* sayfalarında bezeme bulunmamaktadır. Eserde *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları da yoktur.

Mühür : Eserin çeşitli yerlerinde küçük not ve mühürler bulunmaktadır. Amcazâde Hüseyin Paşa kütüphanesine ait mühürde: *«Hazā mimmā vakafahu el-vezîr Hüseyin Pāşā ibn Hasan Ağa ahü'l-vezîr Mehmed Pāşā el-ma'rūf bi-Köbrili'Afā'llahu 'anhum. 1111/1699-1700» (Köprülü olarak tanınan Vezir Mehmed Paşa'nın kardeşi Hasan Ağa'nın oğlu vezir Hüseyin Paşa'nın 'Allah onları affetsin' vakfettiklerindendir.)*[135] ibaresi yazılıdır.

[135] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.82

R.114 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, üst kab

R.115 sertab, mıkleb

R.116 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, kab içi

R.117 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 1b)

R.118 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 2a)

R.119 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 3a)

R.120 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 95b)

R.121 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 96a)

R.122 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 177b)

R.123 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 178b)

R.124 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 288b)

R.125 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 289b)

R.126 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 378b)

R.127 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 379b)

R.128 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 475b)

R.129 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 476a)

Katalog No	: 08
Resim No	: 130-139
Çizim No	: 11-14
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Damat İbrahim Paşa - 000757
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b. : Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 250x177x33 mm.
Yaprak Sayısı	: 278 vr.
Yazı Cinsi	: Ta'lîk
Satır/Sütûn Sayısı	: 25/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: —
İstinsah Yeri/Tarihi	: 900/1495 (XV. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: Üstübeç, İs, lâl
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,45b,87b,142b,186b,235b

Cild Özellikleri : Koyu kahverengi deriden ve *mıklebli*dir. *Şemse* deseni ¼ simetrili, *köşebent* desenleri ise serbest, *hatâyî* ve *rûmî* motifleriyle *mülemma* üslûbundadır. *Zencerek demiri* ile işlenmiş *cetvel*lerle çevrelenen kitap *kabı*, sade olup *tığ*ları kısadır. *Sertab* kısmında üç adet *kitâbe* şeklinde *tarh* bulunmaktadır. Bunlar ½ ters simetrili *hatâyî* motifleri ile yine *mülemma* üsûlünde bezenmiştir. *Mıklebi*, *alt* ve *üst kab*la aynı usûldedir(bkz. R.130-131).

Kab içi, kahverengi deridendir. Altın *dendan*larla çevrelenmiş, *köşebent* ve ¼ simetrili *salbek*li *şemse* lâcivert zemin üzerine *rûmî* motifleriyle *müşebbek* olarak bezenmiştir. *Tığ*ları kısadır. *Sertab* içine, altınla beş adet küçük motif uygulanmıştır. *Mıkleb* bölümü *alt* ve *üst kab içi* ile aynı usûldedir(bkz. R.132).

I. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 1b(bkz. R.133) ve 2a(bkz. R.134; Ç.11) sayfaları *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. *Sırt* kısımda bulunan 0,5 mm. kalınlığındaki altın *cetvel*e bitişik, 180x128 mm. eb'adındaki bezeme sâhası vardır. Sâhanın ortasında 63x67 mm. eb'adında iki sütûnlu *beyn'es-sütûr* bezemeli yazı sâhası yer almaktadır. Yazı sâhasının iki yanında 63x11 mm. eb'adında *koltuk*lar olup, bu *koltuk*lardaki iki adet *tarh*ın içi ½ ters simetrili desen ve *hatâyî* motifleriyle *klasik tezhip* üslûbunda bezenmiştir.

Yazı sâhanın altında ve üstünde 36x91 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâhalar bulunmaktadır. Bu sâhalar ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhaların içerisindeki turuncu *dendan*larla çevrelenen *kitâbe* şeklindeki *tarh*lara *üstübeç mürekkebi*yle *'kıyamete kadar kalacak Mesnevî...'* meâlinde yazılar yazılıp *tahrir*lenmiştir. Yazı zeminine sıvama altın üzerine ½ simetrili mavi renkli *rûmî* motifleriyle hazırlanmış desenler uygulanmıştır. Yazı sâhasının çevresinde bulunan bütün sâhaları 1,5 mm. altın *cetvel* ve 1 mm.lik lâcivert *ince arasıyı* çevrelemektedir. Desen sâhasını dörtkenardan 14 mm. genişliğinde simetrili, *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle bezenmiş *kenarsuyu* kuşatmaktadır. Bütün *tarh*larda lâcivert, siyah ve altın zeminler üzerine, sarı, beyaz, mavi ve pembe renk *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert *kızıl* ve 16 mm. uzunluğunda *tığ*larla tamamlanır.

II. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 45b(bkz. R.135; Ç.12) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Dört sütûnlu yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* tipindedir. İki ana kısımdan meydana gelen bezemenin altta olanı, 23x107 mm. eb'adında yatay dikdörtgendir. Bu sâha iki tarafında 1,5 mm. lâcivert *ince arasıyı* ve ince altın *cetvel*ler bulunan 5,5 mm. genişliğinde *kitâbeli zencerek arasıyı* ile çevrelenmektedir. *Kitâbe*ler ½ ters simetrili *hatâyî* motifleriyle, dönüşümlü olarak yerleştirilen altın ve lâcivert zeminler üzerine *klasik tezhip* usûlünde işlenmiştir. Turuncu *dendan*larla çevrelenen *kitâbe*lerin arasında kalan kısımlar siyah zemin rengindedir. Desen sâhasının merkezinde, turuncu *dendan*larla çevrelenen *kitâbe* şeklindeki yazı *tarh*ına *üstübeç mürekkebi*yle **ikinci kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Yazı zeminine sıvama altın üzerine ½ ters simetrili mavi renkli, *rûmî*

motifleriyle hazırlanmış desenler uygulanmıştır. Yazı *tarh*ının iki yanında turuncu *ipli*klerle yapılan altın zeminli *tarh*ların içi ½ simetrili, dışı ise ¼ simetrili lâcivert ve siyah zemin üzerine *hatâyî* ve *ortabağ rûmî* motifleriyle işlenmiştir.

Üstte bulunan 12x121 mm. eb'adındaki simetrili desenli *iklîl* kısım bezemesinde siyah, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lar üzerine, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *kuzu* ve 14 mm. uzunluğunda *tığ*larla sonlanır.

III. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 87b(bkz. R.136) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Dört sütûnlu yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* tipinde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Alttaki, lâcivert *ince arasıyı* ile çevrelenen, 30x102 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçiminde sâha, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Bu sâhanın ortasındaki *kitâbe* şeklindeki yazı *tarh*ına *üstübeç mürekkebi*yle **üçüncü kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Sıvama altınlı yazı zeminine *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. Bu sâhanın hemen dış kısmındaki lâcivert zeminli ve *rûmî*lerin oluşturduğu altın zeminli *tarh*lara sarı, beyaz ve mavi renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 14x126 mm. eb'adındaki, simetrili desenli *iklîl* kısım bezemesi, siyah, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lar üzerine, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* üslûbunda yapılmıştır. Bezeme lâcivert renkli *kuzu* ve 14 mm. uzunluğunda *tığ*larla tamamlanır.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 142b(bkz. R.137) sayfasında yer alır. *Dîbâce* metninin bulunduğu yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* tipinde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Desen sâhasının merkezinde, turuncu *dendan*larla çevrelenen *kitâbe* şeklindeki yazı *tarh*ına *üstübeç mürekkebi*yle **dördüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Bazı motif ve renklerinde küçük değişiklikler olmakla beraber 87b (bkz.

R.136) sayfasında yer alan bezemenin tekrarıdır. Beyitler aynı sayfanın devamında, *dîbâce* metni biter bitmez dört sütûn halinde başlamaktadır.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 186b(bkz. R.138; Ç.13) sayfasında yer alır. *Dîbâce* metninin başına uygulanan bezeme *iklîl unvan* tipinde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olanı 1,5 mm. altın ve lâcivert *ince arasuyu* ile çevrelenen 30x118 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmış bu sâhanın içerisindeki *kitâbe* şeklindeki yazı *tarh*ına *üstübeç mürekkebi*yle **beşinci kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Yazı zeminine sıvama altın üzerine *rûmî* motifleriyle hazırlanmış serbest desen uygulanmıştır. *Kitâbe*nin iki yanında turuncu *dendan*larla çevrili, altın zeminli *tarh*ların içi ½ simetrili, dışı ise ¼ simetrili lâcivert zemin üzerine *hatâyî* ve *rûmî* motifleriyle *klasik tezhip* üslûbunda bezenmiştir.

Üstte bulunan *iklîl* kısmın bezemesi 45b(bkz. R.135) sayfasındaki bezemenin çok küçük farklarla tekrarıdır. Desen lâcivert renkli, 14 mm. uzunluğundaki *tığ*larla tamamlanır. Sayfanın alt tarafında, kenarları ince altın *cetvel*lerle çevrelenen, karşılıklı 41x21 mm. eb'adında iki bezemeli *koltuk* bulunmaktadır. Bu *koltuk*lar ¼ simetrili *ortabağ rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle, zemin kâğıt rengi bırakılarak altınla *tezhip* edilmiştir. *Rûmî* zeminleri ve kağıt zeminindeki *üç benek* lâciverttir. *Koltuk*ların arasında daralarak biten yazının iki yanında bulunan üçgen *tarh*lara serbest dal şeklinde desen uygulanmıştır. *Koltuk*larda olduğu gibi *yaprak*larda altın, çiçek motiflerinde mavi, turuncu ve altın kullanılmıştır.

VI. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 235b(bkz. R.139; Ç.14) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Dört sütûnlu yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* tipinde, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Bu kısımlardan altta olan, 24x111 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen bezemeyi, iç tarafında 1,5 mm.lik lâcivert *ince arasuyu* ve 5 mm. genişliğinde *zencerek arasuyu* çevrelemektedir. Mavi şeritlerden meydana gelen *zencereğin* aralarında, bir atlamalı altın *şeşhâne* motifler ve kırmızı küçük sâhalar bulunmaktadır.

Desen sâhasının merkezinde, turuncu *dendan*larla çevrelenen *kitâbe* şeklindeki yazı *tarh*ına *üstübeç mürekkebi*yle **altıncı kitap** olduğu belirtilip *tahrir*lenmiştir. Yazı zeminine sıvama altın üzerine ½ ters simetrili küf yeşili *rûmî* motifleriyle hazırlanmış desenler uygulanmıştır. *Kitâbe*nin iki yanında turuncu *dendan*larla çevrili, altın zeminli *tarh*lar, ½ simetrili *rûmî* motifleriyle bezenmiştir. Diğer desen sâhalarında ise ¼ simetrili desen *hatâyî* motifleriyle *klasik tezhip* üslûbunda işlenmiştir.

Üstte bulunan 13x126 mm. eb'adındaki bezeme 142b(bkz. R.137) sayfasındaki bezemenin tekrarıdır. Bezeme lâcivert renkli *kuzu* ve 14 mm. uzunluğunda *tığ*larla sonlanır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Bu **Mesnevî**'de I., II., III., VI. kitapların *dîbâce* sayfaları yoktur. IV. ve V. kitaplarının *dîbâce* sayfaları olup, *unvan* sayfası düzeninde tasarlamıştır. Beyitlere özel bir bezeme uygulanmayarak *dîbâce* metninden hemen sonra yazılmaya başlanmıştır. II., III. ve VI. kitapların ise beyit başlarına *unvan* sayfası düzeninde bezemeler uygulanmıştır. Yalnızca I. kitapta beyitlerin başladığı sayfa *serlevha* düzeninde bezenmiştir.

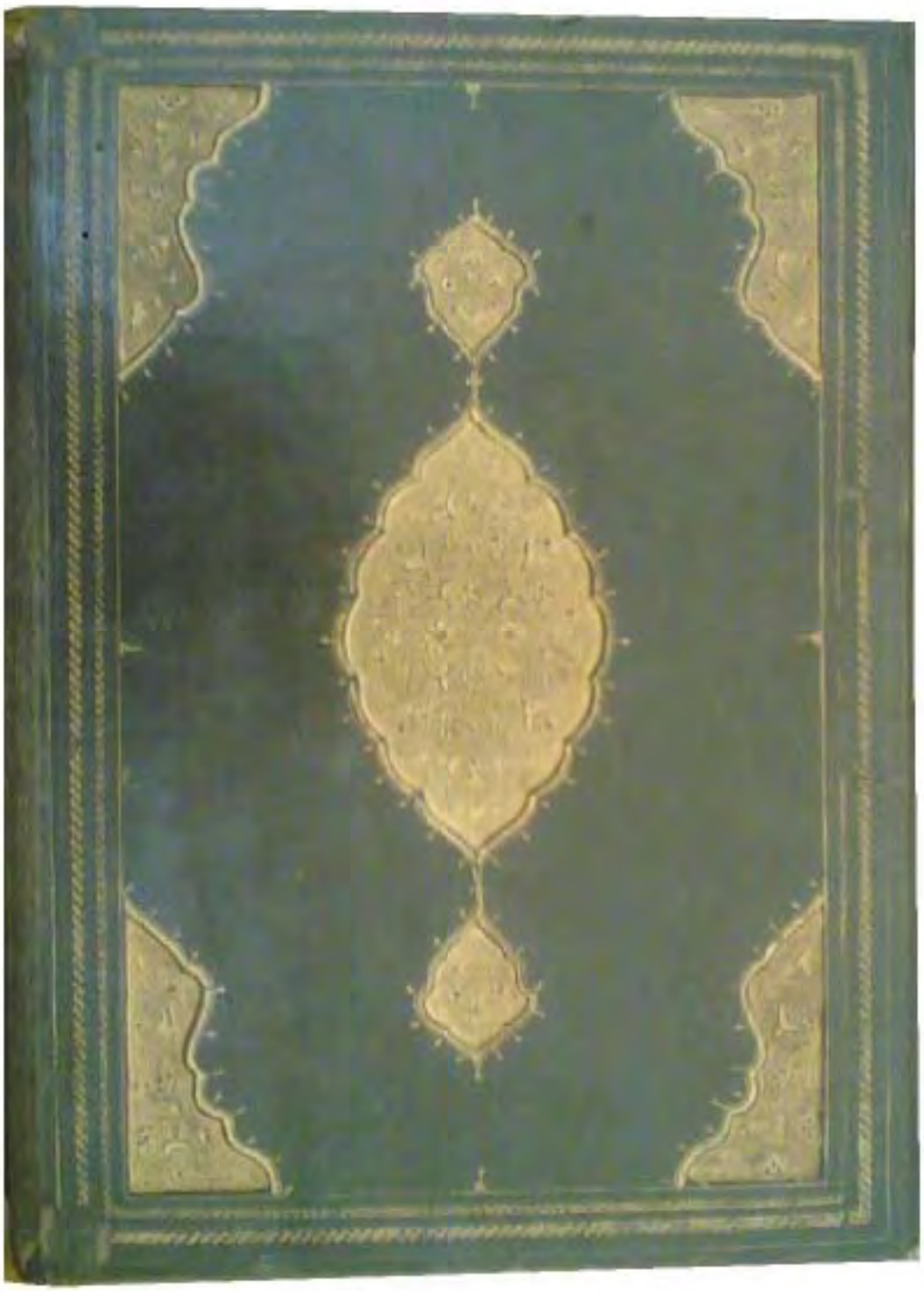
Çizim kaidelerine eserin tamamında dikkatle uyulmuştur. Bezemeli sâhalar içerisinde kullanılan desenler karmaşık olmayıp, gözün helezonları takip edebildiği dengeli bir şekilde çizilmişlerdir. II. ve VI. kitapların bezemelerinde *kitâbeli zencerek* ve *zencerek*li *arasu*ları, diğerlerinde ise *ince arasuyu* kullanımı tercih edilmiştir.

Eserin bütününde motif birliğini korunarak, başından sonuna kadar incelik, kıvraklık ve zarafetini koruyan bir işçiliğe sahip olup, bütün bezemelerde birbirlerine uyumlu, birbirine benzeyen desenlerin bazen tekrarlanıp, bazen de çeşitlendirilerek uygulandıkları görülmektedir.

Bezemelerde kullanılan kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Yalnızca VI. kitabın *zencerek*li *arasuyu*nda kullanılan mavi renk, diğerleri arasında fark oluşmasına neden olmuştur. Altın mat ve parlak olarak diğer renkler arasında dengeli bir biçimde kullanılmıştır. Eserde yazı sâhaları altın *cetvel*lerle çevrelenerek dört sütûn üzerine tertip edilmiş olup (I. kitabın ilk iki sayfası hariç), sütûn araları ince altın *cetvel*lerle ayrılmıştır. *Zahriye* bezemesi olmayan eserde *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları da yoktur. Eserin mukavva üzerine *battal ebrû* yapıştırılarak hazırlanmış birde *mahfazası* vardır.

Mühür : Eserin çeşitli yerlerindeki Damat İbrahim Paşa kütüphânesine ait mühürlerin küçük olanında; *«Bu nüsna Dāmāt İbrāhīm Pāşā'nın vakfidır.1132/1719-20.»*[136], büyük olanında ise; *« Hazā mimmā vakafahu bi-ahlasi'l-niyyāti sāhibü'l-hayrāt va'l-hasanāt es-sadrü'l-a'zam va 's-sıhrü'l-efham İbrāhîm Pāşā, yesserallahu lehu bi'l-hayr mā yeşā'u, vezîrü'l-Hazreti 's-Sultān el-Gāzī Ahmed Hān hullidet hilāfetuhu ilā inkirāzi'd-deverān. 1132/1719-20 », (Hayır ve iyilik sahibi, sadrazam ve şerefli akraba İbrahim Paşa'nın en iyi niyetlerle vakfettiklerindendir. İbrahim Paşa 'Allah onun dilemekte olduğu hayrı kolaylaştırsın' Sultan el-Gazi Ahmed Han'ın 'Allah onun hilafetini kıyamete dek devam ettirsin' vezirlerindendir.)*[137] ibâreleri yazılıdır.

[136] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.90
[137] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.88

R.130 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, üst kab

R.131 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, alt kab, sertab, mukleb

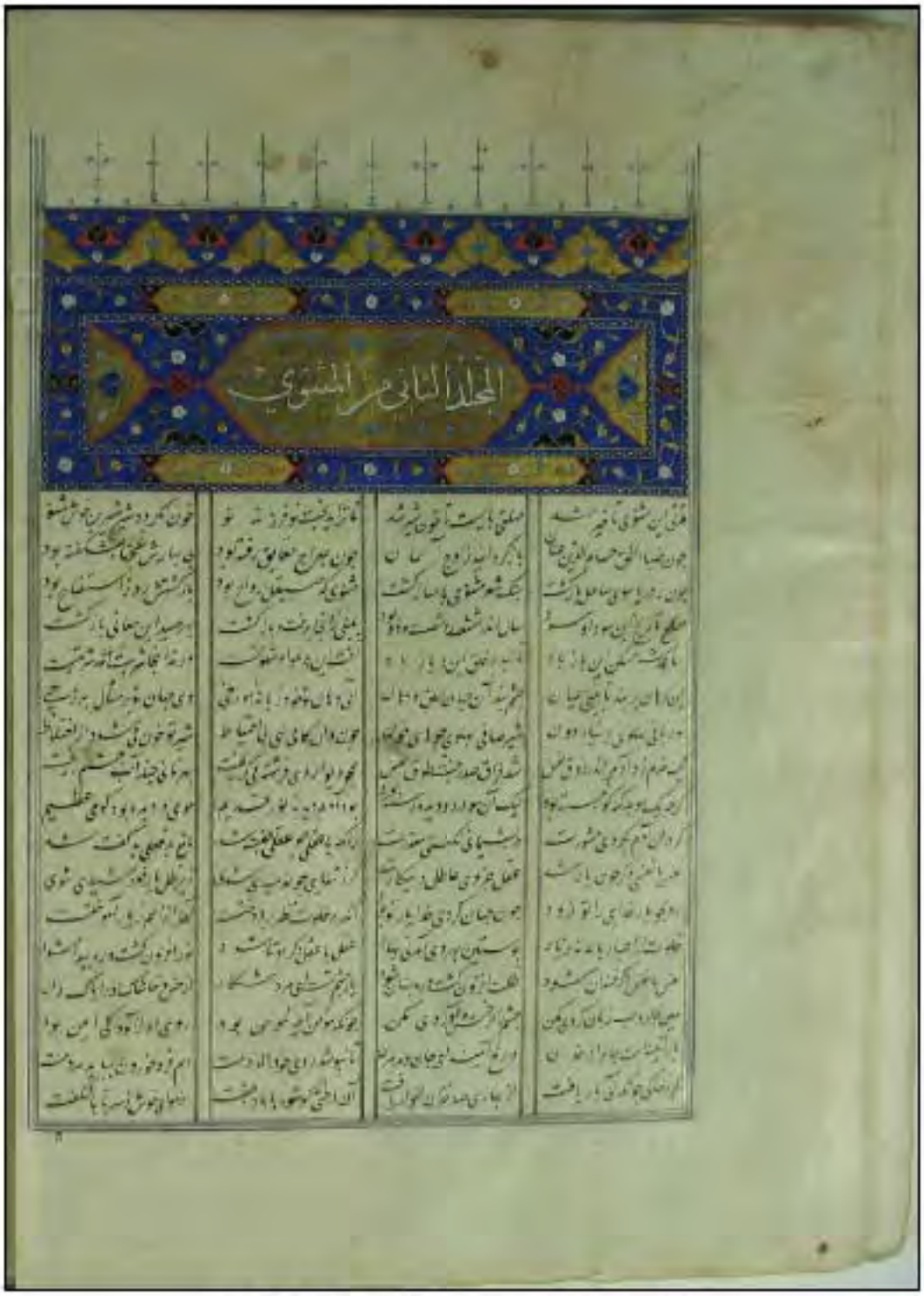
R.132 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, kab içi

R.133 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 1b)

R.134 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 2a)

R.135 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 45b)

R.136 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 87b)

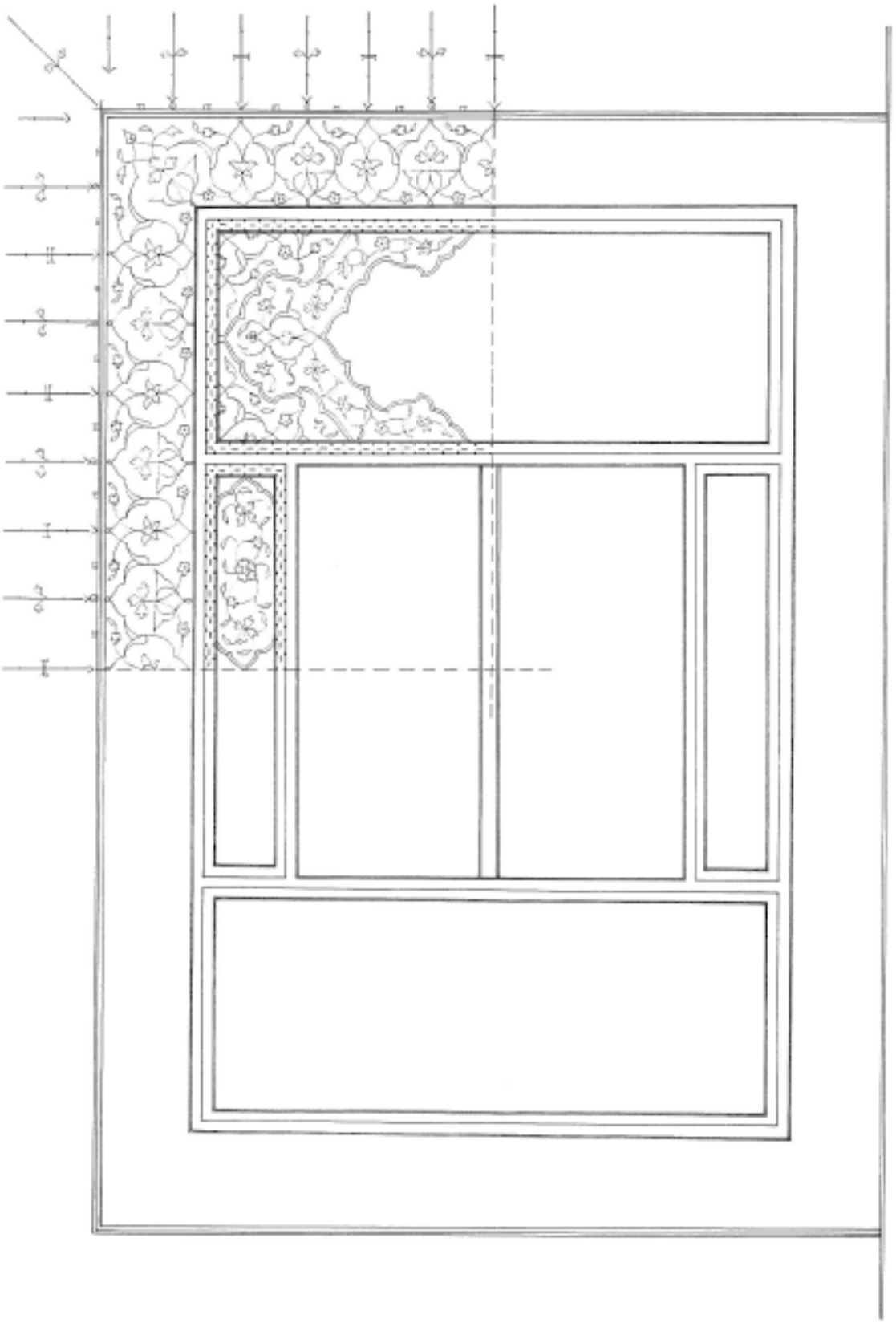
R.137 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 142b)

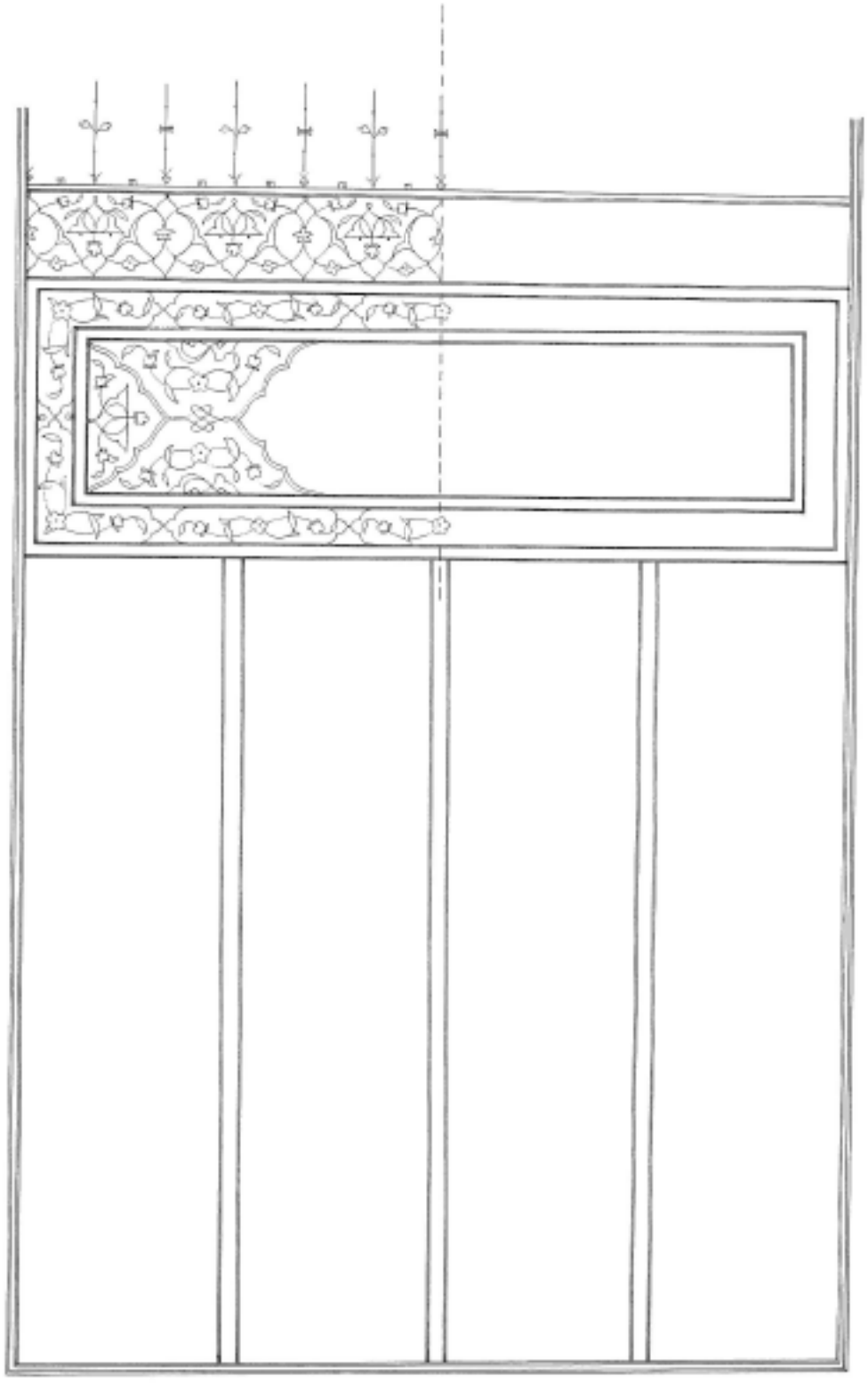
R.138 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 186b)

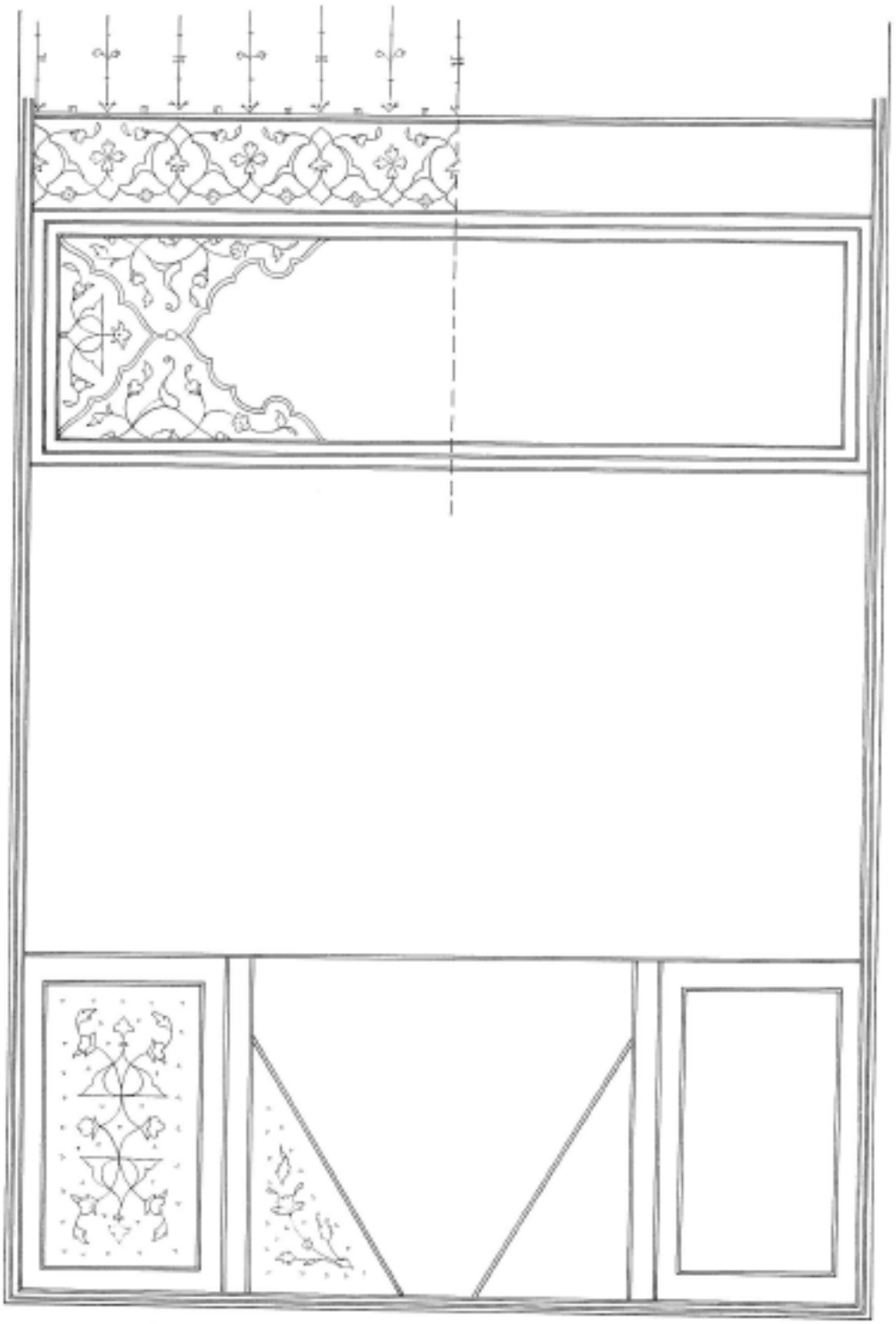
R.139 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 235b)

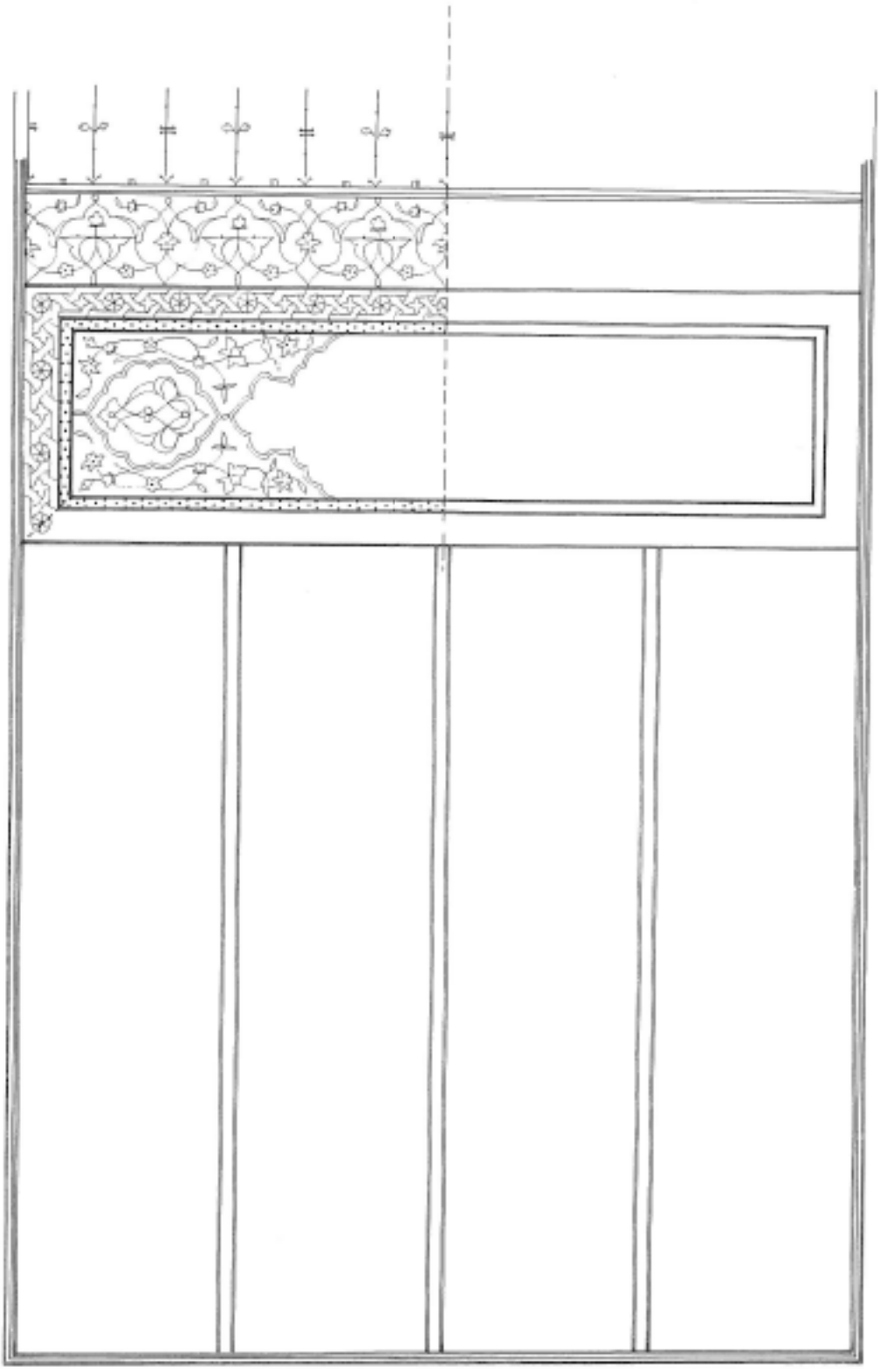
Ç.11: Damat İbrahim Paşa - 000757, vr.2a

Ç. 12: Damat İbrahim Paşa - 000757, vr.45b

Ç.13: Damat İbrahim Paşa - 000757, vr.186b

Ç.14: Damat İbrahim Paşa - 000757, vr.235b

Katalog No	: 09
Resim No	: 140-152
Çizim No	: 15
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Damat İbrahim Paşa - 000756*
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b.
	: Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 310x210x45 mm.
Yaprak Sayısı	: 337 vr.
Yazı Cinsi	: Osmanlı Hurde Ta'lîk
Satır/Sütûn Sayısı	: 21/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: Muharrem ayı başlangıcı, pazartesi,
	: H. 966'da tamamlandığı belirtilmiştir.[138]
	: (vr. 337a)
Hattatın Adı	: Ahmed b. Mehemmedü'l-Üskübî
İstinsah Yeri/Tarihi	: 966/16 Ekim 1558 (XVI. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: İs, lâl, zer, yeşil, mavi
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, kalın âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,3b,53b,101b,102a,102b, 163b,214b,272b

Cild Özellikleri : Eserin *kabı*, siyah deriden ve *mıklebsizdir. Şemse* ve *köşebent hatâyî* motifleriyle *mülemma* usûlünde bezenmiştir. *Kab*ın deseni çok sade, *tığ*ları kısadır(bkz. R.140).

Kab içi vişne çürüğü rengi deridendir, çevresi altın *cetvel*lerle bezelidir. Üzerinde boyu 120 mm.yi bulan, serbest desenli *hatâyî* motifleriyle *üstten ayırma* usûlünde uygulanmış *salbek*li *şemse* bulunmaktadır(bkz. R.141-142).

---

*Bu mesnevî Prof.F.Çiçek Derman tarafından 02-03 Mayıs 2002 tarihinde "*XVI. yy.da Hazırlanmış Bir Mesnevî Tezhibi*" başlığıyla, Konya Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nin hazırladığı, X. Millî Mevlâna Kongresi'nde tebliğ olarak verilmiş ve aynı yıl basılmıştır (***Tebliğler** I. s.61-72*). Tezin bu bölümü, adı geçen makaleden faydalanılarak hazırlanmıştır.

[138] Derman, Çiçek; '*XVI. yy.da Hazırlanmış Bir Mesnevî Tezhibi*', **X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğleri**, C.1, Konya, 2–3 Mayıs 2002, s.61

I. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 1b(bkz. R.143) ve 2a(bkz. R.144) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* metni, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. *Sırt* kısımda bulunan 2,1 mm. kalınlığındaki altın *cetvel* ve 1,1 mm. pembe *ipliğe* bitişik, 211x125 mm. eb'adında bezeme sâhası bulunmaktadır. Üç tarafına 0,8 mm. genişliğinde siyah zemin üzerine altınla, üslûplaştırılmış çiçeklerle *arasuyu* işlenmiştir. Sâhanın altında ve üstünde 42x115 mm. eb'adında yatay dikdörtgen sâhalara ¼ simetrili *bulut, rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış desenlerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhalar içerisindeki *rûmî* motifleriyle çevrelenen sıvama altın zeminli yazı *tarh*ları boş bırakılmışlardır. Ortada 87x85 mm. eb'adındaki *dîbâce* metninin zeminine *firça zer-efşânı* uygulanmıştır. Yazı sâhasının iki yanında *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış *koltuk*lar bulunur. Bütün bezemeli sâhaların çevrelerini, 2 mm. lâcivert, *ince arasuyu* çevrelemektedir. Bezeme sâhası, sayfanın üç kenarında ½ simetrili *kubbe*lerle zenginleştirilmiştir. Zeminlerde mat-parlak altın ve *bedahşî lâcîverdi* dengeli olarak kullanılmıştır. Sarı, beyaz, kırmızı, pembe, yeşil, mavi, renklerde üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme kirli pembe *cetvel*, lâcivert *kuzu* ve *tığ*larla sonlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 3b(bkz. R.145) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. 4 mm.yi bulan *cetvel*lerle çevrili yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, *kubbeli unvan* tipindedir. 48x119 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâha, 2 mm. lâcivert *ince arasuyu* ile çevrelenmiştir. ¼ simetrili, *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış desen sâhasının merkezindeki, *dendan*lı *şemse* formlu sıvama altın yazı *tarhı* boş bırakılmıştır. Bu alanın hemen dış kısmı lâcivert zemin, köşe bölgeler ise sıvama altın üzerine pembe, mavi, yeşil, sarı, beyaz ve turuncu renklerinde *hatâyî* motifleriyle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan *kubbe*, ½ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış *zer-ender-zer* bezemelidir. Sayfa kenarında *dendan*larla sınırlanan desen, lâcivert *tığ*larla tamamlanır. Bu *tığ*lar arasında *bulut* motifi de kullanılmıştır.

II. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 53b(bkz. R.146) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, *kubbeli unvan* tipindedir. 46x124 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâha, 2 mm. lâcivert *ince arasıyı* ile çevrelenmiş, siyah ve lâcivert zemin üzerine ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle *çift tahrir* usûlünde bezenmiştir. Desen sâhasının merkezinde, *dendan*lı *şemse* formlu sıvama altın yazı *tarh* boş bırakılmıştır.

Üstte bulunan *kubbe*, ½ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle yine *çift tahrir* usûlünde işlenmiştir. Sayfa kenarında *dendan*larla sınırlanan bezeme, lâcivert *tığ*larla sonlanmaktadır. Bu *tığ*lar arasında *bulut* motifinin kullanıldığı görülmektedir.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 101b(bkz. R.147) ve 102a(bkz. R.148) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* metni, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. *Sırt* kısımda bulunan 3 mm. kalınlığındaki altın *cetvel*e bitişik, 193x120 mm. eb'adında bezeme sâhası bulunmaktadır. Sâhanın altında ve üstünde 39x116 mm. eb'adında yatay dikdörtgen sâhalar ¼ simetrili *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçek motifleriyle hazırlanmıştır. *Kobalt mavisi* ve altın zeminler üzerine serbest fırçayla uygulanan ve motif zenginliği olmayan bezemede *tirfil*lere fazla yer verilmiştir. *Tarh*ları ayırma görevi yapan *iplik* ve *rûmî*lerde *tahrir* yoktur. Bu sâhalar içerisindeki *kitâbe* şeklindeki yazı *tarh*ları boş bırakılmışlardır. Ortada 107x92 mm. eb'adındaki "Besmele" ile başlayan *dîbâce* metnin zeminine *fırça zer-efşânı* uygulanmıştır. Yazı sâhasının iki yanında üslûplaştırılmış çiçek motifleriyle hazırlanmış *koltuk*lar bulunur. Bütün bezemeli sâhaların etrafını, 2 mm.lik siyah *ince arasıyı* çevrelemektedir. Bezeme sayfanın üç kenarında ½ simetrili *kubbe*lerle zenginleştirilmiştir. Desen sınırı en dışta altın *iplik* ve lâcivert *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 102b(bkz. R.149) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan 43x116 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen bezemeyi, iki tarafında 2 mm. *ince arasıyı* bulunan 4 mm. genişliğinde *arasıyı* çevrelemektedir. Bu *arasıyı* altın üzerine serbest fırçayla, tek helezon üzerinde yer alan kırmızı renk *penç* motifleriyle işlenmiştir. ¼ simetrili desen sâhası, siyah ve kirli pembe zemin üzerine *hatâyî* motifleriyle *çift tahrir* usûlünde

ve *iğne perdahı* ile hazırlanmıştır. Ortadaki *dendan*lı sıvama altın yazı *tarh*ı boş bırakılmıştır. Bezeme sayfa kenarında lâcivert *tığ*larla tamamlanır. Bu *tığ*lar arasında *bulut* motifi de kullanılmıştır.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi ve Bahirbaşı tezhibi : Eserin 163b(bkz. R.150; Ç.15) sayfasında yer alır. *Dîbâce* metninin bulunduğu yazı sâhasının üst kısmında yer alan 36x102 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen bezemeyi, iki tarafında 2 mm. siyah *ince arasuyu* bulunan 6 mm. genişliğinde *kitâbeli zencerek arasuyu* çevrelemektedir. *Kitâbe*ler ½ ters simetrili *hatâyî* motifleriyle *zer-ender-zer* bezemelidir. *Kitâbe*lerin arasında kalan kısımların zemini lâciverttir. ¼ simetrili desen sâhası, bedahşi lâciverdi zemin üzerine *hatâyî* ve *bulut* motifleriyle pembe, mavi, yeşil, sarı, beyaz ve turuncu üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Desen sâhasının merkezinde, *bulut* motifleriyle çevrelenen sıvama altın yazı *tarh*ı boş bırakılmıştır. Bezeme, *tahrir*li altın *rûmî* ve helezonlar halindeki lâcivert *çift tahrir hatâyî* motiflerinden meydana gelen *tığ*larla sonlanır.

Dîbâce metninin alt kısmındaki iki sütûnlu satırların iki yanında, 2 mm. lâcivert *ince arasuyu* ile çevrelenen *koltuk* bezemesi vardır. 33x26 mm. eb'adındaki *koltuk*lara *hatâyî* gurubu motifler altınla serbest desende işlenerek *tahrir*lenmiş ve zemine kırmızı *üç benek* uygulanmıştır. *Koltuk*ların iki satır alt kısmında bulunan 18x120 mm. eb'adındaki altın *ince arasuyu* ile çevrelenen, yatay dikdörtgen *bahirbaşı* sâhası bezemesizdir. Hemen altında dört sütûnlu beyitler başlamıştır.

V. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 214b(bkz. R.151) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Dört sütûnlu yazı sâhasının üst kısmında yer alan 42x113 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen bezemeyi, iki tarafında 2 mm.lik siyah *ince arasuyu* bulunan 6 mm. genişliğinde *arasuyu* çevrelemektedir. *Arasuyu* lâcivert zemin üzerine serbest desenli üslûplaştırılmış çiçeklerle *çift tahrir* usûlünde yapılmıştır. Sıvama altın yazı *tarh*ı boş bırakılmıştır. *Tarh*ın etrafındaki ¼ simetrili desen sâhası, lâcivert ve altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle *çift tahrir* usûlünde işlenmiştir. Bezeme lâcivert *tığ*larla tamamlanır. Bu *tığ*lar arasında *bulut* motifi de kullanılmıştır.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi ve Bahirbaşı tezhibi : Eserin, 272b(bkz. R.152) sayfasındaki *dîbâce* metni *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan, üst kenarı *dendan*la sınırlanmış 119x51 mm. eb'adındaki bezemeyi, üç tarafından 2 mm. siyah *ince arasıyu* çevrelemektedir. Simetrili desen sâhasına, lâcivert ve altın zemin üzerine *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçekler, *çift tahrir* usûlünde serbest fırça ile işlenmiştir. Merkezde sıvama altın yazı *tarh*ı boş bırakılmıştır.

Bu sâhanın alt kısmındaki *dîbâce* metninin iki yanında *koltuk tezhibi* vardır. 2 mm. lâcivert *ince arasıyu* ile çevrelenen 59x10 mm. eb'adındaki *koltuk*lara altın zemin üzerine serbest fırçayla, tek helezon üzerinde, mavi ve kırmızı renk *pençler* işlenmiştir. Zemin üç nokta *iğne perdahlıdır*. Bezeme sayfa kenarında lâcivert *tığ*larla tamamlanır. Bu *tığ*lar arasında *bulut* motifinin kullanıldığı görülmektedir. Aynı sayfada bulunan dört sütûnlu beyitlerin üst tarafındaki *bahirbaşı tezhibi* için ayrılan sâha bezemesiz, boş bırakılmıştır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Bu **Mesnevî**'nin zahriye(1a) sayfasında Damat İbrahim Paşa (1660–1730) tarafından kendi kütüphânesine vakfedildiğini gösteren bir mühür bulunmaktadır. Altı kitapta da *zahriye* sayfası *tezhibi* ve *hâtime* sayfası *tezhibi* yoktur. I. ve III. kitapların *serlevha* düzeninde *dîbâce* sayfası *tezhip*leri vardır. I., II., III. ve V. kitapların *dîbâce* sayfaları, IV. ve VI. kitapların *bahirbaşı tezhip*leri *unvan* sayfası düzeninde yapılmıştır. Bütün *serlevha* ve *unvan* sayfalarında bulunan sıvama altın *kitâbe*lerde kitap ismi sâhası, başlık yazılmadan bırakılmışlardır.

İki serlevhada yalnızca tığların aynı olduğu görülmektedir. Birinci serlevhada yer alan motif ve renk zenginliği diğer serlevhada görülmezken, iç pervaz da yoktur. Bedahşî lâciverdi ve kobalt mavisi zeminler farklıdır. İkinci serlevhada *iğne perdahına* daha geniş yer verilmiştir.

XVI. yüzyılda kitap sanatlarında dikkat edilen hususlardan birisi, eserin bütününde motif birliğinin korunmasıdır. Bu eserde dikkati çeken en önemli özellik bu hususiyetin terk edilerek iki ayrı üslûbun birlikte kullanılmış olmasıdır.[139] İki ayrı üslûbun çizim kaidelerine dikkatle uyulmuş, bu yapılırken birbirinden çok farklı olan iki

[139] Derman, Çiçek; *'XVI. yy.da Hazırlanmış Bir Mesnevî Tezhibi'*, **X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğleri**, C.1, Konya, 2–3 Mayıs 2002, s.63

ayrı üslûp, uygulanış biçimleriyle birbirlerine çok benzetilerek yapılmışlardır. Eserde yazı alanı 4 mm. *cetvel*le sınırlandırılmış, 2 mm. altın *cetvel*, *kuzu cetveli* ve dışta lâcivert *cetvel* bulunmaktadır. Beyitler dört sütûn üzerine tertip edilmiş olup, sütûn araları ince altın *cetvel*lerle ayrılmıştır. Eserin tamamında 2 mm.yi geçmeyen *tahrir*siz altın noktalardan ibaret *durak*lar bazen *mıstar*, bazen beyitler üzerinde yer almaktadır. Eserde *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Eserin *kab*ında klasık Osmanlı cildinin karakteristik özelliği, içinde kullanılan bezemede ise klasik Osmanlı üslûbunun yanında, Timurlu *tezhib*indeki Şîraz ve Herat üslûplarının XVI. yüzyılda Osmanlı kitap sanatlarına tesirinin bir geç dönem uygulaması görülmektedir.[140]

Yayın: (R.140,143,144,145,146,147,150,151,152); Derman,Ç., Konya 2002, R.1,s.66, R.2,s.66, R.4,s.67, R.5,s.67, R.7,s.69, R.8,s.69, R.9,s.70, R.10,s.71

[140] Derman, Çiçek; a.g.m., s.62
Tanında, Zeren; *An Illuminated Manuscript of the Wandering Scholar Ibn Al-farazi and the Wandering Illuminators Between Tabriz, Shiraz, Herat, Bursa, Edirne, İstanbul in the 15th Century*, Turkish Art,10.Congrès internaitonal d'art turc, Genève- 1999, s.649–650

R.140 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, üst kab

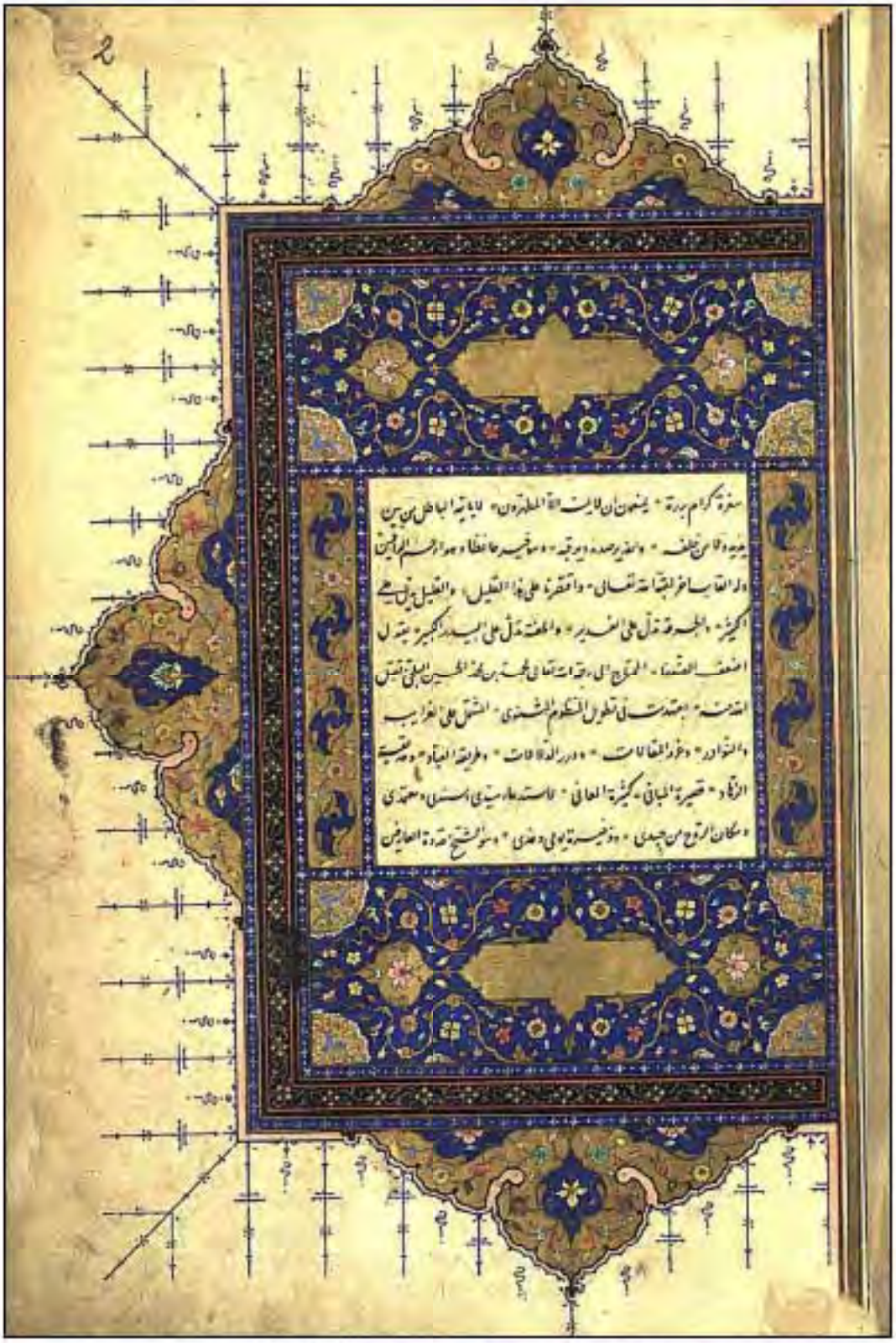
R.141 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, kab içi

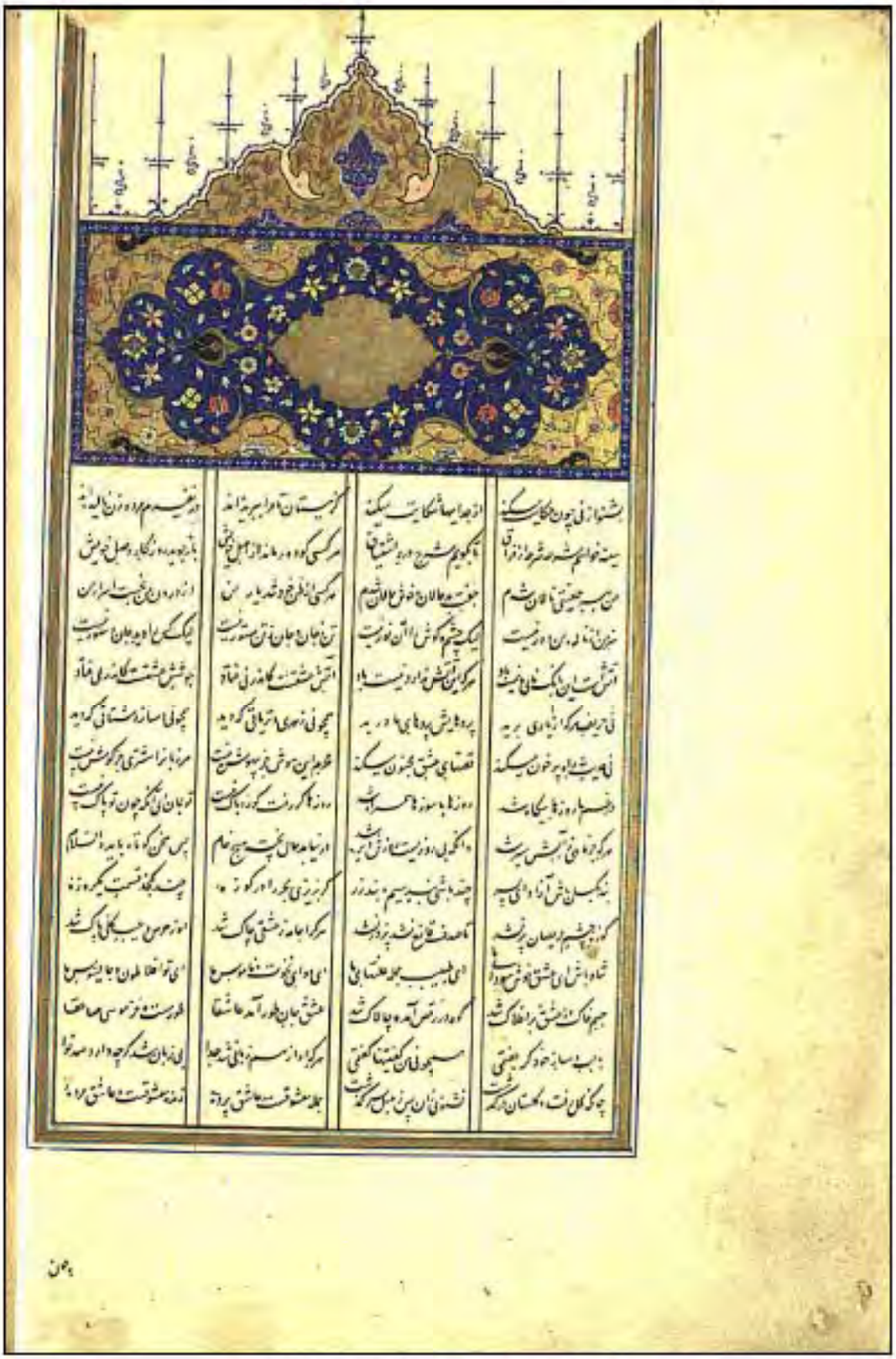
R.142 detay

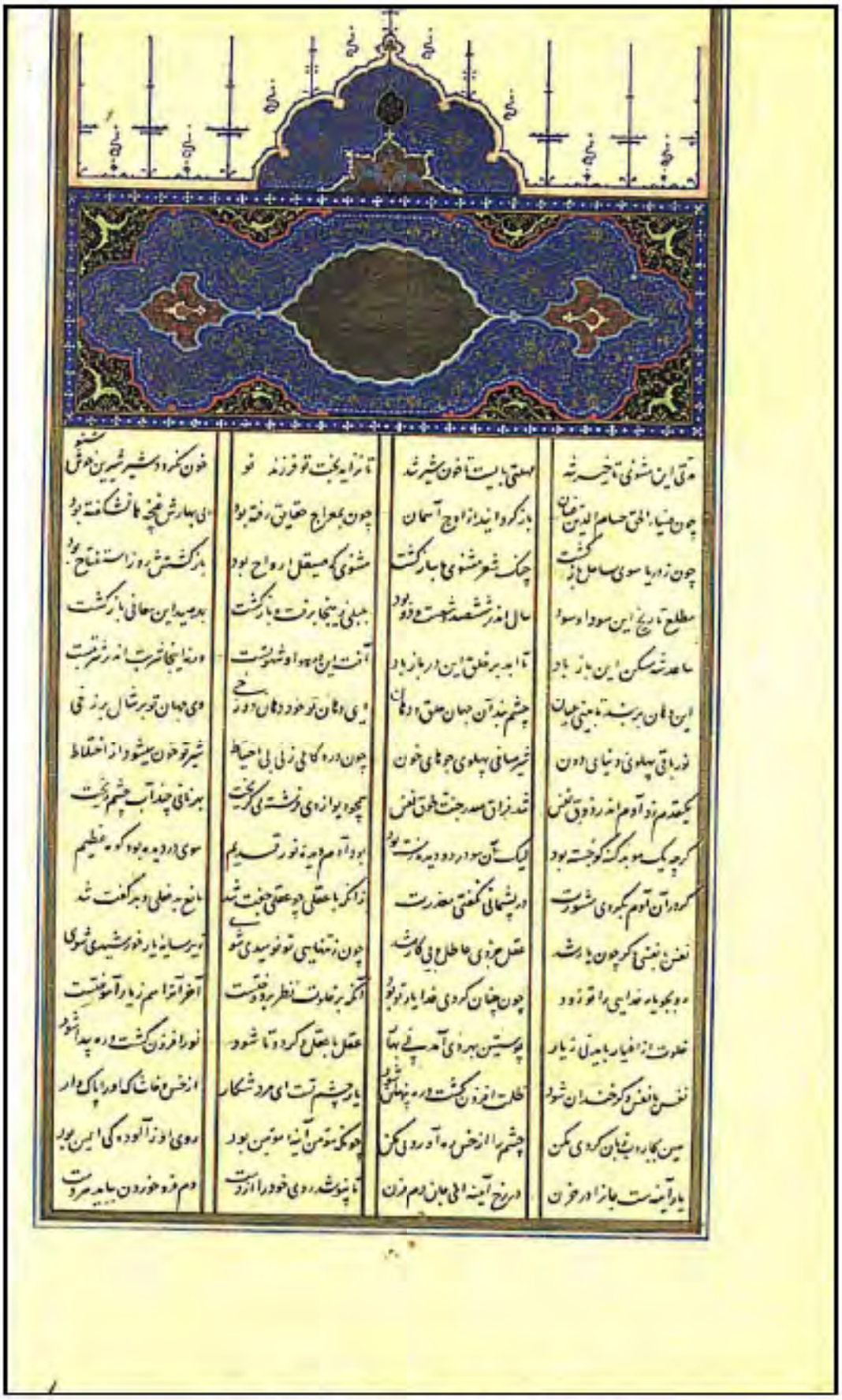
R.143 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 1b)

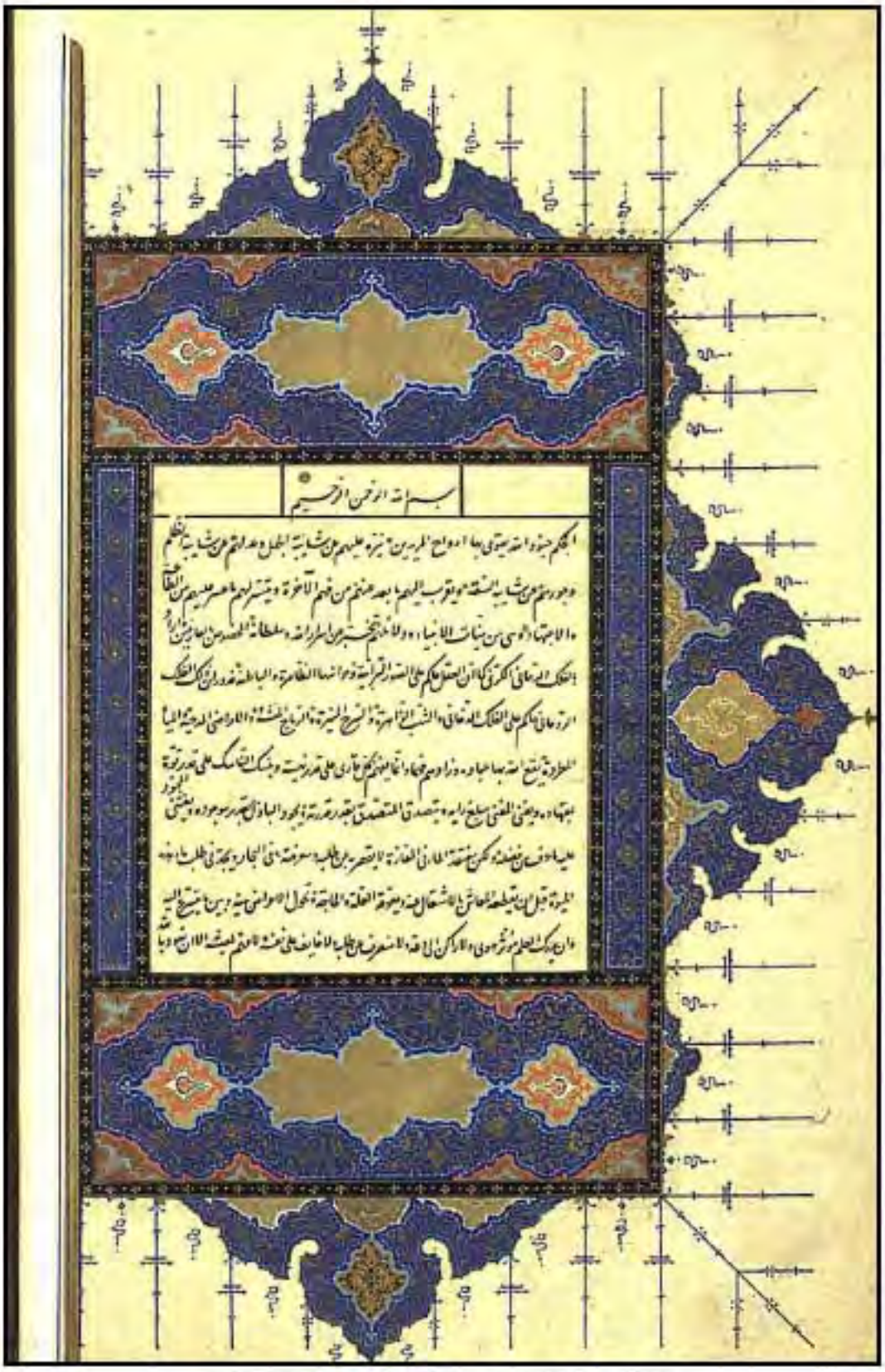
R.144 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 2a)

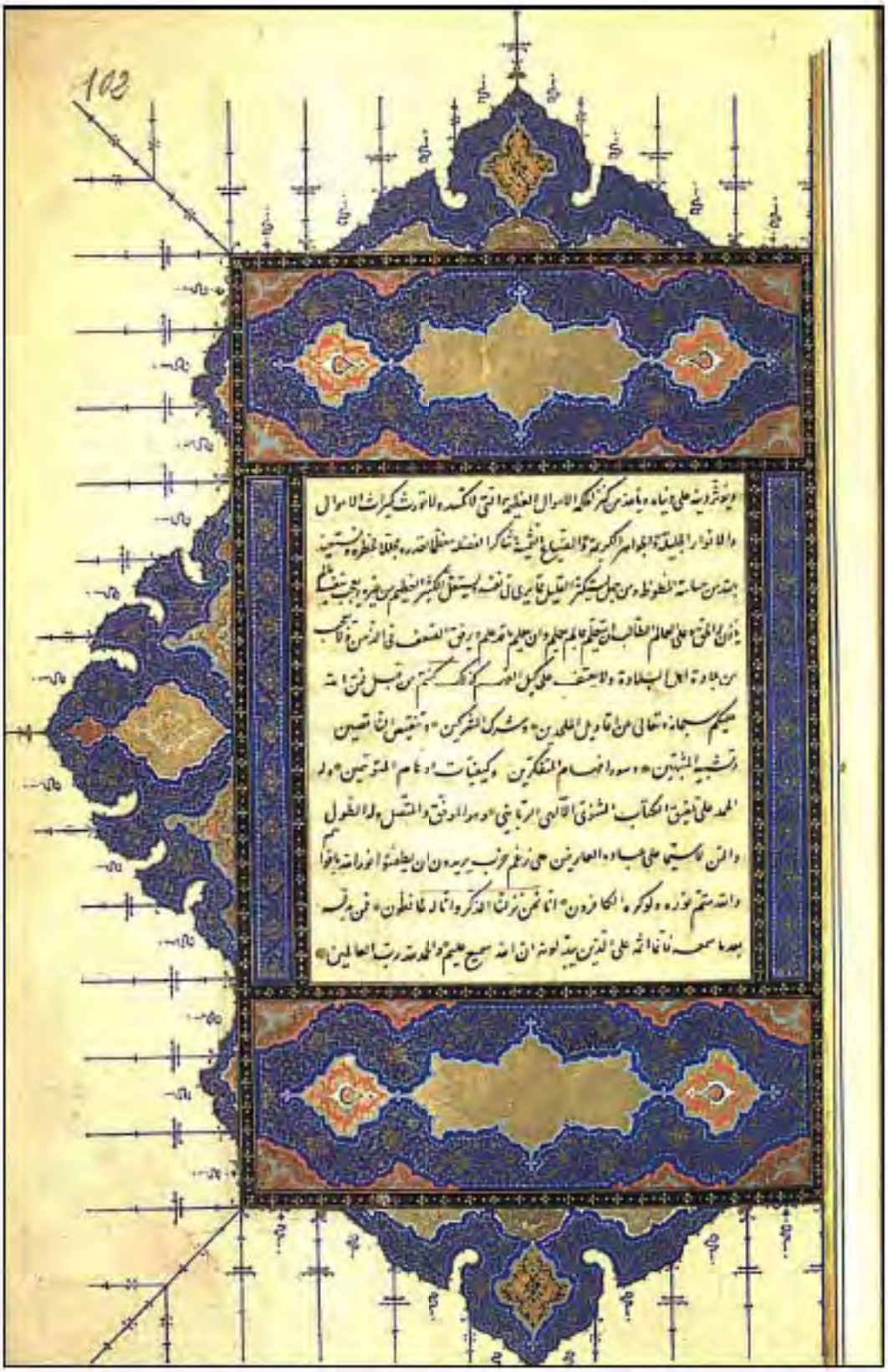
R.145 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 3b)

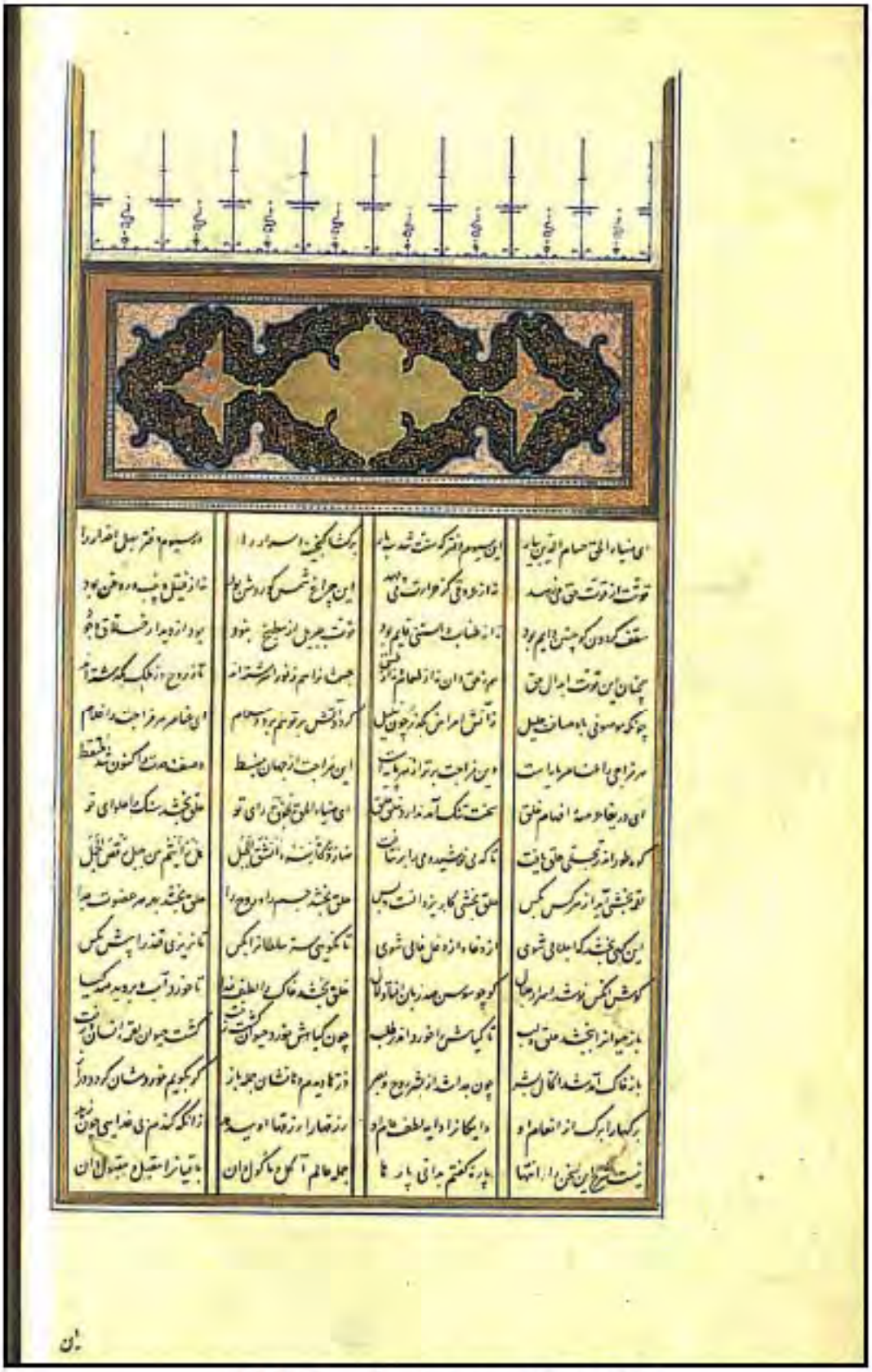
R.146 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 53b)

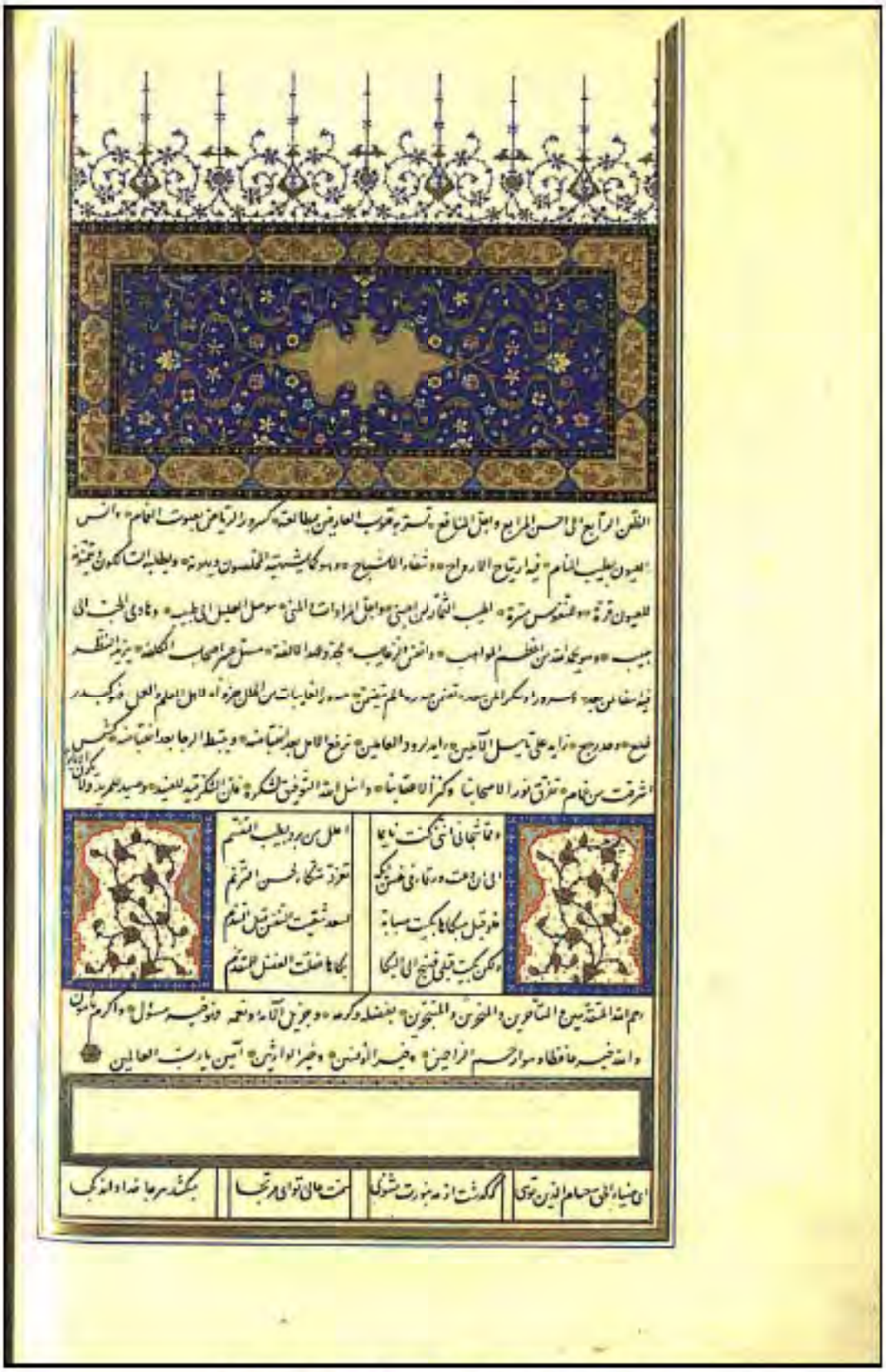
R.147 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 101b)

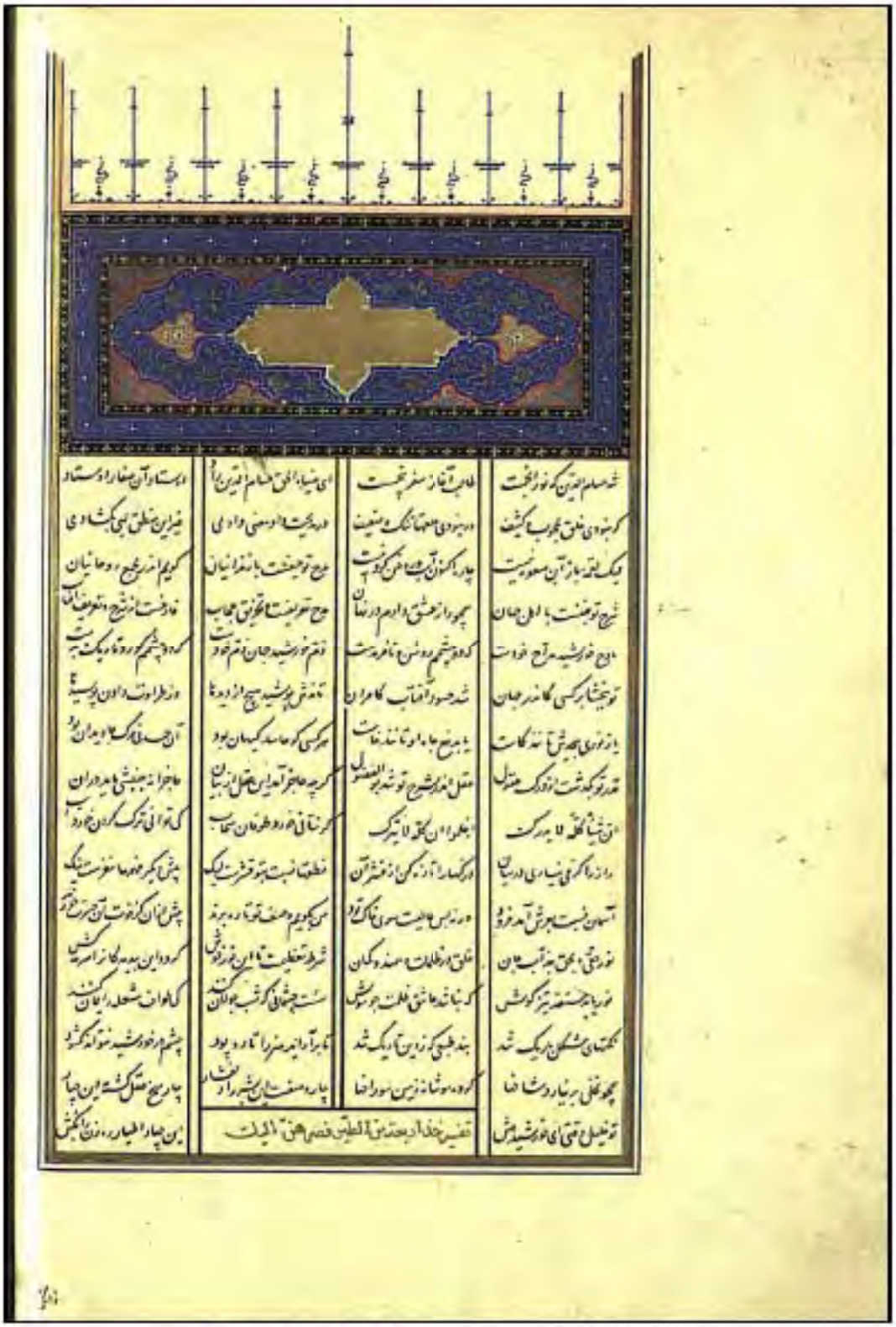
R.148 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 102a)

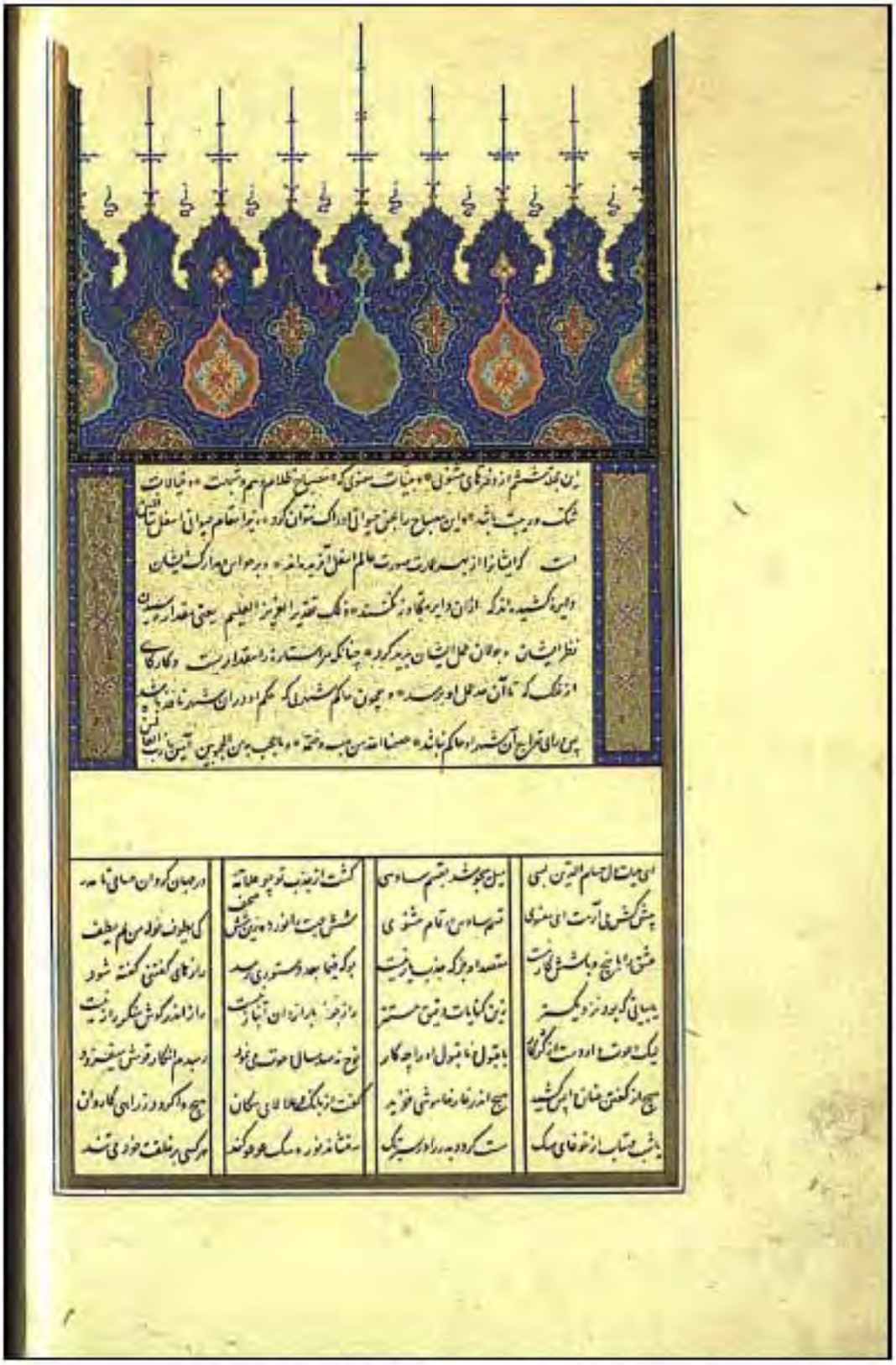
R.149 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 102b)

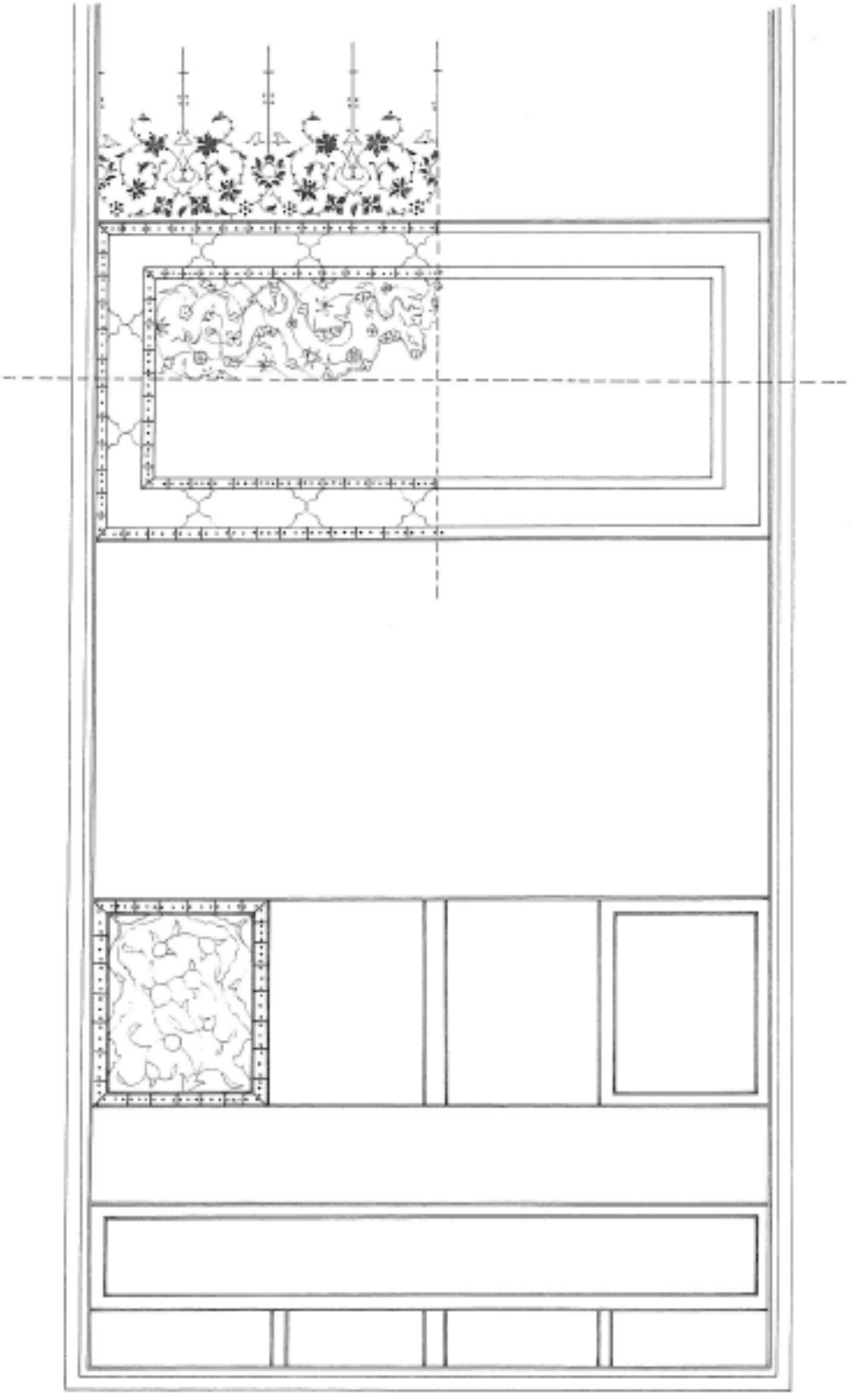
R.150 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 163b)

R.151 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 214b)

R.152 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 272b)

Ç.15: Damat İbrahim Paşa - 000756, vr.163b

Katalog No : 10
Resim No : 153-159
Çizim No : 16
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No : Düğümlü Baba - 000345
Eserin adı : Mesnevî
Müellifi : Mevlâna Celâleddîn Muhammed b.
: Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı : 167x107x43 mm.
Yaprak Sayısı : 491 vr.
Yazı Cinsi : Ta'lîk
Satır/Sütûn Sayısı : 12 /2 ve *hâşiye*ye metnin devamı mail olarak
Dili : Farsça
Ketebe Kaydı : —
Hattatın Adı : —
İstinsah Yeri/Tarihi : —
Kullanılan Mürekkepler : İs, lâl, üstübeç
Kâğıt Rengi ve Âharı : Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar : 1b,80b,151b,244b,319b,394b

Cild Özellikleri : *Sırtı* koyu kahverengi deriden, *alt* ve *üst kabı* sarı kalın kâğıttan, üzerine *renk-efşân* uygulanmış *mıklebsiz kab* oldukça sadedir. Kitabın boğaz kısmında üslûplaştırılmış çiçeklerle yapılmış *halkârî* bezeme bulunmaktadır.

I. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 1b(bkz. R.153) sayfasında yer alır. 55x54 mm. eb'adında altın *cetvel*lerle çevrelenmiş yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, *iklîl unvan* tipinde, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhaları 2 mm.lik siyah *ince arasuyu* ile 0,5 mm. altın ve küf yeşili *cetvel*ler çevrelemektedir. 27x48 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâha, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* usûlünde bezenmiştir. Sâhanın merkezinde mavi *iplik*le ayrılan sıvama altın zeminli *tarh*ın içinde *üstübeç mürekkebi*yle **birinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Bu alanın hemen dış kısmında turuncu *rûmî* motifleri ile *tarh*lara ayrılan sıvama altın ve lâcivert zeminli sâhalar, sarı, kırmızı, vişne çürüğü ve mavi renkli *hatâyî* gurubu

motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Dik kenarlara dayalı beyaz yarım *ortabağ rûmî* motifleri vardır.

Üstte bulunan 26x48 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen desen sâhası simetrili, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmıştır. *Tarh*lar turuncu renk *ipli*klerle oluşturulmuş, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme, lâcivert *gonca* motiflerinden oluşan *tığ*larla sonlanmaktadır. *Hâşiye*de iki adet *muska* şeklinde sıvama altın zemin üzerine üslûplaştırılmış motifler işlenmiştir.

II. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 80b(bkz. R.154) sayfasında yer alır. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* tipinde, *klasik tezhip*li iki sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhaları 2 mm. siyah *ince arasuyu* ve 0,5 mm.lik altın ve küf yeşili *cetvel*ler çevrelemektedir. 26x49 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen biçimli sâha, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Sâhanın merkezindeki mavi *ipli*kle ayrılmış *tarh*ın sıvama altın zemini üzerine *üstübeç mürekkebi*yle **ikinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Bu alanın hemen dış kısmında açık mavi ve turuncu *rûmî* motifleri ile *tarh*lara ayrılan sıvama altın ve lâcivert zeminli sâhalar, sarı, kırmızı, pembe ve mavi renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan 25x49 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâha, desen sâhası simetrili, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmıştır. *Tarh*lar turuncu *iplik ayırma bulut* motifi ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. *Bulut* motifleri pembe ve mavidir. Desen sâhası turuncu *iplik*, lâcivert *kuzu* ve *tığ*larla sonlanmaktadır. Yazı sâhasının yatay ve mâil sütûnları arasında 4 mm. genişliğindeki *arasuyu* pembe renktir. *Hâşiye*deki mâil yazı sâhasındaki iki adet *muska* sâha, sıvama altın zemin üzerine *çift tahrir* üslûplaştırılmış motiflerle işlenmiştir. Dikey kenarlara dayalı beyaz yarım *ortabağ rûmî* motifleri bulunmaktadır.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 151b(bkz. R.155) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni olarak önceki bezemelerle aynı, *iklîl unvan* tipinde, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Altta yer alan 27x49 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen biçimli sâha, ¼

simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Sâhanın merkezinde açık beyazi *iplikle* ayrılmış *tarh*ın sıvama altın zemini üzerine *üstübeç mürekkebi*yle **üçüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Bu alanın hemen dış kısmında lâcivert zeminli, köşe bölgelerde altın *rûmî* motifleri ile *tarh*lara ayrılan sıvama altın zeminli sâhalara, helezonlar halindeki sarı, kırmızı, pembe ve mavi renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan bezemede küçük motif farklılıkları olmakla beraber 1b(bkz. R.153) sayfasının üst tarafında yer alan bezemenin tekrarıdır. Bezeme, lâcivert *hatâyî* motiflerinden oluşan *tığ*larla sonlanır.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 244b(bkz. R.156) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni olarak önceki bezemelerle aynı, *iklîl unvan* tipinde, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Altta yer alan 27x50 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâha, turuncu *iplikle*rle *tarh*lara ayrılmıştır. Sâhanın merkezinde turuncu *iplik*le ayrılmış *tarh*ın sıvama altın zemini üzerine *üstübeç mürekkebi*yle **dördüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan bezeme, küçük motif farklılıkları ve birim desende kaydırma olmakla beraber, 80b(bkz. R.154) sayfasının üst tarafında yer alan bezemenin tekrarıdır. Bezeme, lâcivert *tığ*larla sonlanmaktadır.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 319b(bkz. R.157) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni olarak önceki bezemelerle aynı, *iklîl unvan* tipinde, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Altta yer alan 27x49 mm. eb'adındaki bezeme, küçük motif farklılıkları olmakla beraber 244b(bkz. R.156) sayfasının alt tarafında yer alan bezemenin tekrarıdır. Sâhanın merkezinde turuncu *iplik*le ayrılmış *tarh*ın sıvama altın zemini üzerine *üstübeç mürekkebi*yle **beşinci kitap** olduğu belirtilmiştir.

Üstte bulunan bezeme küçük motif farklılıkları olmakla beraber, 1b(bkz. R.153) ve 151b(bkz. R.155) sayfasının üst tarafında yer alan bezemelerin tekrarıdır. Bezeme, lâcivert *hatâyî* motiflerinden oluşan *tığ*larla tamamlanır.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 394b(bkz. R.158) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni olarak önceki bezemelerle aynı, *iklîl unvan* tipinde, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Altta yer alan 26x51 mm. eb'adındaki bezeme, küçük motif ve renk farklılıkları olmakla beraber 151b(bkz. R.156) sayfasının alt tarafında yer alan bezemenin tekrarıdır. Sâhanın merkezinde turuncu *iplik*le ayrılmış *tarh*ın sıvama altın zemini üzerine *üstübeç mürekkebi*yle **altıncı kitap** olduğu belirtilmiştir.

Üstte bulunan bezeme 80b(bkz. R.154) sayfasının üst tarafında yer alan bezemenin tekrarıdır. Bezeme, helezon ve çizgilerden oluşan zengin lâcivert renkli *tığ*larla sonlanır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Oldukça sade ve çok ince bir işçiliğe sahip değildir. **Mesnevî**'nin altı kitabında da *zahriye, bahirbaşı* ve *hâtime* sayfası bezemesi yoktur. Her kitabın *dîbâce* sayfası, *iklîl unvan* sayfası düzeninde bezemelidir.

Altın *cetvel*, renkli *iplik* ve çizgilerle*(kuzu)* çevrelenmiş yazı sâhasında, metnin sayfa dışında kalan kenarlara(*hâşiye*) da yazılması hususiyeti[141] görülmektedir. *Ta'lîk* hattıyla yazılmış olan bu sayfalarda çoğunluğu iki sütûn olan, düz satırlı yazı sâhasının kenarlarına metnin devamı veya açıklaması *mâil* olarak yazılıdır. *Hâşiye* kısımlarındaki *mâil* satırlardan kalan boşluklara uygulanan üçgen sâhalara, sıvama altın zemin üzerine *çift tahrir* üslûplaştırılmış motiflerle işlenmiştir. Bu bezeme eserin bütün sayfalarında uygulanmıştır(bkz. R.159). Bu usûl pek çok el yazması eserde görülen bir özelliktir.[142]

---

[141] Oleg F. Akimushkin – Anatol A. Ivanov, 'The Art of Illumination', The Art of the Book in Central Asia 14th-16th Centuries, ed. Basil Gray, London 1979, s.48;
Duran, Gülnur; *Edinburgh Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Tezhipli İki Yazma*/(Two Illiminated Manuscripts in the Library of Edinburgh University) **Essays In Memory of Hazel E. Heughan**, Edinburgh-2007, s.87,88

[142] Duran, Gülnur; a.g.m.

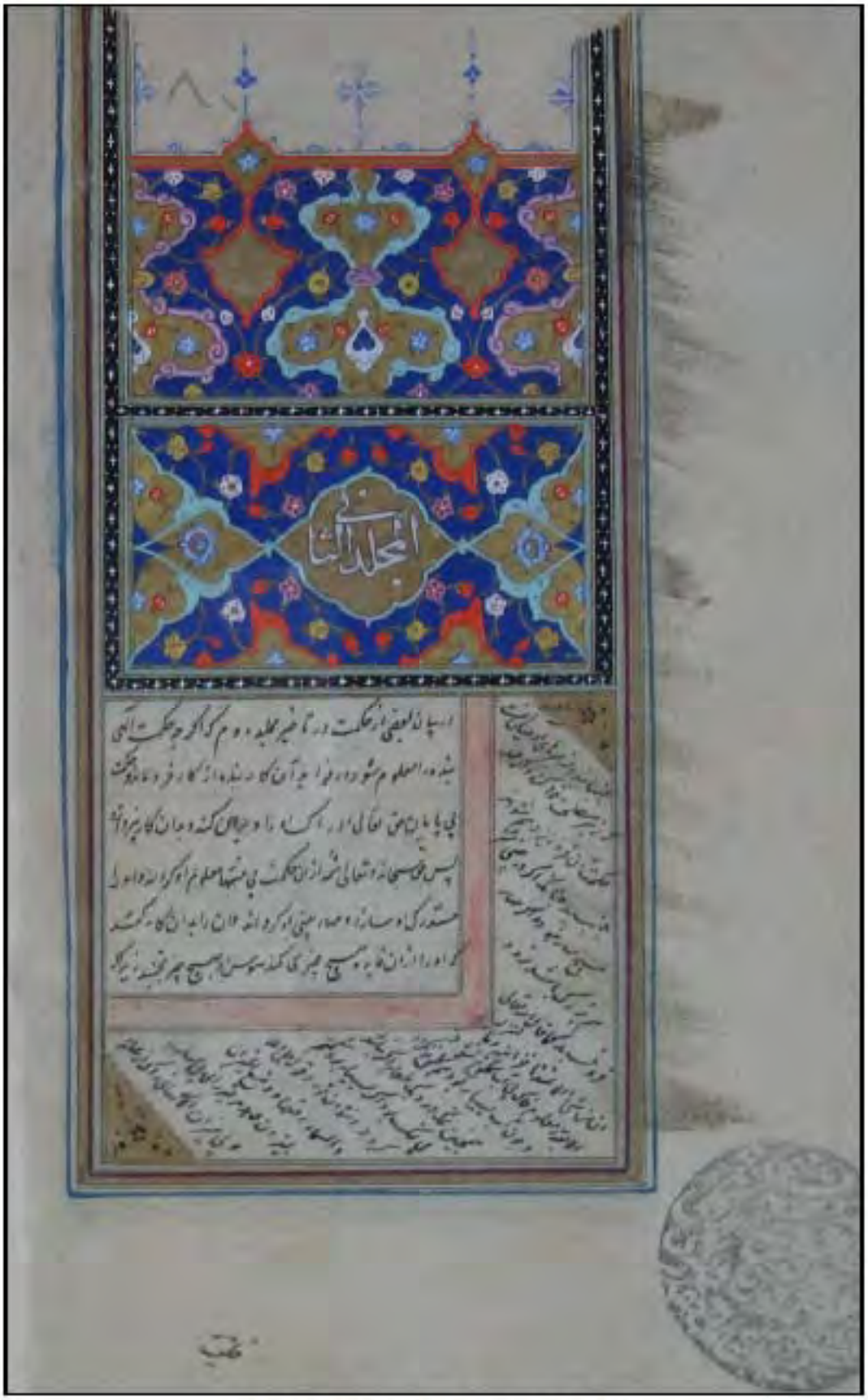
Eserin bütününde motif birliği korunarak, başından sonuna kadar birbirleriyle uyumlu ve birbirinin tekrarı olan bezemeler dönüşümlü olarak kullanılmıştır. Bezemelerde kullanılan canlı renkler kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Altın mat ve parlak olarak diğer renkler arasında dengeli bir biçimde kullanılmıştır. Eserde *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Mühür : Eserin çeşitli yerlerinde bulunan Düğümlü Baba kütüphanesine ait mühürde; *« Vakufdur. Der-sa'adetde Sultān Ahmed civārında Düğümlü Baba Kuddise sırruhu'l-a'la hāzretleri medfūn oldığı tekyeden çıkarılmayacakdur.»*[143] ibaresi yazılıdır.

[143] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.208

R.153 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 1b)

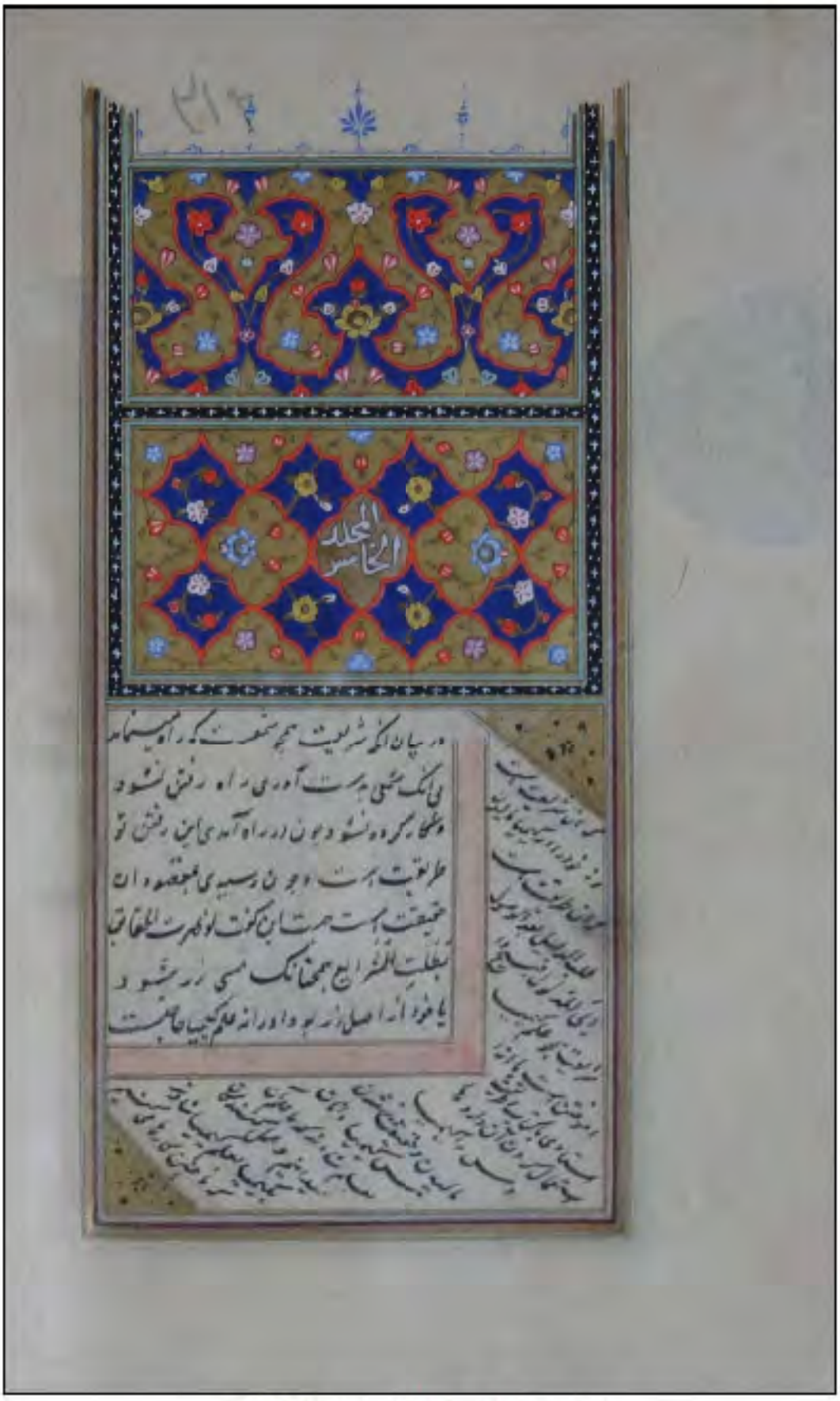
R.154 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 80b)

R.155 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 151b)

R.156 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 244b)

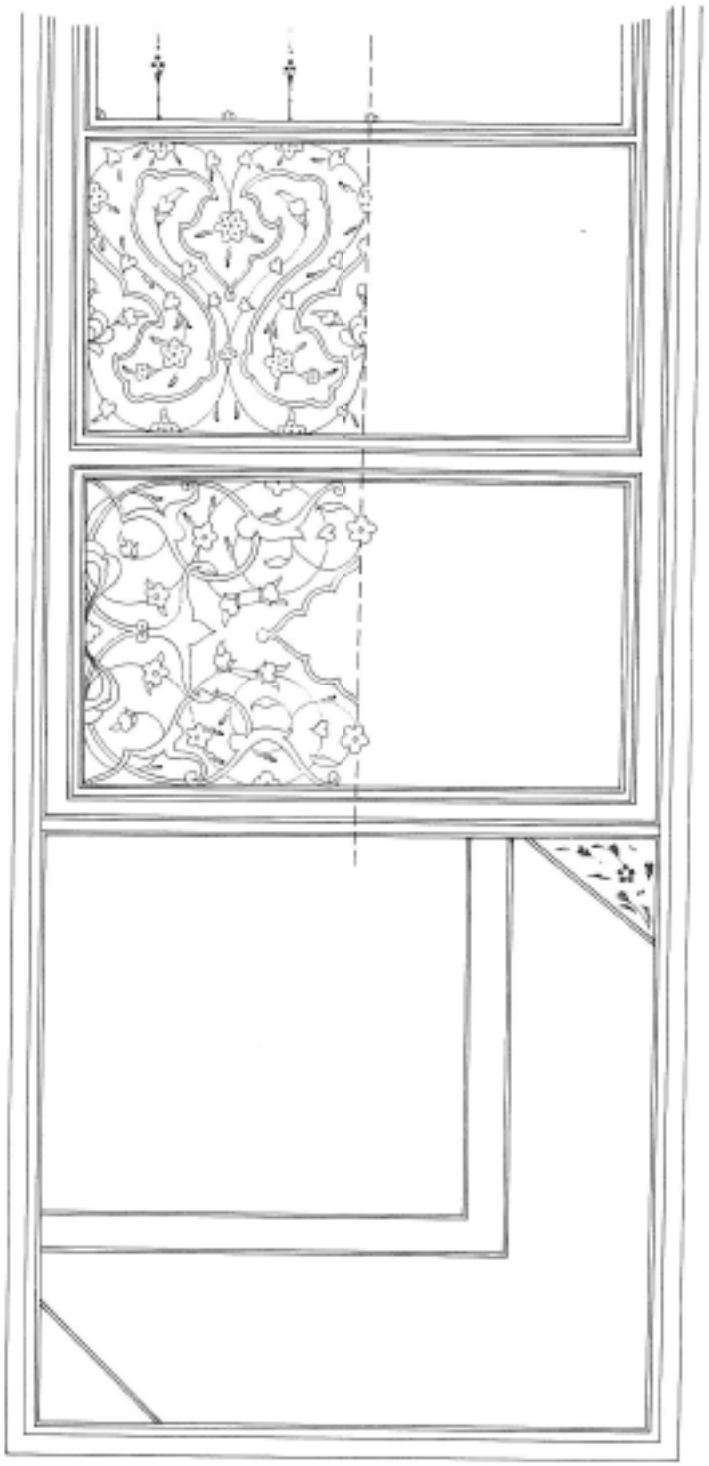
R.157 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 319b)

R.158 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 394b)

R.159 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 150b)

Ç.16: Düğümlü Baba - 000345,vr.1b

Katalog No	: 11
Resim No	: 160-166
Çizim No	: 17
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Halet Efendi - 000324
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b. : Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 264x166x40 mm.
Yaprak Sayısı	: 424 vr.
Yazı Cinsi	: Ta'lîk
Satır/Sütûn Sayısı	: 17/3
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: Yusuf Ali b. Pîr Muhammed
İstinsah Yeri/Tarihi	: 1011/21 Haziran 1602 (XVII. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: İs, lâl, mavi
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Pembe, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,68b,129b,208b,270b,345b

Cild Özellikleri : Kahverengi deriden ve *mıklebli*dir. *Alt kab*, *üst kab* ve *mıklebin* çevresini *zencerek demiri* ile bezenmiş altın şerit çevrelemektedir. *Kabın* merkezinde ve *mıkleb* üzerinde, kare şekilli altın çizgilerden meydana gelen bezeme bulunmaktadır. Kitabın *boğaz* kısmı *penç* ve *yaprak* motiflerinden meydana gelen yeşil ve sarı altın *halkârî* bezemelidir(bkz. R.160).

I. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 1b(bkz. R.161) sayfası *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir. 4 mm.yi bulan altın *cetvel*lerle çevrelenmiş beyitlerin başladığı yazı sâhası, iki sütûn düz satırlı ve *hâşiye* kısmında beyitlerin devamı mâil olarak yazılmıştır. Düz satırlı sütûnların üst tarafında 48x77 mm. eb'adında *klasik tezhip*li sâha bulunmaktadır. Bu sâhanın merkezinde 27x58 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen bezeme sâhasının ortasında sıvama altın zeminli yazı sâhası boş bırakılmıştır. ¼ simetrili sâha beyaz *ipliklerle tarh*lara ayrılarak zeminler turuncu, lâcivert, siyah, altın ile renklendirilmiş,

üzerleri *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle işlenmiştir. Bu sâhayı iç tarafında yeşil, dış tarafında lâcivert 1,5 mm.lik *ince arasuyu* ve 4 mm. genişliğinde *anahtarlı zencerek* çevrelemektedir.

Hâşiye kısımlarında mâil satırlardan kalan muska şeklindeki boşluklar, 1,5 mm. mavi *ince arasuyu* ile çevrelenip üstte ve ortadakine lâcivert zemin üzerine *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* işlenmiştir. Düz satırlı sütûnların arasında ve çevresinde kalan sâhalara *halkârî* usûlü *arasuyu* bezemesi yapılmıştır. Karşı sayfada yer alan muska *tarh*lara da aynı bezemeler uygulanmıştır.

II. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 68b(bkz. R.162) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni 1b(bkz. R.161) sayfasıyla aynıdır. Bezeme alanının ortasında beyaz *ipliklerle* çevrelenen sıvama altın zeminli yazı sâhası boş bırakılmıştır. Yine ¼ simetrili desen sâhası *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle lâcivert ve turuncu zeminler üzerine işlenmiştir. *Zencerek* deseni 1b(bkz. R.161) sayfasındaki ile aynı olup, *ince arasuyu* renkleri beyaz ve mavidir. Bu sayfanın *hâşiye* kısımlarındaki mâil satırlardan kalan muska şeklindeki boşluklar ile düz ve mâil satırları ayıran *arasuyu* sadece altın *cetvel*lerle çevrelenerek içleri boş bırakılmıştır.

III. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 129b(bkz. R.163) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni önceki *bahirbaşlar*ıyla aynıdır. Bezemeler küçük farklılıklar haricinde benzerlik göstermektedir. Bezeme alanının ortasında turuncu *iplikle* çevrelenen sıvama altın zeminli yazı sâhası boş bırakılmıştır. Yine ¼ simetrili desen sâhası turuncu *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle lâcivert ve altın zeminler üzerine işlenmiştir. *Zencerek arasuyu* aynı, *ince arasuyu* pembe ve lâcivert renklerdedir. *Hâşiye* kısımlarındaki mâil satırlardan kalan muska şeklindeki boşluklar ile düz ve mâil satırları ayıran *arasuyu* altın *cetvel*lerle çevrelenerek boş bırakılmıştır.

IV. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin *dîbâce* metni 208b(bkz. R.164) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni diğerleriyle aynıdır. Bezeme alanının ortasında beyaz *iplik*le çevrelenen sıvama altın zeminli yazı sâhası boş bırakılmıştır. Yine ¼ simetrili desen sâhasına *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle lâcivert, siyah ve turuncu zeminler üzerine *klasik tezhip* yapılmıştır. *Zencerek arasuyu* deseni aynı olup, *ince arasuyu* renkleri yeşil ve lâciverttir. *Hâşiye* kısımlarındaki mâil satırlardan kalan muska şeklindeki boşluklar ile düz ve mâil satırları ayıran *arasuyu* altın *cetvel*lerle çevrelenerek boş bırakılmıştır.

V. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 270b(bkz. R.165) sayfasında yer alır. Renklerinde ve bazı motiflerinde küçük değişiklikler olmakla beraber 129b(bkz. R.163) sayfasındaki bezemenin tekrarıdır.

VI. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 345b(bkz. R.166) sayfasında yer alır. Renklerinde ve bazı motiflerinde küçük değişiklikler olmakla beraber 68b(bkz. R.162) sayfasındaki bezemenin tekrarıdır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Kahverengi deriden ve *mıklebli* olan **Mesnevî**'nin *zahriye*, *dîbâce* sayfası(IV. kitap hariç) ve *hâtime* sayfası bezemeleri yoktur. XIV. yüzyılın sonları ve XV. yüzyılın başlarında Şîrâz ekolünün seçme edebî eserlerinde görülen, metnin cetvellerle ayrılan esas yazı sâhasının dışında kalan kenarlara *(hâşiye)* da yazılması hususiyeti[144] burada da görülmektedir. *Ta'lîk* hattıyla yazılmış olan bu sayfalarda çoğunluğu iki sütûn olan, düz satırlı yazı sâhasının kenarlarına, beyitlerin veya *dîbâce*nin devamı *mâil* olarak yazılıdır.

---

[144] Oleg F. Akimushkin – Anatol A. Ivanov, 'The Art of Illumination', The Art of the Book in Central Asia 14th-16th Centuries, ed. Basil Gray, London 1979, s.48;
Duran, Gülnur; *Edinburgh Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Tezhipli İki Yazma*/(Two Illiminated Manuscripts in the Library of Edinburgh University) **Essays In Memory of Hazel E. Heughan**, Edinburgh-2007, s.87,88

Her kitabının beyitlerin başladığı sayfaları, IV. kitabın ise *dîbâce* sayfası *unvan sayfası* düzeninde bezenmiştir. I. kitabın 1b, II. kitabın 68a, III. kitabın 128b-129a, V. kitabın 270a ve VI. kitabın 345a sayfalarında *dîbâce* sayfaları olmakla beraber sayfalara *cetvel* dahi çekilmemiş(II. kitap hariç) ve bezeme uygulanmamıştır.

Eserin bütününde aynı üslûp korunarak, başından sonuna kadar birbirlerine uyumlu, birbirine benzeyen desenlerin tekrarlanarak veya çeşitlendirilerek uygulandıkları görülmektedir. Her bezeme *anahtarlı zencerek* ile çevrelenerek bunlar üzerine *iğne perdahtı* uygulanmıştır. Bezemelerde kullanılan renkler ton farkı göstermeden kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Sıvama altın zeminli metin başlığının yazılacağı tarhların hiçbirinde yazı bulunmamaktadır. Eserde *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları da yoktur.

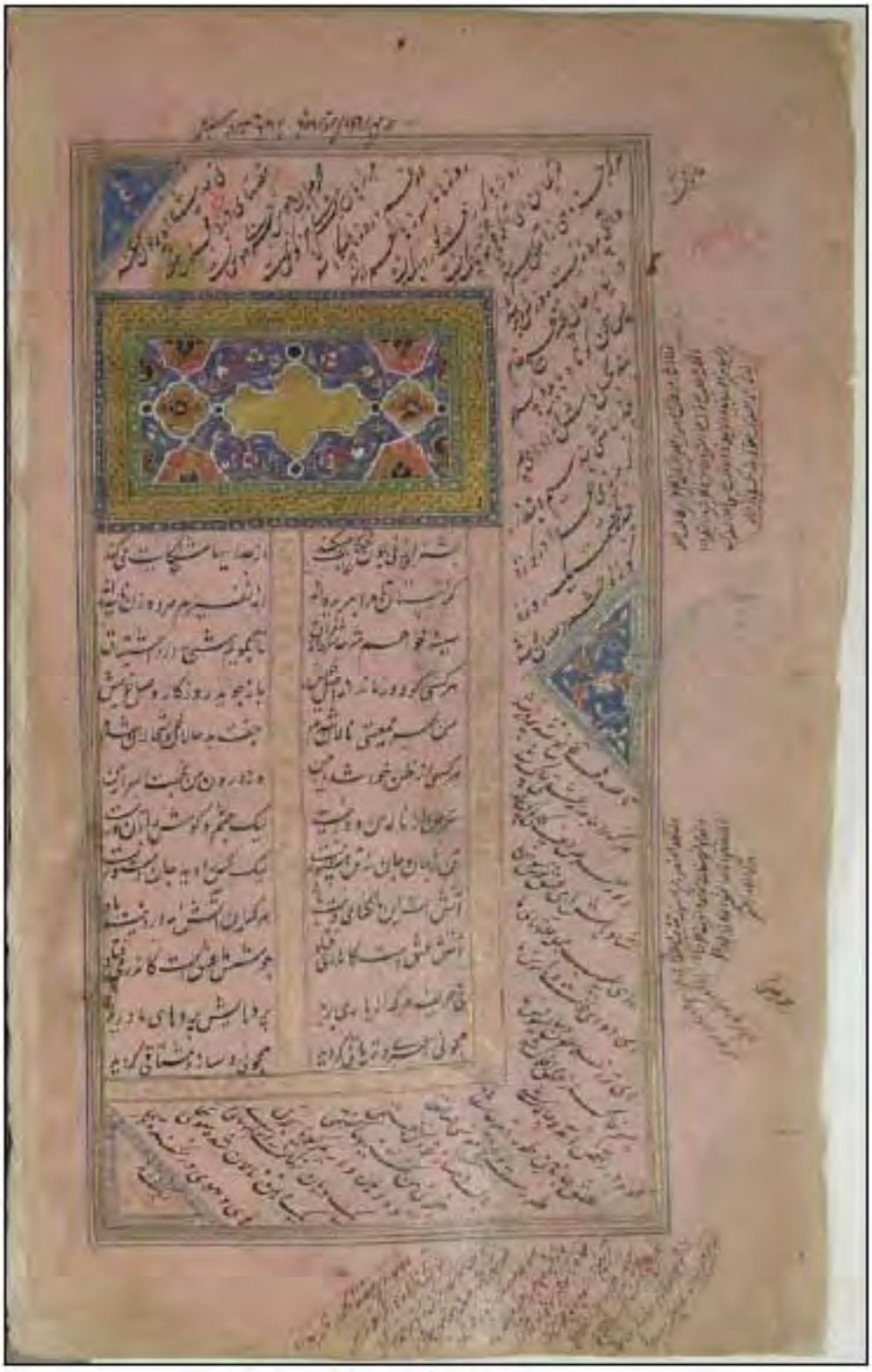
Bu eserin bezemeleri genel tasarım yönünden iyi olmakla birlikte, başarısız bir işçilikle uygulanmıştır.

Mühür : Eserin 1a sayfasında yer alan Halet Efendi Kütüphanesi'nin vakıf mühründe: *'İlâhi cem'-i kütüb-kerde ehl-i vahdetrâ bidih be-dest-i yemineş kitâb-ı Hâletrâ.' 1236/1820-1 (İlâhi kitab toplayan vahdet ehlinin 'halet'inin kitabını sağ eline ver.)* ibaresi yazılıdır. Bu mühür çeşitli sayfalarda da yer almaktadır.[145]

[145] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e, s.147

R.160 S.K. Halet Efendi no:324, üst kab

R.161 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 1b)

R.162 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 68b)

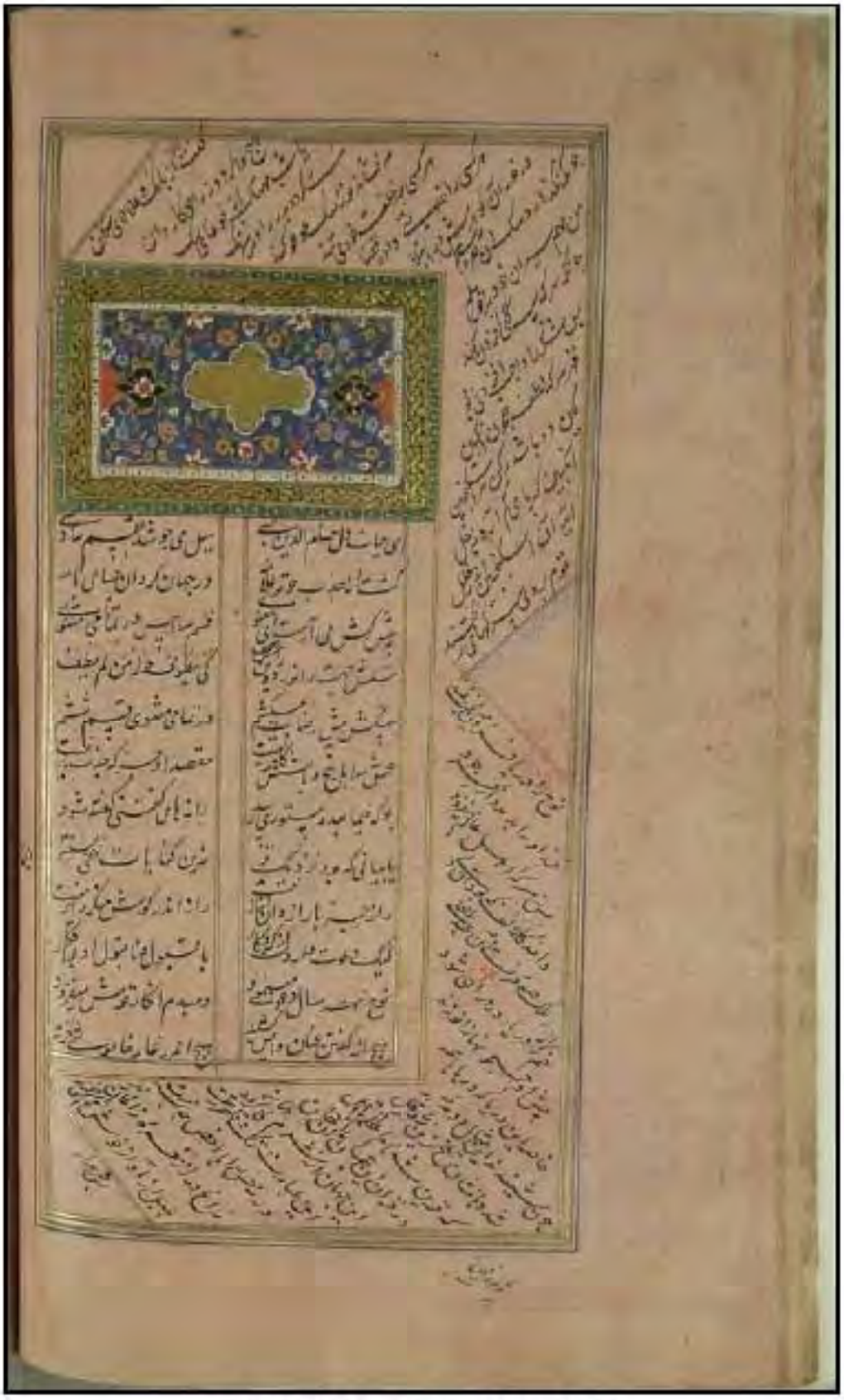
R.163 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 129b)

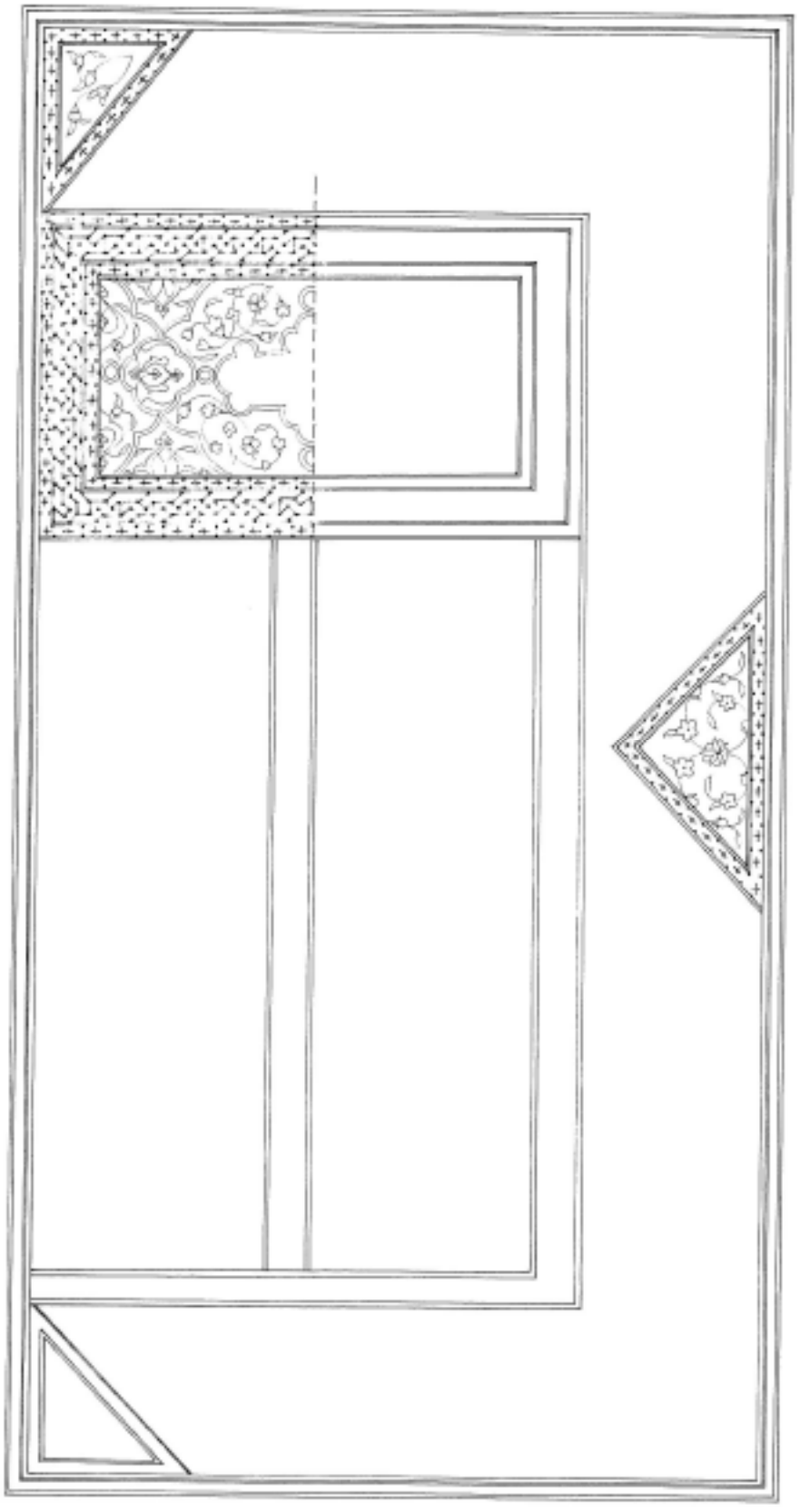
R.164 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 208b)

R.165 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 270b)

R.166 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 345b)

Ç.17: Halet Efendi - 000324, vr.1b

Katalog No	: 12
Resim No	: 167-182
Çizim No	: 18-20
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Hamidiye - 000696
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b. : Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 146x99x31 mm.
Yaprak Sayısı	: 311 vr.
Yazı Cinsi	: Nesih
Satır/Sütûn Sayısı	: 23/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: Dervîş Bekir el-Mevlevî (İstanbulî)
İstinsah Yeri/Tarihi	: Edirne/1037/12 Eylül 1627 (XVII. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: İs, lâl
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: Mühürlü sayfa b, 1a,1b,49a,49b,93b,94a,94b, : 151a,151b,152b,198a,198b,252a,252b,311b

Cild Özellikleri : Vişne çürüğü rengi deriden ve *mıklebli*dir. *Şemse* ¼ simetrili, *köşebent* serbest desenlidir: *hatâyî* ve *bulut* motifleriyle yapılmıştır. Simetrili *kenarsuyu* ve *salbek* desenleri ise *hatâyî* motiflerinden meydana gelip, *mülemma şemse* usûlündedir. *Kenarsuyu*nun dışını yine iki tarafında ince altın *cetvel*ler olan 5 mm. genişliğinde *zencerek demiri* ile bezenmiş altın *cetvel* çevrelemektedir. *Sertab* kısmında da aynı usûl altın *cetvel*ler vardır. *Kab*ın *mıklebi* de *alt* ve *üst kab*la aynı usûlde bezenmiştir(bkz. R.167).

Kab içi, *sertab* bölümü koyu, diğer kısımlar açık kahverengi deri ile kaplanmıştır. Tüm bölümlerin çevresi ince altın *cetvel*lidir. *Mıklebde* ½, *alt* ve *üst kap*larda ise ¼ simetrili *hatâyî* ve *bulut* motifleriyle *mülemma* usûlde bezenmiş *şemse* bezemeler bulunmaktadır(bkz. R.168).

I. Kitap :

Dibâce tezhibi : Eserin 1b ve 2a (bkz. R.169) sayfalarında yer alır. Üç tarafı 1 mm. *cetvel*lerle çevrelenen 130x76 mm. eb'adındaki sâhanın ortasında, dış sınırında kırmızı noktalar olan, sürahi(ibrik) formunda yazılmış *dibâce* metni karşılıklı olarak yer alır. Bezeme sâhasının altında ve üstünde yatay dikdörtgen sâhalar bulunur. Metin kısmın çevresi zemin kâğıt renginde bırakılarak ½ simetrili sarı, kırmızı, beyaz, mavi, yeşil renkli *hatâyî* gurubu motiflerle serbest desen *tahrir*li olarak uygulanmıştır. Altta bulunan 10x74 mm. eb'adındaki alana ¼ simetrili motifler aynı üslûp işlenmiş olup, ortasında içi boş bırakılan yazı sâhası vardır. Üstteki 15x74 mm. eb'adındaki bir kenarı *dendan*larla sınırlanmış alan simetrili desenle yine aynı üslûpta işlenmiştir. *Dendan*lı kenarla birleşen lâcivert *tığ*larla bezeme tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerinin başladığı 2b(bkz. R.170) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olanı 1,5 mm. lâcivert *ince arasıyı* ve 0,5 mm. siyah *iplik* ile çevrelenen 25x74 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanan sâhanın merkezinde *rûmî* motiflerinin çevrelediği sıvama altın yazı sâhası, parlatılarak boş bırakılmıştır. Bu alanın hemen dış kısmındaki lâcivert zeminli, köşe bölgelerde *rûmî* ile *tarh*lara ayrılan sıvama altın zeminli alanlar sarı, turuncu, beyaz renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Sıvama zeminli *tarh*ı sınırlandıran *rûmî*ler arasında kalan küçük *tarh*ın zemini ise vişne çürüğü rengindedir.

Üstte bulunan sâhayı, üç taraftan 1,5 mm. vişne çürüğü renginde *ince arasıyı* çevreler. Desen sâhası ½ simetrili, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmış, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Lâcivert renkte *dendan*la sınırlanan bezeme, lâcivert ve vişne çürüğü *gonca* motiflerinden oluşan *tığ*larla sonlanmaktadır.

Dört sütûn üzerine tertip edilmiş yazı sâhasında, sütûn araları 0,5 mm. altın *cetvel*lidir. İnce *cetvel*ler arasında kalan 4 mm. genişliğinde aralıklar kâğıt renginde bırakılarak, çiçek *gonca*ları ile serbest desenler *tahrir*li olarak uygulanmıştır. Aynı bezeme 2a sayfasında da yapılmıştır.

II. Kitap :

Dibâce tezhibi : Eserin 49a(bkz. R.171) sayfasında yer alır. 122x76 mm. eb'adında altın *cetvel*lerle çevrelenmiş yazı sâhasının alt kısmındaki 95x76 mm. eb'adındaki sâha içerisine uygulanmıştır. Sâhanın ortasında *dîbâce* metni I. kitaptaki gibi yine sürahi(ibrik) formunda yazılmıştır. Metnin yan tarafları I. kitabın *dîbâce tezhibi*yle aynı renk ve üslûpta bezelidir.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 49b(bkz. R.172) sayfası, *unvan* sayfası düzeninde bezemelidir. Yazılı metnin üzerinde bulunan *kubbeli unvan* bezemesi, yatay dikdörtgen ve *kubbe* formunda iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Vişne çürüğü *ince arasuyu* ile çevrelenen ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmış, 21x74 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâhanın ortasındaki sıvama altın zeminli *tarh*, boş bırakılmıştır. Yazı *tarh*ının dış kısmındaki lâcivert zeminli, köşelerde *rûmî* ile *tarh*lara ayrılan sıvama altın zeminli sâhalar sarı, turuncu, beyaz, mavi renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. *Ortabağ rûmî* motifinin içinde kalan zemin ise siyahtır.

Kubbe formundaki ikinci sâhanın, üç kenarı lâcivert *ince arasuyu* ile çevrelenmiştir. *Kubbe* sâhası içerisinde beyaz *rûmî* motifiyle sınırlanan sıvama altın zeminli *tarh* ve bu *tarh*ın dışındaki kalan lâcivert renkli zeminlere, *hatâyî* gurubu motiflerle ½ simetrili desen *klasik tezhip* usûlünde işlenmiştir. *Kubbe* deseni ard arda dizilmiş sıvama altın *yaprak*larla sınırlandırılmıştır. Bezeme lâcivert ve vişne çürüğü renginde *gonca* motiflerinden oluşan *tığ*larla tamamlanır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 93b(bkz. R.173) sayfasında yer alır. 122x76 mm. eb'adında altın *cetvel*lerle çevrelenmiş yazı sâhasının alt kısmındaki, etrafı 1,5 mm.lik *ince arasuyu* ve altın *cetvel*le çevrelenen 46x70 mm. eb'adındaki alan içerisine uygulanmıştır. Alan ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanarak *dîbâce* metni sayfalarındaki bezemelerle aynı üslûpla işlenmiş, zeminine lâcivert *üç benek* uygulanmıştır. Bu alanın hemen üst tarafında iki yanda bulunan sütûnların alt kısmında 5x15 mm. eb'adında küçük *tarh*lar bulunmaktadır. Bu *tarh*lara ½ ters simetrili *hatâyî* gurubu motifler *çift tahrir* üslûbunda işlenmiştir.

III. Kitap :

Dibâce tezhibi : Eserin 94a(bkz. R.173; Ç.18) sayfasında yer alır. 132x76 mm. eb'adındaki üç tarafı altın *cetvel*lerle çevrelenmiş yazı sâhasına uygulanmıştır. Sâhanın ortasında *dîbâce* metni önceki kitaplardaki gibi yine sürahi(ibrik) formunda yazılmıştır. Metnin yan taraflarında altı adet yeşil ve vişne çürüğü renklerde, *yarı üslûplaştırılmış* karanfil motiflerinden meydana gelen demetlerle bezenmiştir.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 94b(bkz. R.174) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazılı metnin üzerinde bulunan *kubbeli unvan* bezemesi, yatay dikdörtgen ve *kubbe* formunda iki ana sâhadan meydana gelmektedir. 1,5 mm. siyah *ince arasıyı* ile çevrelenen ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmış, 21x74 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâhanın ortasındaki *dendan*lı sıvama altın zeminli *tarh*, boş bırakılmıştır. Bu *tarh*ın dış kısmında *rûmî* ile ayrılan sıvama altın ve lâcivert zeminli sâhalar üzerine sarı, mavi, beyaz ve turuncu renklerinde üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Kubbe formundaki ikinci sâha, üç kenarı mavi *ince arasıyı*nın içerisinde yer almaktadır. *Kubbe* sâhası içerisinde *rûmî* motifiyle sınırlanan altın zeminli, bir *tarh* bulunur. *Kubbe*nin sınırı *dendan*larla çevrelenmiştir. Bütün desen sâhasını dolaşan ½ simetrili desen, yine üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* üslûbunda yapılmıştır. Bezeme lâcivert ve vişne çürüğü rengindeki *gonca* motiflerinden oluşan *tığ*larla tamamlanır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 151a(bkz. R.175) sayfasında yer alır. *Tezhip* altın *cetvel*li yazı sâhasının, alt kısmındaki 22x74 mm. eb'adındaki sâha içerisine uygulanmıştır. İçerisinde iki satır yazı da bulunan alana *hatâyî* gurubu motiflerle serbest desen hazırlanarak, *dîbâce* sayfalarındaki gibi bezenmiştir.

IV. Kitap :

Dibâce tezhibi : Eserin 151b(bkz. R.176) sayfasında yer alır. 129x77 mm. eb'adında üç tarafı altın *cetvel*li yazı sâhasının içerisine uygulanmıştır. Alanın ortasındaki *dîbâce* metni önceki kitaplardaki gibi yine sürahi(ibrik) formunda yazılmıştır. Metnin yan taraflarına *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanan serbest desen gümüş, motiflerin can noktaları ve bazı kısımları ise kırmızı ile renklendirilmiştir.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 152a(bkz. R.177; Ç.19) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olanı 1,5 mm. lâcivert *ince arasıyı* ile çevrelenen 21x72 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Sâhanın merkezindeki, sıvama altın *rûmî* motifinin çevrelediği *tarh* boş bırakılmıştır. Bu alanın hemen dış kısmı lâcivert zemin, köşe bölgeler ise sıvama altın üzerine sarı, mavi, beyaz ve turuncu renklerinde üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* üslûbunda yapılmıştır. Sıvama zeminli alanların arasında beyaz üzeri pembe renk *ayırma rûmî* ile oluşmuş küçük *tarh*ın zemini vişne çürüğü rengidir.

Üstte bulunan sâhayı, üç taraftan 1,5 mm. siyah *ince arasıyı* çevreler. Desen sâhası pembe gölgeli beyaz *rûmî* motifi ile *tarh*lara ayrılarak alttaki *tezhip*li sâha ile aynı üslûp ve renklerle bezenmiştir. Altın *rûmî* ile yapılan *tarh*ların içi siyah, üzeri beyaz *üç benek*lidir. Üst tarafta *dendan*larla sınırlanan desen, lâcivert ve vişne çürüğü *gonca* motiflerinden oluşan *tığ*larla tamamlanır.

V. Kitap :

Dibâce tezhibi : Eserin 198a(bkz. R.178) sayfasında yer alır. 123x78 mm. eb'adında altın *cetvel*li yazı sâhasının alt kısmındaki 46x74 mm. eb'adında sâha içerisinde bulunan metnin, üstünde bulunan dar sâha içerisinde, gümüş rengi *tahrir*li sade *rûmî* motifleri dışında bir bezeme yoktur.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 198b(bkz. R.179; Ç.20) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olanı 1,5 mm. lâcivert *ince arasıyı* ve 0,5 mm. siyah *iplik* ile çevrelenen 26x71 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçiminde olanın, ¼ simetrili deseni *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Sâhanın merkezinde sınırları bir *hatâyî* motifini hatırlatan sıvama altın yazı sâhası, boş bırakılmıştır. Bu sâhanın hemen dış kısmında *rûmî* ile *tarh*lara ayrılan lâcivert ve sıvama altın zeminli kısımlara sarı, turuncu, beyaz, mavi renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan *tezhip*li sâhayı, üç taraftan 1,5 mm. vişne çürüğü *ince arasıyı* çevreler. Desen sâhası ½ simetrili, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılarak,

rûmî ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Üst tarafta *dendan*larla sınırlanan bezeme, lâcivert ve vişne çürüğü rengindeki *tığ*larla sonlanır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 252a(bkz. R.180) sayfasında yer alır. Bezemeler yazı sâhasının altında karşılıklı birbirlerinin aynı iki dikdörtgen *koltuk* ve iki *muska koltuk*tan meydana gelmiştir. 37x15 mm. eb'adındaki *koltuk*lara ½ simetrili *rûmî* motifi ile oluşan desen uygulanıp, zemin kâğıt rengi bırakılarak *rûmî*ler yeşil renk ile boyanıp *tahrir*lenmiştir. Ayırma kısımların zeminleri turuncu ile renklendirilmiştir. *Muska koltuk*lara ise *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle serbest desen işlenmiştir.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 252b(bkz. R.181) sayfasında yer alır. *Dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olanı 1,5 mm. vişne çürüğü rengi *ince arasıyı* ve 0,5 mm. siyah *iplik* ile çevrelenmiştir. 21x73 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindeki sâha, ¼ simetrili desenle, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Sâhanın ortasındaki *dendan*lı sıvama altın zeminli *tarh*ın içi, boş bırakılmıştır. Bu alanın hemen dış kısmında dört adet iri *yaprak* motifi bulunur. Sıvama altın zeminli köşe *tarh*ları *rûmî* motifi ile ayrılmış, her iki zemin rengi üzerine *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan bezemeli sâhayı, üç taraftan 1,5 mm. lâcivert *ince arasıyı* çevreler. Desen sâhası ½ simetrili, sıvama altın ve lâcivert zeminli *tarh*lara ayrılmış, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Dilimli *yaprak*larla sınırlanan bezeme, lâcivert renkteki *tığ*larla tamamlanır.

Bahirbaşı tezhibi : Kitabın *bahirbaşı tezhibi* 252b(bkz. R.181) sayfasında, *dîbâce* sayfası *tezhib*inin alt tarafında yer almaktadır. 1,5 mm. siyah *ince arasıyı* ile çevrelenen 18x73 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen biçimindeki bezemeli sâha, sıvama altın ve lâcivert zeminli *tarh*lara ayrılmış, ¼ simetrili desen *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* üslûbunda yapılmıştır. Sâhanın merkezinde bulunan sıvama altın yazı sâhası da *tezhip*lidir.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 311b(bkz. R.182) sayfasında yer alır. 121x78 mm. eb'adında altın *cetvel*li beyit sütûnlarının alt kısımlarında bulunan küçük bezemeli

*muska koltuk*lardan meydana gelmektedir. İçerisine *hatâyî* gurubu motiflerle serbest helezonlu desenler hazırlanarak, *dîbâce* metni sayfalarındaki renk ve üslûpla işlenmiştir.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : *Kabı* klasik Osmanlı *cild* özelliği taşıyan küçük boyutlardaki bu **Mesnevî**'nin 1a sayfasında I. Abdulhamid Vakfına ait olduğunu gösteren bir mühür vardır. Altı kitapta da *bahirbaşı*, *dîbâce* ve *hâtime* sayfası (I. ve IV. kitap hariç) *tezhibi* bulunmaktadır. Mesnevî'nin ilk dört kitabının *dîbâce* sayfalarında bulunan metinlerin, sürahi(ibrik) formunda sâhalara uygulanması oldukça ilgi çekicidir.

Bütün metin başlıklarının yazıldığı *tarh*lar boş bırakılmışlardır. Eserin başından sonuna kadar bezemelerde kullanılan renkler kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Beyaz renkli üslûplaştırılmış çiçek motiflerinin oldukça yoğun kullanıldığı *unvan* tipindeki bezemelerinde desenler karmaşık olmayıp, gözün helezonları takip edebileceği bir şekilde çizilmişlerdir. Kitabın kâğıt rengi zeminli, tam ve yarı üslûplaşmış çiçekli bezemeleri oldukça *yeknesak* öğelerden oluşmuştur.

XVI. yüzyıl *klasik tezhib*inin devamı sayılabilecek bu eserde yazı sâhaları altın *cetvel*lidir. Dört sütûn üzerine tertip edilmiş olup, sütûn araları ince altın *cetvel*lerle ayrılmıştır. *Unvan* ve bazı sayfalarında bulunan sütûnları oluşturan bu ince *cetvel*lerin ara kısımlarına bezeme de uygulanmıştır. Bezemelerde altın ve çeşitli renklerin yanında gümüş de kullanılmıştır. Eserde *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Mühür : Eserin ilk sayfasında bulunan I. Abdü'l-Hamîd vakfına ait mühründe; *«Elhamdü lillahi'llezi hedânâ li-hazâ ve mâ künnâ li-nehtediye levlâ en hedânâllah.(Kur'an 7/43), 'Vakf-ı 'Abdü'l-Hamîd Hân bin Ahmed Hân el-muzaffer dâ'imâ'»*[146] ibaresi yazılıdır.

Yayın : (R.169,170,182); Kültür Dergisi, S.5,İstanbul 2006, s.88, s.104, s.65

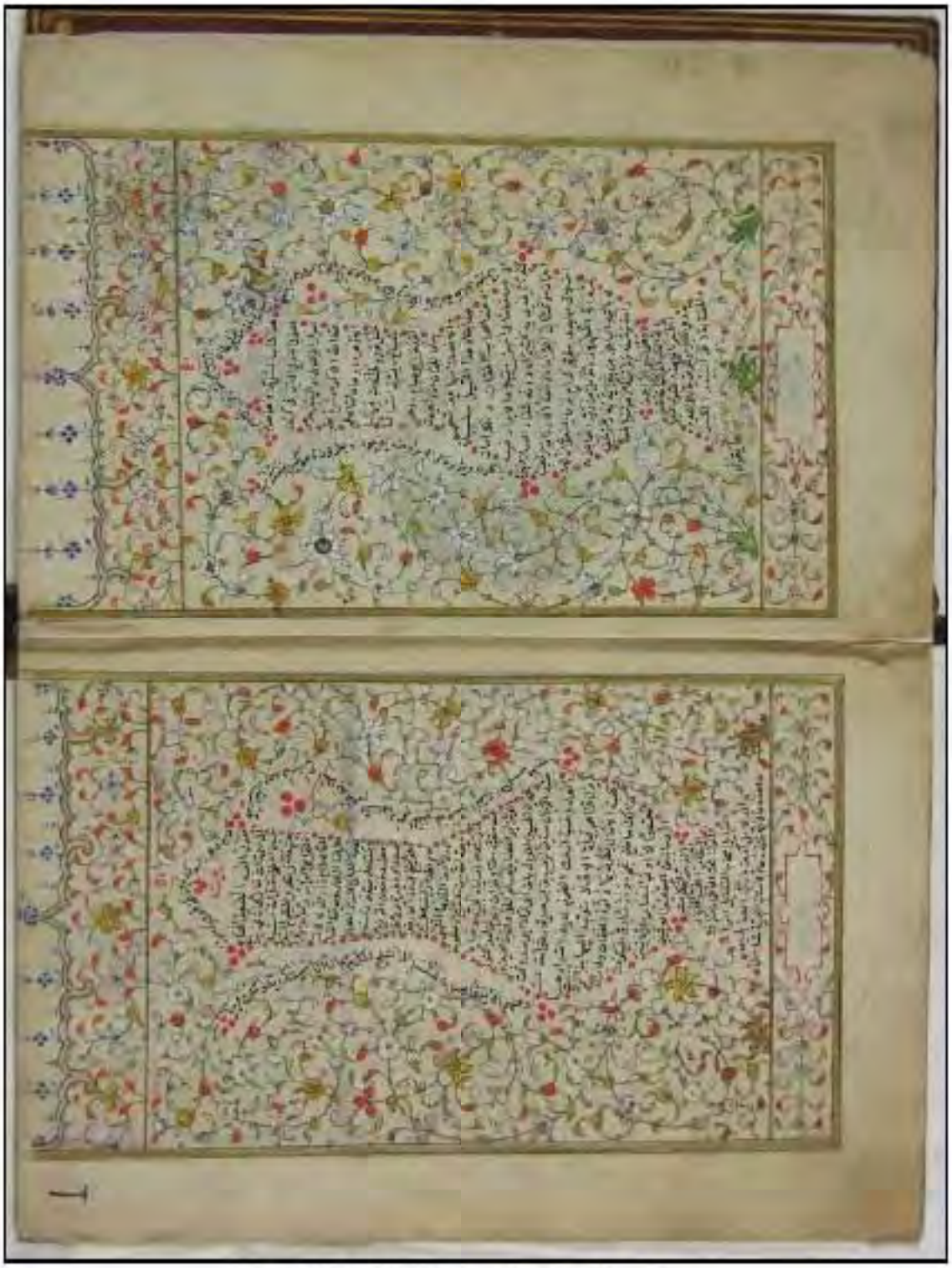
[146] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.39

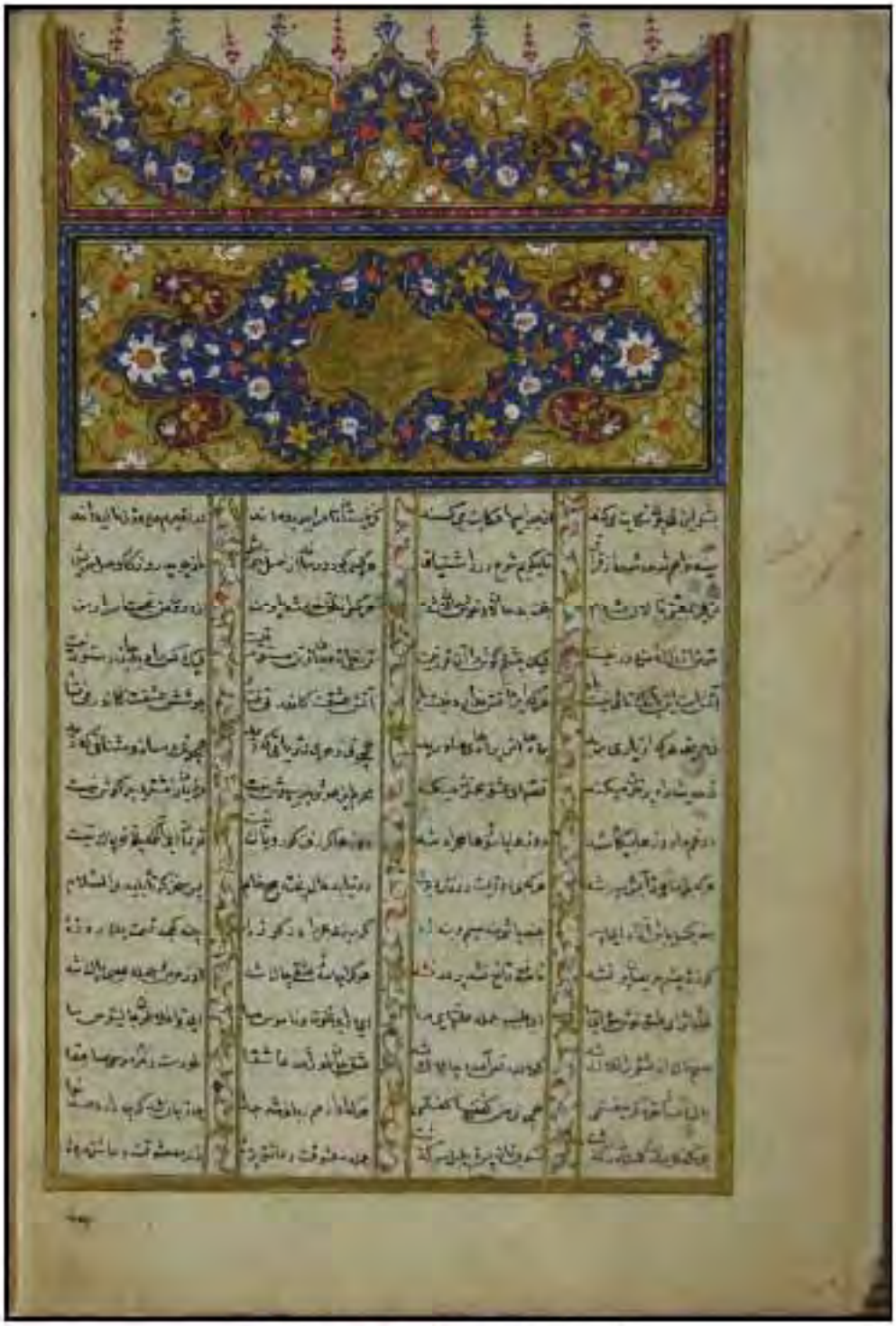
R.167 S.K. Hamidiye no:696, alt kab, sertab, mıkleb

R.168 S.K. Hamidiye no:696, kab içi

R.169 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 1b ve 2a)

R.170 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 2b)

R.171 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 49a)

R.172 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 49b)

R.173 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 93b ve 94a)

R.174 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 94b)

R.175 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 151a)

R.176 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 151b)

R.177 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 152a)

R.178 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 198a)

R.179 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 198b)

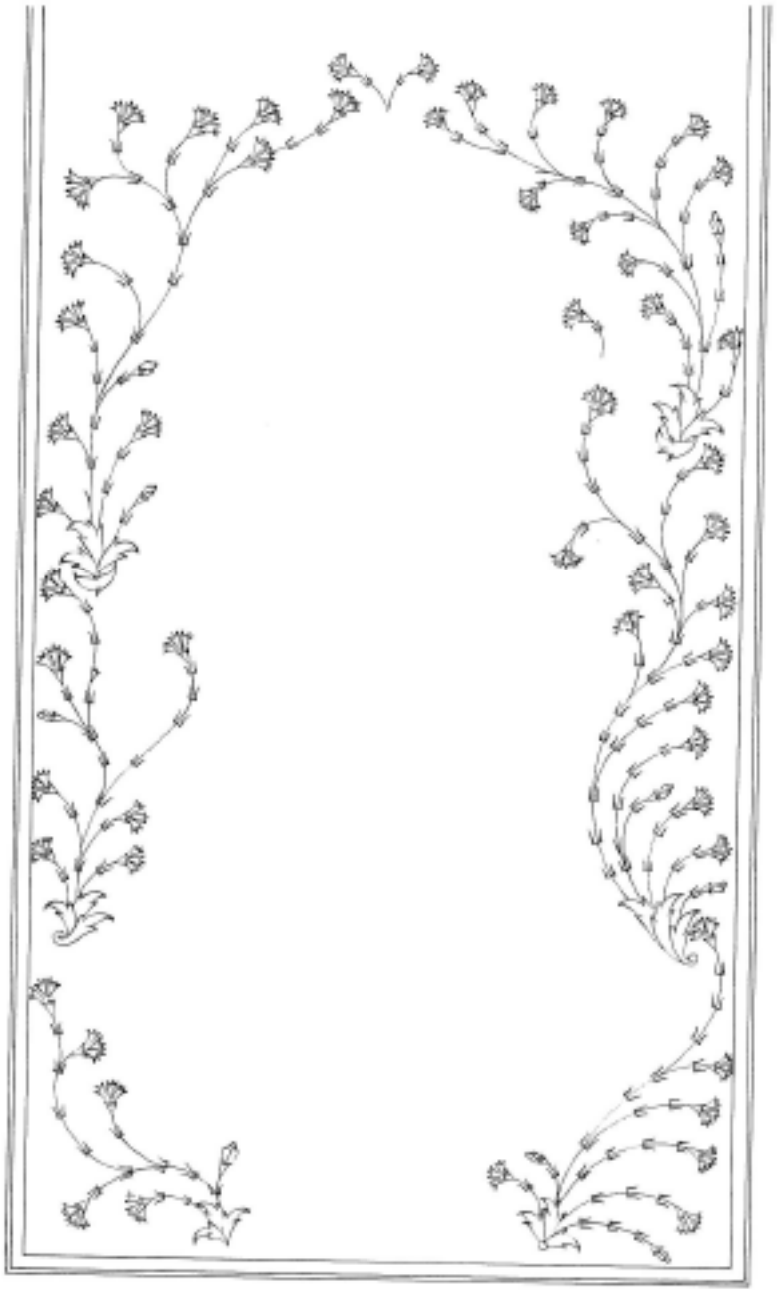
R.180 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 252a)

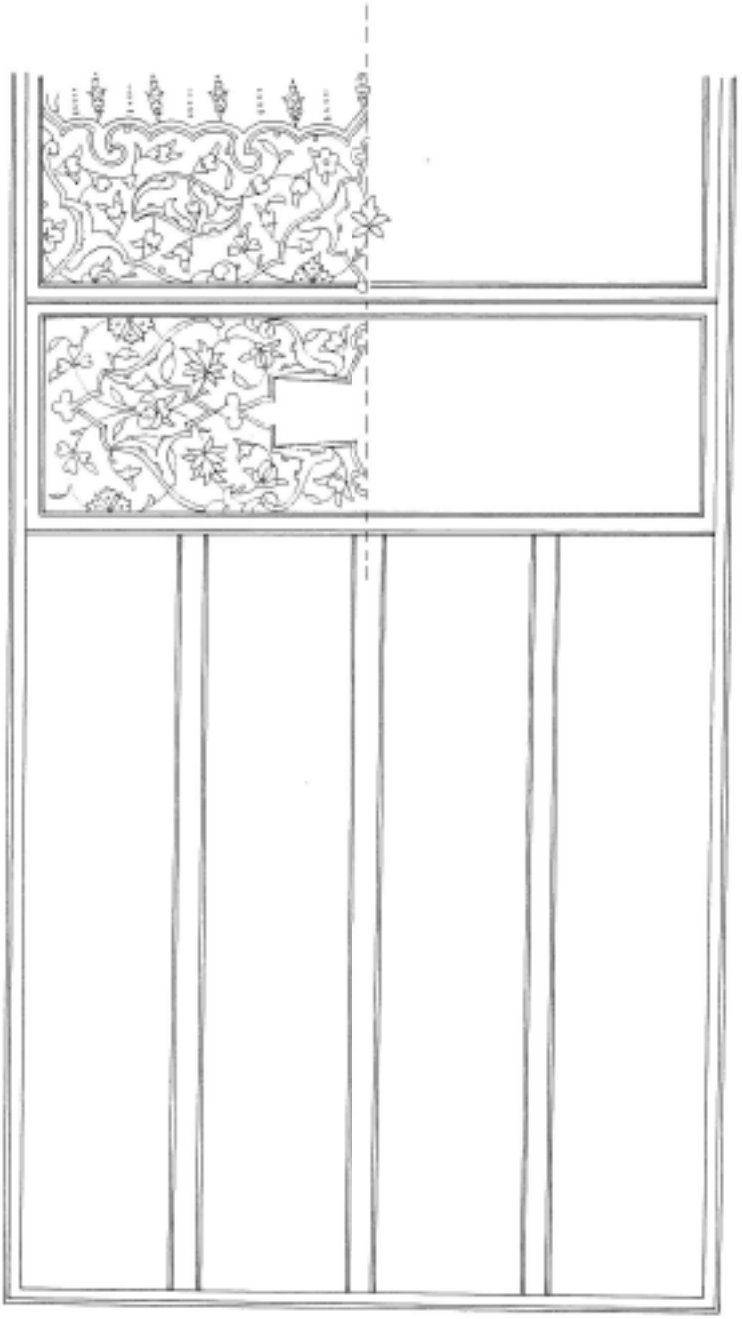
R.181 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 252b)

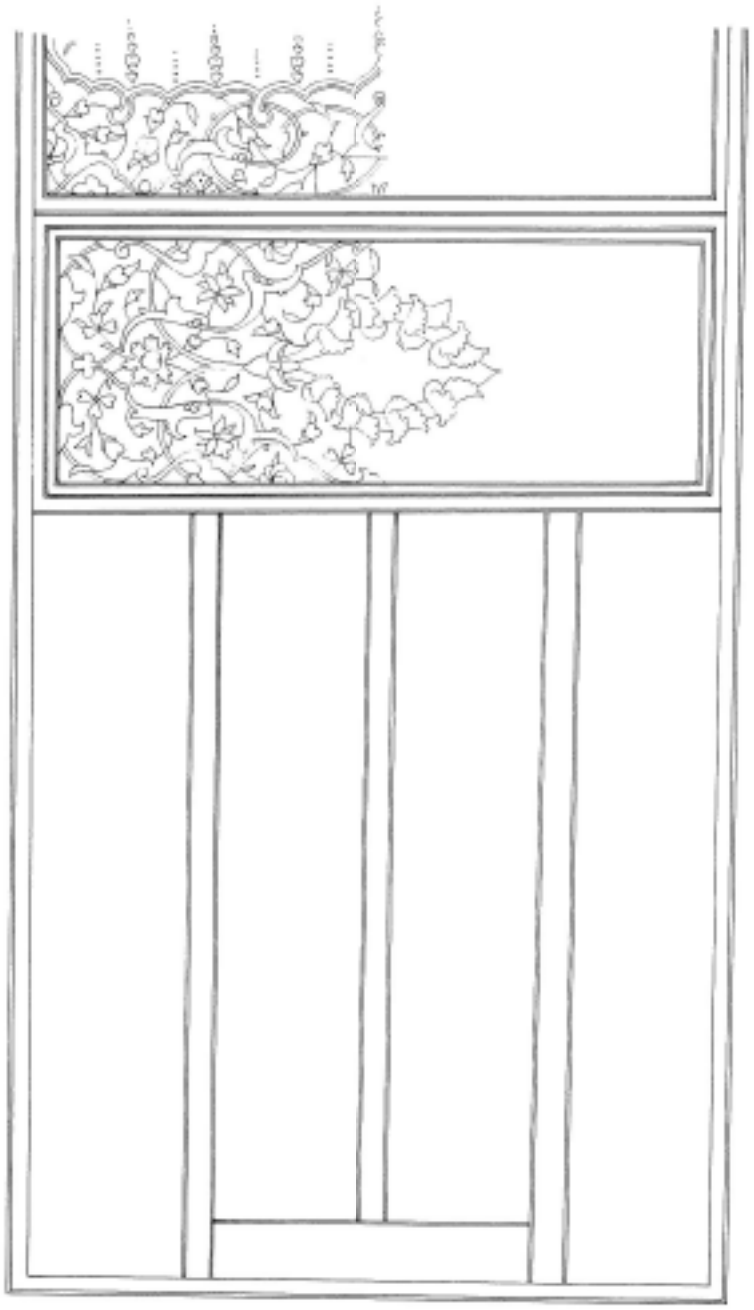
R.182 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 311b)

Ç.18: Hamidiye - 000696, vr.94a

Ç.19: Hamidiye - 000696, vr.152a

Ç.20: Hamidiye - 000696, vr.198b

Katalog No	: 13
Resim No	: 183-205
Çizim No	: 21-27
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Halet Efendi - 000174*
Eserin adı	: Kitâbü'l Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b.
	: Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 220x145x40 mm.
Yaprak Sayısı	: 299 vr.
Yazı Cinsi	: Osmanlı hurde ta'lîk
Satır/Sütûn Sayısı	: 25/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: Eser sahibinin Emîr Halîfe olarak tanınan
	: Seyyid Mehemmedü'l-Mevlevî olduğu
	: belirtilmiştir.[147] (vr.295a)
Hattatın Adı	: İbrahim b. Behram eş-şehîr bi-Cevrî[148]
İstinsah Yeri/Tarihi	:(2Muharrem1028),20Aralık1618 başlama
	:(7 Rebi'ülâhir 1029),12Mart 1620 bitiş[149]
Kullanılan Mürekkepler	: İs, lâl, zer, mavi
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,2b,3a,3b,47b,48a,48b,49a,49b,89a,89b,
	: 90a,90b,142b,143a,143b,144a,144b,186b,187a,
	: 187b,188a,188b,239a,239b, 240a,240b,294b

Cild Özellikleri : *Alttan ayırma* ve *mülemma* usûlündeki basma *kab*, kahverengi deriden ve *mıklebli* olup, *kab*ın iç ve dışında kullanılan desenleri farklıdır. ¼ simetrili *şemse* deseni; serbest kompozisyonlu *köşebent* ve simetrili *kenarsuyu* desenleri *hatâyî* ve *bulut* motifleriyle; ½ simetrili *salbek* desenleri ise *bulut* motifiyle bezenmiştir. *Sertab* kısmında üç adet *şemse* formu ¼ simetrili olarak, *hatâyî*

---

*Bu mesnevî Prof.F.Çiçek Derman tarafından 2002 tarihinde "*Mesnevî Tezhîbine Müstesnâ Bir Örnek*" başlığıyla, Birinci Uluslar Arası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumunda tebliğ olarak verilmiş ve aynı yıl basılmıştır. Tezin bu bölümü, adı geçen makaleden faydalanılarak hazırlanmıştır.

[147] Derman, Çiçek; "*Mesnevî Tezhîbine Müstesnâ Bir Örnek*" **Birinci Uluslar Arası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri**, Manisa, 2002, s.190
[148] Derman, Çiçek; a.y.
[149] Derman, Çiçek; a.y.

ve *rûmî* motifleriyle; *mıklebde* de *kabın* dışındaki desen uygulanmıştır. *Kabda* desen ve motif birliğinin ustaca sağlandığı görülmektedir.

Kab içinde ise *şemse*, *köşebent* ve *mıkleb* desenleri, serbest kompozisyonludur, *hatâyî* gurubu motiflerle yapılmıştır(bkz. R.183-184).

I. Kitap :

Zahriye sayfası tezhibi : Eserin 1b ve 2a (bkz. R.185) sayfalarında yer alır. 160x93 mm. eb'adındaki sâha içerisinde, *hatâyî* gurubu motiflerden meydana gelen serbest desenler, birbirinden farklı olup *halkârî* bezemelidir. Motif *meşîme*lerinde kullanılan uçuk pembe dışında başka bir renk kullanılmamıştır.

Her iki bezemeyi çevreleyen *kenarsuyu* birbirinin aynı olup, yalnızca *rûmî* motifiyle hazırlanmış, altından başka bir renk kullanılmamıştır. Farklı kalınlıklara sahip kenarlara, *rûmî*li desen uyum içinde yakıştırılarak çizilmiş ve uygulanmıştır.

Dîbâce tezhibi : Eserin 2b ve 3a (bkz. R.186) sayfalarında yer alır. 108x56 mm. eb'adındaki yazı sâhasında "Besmele" ile başlayan Arapça yazılmış karşılıklı *dîbâce* metni, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. *Sırt cetveli* tarafındaki kağıt boşluğunda, *penç* ve *yaprak* motiflerinden oluşan *halkârî* bezeme bulunmaktadır. *Sırt cetveli*, altın *cetvel*, turuncu *iplik* ve *kuzu*dan oluşmaktadır.

Yazı sâhası 12 mm. genişliğinde *kitâbeli zencerek arasıyu* ile bezenmiştir. İç tarafında lâcivert, dış tarafında üç kenarı dolaşıp, *sırt cetveli*yle birleşen kırmızı *ince arasıyu* bulunan *arasıyu*, bir atlayarak devam eden kırmızı ve yeşil altın üzerine, serbest kompozisyonlu üslûplaştırılmış çiçeklerle *zer-ender-zer* yapılmıştır. *Tarh*lar arasına, yarım *penç* motifleri, lâcivert zemin üzerine altınla işlenmiştir.

*Arasıyu*nun dışında, 25 mm. genişliğinde *kenarsuyu* bulunmaktadır. *Kenarsuyu* deseni altın ve lâcivert zeminli *tarh*lara ayrılmıştır. *Rûmî* ve beyaz, kırmızı, pembe, mavi, renklerde üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Sayfa kenarında *dendan*larla sınırlandırılan *kenarsuyu* deseni, lâcivert ve kırmızı motiflerden oluşan *tığ*larla sonlanır. *Tığ*ların zeminine *zer-efşân* uygulanmıştır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 3b(bkz. R.187) sayfası *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme 60x90 mm. eb'adında iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olanı 2 mm. kırmızı *ince arasuyu* ile çevrili, 20x86 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili, *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanmış desen sâhasının merkezinde, sıvama altın *tarh* üzerinde, beyaz *üstübeç mürekkebi*yle **birinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Bu sâhanın hemen dışına lâcivert ve sıvama altın zemin üzerine pembe, mavi, beyaz, kırmızı ve altın *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Üstte bulunan sâhayı, üç taraftan 1 mm. lâcivert, *ince arasuyu* çevreler. Desen sayfa kenarında *dendan*larla sonlanır. Desen sâhası *ayırma rûmî* ile meydana gelen sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmıştır. *Tarh*ların dışında kalan sâha lâcivert zeminlidir. Desen sâhasına, simetrili desenli, pembe, mavi, beyaz, kırmızı ve altın üslûplaştırılmış çiçekler kullanılarak *klasik tezhip* yapılmıştır. *Şemse* formlu *tarh*ların içi, *dolantı bulut* motifi ile *zer-ender-zer* işlenmiştir. Bezeme, lâcivert ve kırmızı *tığ*larla sonlanır. *Tığ*ların zeminine *zer-efşân* uygulanmıştır.

Yazı sâhası etrafında *sırt cetveli* boyunca devamı eden, *penç* ve *yaprak* motiflerinden oluşan *halkârî* bezeme bulunmaktadır. *Unvan* sayfasının dört, 4a(bkz. R.187) sayfasının üç kenarında 35mm. ve 25mm. genişliğindedir. Desen altın zemine kırmızı *rûmî*lerle *hurde*lenmiş, *tahrir*li iri *rûmî* motifleri arasında *hatâyî* gurubu çiçeklerle yapılmıştır. *Kenarsuyu*nda altın, kırmızı ve köşelerdeki motiflerin *meşîme*lerinde kullanılan uçuk pembe dışında başka bir renk yoktur. Farklı genişliklere sahip bu kenarlara mevcut desen uyum içinde yakıştırılarak çizilmiş ve uygulanmıştır. 4b ve 5a sayfalarının yazı sâhası etrafına çok ince *zer-efşân* yapılmıştır.

II. Kitap :

Zahriye sayfası tezhibi : Eserin 47b ve 48a (bkz. R.188) sayfalarında karşılıklı olarak yer alır. 47b'de 160x95 mm. eb'adında altın *cetvel*lerle sınırlandırılmış sâha içerisinde, serbest desenli, *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmış *klasik halkârî* bulunmaktadır. Helezonların ve motiflerin dengeli bir şekilde yerleştirildiği bezemede altından başka bir renk kullanılmamıştır.

48a'da(bkz. R.188) aynı büyüklükte desen sâhasının merkezinde 1/8 simetrili *klasik tezhip*li bir madalyon, madalyon dışındaki sâhada ¼ simetrili *hatâyî* gurubu

motifleri ile hazırlanmış *klasik halkârî* bezeme bulunmaktadır. Bazı motiflerin *meşîme*lerinde ve *yaprak*ların *kalçık* kısımlarında uçuk pembe renk kullanılmıştır. Madalyonun ortasındaki sıvama altın zeminli yazı sâhası boştur. Bu sâhanın etrafı *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış 1/8 simetrili desenle bezenmiştir. Desen *rûmî* motifiyle *tarh*lara ayrılmış, sıvama altın lâcivert zeminli *tarh* üzerine kırmızı, pembe, mavi, beyaz ve altınla üslûplaştırılmış çiçekler kullanılarak *klasik tezhip* üslûbunda işlenmiştir.

Dîbâce tezhibi : Eserin 48b ve 49a (bkz. R.189) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* metni, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. 160x93 mm. eb'adındaki yazı sâhasının altında ve üstünde, çevrelerinde kırmızı *ince arasuyu* bulunan, 30x93 mm. eb'adında yatay dikdörtgen *tezhip*li sâhalar vardır.

Besmele ile başlayan ve *helezonî durak*ları olan yazı sâhası, altı kollu yıldız bir form içerisindedir. Yıldızların boşluklarına rastlayan altı adet ikizkenar üçgen sâha bulunur. Dikey kenarlarda bulunan karşılıklı iki üçgen kırmızı, yatay kenarlarda bulunan karşılıklı dört üçgen mavi *ince arasuyu* ile çevrelenip, sıvama altın üzerine, pembe, mavi üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu üçgenlere bitişik, dört köşede yer alan sâhaların bezemeleri de yine aynı üslûptadır. Zeminlerine sıvama altın sürülüp, pembe, mavi, kırmızı, beyaz ve altın üslûplaştırılmış çiçekler ve *rûmî* motifleriyle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Alt ve üstte olan ¼ simetrili, 30x93 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâhaların *tezhib*i birbirlerinin aynıdır. Sâhaların ortasında sıvama altın sürülmüş *başlık yazısı tarhları* boş bırakılmıştır. Çevresindeki desen sâhası, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılarak üzerine üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. *Klasik tezhip*li yazı sâhasının etrafındaki *klasik halkârî*li *kenarsuyu* bezemesi, *hatâyî* gurubu motifleriyle uygulanmıştır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 49b(bkz. R.190) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhası üzerindeki *kubbeli unvan* bezemesi, yatay dikdörtgen ve *kubbe* formunda iki ana sâhadan meydana gelmiştir. Kırmızı *ince arasuyu* ile çevrelenen dikdörtgen sâhanın ortasında, *üstübeç mürekkebi* ile **ikinci kitap** olduğu belirtilen, *rûmî* motifi ile çevrelenmiş bir *tarh* bulunmaktadır. Dikdörtgen sâhanın köşeleri yine *rûmî* motifleriyle *tarh*lara ayrılarak, kırmızı ve sıvama altınla, bu *tarh*lar

arasındaki sâha diğer kısımlar lâcivert zemin üzerine, kırmızı, pembe, mavi, beyaz ve altın kullanılarak üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* usûlünde bezenmiştir.

*Kubbe*li sâha içerisinde *rûmî* motifiyle sınırlanan lâcivert zeminli, üçgen formlu bir *tarh* bulunmaktadır. Bu *tarh*ın dışındaki sâha sıvama altın zeminlidir, *kubbe* deseninin sınırı *yaprak*larla çevrelenmiştir. Mavi zeminli *tarh*tan başlayarak tüm desen sâhasını dolaşan ½ simetrili desen, yine aynı renklerde üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* usûlünde işlenmiştir. Bezeme lâcivert ve kırmızı motiflerden oluşan *tığ*larla sonlanır.

Bu sayfalarda *sırt cetvel*i yanında devam eden, *penç* ve *yaprak* motiflerinden oluşan *halkârî kenarsuyu* bezemesi yazı sâhasının etrafını çevrelemektedir. 35mm. ve 25mm. genişliğindedir. *Kenarsuyu*nda altın, kırmızı ve motiflerin *meşîme*lerinde kullanılan uçuk pembe dışında başka bir renk kullanılmamıştır. Farklı genişliklere sahip bu kenarlara mevcut desen uyum içinde yakıştırılarak çizilmiş ve uygulanmıştır. Bu kitabın 50b ve 51a sayfaları *zer-efşân* ile süslenmiş kitabın *hâtime* sayfasına kadar diğer sayfaları bezemesiz bırakılmıştır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 89a(bkz. R.191) sayfasında yer alır. Bezeme sâhası yazılı metnin bittiği sayfanın altında, iki kısımdan meydana gelmiştir. Üstte iki adet mavi *ince arasuyu* ile çevrelenen yamuk dörtgen ve altta kırmızı *ince arasuyu* ile çevrelenen yatay dikdörtgen sâhadan oluşmaktadır. Yamuk dörtgen sâhalar, sıvama altın üzerine pembe ve mavi *bahar dalları* ile klasik usûlde işlenmişlerdir.

Altta bulunan ¼ simetrili dikdörtgen sâhanın ortasında *rûmî* motifiyle ayrılmış, zemini bir *tarh* bulunmaktadır. Bu sâha boş bırakılmıştır. Bu sâhanın etrafında deseni meydana getiren lâcivert ve altın zeminli *tarh*lara kırmızı, pembe, mavi, beyaz ve altınla renklerinde üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 89b ve 90a (bkz. R.192) sayfasında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* metni, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. 160x90 mm. eb'adındaki sâhanın altında ve üstünde birbirleriyle aynı olan açık mavi *ince arasuyu* ile çevrelenmiş yamuk dörtgen şeklinde bezemeli sâhalar vardır. Bu sâhalarda altın, kırmızı ve lâcivert zemin üzerine, *rûmî* ve

hatâyî motifleriyle hazırlanmış desenlerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Yazı sâhasının sağ ve sol tarafında kırmızı *ince arasuyu* ile çevrelenen dört adet ikizkenar üçgen bezemeler bulunur. Bu bezemeler de yine aynı usûlle bezenmiştir.

Besmele ile başlayan *dîbâce* metni *helezonî durak*larla bezelidir. Farklı ölçülere sahip *kenarsuyu* sâhasına ise, 49b ve 50a'da bulunan desenin benzeri, yine aynı usûlde uygulanmıştır(bkz. R.189).

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 90b(bkz. R.193) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni, desen ve renk olarak 49b(bkz. R.190) sayfasının tekrarı olup, *klasik tezhip*lerde zemin renkleri değiştirilmiştir. Başlık *tarh*ında **üçüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Bu sayfanın karşısındaki 91a(R.193) sayfasında bulunan bezeme ise 50a(bkz. R.190) sayfasında uygulanan bezemenin tekrarıdır. Burada, kırmızı *tığ*lar kullanılmamıştır. Bu kitabın 91b ve 92a sayfaları *ince zer-efşân* ile süslenmiş kitap sonuna kadar diğer sayfalar bezemesiz bırakılmıştır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 142b(bkz. R.194) sayfasında, yazı sâhasının alt tarafında yer alır. Bezeme altta 75x90 mm. eb'adında dikdörtgen, üstte ise iki geometrik sâhadan meydana gelmektedir. Karşılıklı olarak yer alan geometrik sâhaların zemin rengi kâğıt renginde bırakılıp, kesif altın ile serbest bir *bahar dalı* işlenilerek, parlatılmıştır. Alttaki dikdörtgen sâhaya ise ½ simetrili, iri *hatâyî* motiflerinden meydana gelen *raport* birim desen, *kalıp işi* tekniği ile uygulanmıştır. Motifler kapatılarak zemine *ince zer-efşân* yapılmıştır.

IV. Kitap :

Zahriye sayfası tezhibi : Eserin 143a(bkz. R.194) sayfasında yer alır. Sayfa düzeni, desen ve renk olarak 48a(bkz. R.188) sayfasının tekrarı olup, küçük farklar bulunmakla beraber desene aynı görünüş verilerek bezenmiştir.

Dîbâce tezhibi : Eserin 143b ve 144a (bkz. R.195) sayfasında karşılıklı olarak yer alan, Besmele ile başlayan *dîbâce* metni, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. Altın *cetvel*lerle çevrelenen yazı sâhası farklı bir usûlde bezeme sâhalarına ayrılmıştır. Sâhanın altında ve üstünde birbirleriyle aynı olan mavi *ince arasuyu* ile çevrelenmiş yamuk dörtgen şekilli bezemeler, 89b ve 90a(bkz. R.192) sayfasında karşılıklı olarak yer sâha bezemelerin aynıları olup, yine

aynı şekilde işlenmişlerdir. Sâhanın düşey *cetvel*lerine bitişik kırmızı *ince arasıyı* ile çevrelenen karşılıklı iki adet *mıkleb* formuna benzeyen bezemeli sâhaları vardır. Bu sâhalar da yine aynı usûlde *klasik tezhip* yapılmıştır. Altı köşeli yazı sâhasında *helezonî durak*lar bulunur.

Kenarsıyı bezemesi ise, *bahar dalları* ile yapılmış, *halkârî* üslûbundadır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 144b(bkz. R.196) sayfasında *kubbeli unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olanı kırmızı *ince arasıyı* ile çevrelenen yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili, *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle hazırlanmış desene sahiptir. Sâhanın merkezindeki yazı sâhasına sıvama altın üzerine *üstübeç mürekkebi*yle **dördüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Bu sâhanın dışına pembe, mavi, beyaz, kırmızı ve altın renklerinde üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Kubbe bezemesi, zemin renklerinde değişiklikler ve küçük farklar olmakla beraber 90b sayfası ile aynı özellikleri taşımaktadır(bkz. R.193). 144b ve 145a (bkz. R.196) sayfasında *kenarsıyı* olarak, 1b ve 2a (bkz. R.185) sayfasındaki *kenarsıyı* deseni aynı şekilde tekrar edilmiştir. 145b ve 146a sayfalarına *zer-efşân* yapılmıştır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 186b(bkz. R.197) sayfasında, yazı sâhasının alt tarafında yer alır. Karşılıklı olarak yer alan geometrik sâhaların zemin rengi kâğıt renginde bırakılıp, kırmızı *rûmî*ler arasında dolaşan, *hatâyî* motiflerinden meydana gelen serbest desen altınla *çift tahrir* usûlünde işlenmiştir.

V. Kitap :

Zahriye sayfası tezhibi : Eserin 187a(bkz. R.198) sayfasında yer alır. Küçük farklar olmakla beraber 48a(bkz. R.188) ve 143a(bkz. R. 194) sayfasındaki bezemenin tekrarıdır.

Dîbâce tezhibi : Eserin 187b ve 188a (bkz. R.199) sayfasında karşılıklı olarak yer alan *dibâce* metni, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. Merkezde Besmele ile başlayan ve *helezonî durak*ları olan *dibâce* metni, baklava dilimi şeklinde yazı sâhasında bulunur. *Kitâbeli zencerek*

bezemeli *arasuyu*nda sıvama altın üzerine ½ ters simetrili desen, üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* üslûbunda işlenmiştir.

Yazı sâhasının dört köşesinde üçgen formunda bezemeli sâhalar bulunmaktadır. Bu sâhalara sıvama altın ve lâcivert zemin üzerine *rûmî* ile pembe, mavi, beyaz, kırmızı ve altın renklerinde üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

Yazı sâhasının etrafındaki *kenarsuyu*nda ise *hatâyî* gurubu motiflerden meydana gelen desen *halkârî* üslûbunda işlenmiştir.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 188b(bkz. R.200) sayfası *kubbeli unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme iki ana sâhadan meydana gelmektedir. 49b(bkz. R.190) sayfasındaki bezemenin tekrarıdır. *Başlık tarh*ında **beşinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Bu sayfa ve karşısında yer alan 189a(bkz. R.200)'da *kenarsuyu* olarak *hatâyî* gurubu motiflerinden meydana gelen simetrili desen, *halkârî* üslûbunda işlenmiştir. 189b ve 190a sayfalarına *zer-efşân* uygulanmıştır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 239a(bkz. R.201) sayfasında, yazı sâhasının alt tarafında yer alır. Alttaki desen sâhasının eb'adı farklı olmakla beraber, 142b(bkz. R.194) sayfasındaki bezemenin benzeridir.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 239b ve 240a (bkz. R.202) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* metninin bezemesi *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. Dikdörtgen yazı sâhası altın *cetvel* ve kırmızı *ince arasuyu* ile çevrelenmiştir. Dört köşede altın *ipli*klerle *köşebent* sâhaları meydana getirilmiştir. Bu sâhalara sıvama altın ve lâcivert zemin üzerine *rûmî* ve pembe, mavi, beyaz, kırmızı ve altınla renklendirilmiş üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Merkezde Besmele ile başlayan ve *helezonî durak*ları olan *dîbâce* metni, *dendan*lı *şemse* şeklindeki sâha içindedir. *Şemse* ve *köşebent*ler arasında kalan sâha *hatâyî* gurubu motiflerle *zer-ender-zer* işlenmiştir. *Kenarsuyu* bezemesi, 48b ve 49a (bkz. R.189) sayfasında kullanılan *kenarsu*yunun tekrarıdır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 240b(bkz. R.203) sayfası *kubbeli unvan* sayfası düzenindedir. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme iki ana sâhadan meydana gelmektedir. *Başlık tarh*ında **altıncı kitap** olduğu belirtilmiştir. Deseni 144b(bkz. R.196) sayfasındaki bezemenin deseni ile aynıdır. Fakat *tarh*ların zeminlerinde ve *ince arasular*ında renkler değiştirilerek, çok farklı bir bezeme gibi gösterilmiştir. Bu sayfada ve karşısında yer alan 241a(bkz. R.203) sayfasında *hatâyî* gurubu motiflerinden meydana gelen *kenarsuyu, halkârî* üslûbunda işlenmiştir. 90b(bkz. R.193) sayfasının bezemesiyle benzerdir. 241b ve 242a sayfalarına *zer-efşân* uygulanmıştır.

Hâtime (ferağ kaydı) sayfası tezhibi: Eserin 294b(bkz. R.204) sayfasında yazılı metnin arasında karşılıklı iki adet, birbirinin aynı geometrik sâha bulunur. Sâhaların zemin rengi kâğıt renginde bırakılıp, kesif altın ile serbest *bahar dalı* işlenerek, parlatılmıştır. 295a(bkz. R.204) sayfasında ise metnin arasında ½ ters simetri desenli küçük dikdörtgen *koltuk*lar, alt köşelerde ise ikisi büyük, ikisi küçük olan, *rûmî* ve *çift tahrir hatâyî* gurubu motifli desenlerden oluşan *muska* sâhalar, yine kâğıt renginde bırakılıp, altınla işlenmiştir. 298a(bkz. R.205) sayfasında yine aynı motif ve üslûpla bezenmiş iki *muska* sâha bulunur.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Aynı *cild* içinde altı kitaptan meydana gelen **Mesnevî**'nin her kitabında *zahriye* sayfası, *dîbâce* sayfası*(serlevha* sayfası düzeninde), *bahirbaşı tezhibi*(*unvan* sayfası düzeninde) ve *hâtime* sayfası bezemeleri bulunmaktadır. I. kitabın *hâtime* sayfası *tezhibi*, III. ve VI. kitapların *zahriye* sayfası *tezhibi* yoktur.

Eserin bezemesi başından sonuna kadar incelik, kıvraklık ve zarafetini koruyan bir işçiliğe sahip olup, aynı veya birbirine yakın desenlerin renkleri değiştirilerek farklılık yapılmaya çalışılmıştır. Kitapların *serlevha* sayfası düzeninde bezemelerinde, geometrik yazı sâhaları birbirleriyle uyum içindedir. Çizim kaidelerine eserin tamamında dikkatle uyulmuştur.[150] Bezemeli sâhaların içerisinde kullanılan desenler karmaşık olmayıp, gözün helezonları takip edebileceği dengeli bir şekilde çizilmişlerdir.

III. ve V. kitapların *hâtime* sayfalarında iri *hatâyî* motiflerinden meydana gelen *raport* birim desen, *kalıp işi* tekniği ile uygulanmıştır.[151] Motifler kapatılarak zemine *ince zer-efşân* yapılmıştır. *Halkârî* bezemelerinde motif *meşîme*lerinde kullanılan uçuk

[150] Derman, Çiçek; a.y.
[151] Derman, Çiçek; a.g.m., s.193

pembe dışında başka bir renk yoktur. II., IV. ve V. kitapların *zahriye* sayfalarında *halkârî* bezemelerin ortalarına madalyon şeklinde *klasik tezhip* işlenmiştir.

Bezemelerde kullanılan renkler canlıdır, kitabın tamamında aynıdır. Kırmızı ve yeşil altın, mat ve parlak olarak diğer renkler arasında dengeli bir biçimde kullanılmıştır. Sıvama altın zeminli *tarh*larda sade ve küçük motiflerden oluşan desenlerin uygulanmasına özellikle dikkat edilmiştir.

Eserin tamamında 2 mm.yi geçmeyen *helezonî durak*lar, bazen sıvama altın noktalar şeklinde bırakılmıştır. Eserde *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Eser incelendiğinde bezemelerinde sistematik bir programın izlendiği ve her kitapta *zahriye*, *dîbâce* sayfaları, *beyitlerin başladığı sayfalar* ve *hâtime* sayfalarının *tezhip*lendiği, aynı veya birbirine yakın desenlerin renkleri değiştirilerek bezemede çeşitlendirmeler sağlanmaya çalışılmış olduğu görülmektedir. Özenle hazırlanan eserin, tarihinin ve hattatının belirtilmiş olması, bu eserin sahibi Emîr Halîfe olarak tanınan Seyyid Mehemmedü'l-Mevlevî'nin önemli bir kişi olduğunu gösterir. Nakkaşhânede hazırlandığı da tahmin edilmektedir.

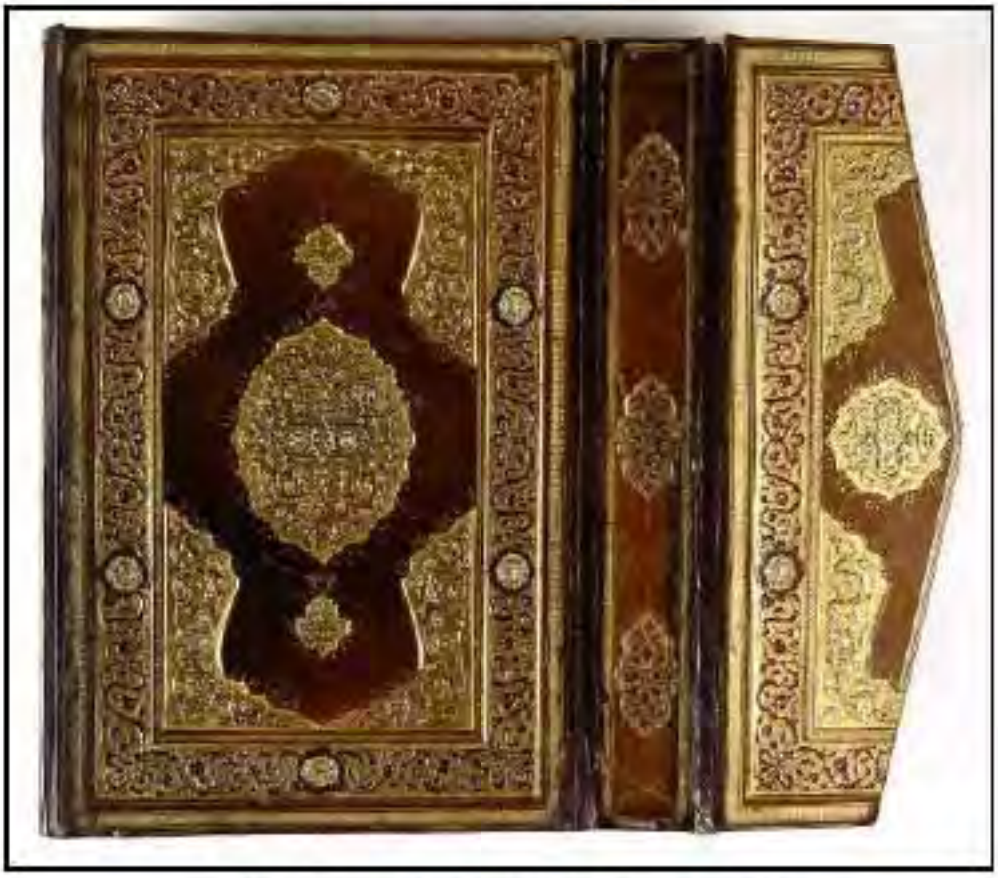
Mühür : Eserin 1a sayfanın altında yer alan Halet Efendi Kütüphânesi'nin vakıf mühründe: *'İlâhi cem'-i kütüb-kerde ehl-i vahdetrâ bidih be-dest-i yemineş kitâb-ı Hâletrâ.' 1236/1820-1 (İlâhi kitab toplayan vahdet ehlinin 'halet'inin kitabını sağ eline ver.)* ibaresi yazılıdır. Bu mühür çeşitli sayfalarda da yer almaktadır.[152]

Yayın :(R.183,184,186,187,189,192,194,199,202); Derman, Ç., Manisa 2002, R.1,s.196, R.2,s.197, R.3,s.198, R.4,s.199, R.5,s.200, R.6,s.201, R.7,s.202, R.8,s.203

[152] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.147

R.183 S.K. Halet Efendi no:174, üst kab

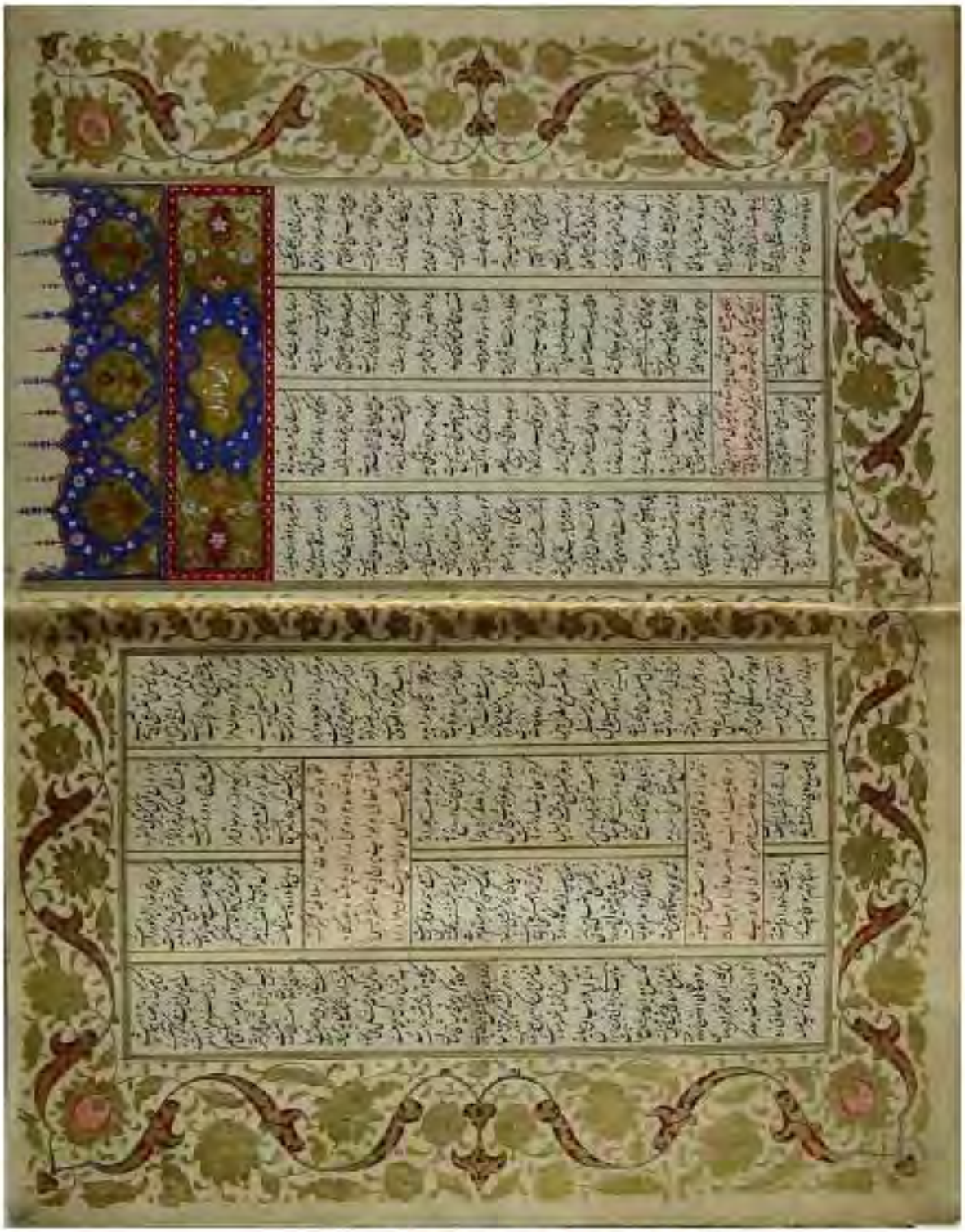
R.184 S.K. Halet Efendi no:174, alt kab, sertab, mıklеb

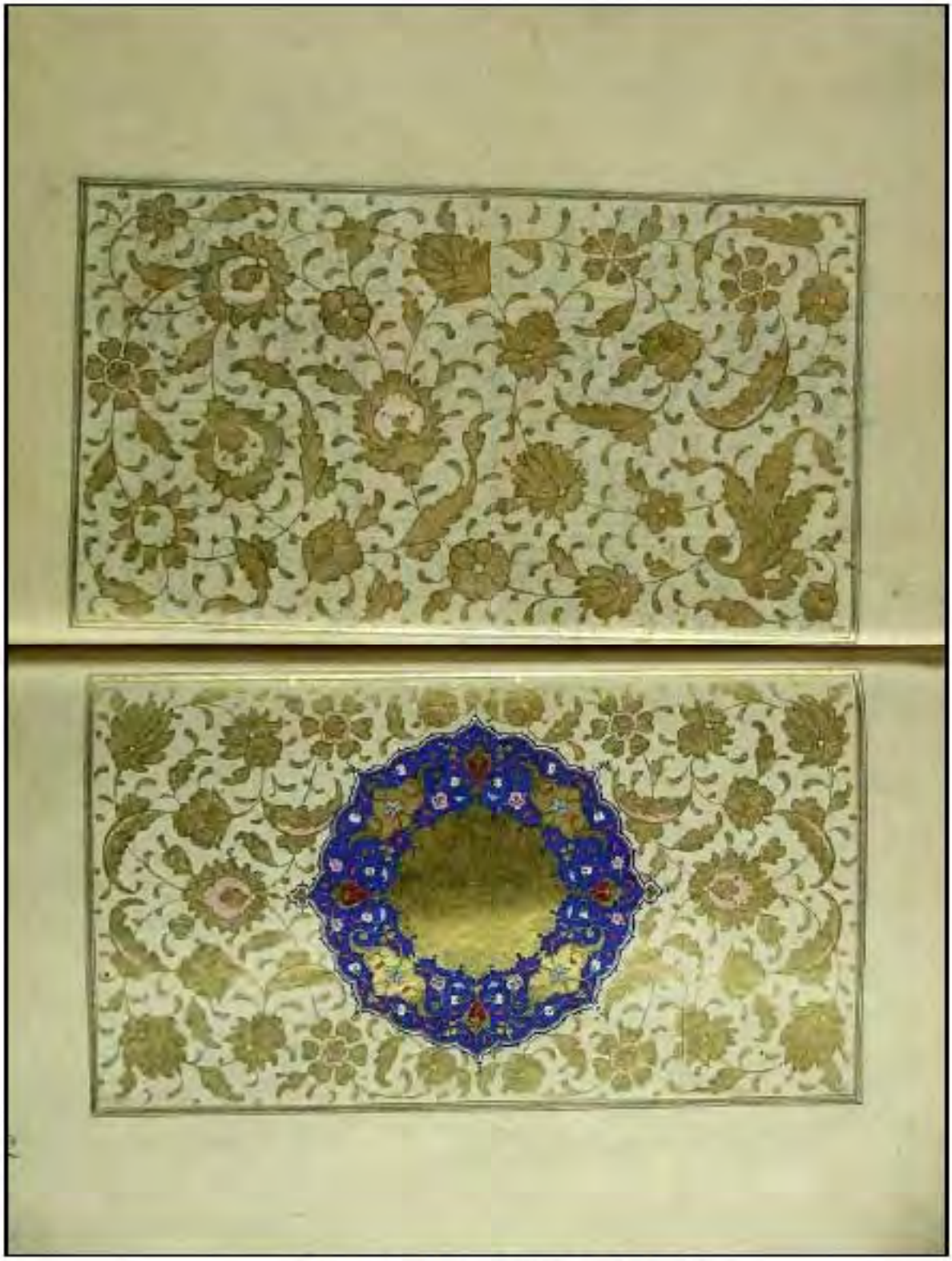
R.185 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 1b ve 2a)

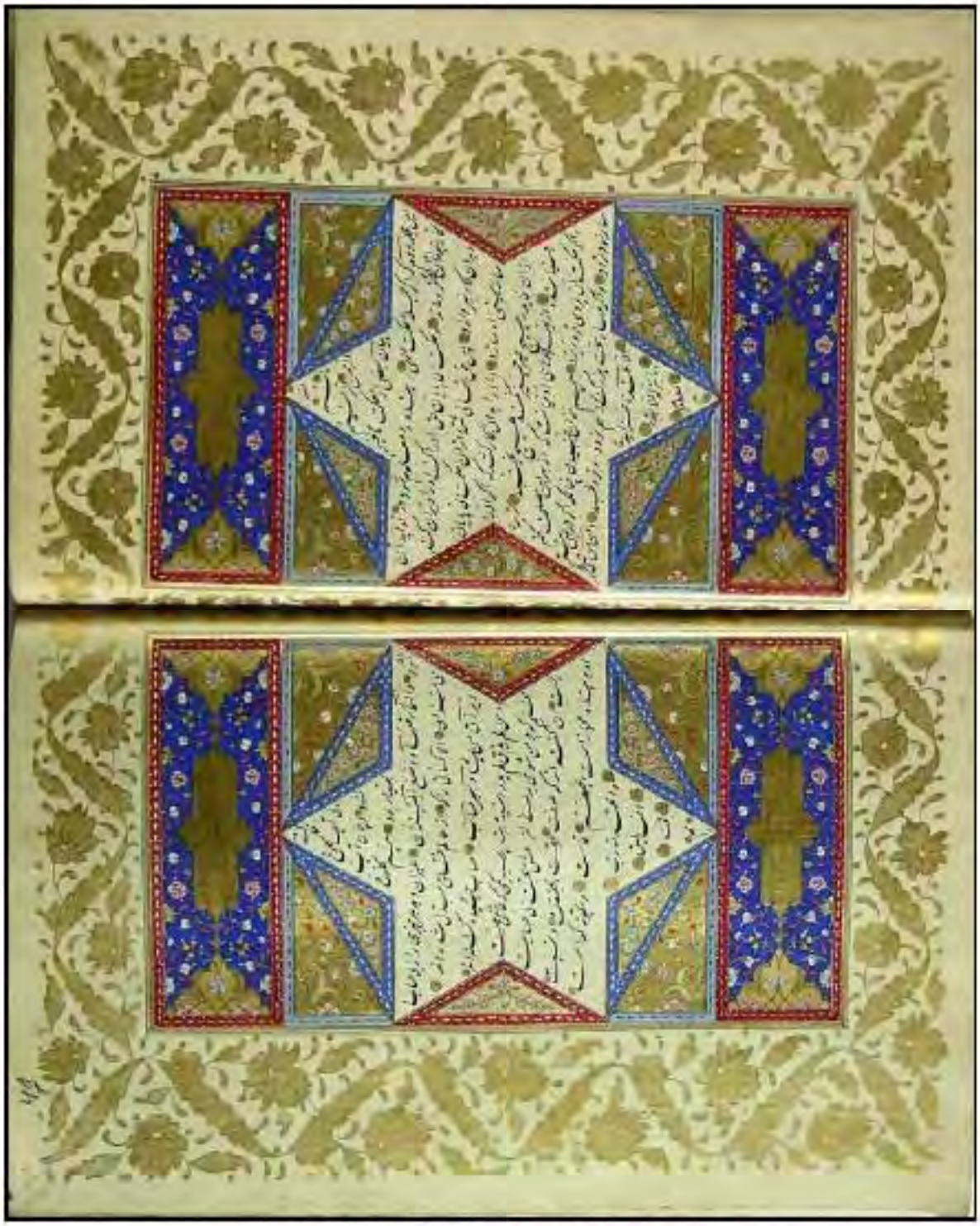
R.186 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 2b ve 3a)

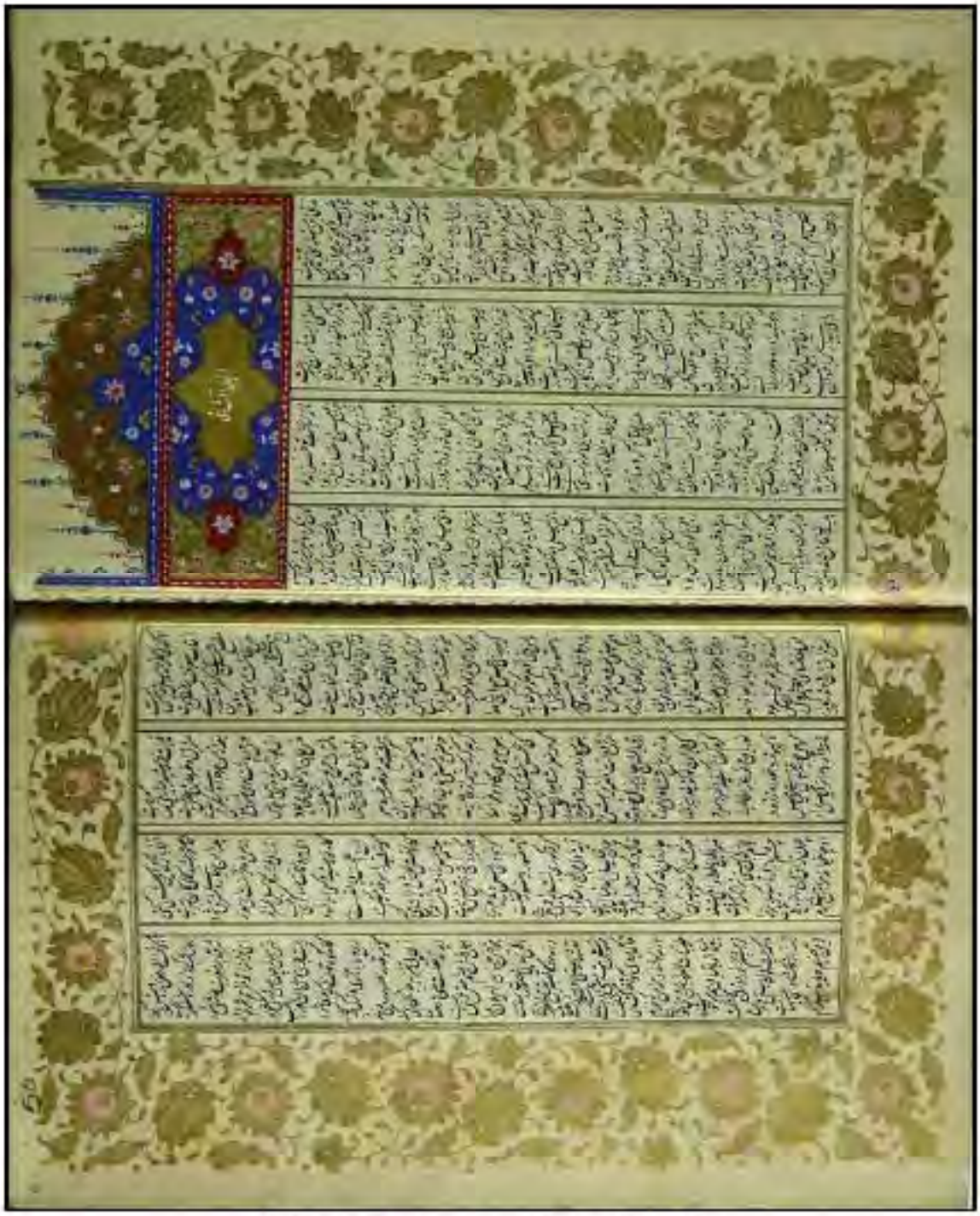
R.187 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 3b ve 4a)

R.188 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 47b ve 48a)

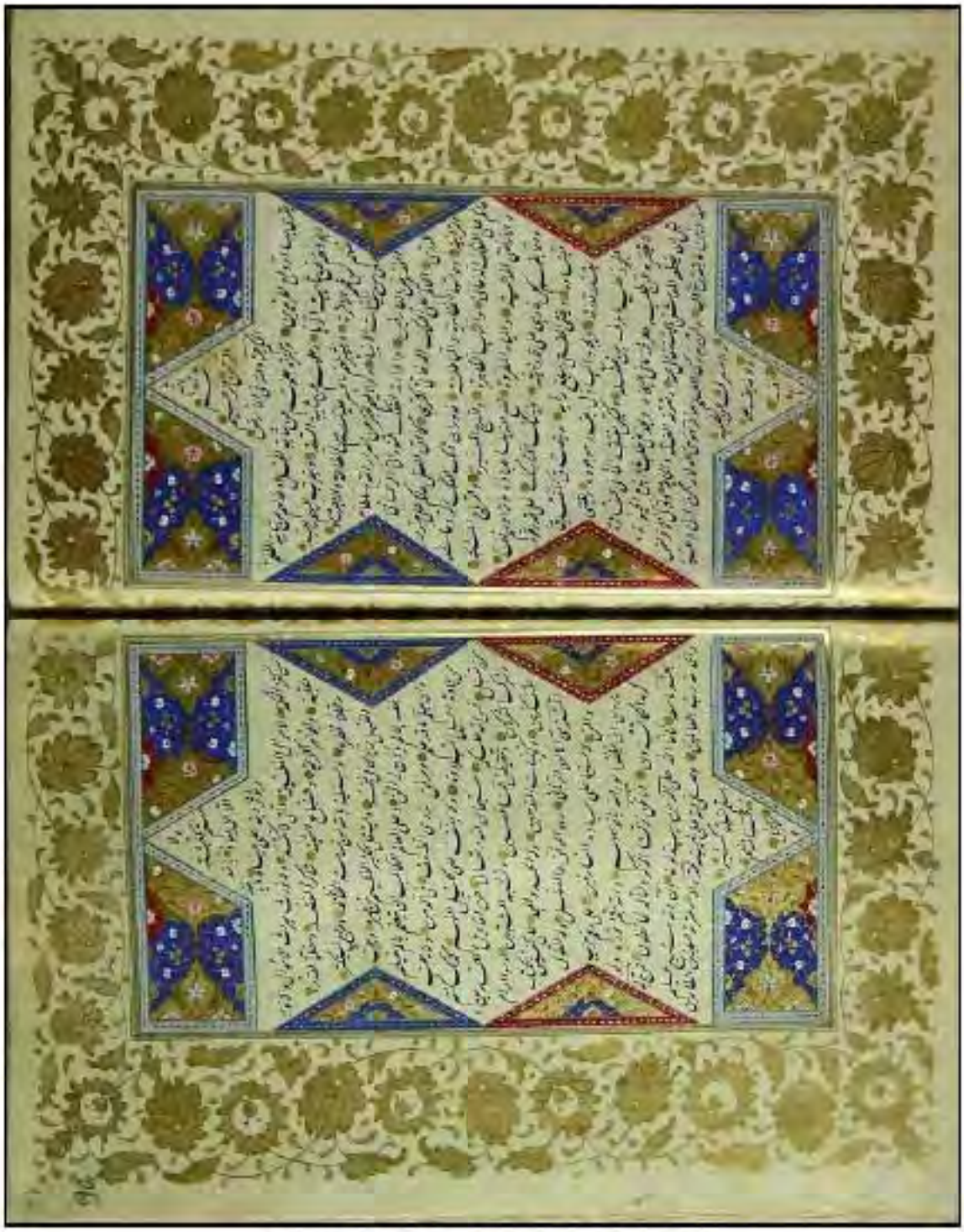
R.189 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 48b ve 49a)

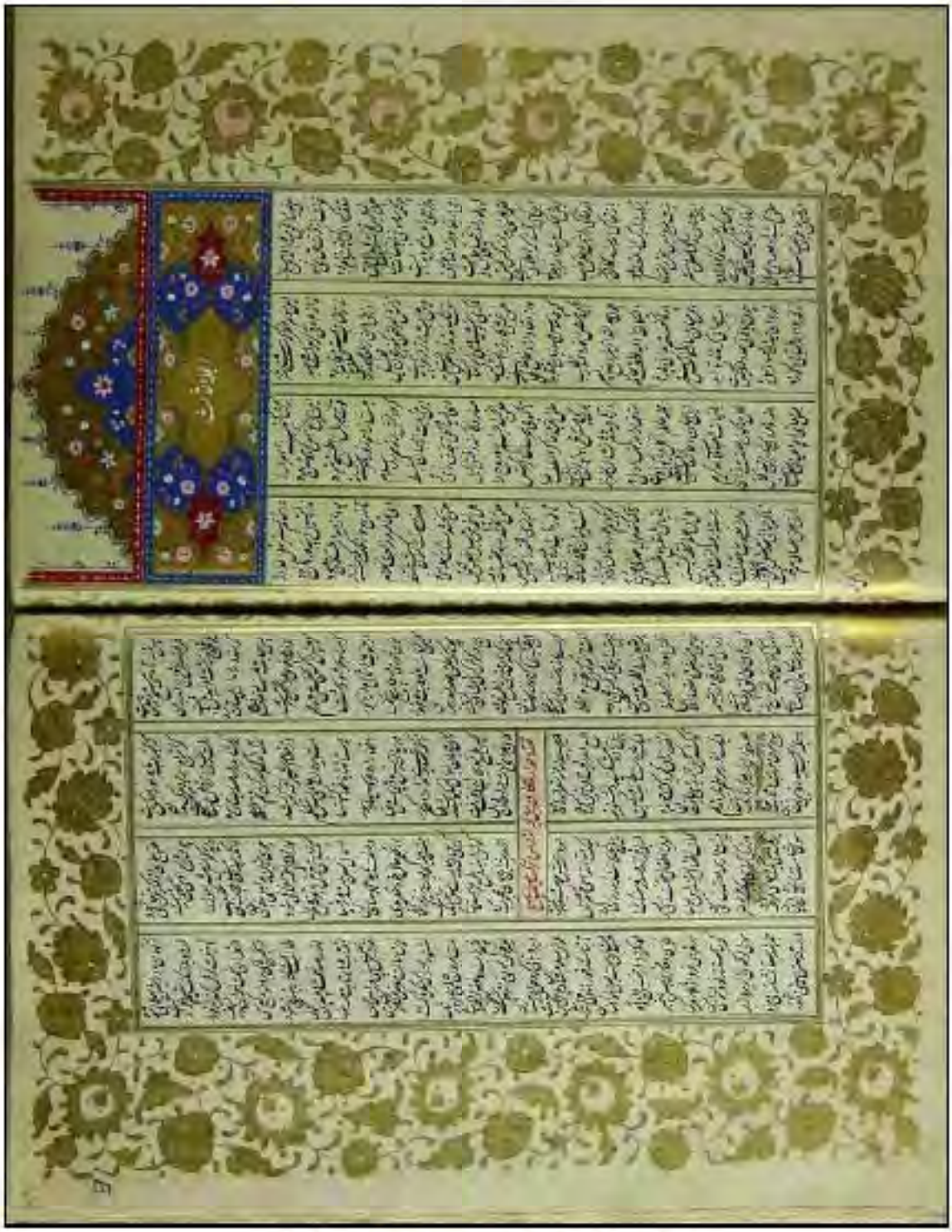
R.190 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 49b ve 50a)

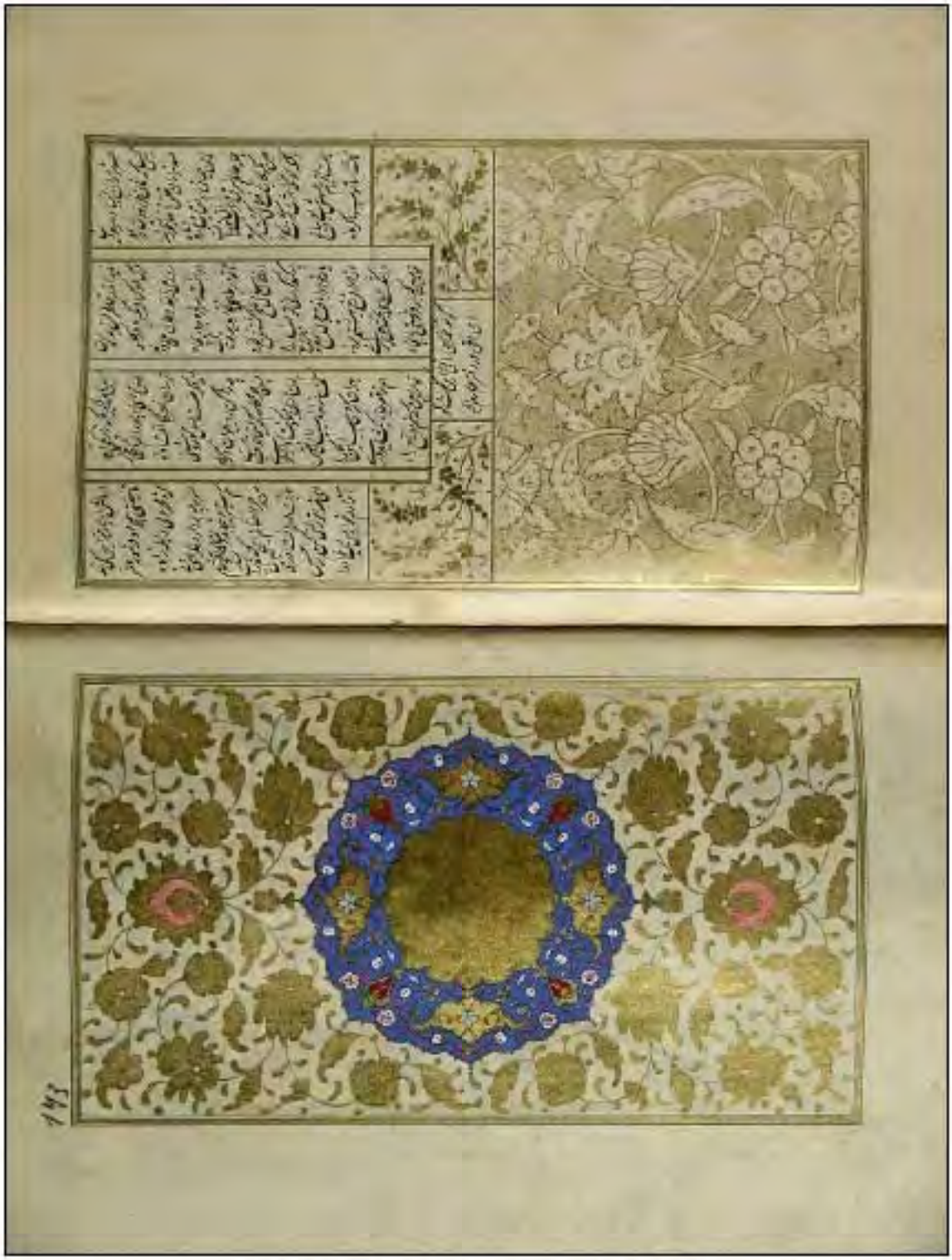
R.191 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 89a)

R.192 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 89b ve 90a)

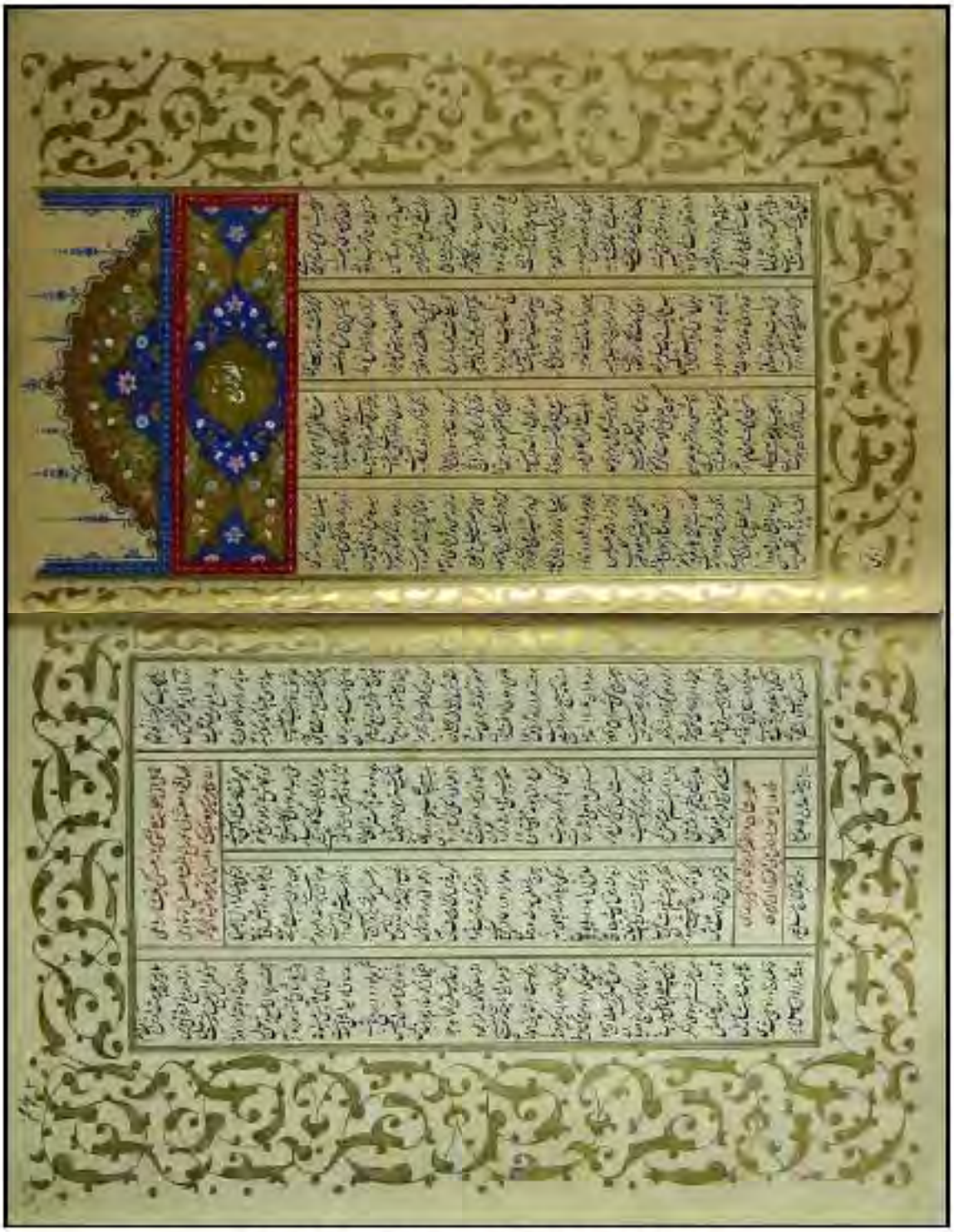
R.193 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 90b ve 91a)

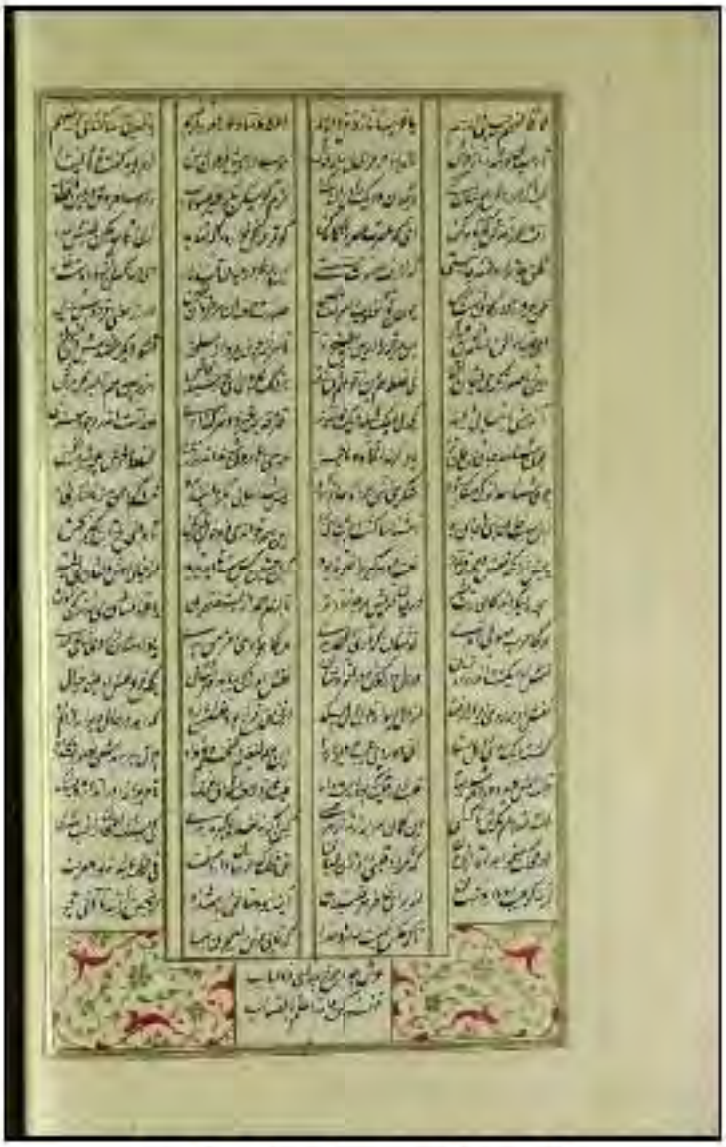
R.194 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 142b ve 143a)

R.195 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 143b ve 144a)

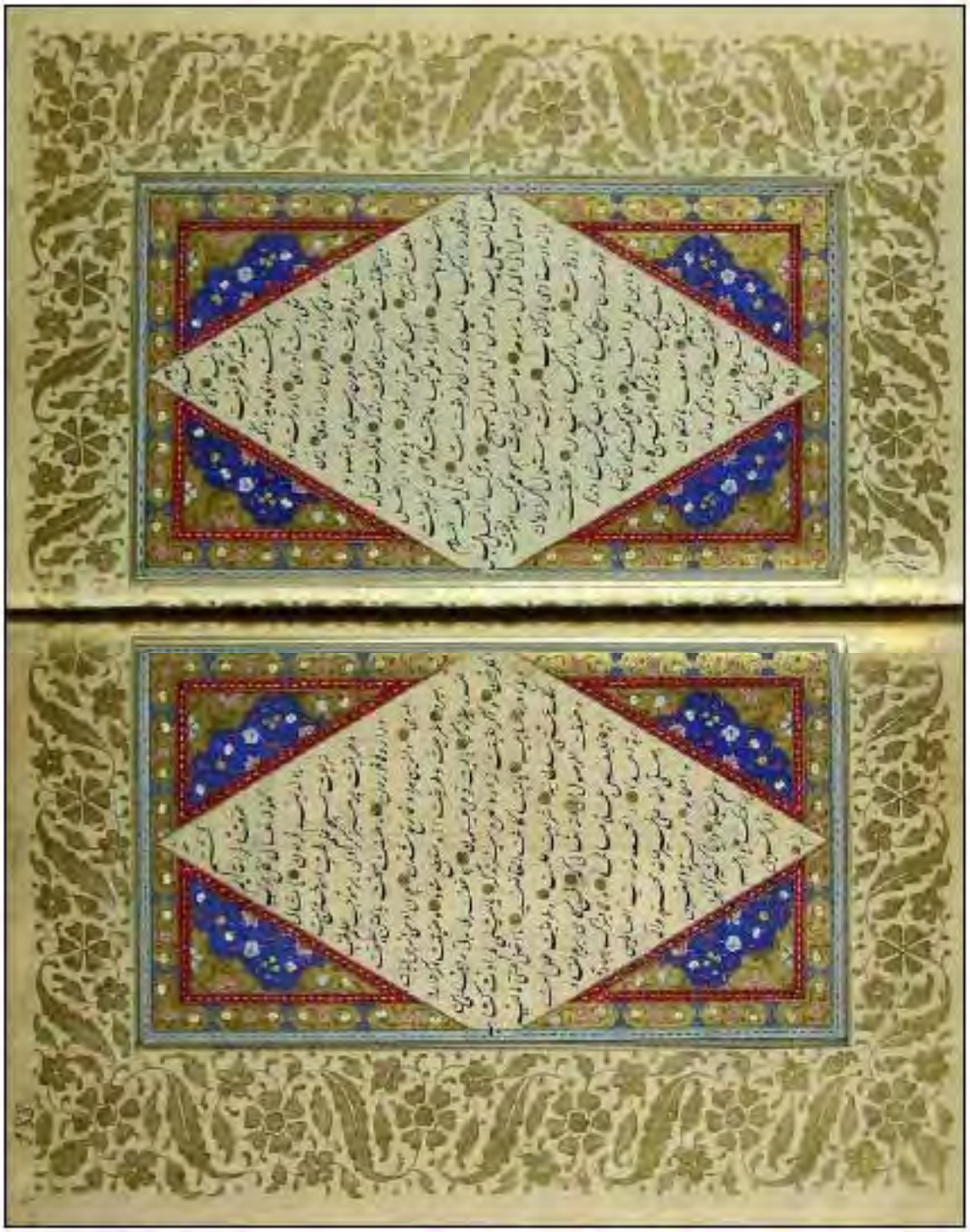
R.196 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 144b ve 145a)

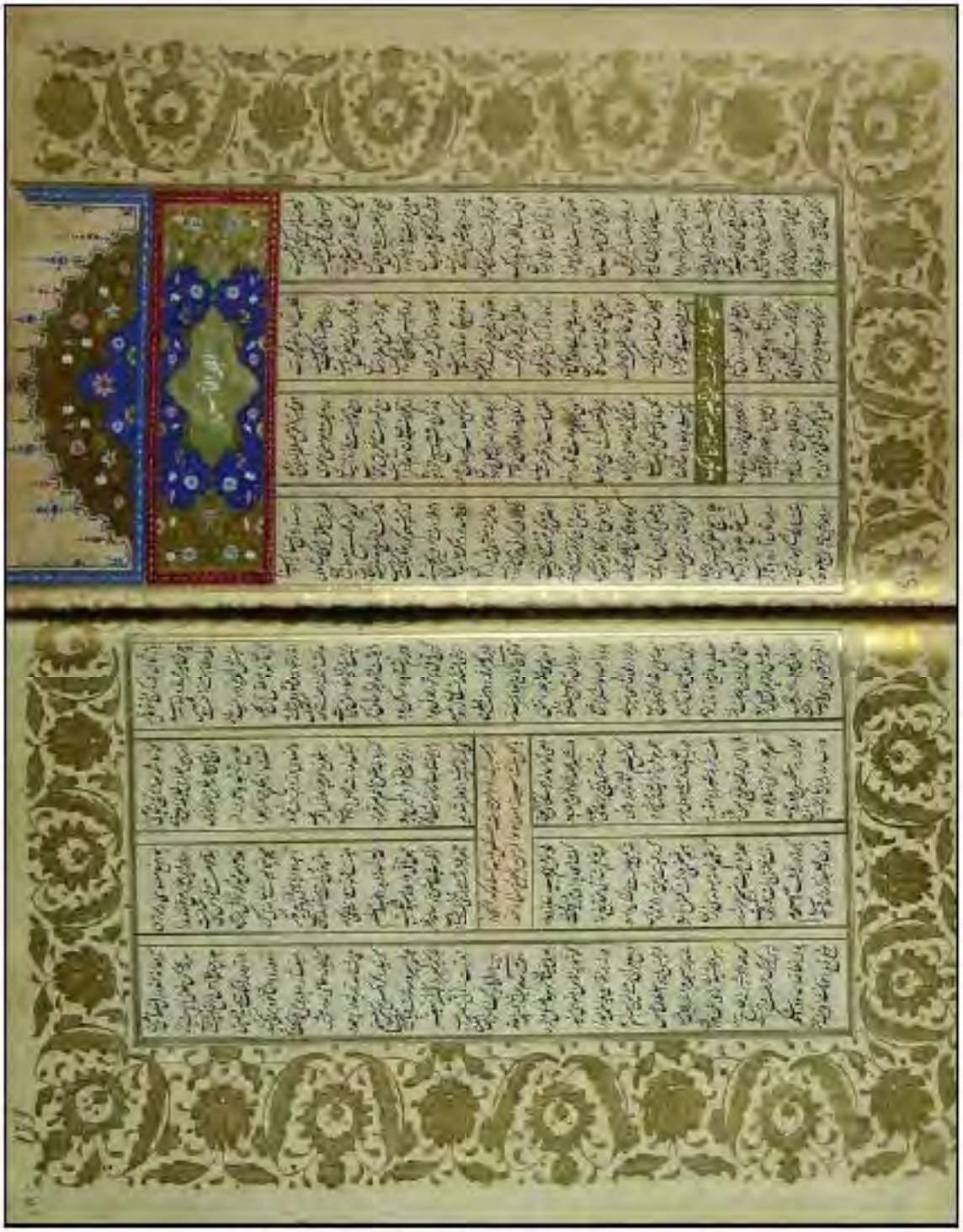
R.197 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 186b)

R.198 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 187a)

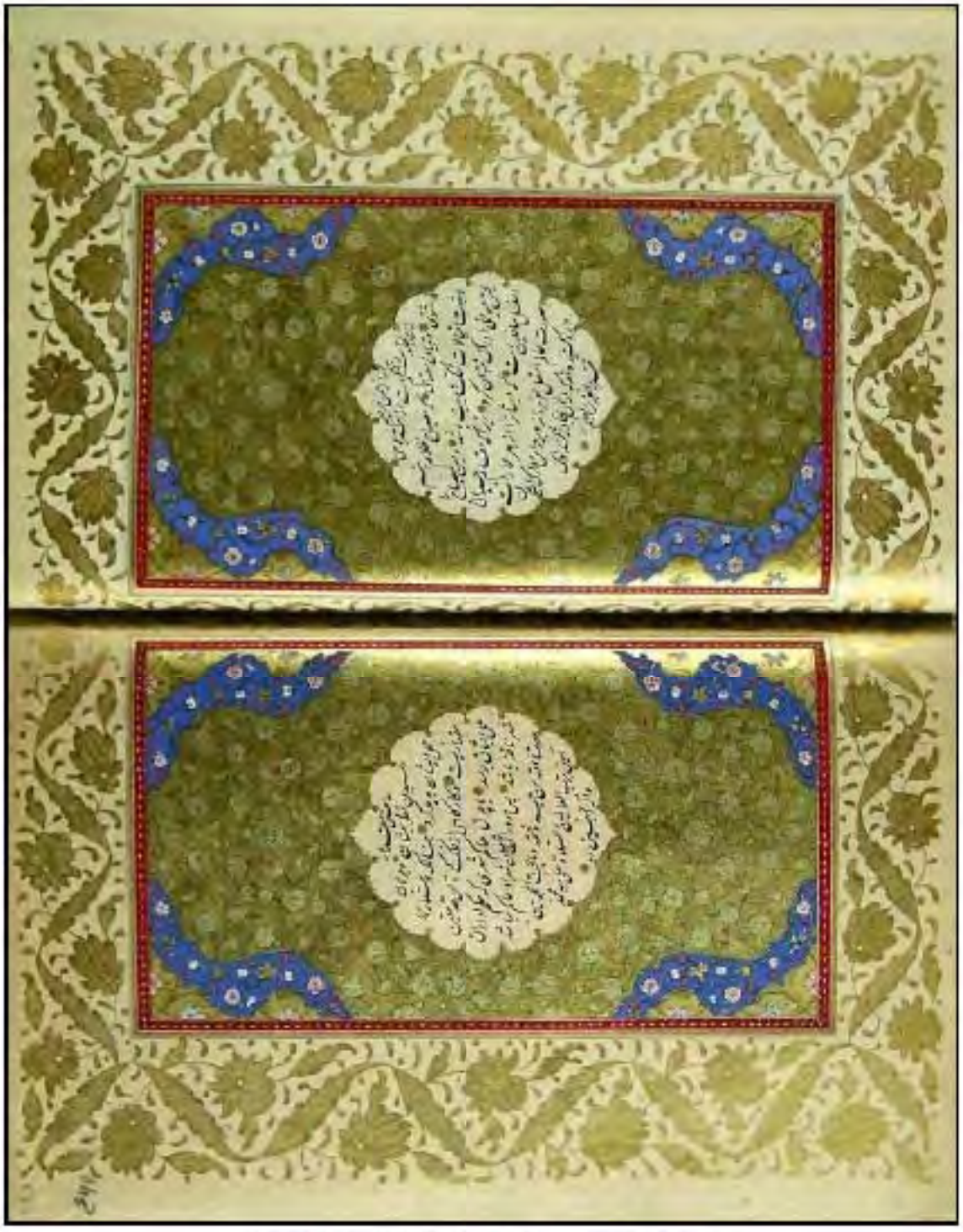
R.199 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 187b ve 188a)

R.200 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 188b ve 189a)

R.201 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 239a)

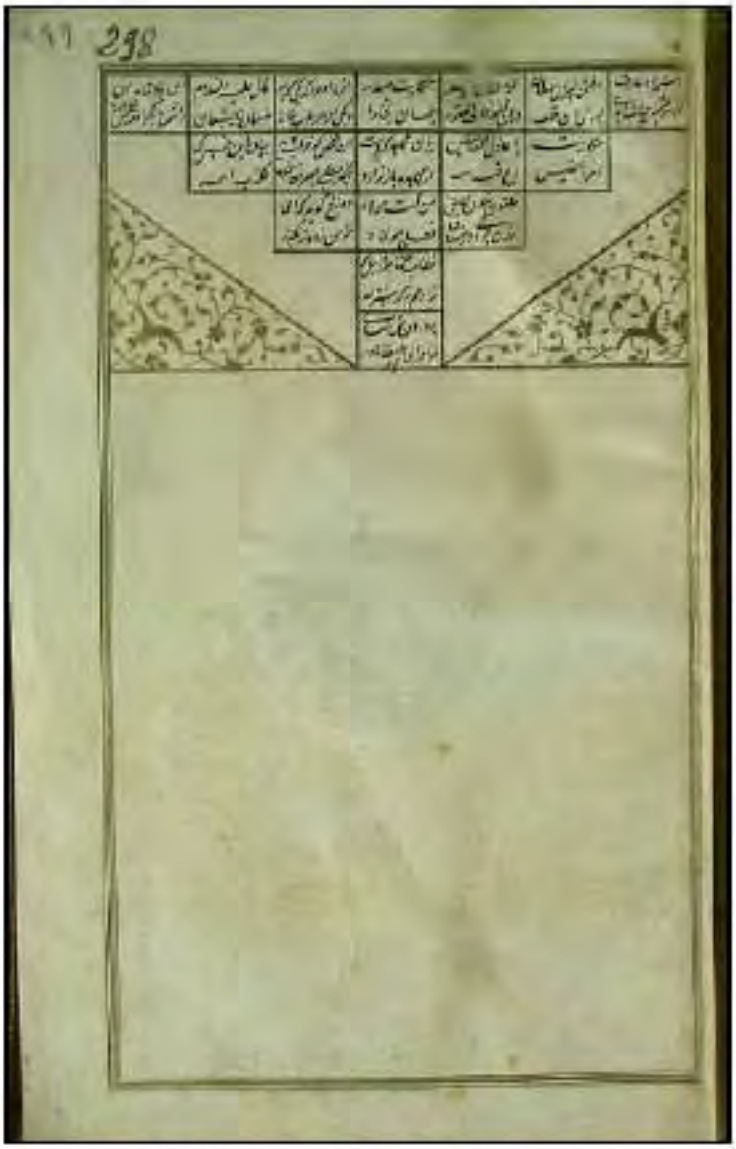
R.202 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 239b ve240a)

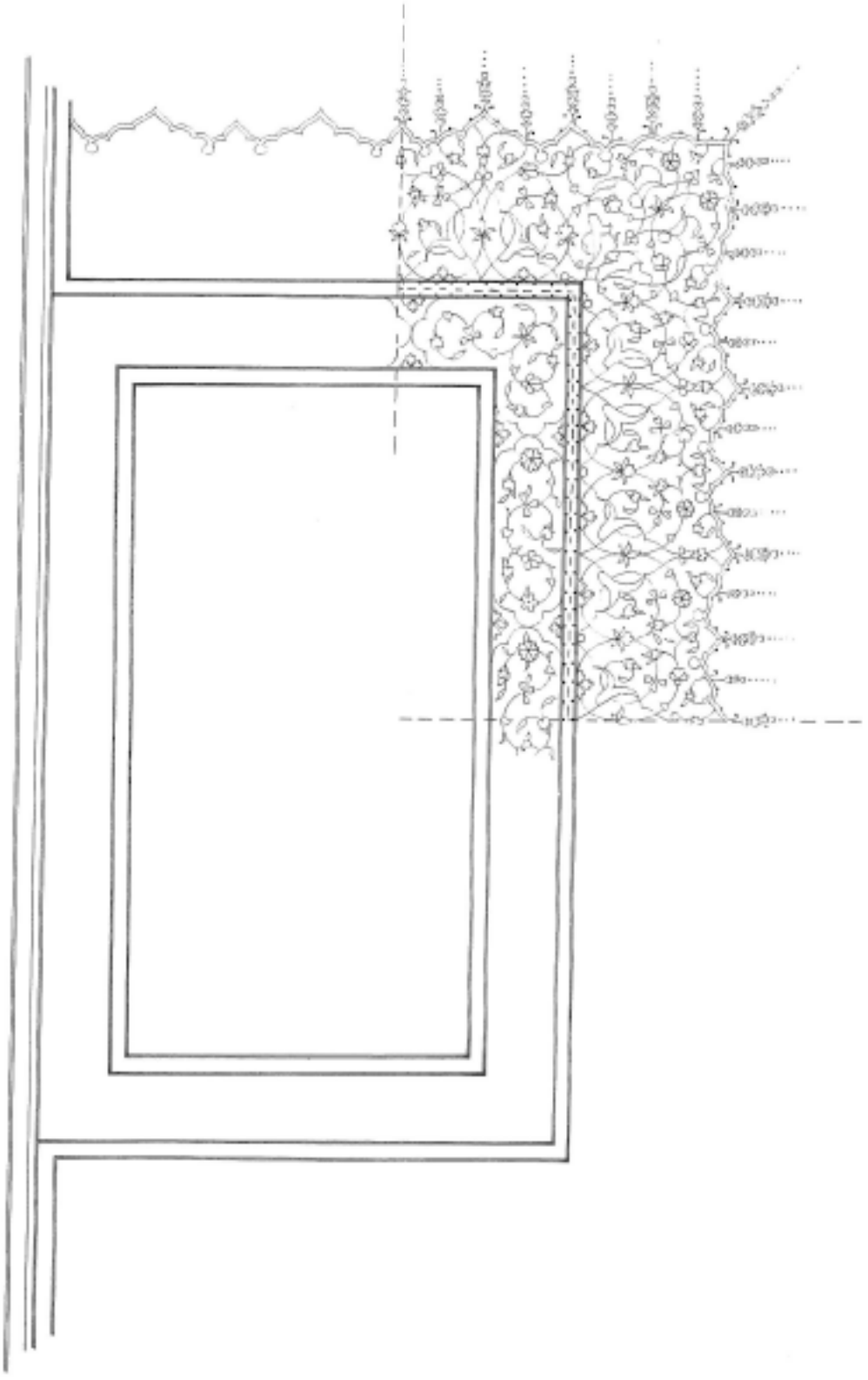
R.203 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 240b ve 241a)

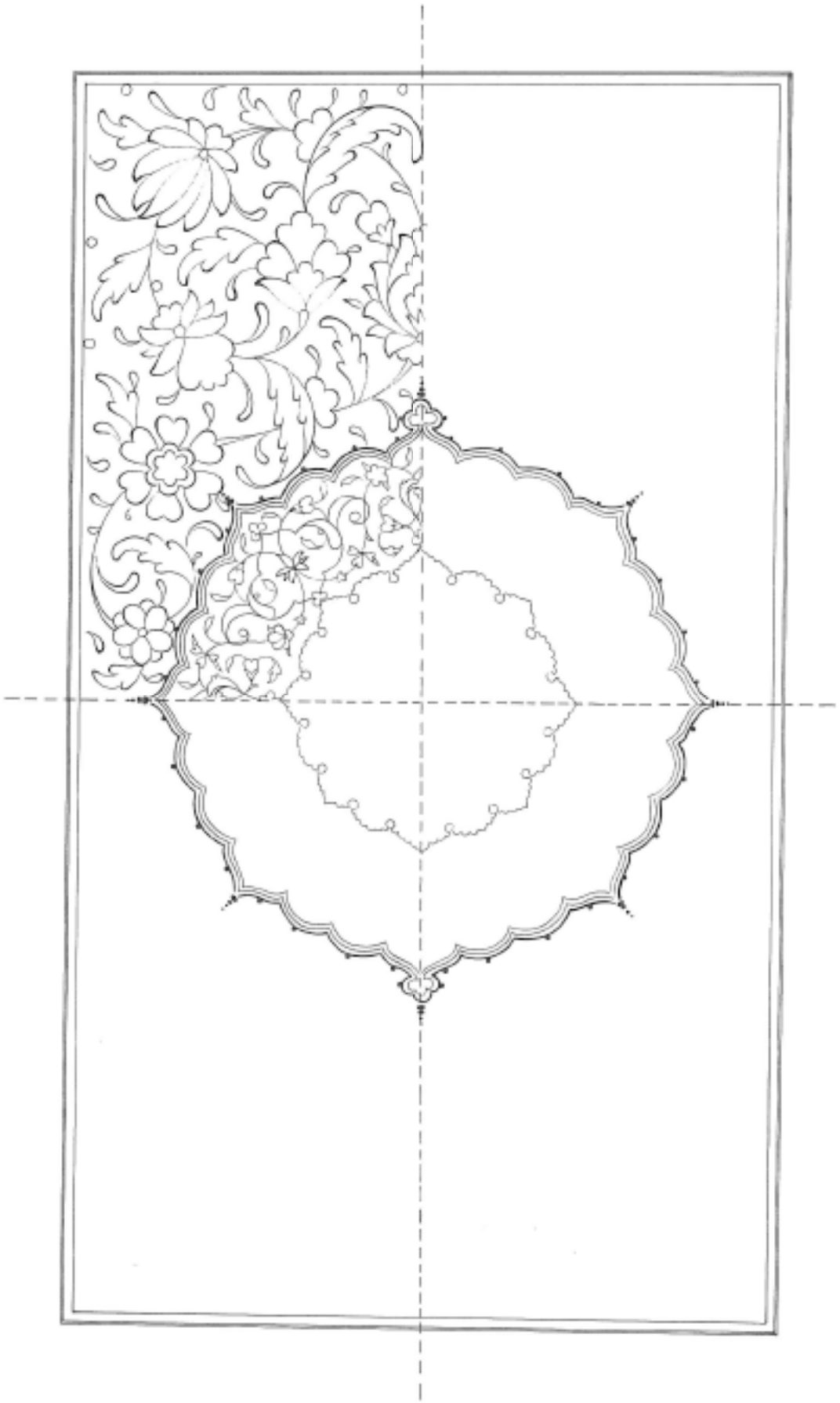
R.204 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 294b ve 295a)

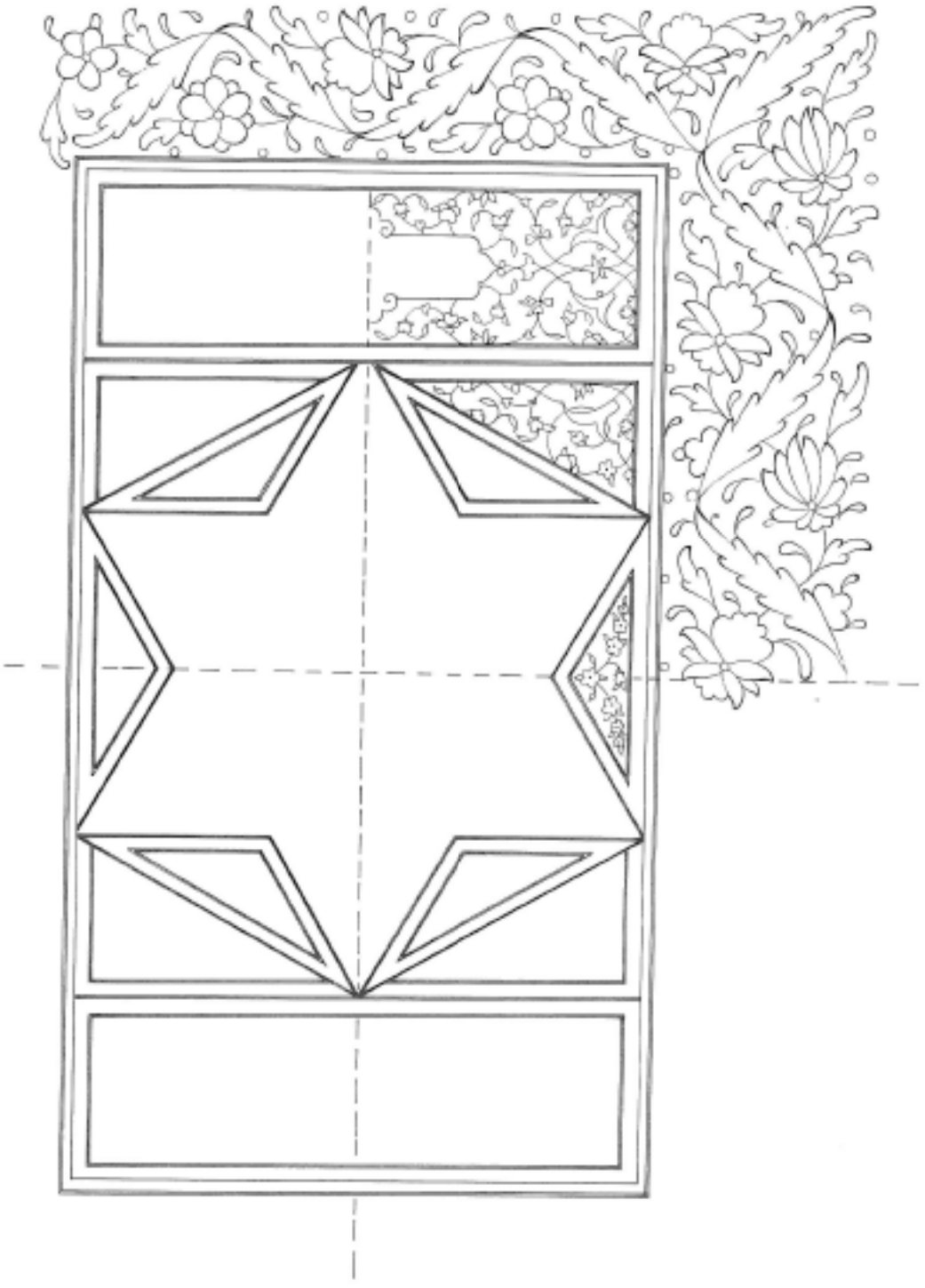
R.205 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 298a)

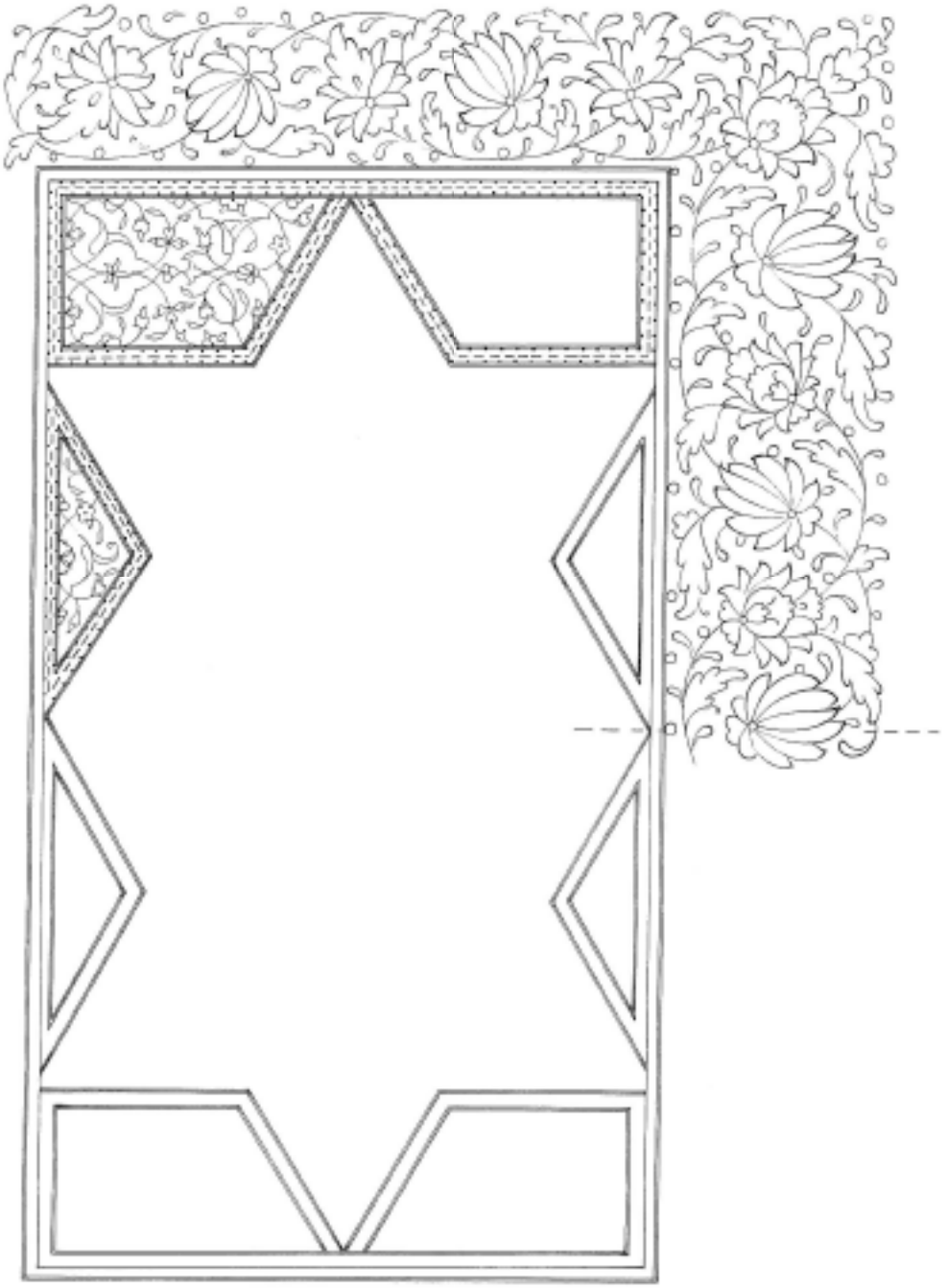
Ç.21: Halet Efendi - 000174, vr.2b

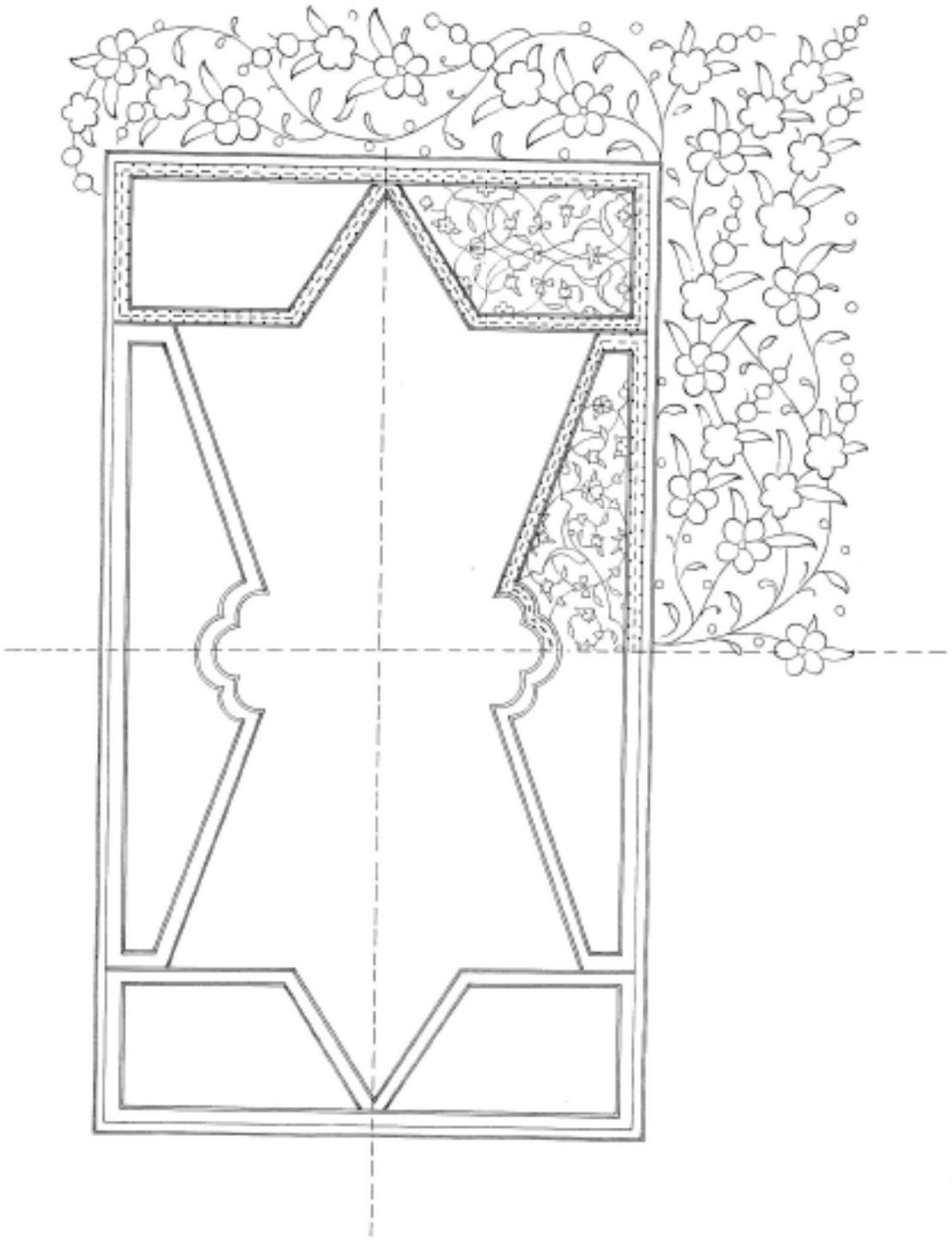
Ç.22: Halet Efendi - 000174, vr.48a

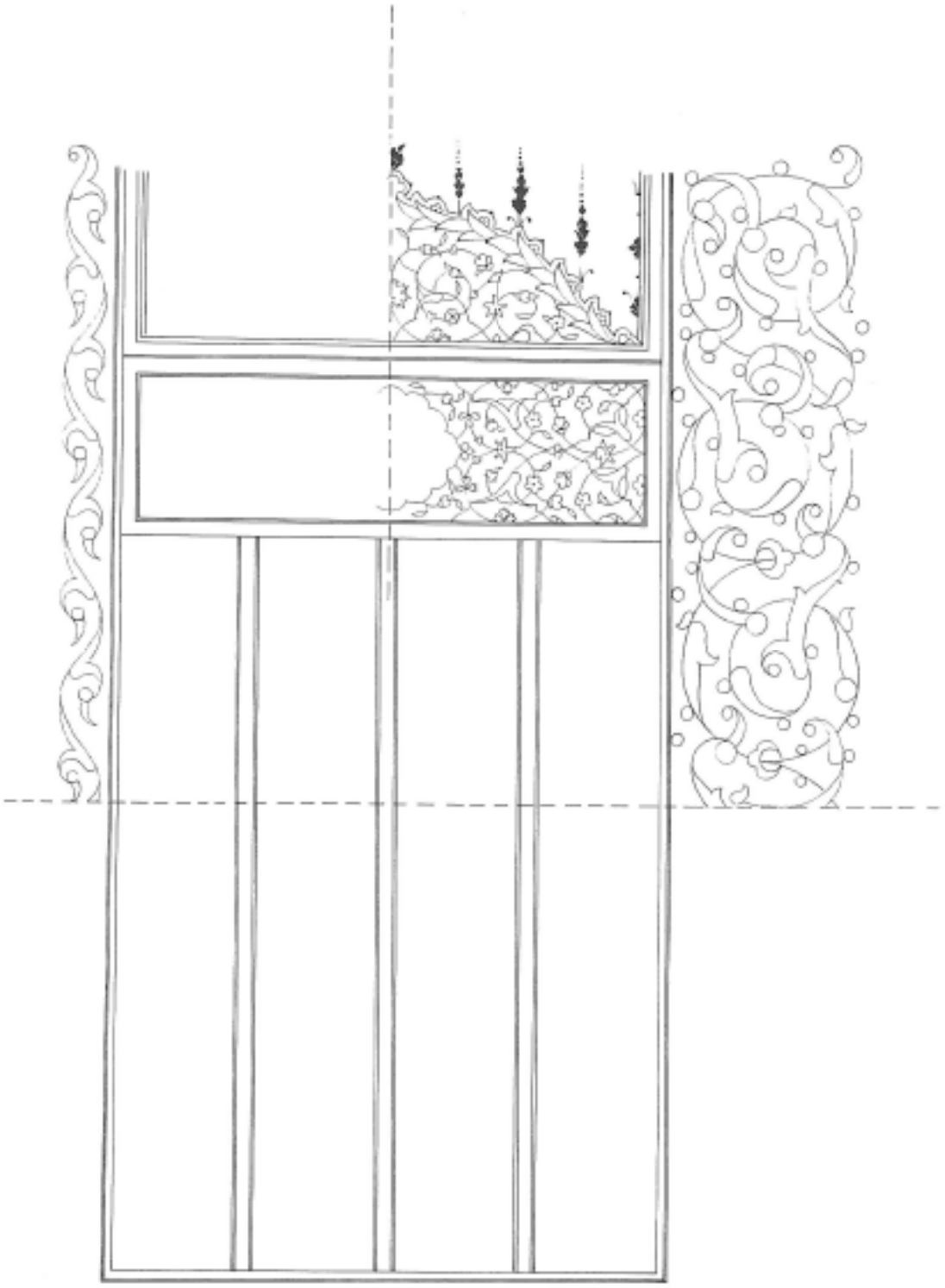
Ç.23: Halet Efendi - 000174, vr.48b

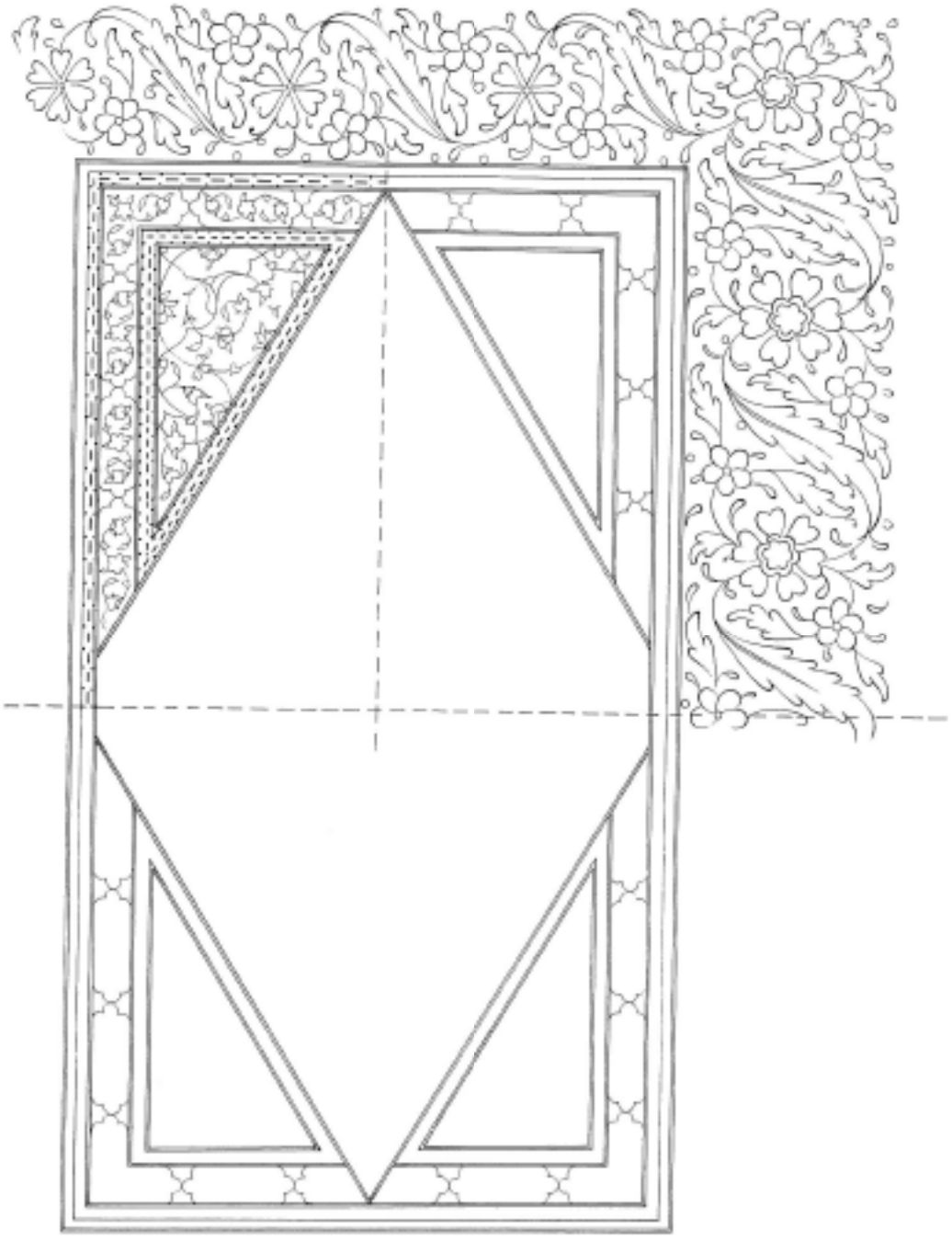
Ç.24: Halet Efendi - 000174, vr.89b

Ç.25: Halet Efendi - 000174, vr.143b

Ç.26: Halet Efendi 000174, vr.144b

Ç.27: Halet Efendi - 000174, vr.187b

Katalog No	: 14
Resim No	: 206-217
Çizim No	: 28-29
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Fatih - 002811
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b. : Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 255x180x45 mm.
Yaprak Sayısı	: 360 vr.
Yazı Cinsi	: Ta'lîk
Satır/Sütûn Sayısı	: 19/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: Muhammed b. Fakîh Mahmud
İstinsah Yeri/Tarihi	: 1130/1718 (XVII. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: İs, üstübeç, lâl, lâcivert
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,2b,60a,112a,178b,231b,294b

Cild Özellikleri : Siyah deriden *mıklebli*dir. *Köşebent* olarak da kullanılmış *salbekli şemse* deseni, ¼ simetrili *hatâyî* ve *bulut* motiflerinden meydana gelmektedir. *Köşebent*ler ile *şemse* arasında kalan sâha, ¼ simetrili *sarılma rûmî* ve *hatâyî* motiflerinden meydana gelen desenle bezenmiştir. *Köşebent*leri *kitâbe*li bir *kenarsuyu* çevrelemektedir. *Sertab* kısımda dört adet ½ ters simetrili desenli *kitâbe*ler bulunur. *Mıklebde* kullanılan bezeme *kaplardaki* bezemenin devamıdır. *Kabı* en dıştan çoğu kısmı silinmiş bazı yerleri mevcut, 2 mm.lik altın *cetvel* çevreler. Kitabın *sırt* ve *kab* kenarları özensiz yapıştırılan deri parçaları ile tamir edilmiştir. *Kab mülemma* usûlünde bezenmiştir(bkz. R. 206-207).

Kab içi açık kahverengi deriden, *alt kab, üst kab, sertab* ve *mıkleb* bölümleri lâcivert, siyah, küf yeşili ve turuncu zeminli, altın *dendan*lı *iplik*le çevrelenmiş *tarh*ların üzerine *rûmî* motifleri, *müşebbek* usûlünde bezenmiştir(bkz. R.208-209).

I. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 1b(bkz. R.210) ve 2a(bkz. R.211) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan *dîbâce* metni, *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Her iki sayfadaki bezeme birbirinin aynıdır. *Sırt* kısımda bulunan 4 mm. kalınlığı bulan *cetvel*lere bitişik, 192x114 mm. eb'adında yazı sâhasının altında ve üstünde 40x100 mm. eb'adında yatay dikdörtgen sâhalar bulunur. Bu sâhalar içerisindeki turuncu *iplik*le ayrılmış paftada *üstübeç mürekkebi*yle **Mesnevî kitabı** olduğu yazılıdır. Yazının zemini üslûplaştırılmış çiçeklerle işlenmiştir. Yazı *tarh*ının dışı lâcivert zemin üzerine altınla *çift tahrir hatâyî* motifleriyle bezenmiştir. Ortadaki 84x51 mm. eb'adındaki *dîbâce* metninin bulunduğu sâhanın zeminine ince *zer-efşân* uygulanmıştır. Yazı sâhasının iki yanındaki *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış *koltuk*lar, ¼ simetrili altın ve lâcivert zeminli *tarh*lara ayrılmıştır. Bezeme sâhasını meydana getiren bütün sâhaların çevrelerini, 1,5 mm.lik siyah *ince arasıyı* çevreler. Üç tarafına 12 mm. genişliğinde altın zemin üzerine üslûplaştırılmış çiçeklerle *kenarsuyu* işlenmiştir. Üç kenarda da birer tane kubbe çıkıntısı yapılmıştır. ½ simetrili lâcivert zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış kubbe *klasik tezhip*lidir. Zeminlerde altın ve lâcivert dengeli olarak kullanılmıştır. Bezeme lâcivert *kuzu* ve *tığ*larla sonlanır. Üslûplaştırılmış çiçekler sarı, beyaz, kırmızı, turuncu, yeşil, mavi ile renklendirilmiştir.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 2b(bkz. R.212) sayfasında yer alır. Bezeme sâhası, 1,5 mm.lik lâcivert *ince arasıyı* ile çevrelenmiş, 23x102 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâha, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmıştır. Bu sâha içerisindeki turuncu *iplik*le ayrılmış paftada *üstübeç mürekkebi*yle Mevlâna'nın Mesnevî'sinin **birinci kitabı** olduğu belirtilerek, altın zemin üzerine üslûplaştırılmış çiçeklerle bezenmiştir. Bu sâhanın hemen dış kısmı lâcivert ve sıvama altın zemin üzerine sarı, beyaz, kırmızı, turuncu, yeşil, mavi renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır.

II. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 60b(bkz. R.213) sayfasında yer alan bezeme, *kubbeli unvan* tipidedir. 150x106 mm. eb'adındaki altın *cetvel*lerle çevrelenmiş beyitlerin başladığı yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olan 0,5 mm.lik altın *cetvel* ve 1,5 mm.lik siyah *ince arasıyı* ile çevrelenmiştir. 34x104 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen

sâha, ¼ simetrili *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Bu sâhalar içerisindeki turuncu *iplik*le ayrılmış paftada *üstübeç mürekkebi*yle **ikinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Başlık yazı sâhası, lâcivert zemin üzerine altınla *çift tahrir hatâyî* motifleriyle işlenmiştir. Bu sâhanın dış kısmına altın ve lâcivert üzerine sarı, mavi, beyaz ve turuncu üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Zeminler turuncu *iplik*le *tarh*lara ayrılmışlardır.

Üste bulunan kubbeye, lâcivert ve altın zemin üzerine ½ simetrili *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* işlenmiştir. Bezeme lâcivert *tığ*larla tamamlanır.

III. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 112a(bkz. R.214) sayfasında yer alan bezeme, *kubbeli unvan* tipidedir. Beyitlerin başladığı 147x107 mm eb'adındaki yazı sâhasının üst kısmında yer alan, altın *cetvel*lerle çevrelenmiş bezeme, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olan 1,5 mm.lik lâcivert *ince arasuyu* ile çevrelenen, 35x104 mm. eb'adındaki yatay dikdörtgen sâha, ¼ simetrili *hatâyî* ve *rûmî* motifiyle hazırlanmıştır. Bu sâha içerisindeki turuncu *iplik*le ayrılmış paftada *üstübeç mürekkebi*yle **üçüncü kitap** olduğu belirtilerek, yapıştırma altın zemin üzerine *hatâyî* motifleriyle serbest işlenmiştir. Başlığın dış kısmına altın ve lâcivert üzerine sarı, mavi, beyaz ve turuncu üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Zeminler turuncu ve altın *iplik*le *tarh*lara ayrılmışlardır.

Üste bulunan *kubbe*de, lâcivert ve altın zemin üzerine ½ simetrili *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* işlenmiştir. Bezeme lâcivert *tığ*larla sonlanır.

IV. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 178b(bkz. R.215) sayfasında yer alır. 147x107 mm. eb'adındaki altın *cetvel*lerle çevrelenmiş beyitlerin başladığı yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, zemin renkleri ve *tığ*larında değişiklikler olmakla beraber 60b(bkz. R.213) sayfasındakinin tekrarıdır. Bu sâha içerisindeki turuncu *iplik*le ayrılmış paftada *üstübeç mürekkebi*yle **dördüncü kitap** olduğu belirtilmiştir.

V. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 231b(bkz. R.216) sayfasında yer alır. 146x107 mm. eb'adındaki altın *cetvel*lerle çevrelenmiş beyitlerin başladığı yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, zemin renklerinde değişiklikler olmakla beraber 112a(bkz. R.214) sayfasındakinin tekrarıdır. Bu sâha içerisindeki turuncu *iplik*le ayrılmış paftada *üstübeç mürekkebi*yle **beşinci kitap** olduğu belirtilmiştir.

VI. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 294b(bkz. R.217) sayfasında yer alır. 139x107 mm. eb'adındaki altın *cetvel*lerle çevrelenmiş beyitlerin başladığı yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, zemin renklerinde değişiklikler olmakla beraber 178b(bkz. R.215) sayfasındaki bezemenin tekrarıdır. Bu sâha içerisindeki turuncu iplikle ayrılmış paftada *üstübeç mürekkebi*yle **altıncı kitap** olduğu belirtilmiştir.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : I. kitabının *dîbâce* sayfası *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Diğer kitaplarının *dîbâce* sayfaları yoktur. Beyitlerin başladığı sayfalar *unvan sayfası* düzenindedir. Çizim kaidelerine eserin tamamında dikkatle uyulmuştur. Bezemelerde kullanılan desenler karmaşık olmayıp, gözün helezonları takip edebildiği bir şekilde çizilmişlerdir.

Eserin bütününde motif birliğini korunarak, başından sonuna kadar incelik, kıvraklık ve zarafetini koruyan bir işçiliğe sahip olup, birbirin aynı olan bezemeler, bazen motiflerinde, bazen de zemin renklerinde değişiklikler yapılarak çeşitlendirilmeye çalışılmıştır.

Bezemelerde kullanılan renkler, kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Altın, diğer renkler arasında dengeli bir biçimde kullanılmıştır. Eserde yazı sâhaları altın *cetvel*lerle çevrelenerek dört sütûn üzerine tertip edilmiş olup, sütûn araları ince altın *cetvel*lerle ayrılmıştır. Eserde *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Mühür : Eserin 1a sayfasında çeşitli mühürler ve küçük notlar halinde kayıtlar yer almaktadır. Büyük mühürde; *'Elhamdü lillahi'llezi hedânâ li-hazâ*

ve mā künnā li-nehtediye levlā en hedānāllah (Kur'an 7/43), Vakf-ı Mahmûd Hān bin Mustafā Şāh el-muzafer dāimā.. (...Allaha hamdolsun. Eğer Allah bizi doğru yola iletmeseydi biz doğru yolu bulamazdık.)[153] ibaresi yazmaktadır.

Yayın : (R.210,211); Kültür Dergisi, S.5,İstanbul 2006, s.41, s.131

[153] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.31

R.206 S.K. Fatih no:2811, üst kab

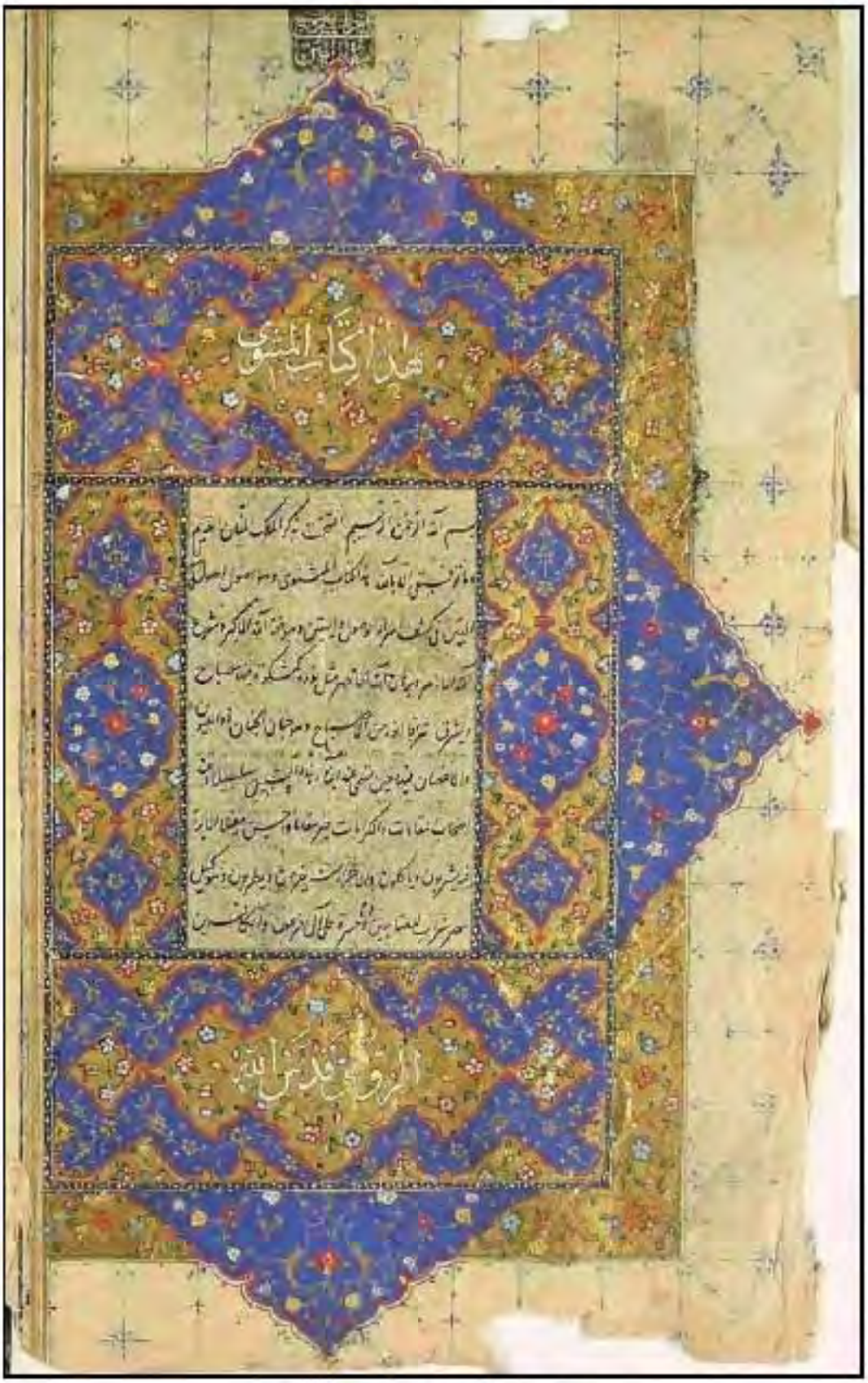
R.207 S.K. Fatih no:2811, alt kab, sertab, mukleb

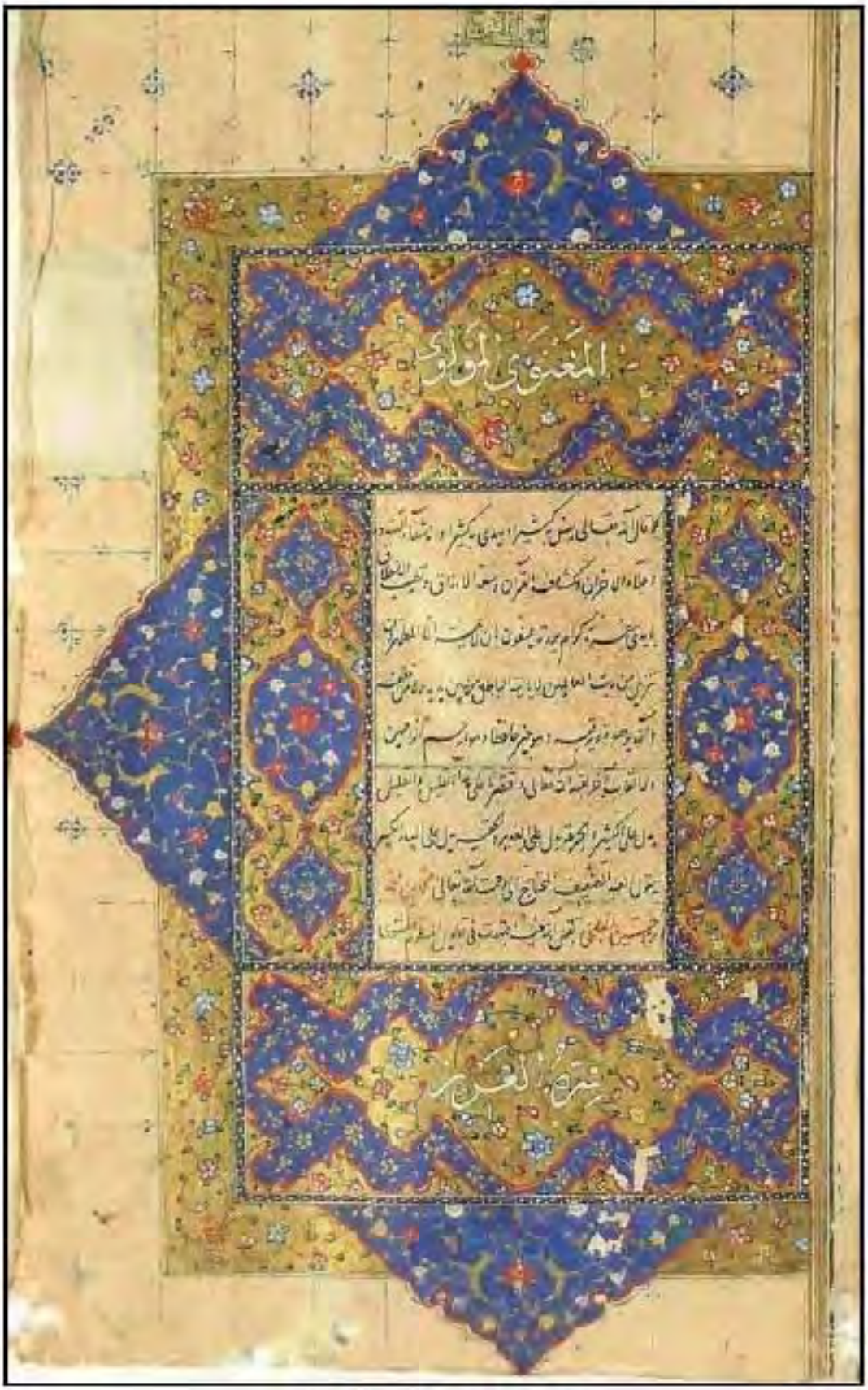
R.208 S.K. Fatih no:2811, kab içi

R.209 S.K. Fatih no:2811, kab içi

R.210 S.K. Fatih no:2811, (vr. 1b)

R.211 S.K. Fatih no:2811, (vr. 2a)

R.212 S.K. Fatih no:2811, (vr. 2b)

R.213 S.K. Fatih no:2811, (vr. 60b)

R.214 S.K. Fatih no:2811, (vr. 112a)

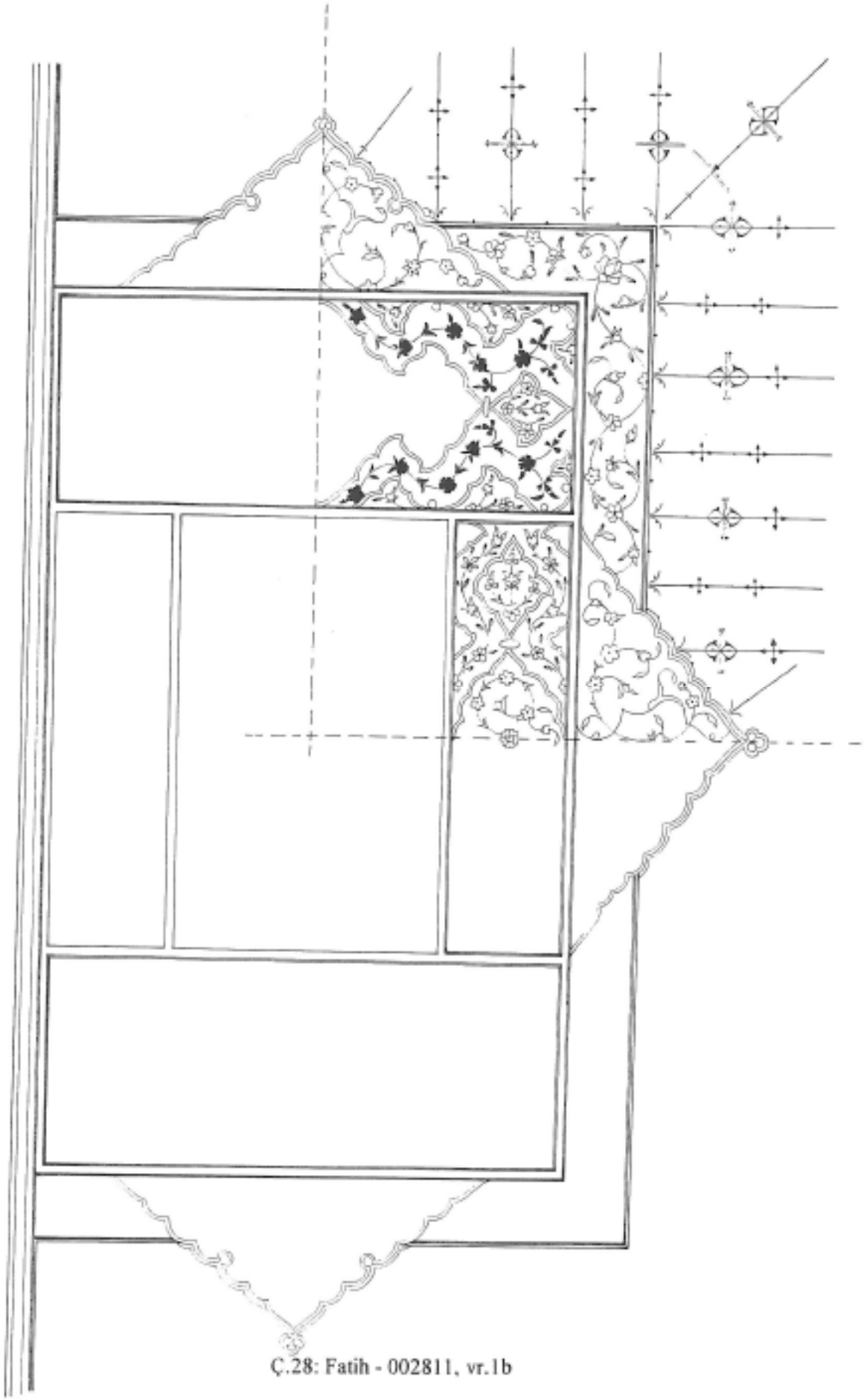
R.215 S.K. Fatih no:2811, (vr. 178b)

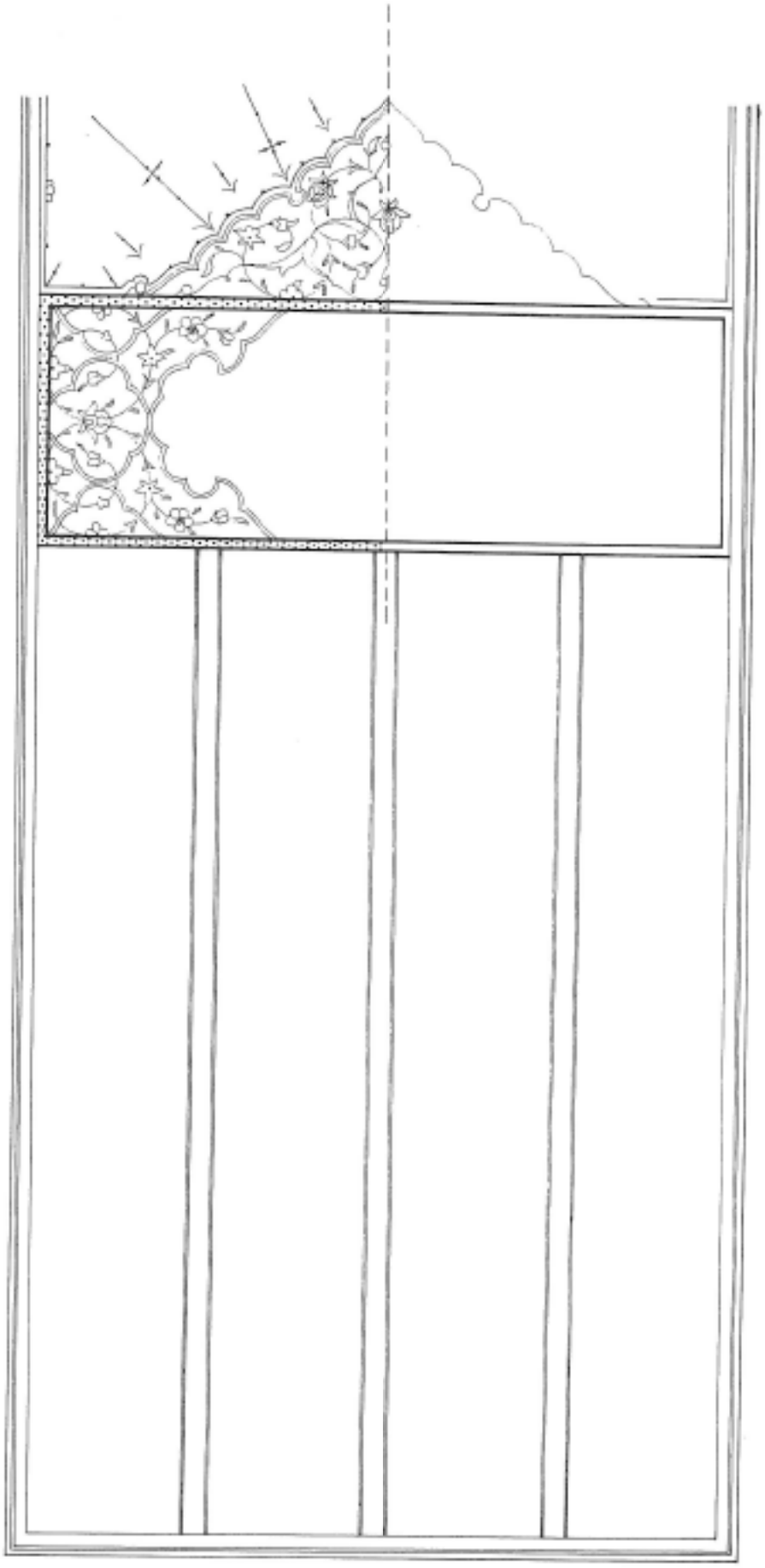
R.216 S.K. Fatih no:2811, (vr. 231b)

R.217 S.K. Fatih no:2811, (vr. 294b)

Ç.28: Fatih - 002811, vr.1b

Ç.29: Fatih - 002811, vr.60b

Katalog No	: 15
Resim No	: 218-226
Çizim No	: 30-32
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Turhan Valide Sultan - 000191
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b. : Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 303x185x36 mm.
Yaprak Sayısı	: 313 vr.
Yazı Cinsi	: Nesih
Satır/Sütûn Sayısı	: 23/4
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: —
İstinsah Yeri/Tarihi	: —
Kullanılan Mürekkepler	: İs, zer, üstübeç
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,51b,96b,202b,254b,313a

Cild Özellikleri : Siyah deriden ve *mıklebli*dir. Boyu 110 mm. olan *şemse* deseni *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle, ¼ simetrilidir, *köşebent* desenleri *hatâyî* motifleriyle serbest kompozisyonludur. Basma *kab mülemma şemse* üslûbunda bezenmiştir. 3 mm.lik *zencerek demiri* ile işlenmiş altın şerit ve ince altın *cetvel*lerle çevrelenen *kab* çok sade olup, *tığ*ları kısadır. *Sertab* kısmında altın *cetvelle* çevrelenen, ortalarında tek bir *penç* motifi bulunan üç adet dikdörtgen sâha bulunur. *Mıkleb* bölümü, *alt* ve *üst kap*la aynı usûlde bezenmiştir(bkz. R.218).

Kab içi, kahverengi rengi deri üzerine boyu 85 mm. uzunlukta olan, ¼ simetrili *şemse* deseni *rûmî* motifleriyle *müşebbek* usûlünde bezelidir(bkz. R.219).

I. Kitap :

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 1b(bkz. R.220) ve 2a(bkz. R.221) sayfalarında karşılıklı olarak yer alan beyitlerin başlangıcı, *serlevha* düzeninde birbirinin aynıdır. *Sırt* kısmındaki 0,5 mm. kalınlığında altın *cetvel*e bitişik, 205x128 mm. eb'adında bezeme sâhası bulunur. Sâhanın ortasında 79x55 mm. eb'adında iki sütûnlu yazı sâhası *beyn'es-sütûr* bezemelidir. Yazı sâhasının iki yanında *klasik tezhip*li desenlerden oluşan *koltuk*lar vardır. Desen *tarh*ları lâcivert zemin üzerine ½ ters simetrili *hatâyî* motifleriyle, sıvama altın zemin üzerine ¼ simetrili *rûmî* motifleriyle bezenmiştir.

Yazı sâhasının alt ve üstündeki 39x93 mm. eb'adında yatay dikdörtgen sâhalardaki desen, ¼ simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmıştır. *Rûmî* motiflerinin oluşturduğu sıvama altın zeminli *tarh*lar mat parlatılmıştır. Lâcivert zeminler ise altın *ipli*klerle *tarh*lara ayrılmıştır. Tüm ana sâhalar 1 mm.lik küf yeşili *ince arasuyu*, 3,5 mm. genişliğinde *zencerek arasuyu* ile çevrelenmektedir.

Bütün sâhalara altın ve lâcivert zeminler üzerine beyaz, turuncu, pembe, küf yeşili renkli *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. 1 mm.lik lâcivert *cetvel*le çevrelenen yazı sâhası bezemesinin dışında, simetrili *rûmî* ve *hatâyî* motifleriyle hazırlanmış *kenarsuyu* yine aynı şekilde işlenmiştir. Bezeme lâcivert *tığ*larla sonlanır.

II. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 51b(bkz. R.222) sayfasında, *dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* tipindedir. İki ana sâhadan meydana gelen bezeme sâhalarından altta olanı 35x91 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili desenli bezeme, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Bu sâhada, altın *ipli*kle ayrılmış *tarh* içine, *üstübeç mürekkebi*yle ve *kûfî* hattıyla **ikinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Yazı zemininde sıvama altın üzerine, turuncu *rûmî* motifleriyle hazırlanan serbest kompozisyon uygulanmıştır. Başlık yazısı dışındaki lâcivert, siyah ve altın zeminli sâhalara *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhanın dışını iki tarafında 1 mm. lâcivert *ince arasuyu* bulunan 6 mm. genişliğinde *kitâbeli zencerek* çevrelemektedir. *Kitâbe* içleri ½ ters simetrili *hatâyî* gurubu motiflerle *zer-ender-zer* bezemelidir.

Üstte bulunan 17x111 mm. eb'adındaki sâha simetrili desene sahiptir. Lâcivert ve sıvama altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motifler *klasik tezhip* üslûbunda işlenmiştir. Bezeme sayfanın üst kenarında lâcivert renkli *tığ*larla sonlanır.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 96b(bkz. R.223) sayfasında, *dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* tipindedir. İki ana sâhadan meydana gelen bezemede, altta olanı 35x96 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili bezeme, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Bu sâhada, altın *iplik*le ayrılmış *tarh* içine, *üstübeç mürekkebi*yle ve *kûfî* hattıyla **üçüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine pembe renk *rûmî* motifleriyle hazırlanan serbest kompozisyon uygulanmıştır. *Kitâbe* dışındaki lâcivert, siyah ve altın zeminli paftalara *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhanın dışını iki tarafında 1 mm. beyaz *ince arasıyı* bulunan 4 mm. genişliğinde *zencerek* çevrelemektedir.

Üstte bulunan 16x111 mm. eb'adındaki sâha, lâcivert ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmıştır. *Tarh*lara ayırmada beyaz ince *iplik*ler kullanılmış, simetrili desenle, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme, sayfanın üst kenarında lâcivert boyunda *tığ*larla tamamlanmaktadır.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 202b(bkz. R.224) sayfasında, *dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* tipindedir. İki kısımdan meydana gelen bezeme sâhalarından altta olanı 33x98 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili kompozisyon, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Bu sâhada, altın *iplik*le ayrılmış *tarh* içine, *üstübeç mürekkebi*yle ve *kûfî* hattıyla **dördüncü kitap** olduğu belirtilmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine pembe renk *rûmî* motifleriyle hazırlanan serbest desen uygulanmıştır. Başlık yazısı *tarh*ı dışındaki sâha ince altın *iplik*lerle *tarh*lara ayrılarak lâcivert, siyah ve altın zemin üzerine *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezemeyi iki tarafında 1 mm.lik beyaz *ince arasıyı* bulunan 3,5 mm. genişliğinde *anahtarlı zencerek arasıyı* çevreler.

Üstte bulunan 15x109 mm. eb'adındaki sâha, lâcivert, siyah ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmış, yalnız *rûmî* motifleri kullanılarak *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme sayfanın üst kenarında lâcivert renkli *tığ*larla sonlanır.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 254b(bkz. R.225) sayfasında, *dîbâce* metninin üst kısmında yer alan bezeme *iklîl unvan* tipindedir. İki ana kısımdan meydana gelen bezeme sâhalarından altta olanı 36x97 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili kompozisyon, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle hazırlanmıştır. Bu sâhada, altın *iplik*le ayrılmış *tarh* içine, *üstübeç mürekkebi*yle ve *kûfî* hattıyla **beşinci kitap** olduğu belirtilmiştir. Zeminine sıvama altın üzerine turuncu *rûmî* motifleriyle hazırlanan serbest desen uygulanmıştır. Başlık yazısı *tarh* dışındaki lâcivert ve altın zeminli sâhalara *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bu sâhanın dışını iki tarafında 1 mm. beyaz *ince arasıyı* bulunan 4 mm. genişliğinde *zencerek arasıyı* çevrelemektedir.

Üstte bulunan 17x110 mm. eb'adındaki sâha, lâcivert, siyah ve sıvama altın zeminli *tarh*lara ayrılmış, simetrili desen, *rûmî* ve *hatâyî* gurubu motiflerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Bezeme, sayfanın üst kenarında lâcivert renkli *tığ*larla sonlanır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 313a(bkz. R.226) sayfasında yer alır. 203x117 mm. eb'adındaki altın *cetvel*lerle çevrelenmiş yazı sâhasının alt kısmında daralarak biten yazının iki yanında bezeme yer alır. Etrafı ince altın *cetvel*le çevrelenmiş, birbirinin aynı yamuk dörtgen biçimli *tarh*lardan oluşmuştur. Altın ve küf yeşili *rûmî* motifli desen, lâcivert ve siyah zemin üzerine *klasik tezhip* usûlünde işlenmiştir. Bunun dışında kalan tüm alana *hatâyî* gurubu motiflerle serbest dal şeklinde desen uygulanmıştır. *Yaprak*larda altın, çiçek motiflerinde beyaz, turuncu, pembe ve küf yeşili renk kullanılarak *tahrir*lenmiştir. Kâğıt renginde bırakılan zemin, lâcivert *üç benek* ile bezenmiştir.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri : Günümüze çok fazla yıpranmadan gelmeyi başarmış bu **Mesnevî**'de yalnızca *dîbâce* sayfaları *tezhip*lidir, *dîbâce* metninin bitip, beyitlerin başladığı yerlere özel bir bezeme uygulanmayarak *dîbâce* metninden hemen sonra yazılmaya başlanmıştır. Yalnızca I. kitabın ilk 18 beyiti ve karşı sayfası *serlevha*

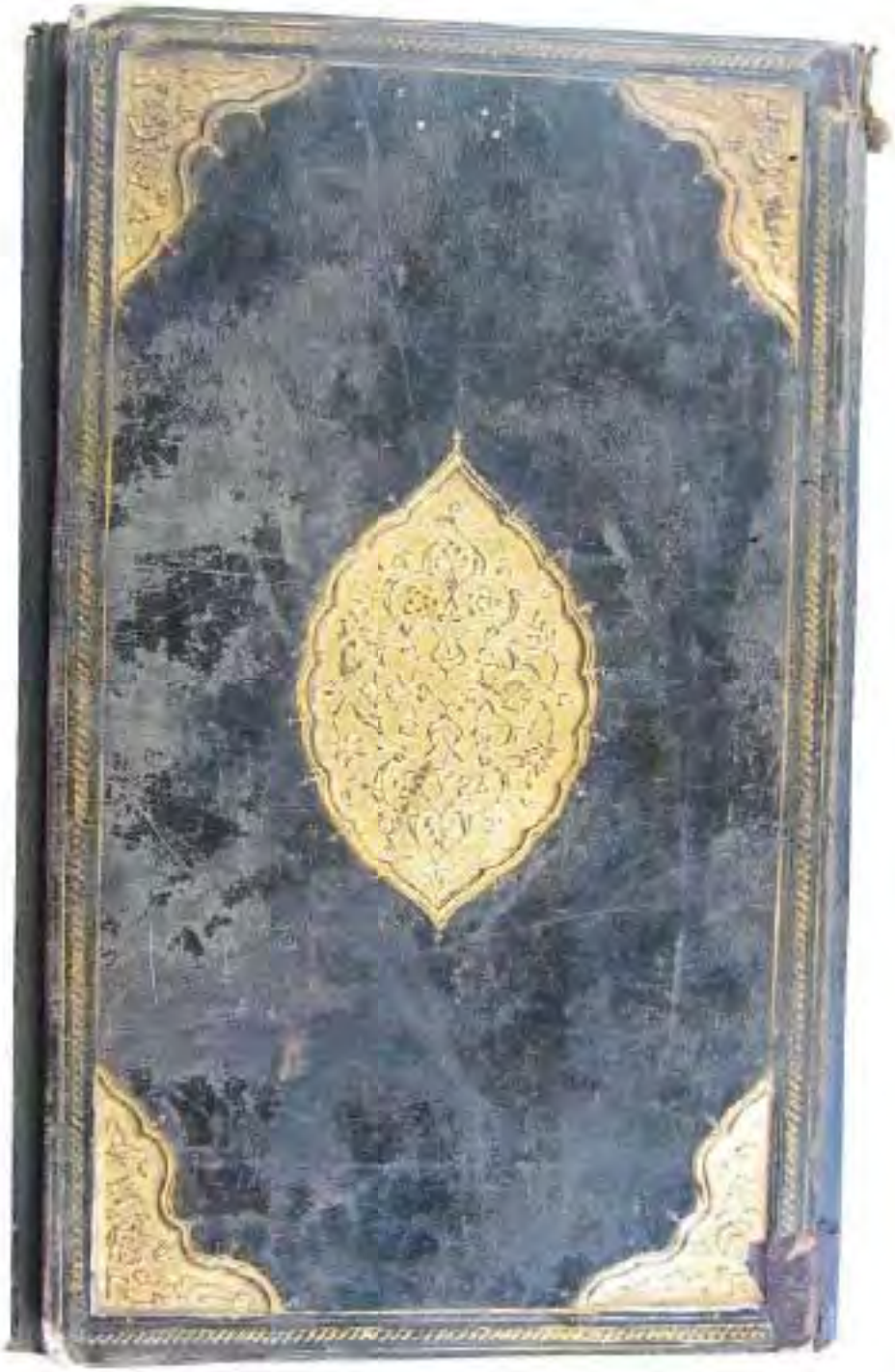
düzenindedir. Bu özellik S.K. Damat İbrahim Paşa no:757 ve S.K. Hacı Beşir Ağa 376 no.lu *Mesnevî*'lerde de görülmektedir. Diğer kitapların *dîbâce* sayfaları ise *iklîl unvan* sayfası tipinde tasarlamıştır.

Çizim kaidelerine eserin tamamında dikkatle uyulmuştur. Bezemelerde kullanılan desenler karmaşık olmayıp, gözün helezonları takip edebildiği dengeli bir şekilde çizilmişlerdir. Geniş lâcivert zeminli *tarh*larda, beyaz veya altın *dendan*lı *iplik*ler kullanılarak yeknesaklık önlenmiştir. Her bezemede *zencerek, kitâbeli zencerek* ve *anahtarlı zencerek* gibi *arasıyu* çeşitleri kullanılmıştır.

Bezemelerde kullanılan renkler kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Altın mat ve parlak olarak diğer renkler arasında dengeli bir biçimde kullanılmıştır. Eserde beyitlerin başladığı sâhalar altın *cetvel*lerle çevrelenerek dört sütûn üzerine tertip edilmiş olup, sütûn araları ince altın *cetvel*lerle ayrılmıştır. Eserin yalnızca son kitabının *hâtime* sayfası bezemeli, diğer kitapların *hâtime* sayfalarında bezeme yoktur. Eserde *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Mühür : Eserin 1a ve 313b sayfalarında yer alan Turhan Valide Sultan kütüphâne mühründe; *«Turcū rahmete rabbiha's-Subhān vālidetū s-Sultān Gāzī mehmed Hān. 1072/1661-2», (Yüce Allah'tan rahmet umar. Gazi Mehmet Han'ın annesi.)*[154] ibaresi yazılıdır.

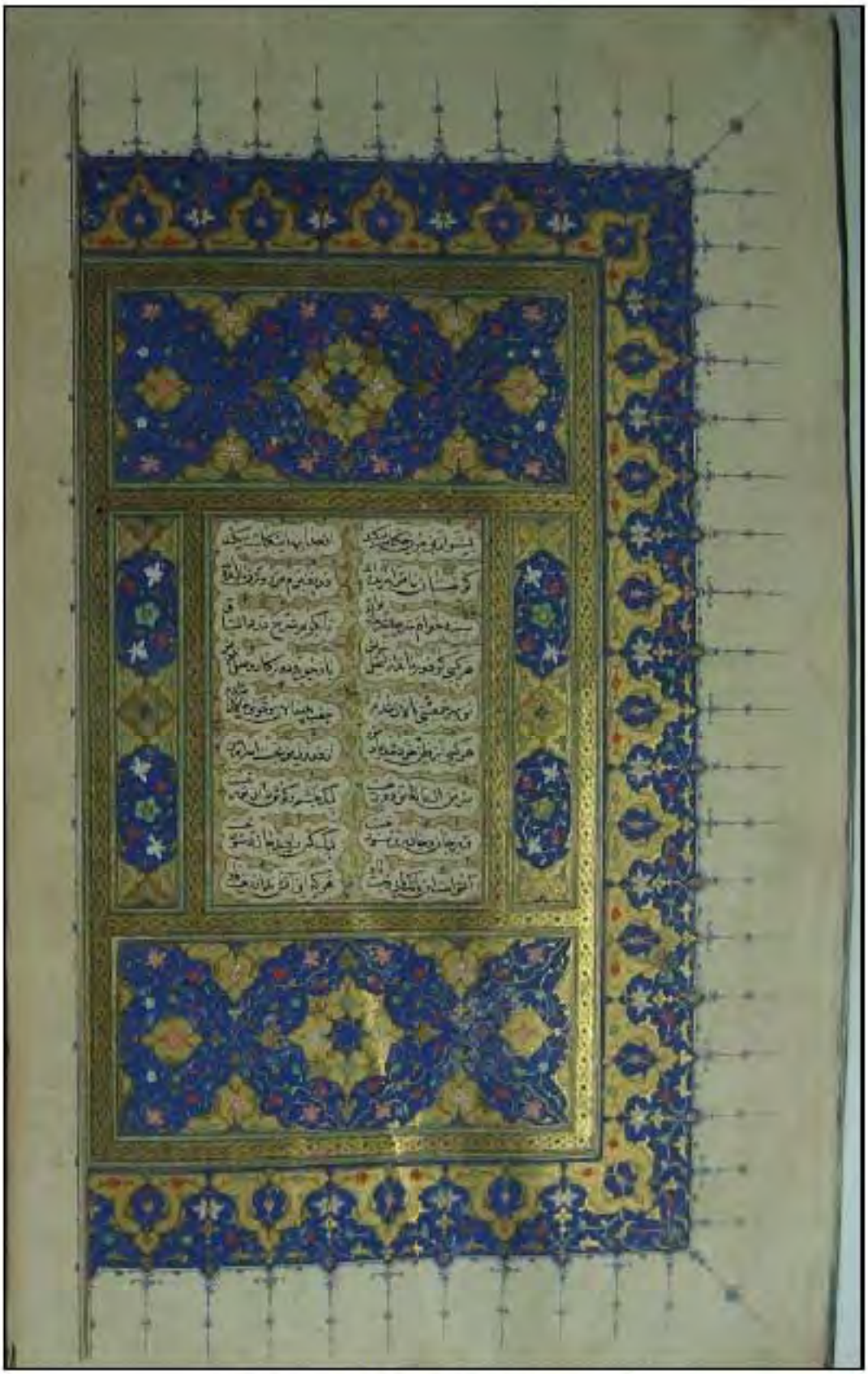
[154] Kut, Günay-Bayraktar, Nimet; a.g.e., s.52

R.218 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, üst kab

R.219 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, kab içi

R.220 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 1b)

R.221 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 2a)

R.222 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 51b)

R.223 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 96b)

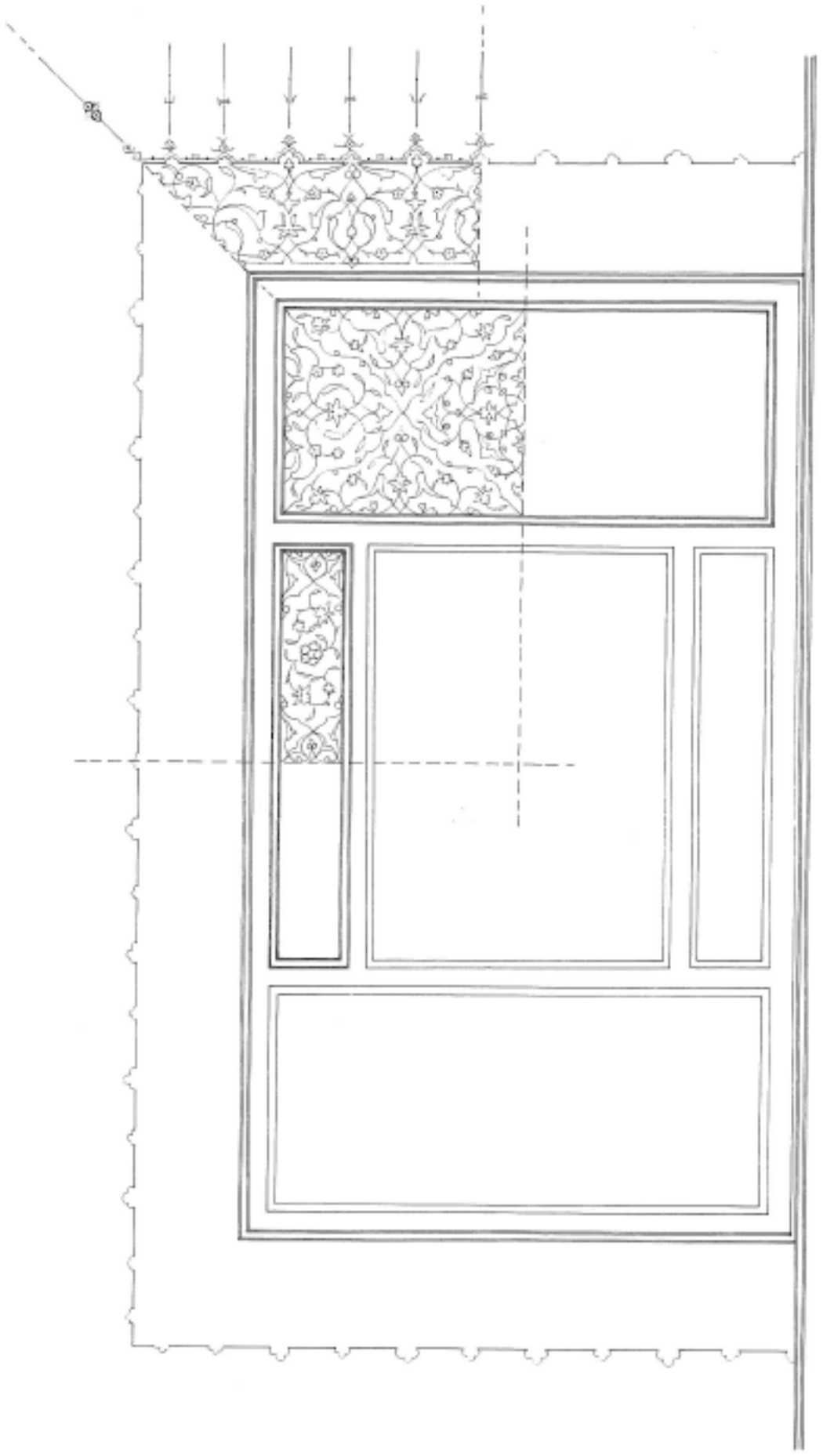
R.224 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 202b)

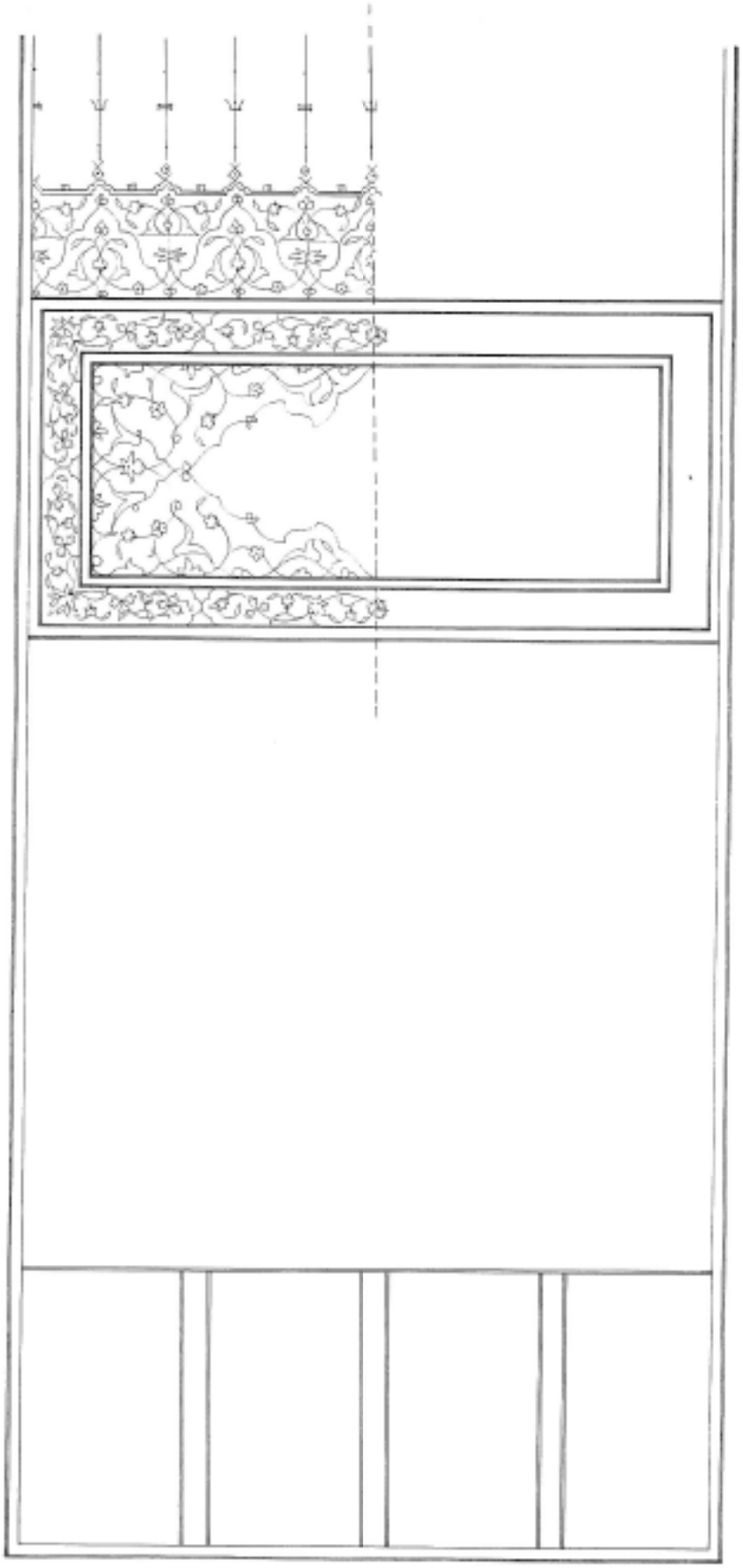
R.225 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 254b)

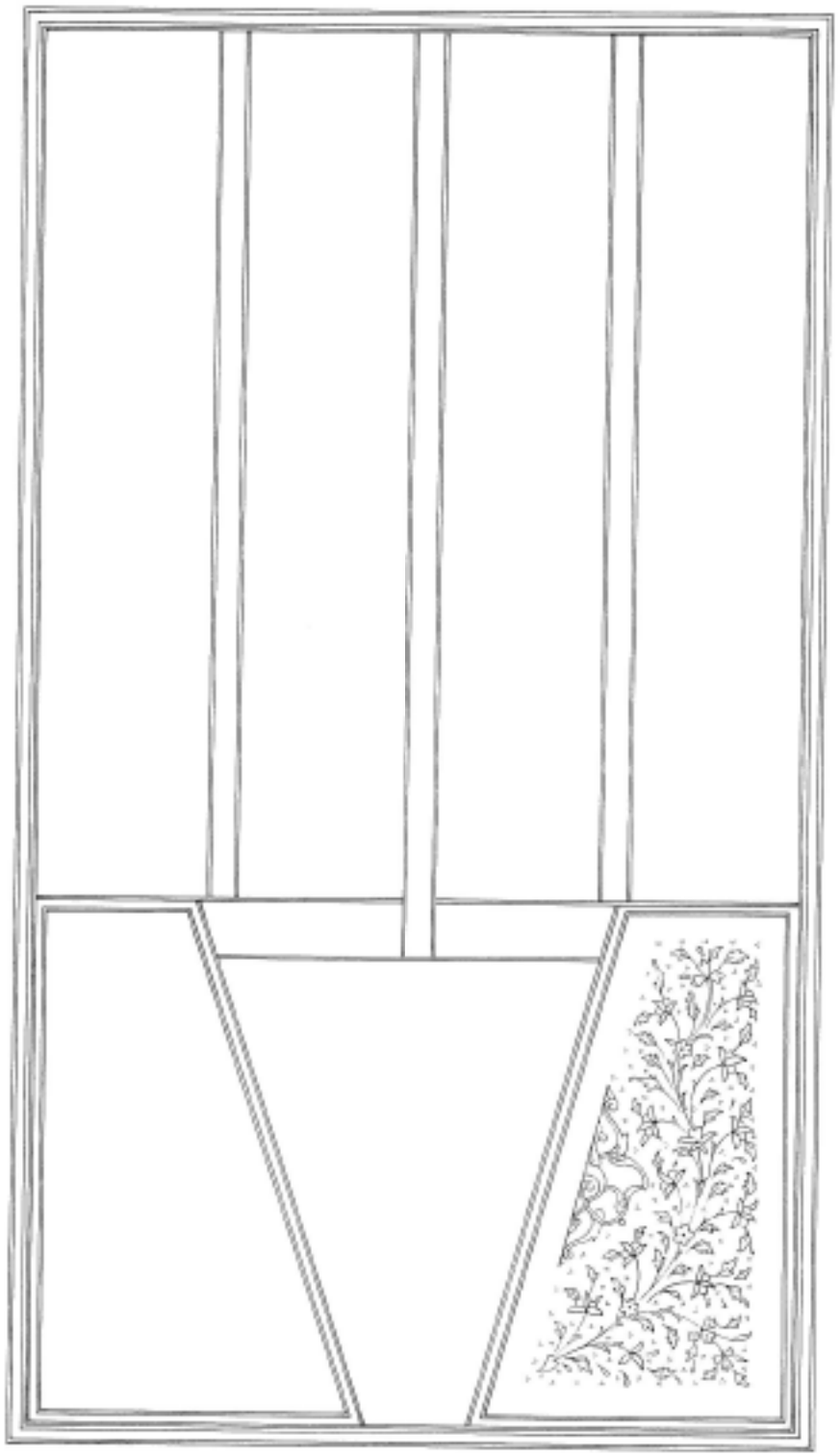
R.226 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 313a)

Ç.30: Turhan Valide Sultan - 000191, vr.2a

Ç.31: Turhan Valide Sultan - 000191, vr.51b

Ç.32: Turhan Valide Sultan - 000191, vr.313a

Katalog No	: 16
Resim No	: 227-241
Çizim No	: 33
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphânesi
Envanter No	: Yazma Bağışlar - 005498
Eserin adı	: Mesnevî
Müellifi	: Mevlâna Celâleddîn Muhammed b.
	: Muhammed el-Belhî el-Konevî
Eserin Eb'adı	: 198x130x23 mm.
Yaprak Sayısı	: 325 vr.
Yazı Cinsi	: Ta'lîk
Satır/Sütûn Sayısı	: 21/3
Dili	: Farsça
Ketebe Kaydı	: —
Hattatın Adı	: Abdur-Raü el-Edgai el-Kandaharî
İstinsah Yeri/Tarihi	: 1283/16 Mayıs 1866 (XIX. yy.)
Kullanılan Mürekkepler	: İs, lâl
Kâğıt Rengi ve Âharı	: Krem, âharlı
Bezemeli Sayfalar	: 1b,2a,2b,51a51b,52a,52b,98a,98b,99b,158b,
	: 159a,159b,207b,208a,263a,263b

Cild Özellikleri : Vişne çürüğü deriden ve *mıklebli* olan *kab zilbahar kab* üslûbunda bezenmiştir(bkz. R.227). *Mıkleb* deseni olarak iki *yaprak* arasında üslûplaşmış çiçeklerden oluşan bezeme altınla işlenmiştir(bkz. R.228).

I. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 1b(bkz. R.229) sayfasında yer alan *dîbâce* metni, *kubbeli unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme, iki ana sâhadan meydana gelmektedir. Bu sâhalardan altta olan 2 mm.lik turuncu *ince arasuyu* ile çevrelenen 8x55 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. ¼ simetrili desen *rûmî* ve üslûplaştırılmış çiçeklerle *klasik tezhip* yapılmıştır. Sıvama altın zeminli metin başlığı sâhası boş bırakılmıştır.

Üstte bulunan kubbeyi, üç taraftan 2mm.lik sarı ve pembe *ince arasuları* çevreler. Kubbeli desen sâhasında beyaz *ayırma rûmî* ile meydana gelen *tarhın* zemini

lâcivert, bu *tarh*ın dışında kalan zemin ise altındır. Tüm desen sâhasını dolaşan helezonlar halindeki simetrili desen, sarı, pembe, mavi ve beyaz renklerde üslûplaştırılmış çiçeklerle işlenmiştir. Lâcivert zeminlere beyaz *üç benek*, altın zeminlere ise *iğne perdahı* uygulanmıştır. Altın, turuncu, yeşil ve lâcivert *dendan*lı *ipli*klerle sınırlanan desen, lâcivert *tığ*larla sonlanır.

Yazı sâhasındaki Besmele'nin etrafı altın *yaprak*lı, beyaz, pembe ve sarı, yeşil serbest desenle bezenmiştir. 2a(bkz. R.229) sayfasında *dîbâce* metninin alt tarafında, üslûplaştırılmış çiçeklerle yapılmış ½ simetrili desen altınla işlenmiştir.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 2b(bkz. R.230) sayfası, *unvan* sayfası düzenindedir. İki sütûnlu yazı sâhasının *hâşiye*sinde metnin devamı mâil olarak yazılıdır. Yazı sâhasının üst kısmında yer alan bezeme iki kısımdan meydana gelmiştir. Bu sâhalardan altta olanı 10x56 mm. eb'adında yatay dikdörtgen biçimindedir. Renklerindeki küçük farklılıklar haricinde 1b(bkz. R.229) sayfasının bezemesi ile aynıdır.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 51a(bkz. R.231) sayfasında yer alır. Yazı sâhasının içinde satır aralarında üslûplaşmış çiçeklerle, serbest dallar halinde altın ve sarı renkle uygulanmıştır.

II. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 51b(bkz. R.232) sayfasında yer alan *dîbâce* metni, *kubbeli unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. Renklerinde değişiklikler olmakla beraber 1b(bkz. R.229) sayfasındaki *dîbâce* sayfası bezemesinin tekrarıdır. 52a(bkz. R.232) sayfasında sona eren *dîbâce* metninin alt kısmında altın, üslûplaşmış çiçeklerin serbest dallar halinde uygulandığı bezeme bulunmaktadır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 52b(bkz. R.233) beyitlerin başladığı sayfası, *kubbeli unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır.Renklerinde değişiklikler olmakla beraber önceki *unvan* sayfası düzenindeki bezemelerinin tekrarıdır. Yazı sâhasındaki Besmele'nin etrafı da altın *cetvel*lidir.

Hâtime sayfası tezhibi : Eserin 98a(bkz. R.234) sayfasında yer alır. Desen sâhasında değişiklikler olmakla beraber 52a(bkz. R.232) sayfası ile aynı usûlde bezenmiştir.

III. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 98b(bkz. R.235) sayfasında yer alan *dîbâce* metni, *kubbeli unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. Renklerinde değişiklikler olmakla beraber önceki *dîbâce* sayfası bezemelerinin tekrarıdır. 99a(bkz. R.9) sayfasında sona eren *dîbâce* metninin alt kısmında altın ve sarı renkle, üslûplaşmış çiçeklerin serbest dallar halinde uygulandığı bezeme bulunmaktadır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 99b(bkz. R.236) sayfası, *kubbeli unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. Renklerinde değişiklikler olmakla beraber önceki *bahirbaşı* bezemelerinin tekrarıdır.

Hâtime sayfası tezhibi : Yazı eserin 158b(bkz. R.237) sayfasının en üst satırlarında yer alır. Hemen altında IV. kitabın *dîbâce* bezemesi başlar.

IV. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin *dîbâce* metni 158b(bkz. R.235) sayfasında yer alır. Vazodan çıkış yapan ½ simetrili desen, üslûplaşmış çiçeklerle yapılmıştır. Altın ve sarı renkle uygulanmıştır. 159a(bkz. R.237)'da daralarak biten yazı sâhasının alt tarafındaki bezemede küçük değişiklikler olmakla beraber önceki *hâtime* bezemeleriyle aynı usûlde işlenmiştir.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 159b(bkz. R.238) sayfasında yer alır. Renklerinde değişiklikler olmakla beraber diğer *bahirbaşı* bezemelerinin tekrarıdır.

V. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 207b(bkz. R.239) sayfasında yer alan *dîbâce* metni, *kubbeli unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. Küçük değişiklikler haricinde

önceki *dîbâce* sayfası bezemelerinin tekrarıdır. Sıvama altın zeminli Besmele *tarh*ı boş bırakılmıştır.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin 208a(bkz. R.239)'da beyitlerin başladığı sayfanın bezemesi küçük değişiklikler olmakla beraber 158b(bkz. R.235)'deki *dîbâce* sayfası bezemesinin tekrarıdır. ½ simetrili üslûplaşmış çiçeklerle serbest dallar altın ve sarı renk halinde uygulanmıştır. Bu bezemenin üst tarafında beşinci kitabın dîbâcesi bitmektedir.

VI. Kitap :

Dîbâce tezhibi : Eserin 263a(bkz. R.240) sayfasında yer alan *dîbâce* metni, *kubbeli unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. Desen, küçük değişiklikler olmakla beraber önceki *dîbâce* sayfası bezemelerinin tekrarıdır. D*îbâce* metninin alt kısmı ve Besmele'nin etrafı, ½ simetrili desenli, altın, turuncu ve pembe, yeşil renkli çiçeklerle işlenmiştir.

Bahirbaşı tezhibi : Eserin, beyitlerin başladığı 263b(bkz. R.241) sayfası, *kubbeli unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır. Renklerinde ve bazı kısımlarında değişiklikler olmakla beraber diğer *bahirbaşı* sayfası bezemelerinin tekrarıdır.

Eserin Genel Bezeme Özellikleri: XIX. yüzyıl bezeme özelliklerini taşıyan bu **Mesnevî**'nin altı kitabında da *zahriye* bezemesi yoktur. Her kitapda *dîbâce* ve beyitlerin başına *unvan* sayfası düzeninde tasarlanmış bezemeler uygulanmıştır. Bu durum IV. kitabın *dîbâce* ve V. kitabın *beyitbaşı tezhib*inde farklılık göstermektedir. Bu sayfalara, *hâtime* sayfalarına uygulanan tarzda altınla işlenmiş çiçek motifleri uygulanmıştır.

Sayfa düzeni olarak, beyitlerin bulunduğu altın *cetvel*lerle sınırlanmış yazı sâhaları *hâşiye*lidir.[155] *Ta'lîk* hattıyla yazılmış olan bu sayfalarda çoğunluğu iki sütûn olan, düz satırlı yazı sâhasının kenarlarına metnin devamı veya açıklaması mâil olarak

---

[155] Oleg F. Akimushkin – Anatol A. Ivanov, '*The Art of Illumination*', The Art of the Book in Central Asia 14th-16th Centuries, ed. Basil Gray, London 1979, s.48;
Duran, Gülnur; *Edinburgh Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Tezhipli İki Yazma*/(Two Illiminated Manuscripts in the Library of Edinburgh University) **Essays In Memory of Hazel E. Heughan**, Edinburgh-2007, s.87,88

yazılıdır. Bu eserde *hâşiye* kısımlarındaki mâil satırlardan kalan boşluklara uygulanan *muska koltuk* yerleri bezenmeyerek boş bırakılmışlardır.

Eserin bütününde aynı desen, renklerinde değişiklikler yapılarak sürekli olarak tekrarlanmıştır. Bezemelerde kullanılan sarı, yeşil, pembe, turuncu, lâcivert, beyaz ve mavi gibi canlı renkler, kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Gerek renk, gerek desen ve gerek estetik yönden klasik devirle kıyaslanamayacak kadar farklı olan bu bezemelerde, Batı sanatlarının olumsuz etkisi açıkça görülebilmektedir. *İğne perdahı*nın sıkça kullanıldığı kitapta, *durak* ve *mushaf gülü* gibi bezeme unsurları yoktur.

Yayın : (R.229,230); Kültür Dergisi, S.5,İstanbul 2006, s.119, s.16

R.227 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, üst kab

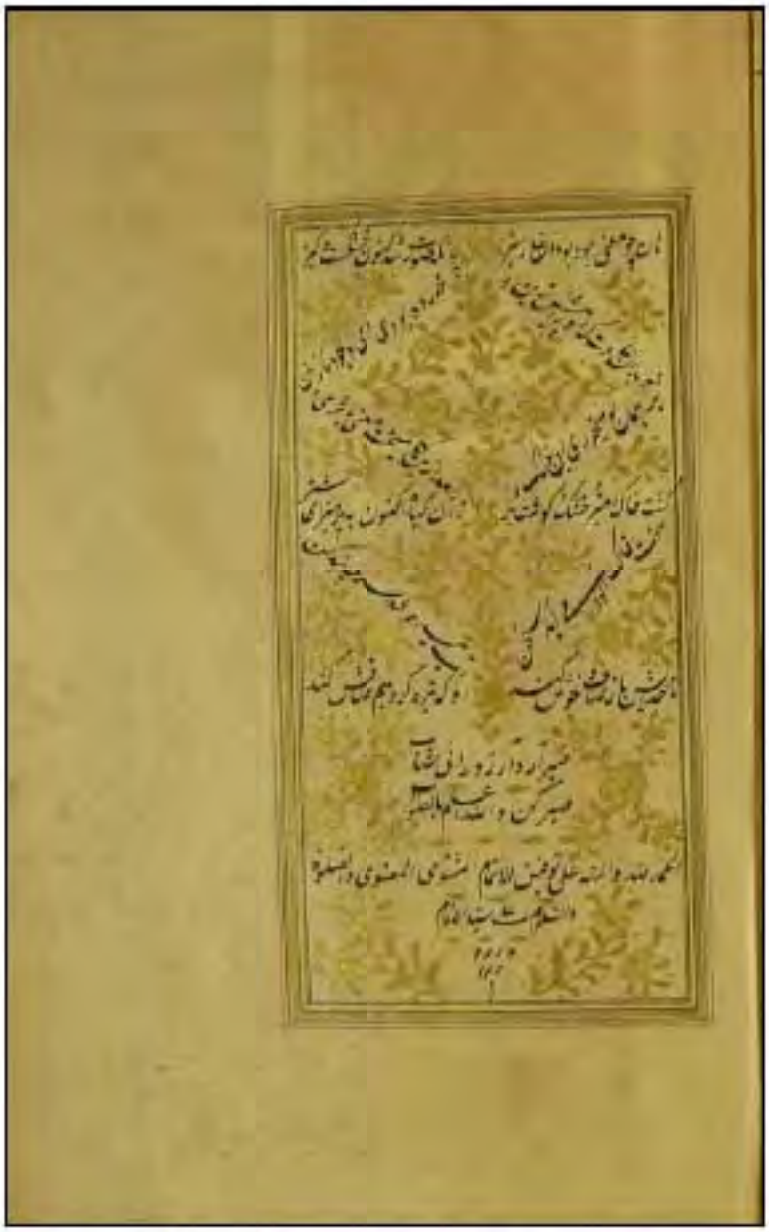
R.228 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, mukleb detayı

R.229 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 1b ve 2a)

R.230 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 2b)

R.231 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 51a)

R.232 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 51b ve 52a)

R.233 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 52b)

R.234 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 98a)

R.235 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 98b ve 99a)

R.236 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 99b)

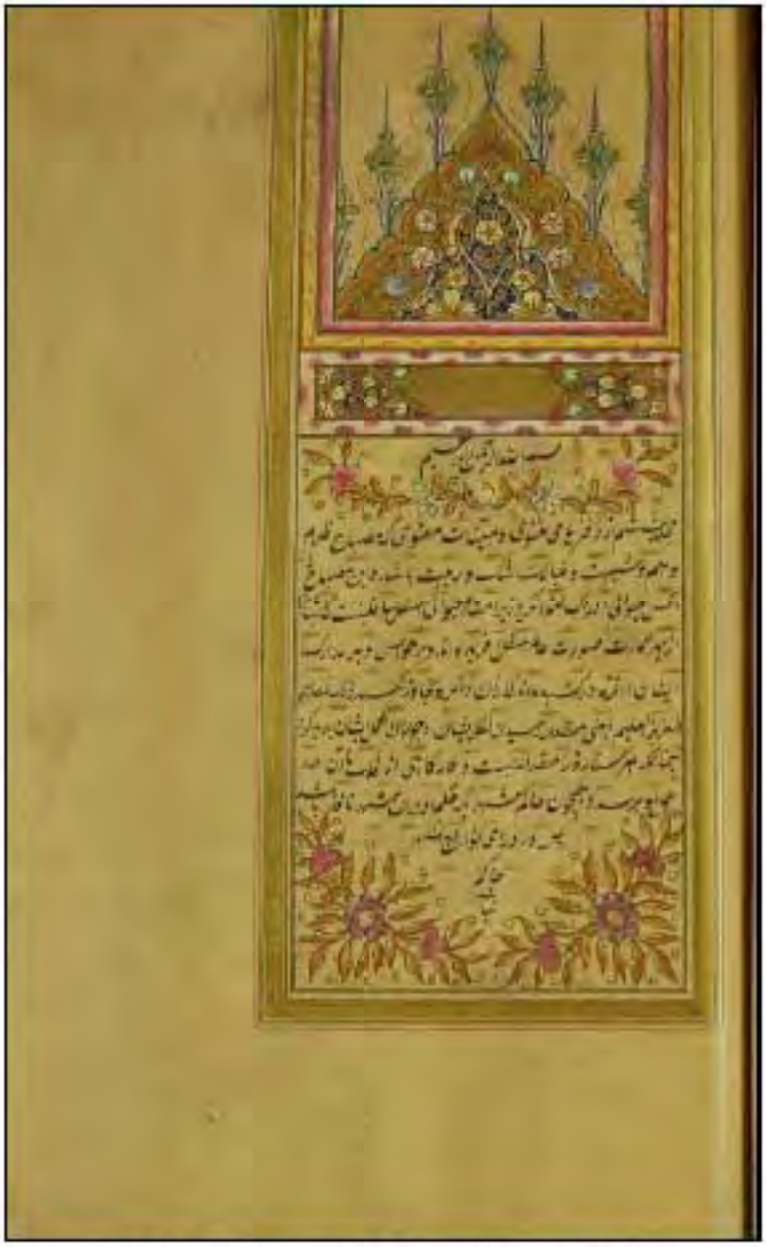
R.237 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 158b ve 159a)

R.238 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 159b)

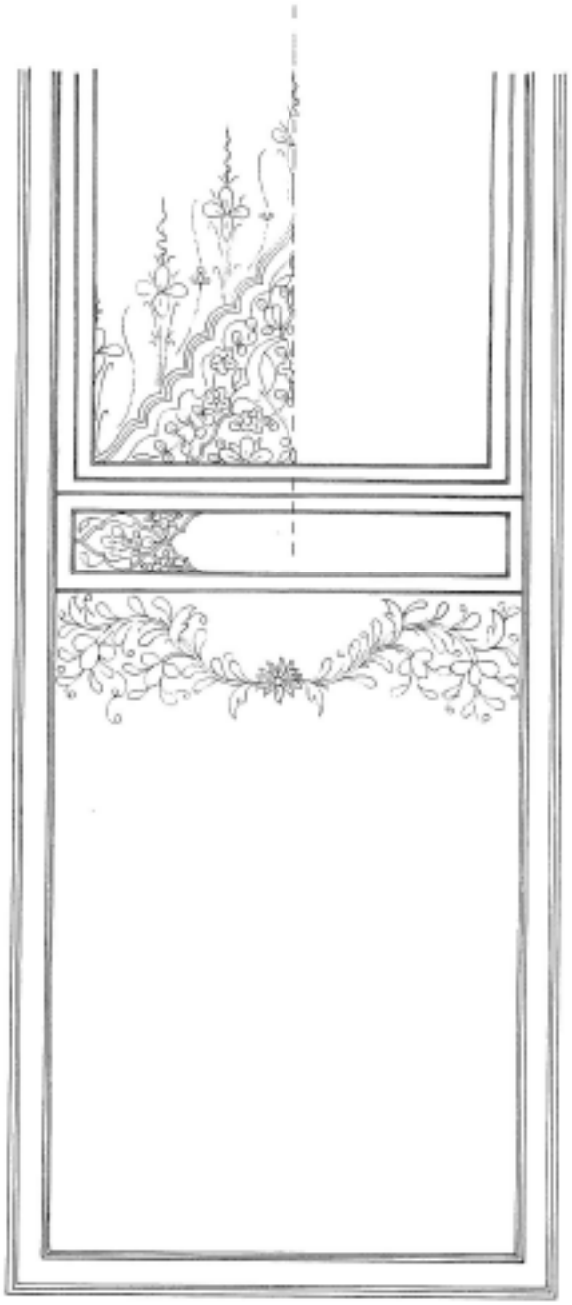
R.239 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 207b ve 208a)

R.240 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 263a)

R.241 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 263b)

Ç.33: Yazma Bağışlar - 005498, vr.51b

DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA

İslâm dininin kutsal kitabı olan *Mushaf*'lara ilk zamanlardan başlayarak, bu dini kabul eden tüm milletler büyük saygı ve özen göstermişlerdir. Bu tutum eserlerin muhteşem ve cazibeli görünmesini temin edebilmek maksadıyla, başta *hüsn-i hat* olmak üzere kitap sanatlarının doğmasına neden olmuştur. Emevîler devrinde gelişmeye başlayarak devam eden bu süreçte, başta *Mushaf*lar olmak üzere İslâmiyet'i şerh ve tefsîr eden tüm kitaplar bu anlayışla meydana getirilmiştir.

Batı Türkistan'da başlayarak gelişme gösteren *tezhip* sanatı XV. yüzyılda 'Herat Mektebi', batıda 'Memlûk Mektebi' ve üçüncü olarak da Anadolu'da 'Türk Mektebi' olarak ilerleme göstermiştir.[156]

Anadolu Selçuklu devletinde sultanların ve yönetici sınıfın bilime ve kültüre gösterdikleri ilgi ve himaye, saray çevresinde büyük bir kültür muhitinin oluşmasını sağlamıştır. Anadolu Selçuklu Sarayı'nda da, Büyük Selçuklu ve İran Saraylarında olduğu gibi *nakışhâne* geleneği devam etmiştir. Bu dönemde üretilmiş bilimsel eserler ve *Mushaf*lar, *tezhip* sanatımızın en eski ve önemli örnekleri arasında yer almaktadır. Selçuklu *tezhib*i Konya ve diğer Türk şehirlerindeki *tezhip* atölyelerinde ve özellikle kitaba önem veren Sultan ve Emirlerin konaklarında gelişme göstermiştir.

Anadolu Selçuklu *tezhip* sanatı içerisinde güçlü bir devlet karakterine uygun, ihtişamlı ve sanat değeri yüksek eserler meydana getirilmiştir. Özellikle Mevlâna Celâleddîn Rumî etrafında oluşup, tasavvufî bir akım olarak yaygınlaşan *Mevlevîlik* de Türk sanatlarının gelişimde önemli bir rol oynamıştır.[157]

Mevlâna'nın *Mesnevî*'si, Kur'ân ve Hadîs'ten sonra en çok üzerinde durulmuş, İslâm edebîyatı mahsulüdür. Eserdeki her hikâyenin bir âyet ya da hadîsi açıklamak için örnek olarak verildiği görülmektedir. Bu yüzden *Mesnevî*, Kur'ân-ı Kerîm'in tefsîri sayılmış, '**Magz-ı Kur'ân**' (Kur'ân'ın özü, içyüzü) adıyla da anılmıştır.[158] Öyle ki, daha yazıldığı zamanlarda cuma namazlarından sonra semâ yapmak ve semâdan sonra Kur'ân ve onu takiben *Mesnevî* okumak, bir adet haline gelmiştir.[159] Daha Mevlâna

---

[156] Sayıoğulları, R.Sadri; '*Türk Kitap Sanatlarında Kur'an Estetiği*' Yayınlanmamış, Sanatta Yeterlik Tezi, T.C. M.Ü. Güzel San. Ens., G.T.E.S. Anasanat Dalı, Tezhip-Süsleme Sanat Dalı, İstanbul 2003, s.IX

[157] Şahin, Faruk; a.g.e., s.9.

[158] Yeniterzi, Emine; a.g.e., s.36-37.; Can, a.g.e., s.377.; Yağmur, Sinan; a.g.e., s.104-105. Kabaklı, Ahmet; '**Mevlâna**' Toker Yayınları, İstanbul 1972, s.204.

[159] Kerametli, Can; **Galata Mevlevihanesi-Divan Edebiyatı Müzesi**, İstanbul 1977, s.68.

zamanında *Mesnevî*'yi okutmak ve açıklamak üzere '*Mesnevîhan*'lar yetişmiş, bu amaçla **Dar'ül Mesnevî**'ler (Mesnevî Okulları) kurulmuştur.[160]

Mevlâna etrafında oluşan akım, Mevlevî dervişlerin muhteşem eserler vermesine yol açmıştır. Birçok yazma, Mevlevî hattatlar tarafından istinsah edilip, yazmalarda isimleri geçmese de büyük ihtimalle aynı çevreye mensup Mevlevî *müzehhip*ler tarafından *tezhip*lenmiştir. İsminde Mevlevîlikle ilgili bir takı taşımamasına rağmen büyük olasılıkla Mevlevî olduğu belirtilen Muhlis b. Abdullah el-Hindî, Mevlevî çevrelerinde gelişen bir *tezhip* okulunun ilk temsilcisi olarak kabul edilir.[161]

Müzehhip Muhlis, Muhammed b. Abdullah el-Konevî el-Veledî tarafından *nesih* hatla istinsah edilmiş Mevlâna'nın *Mesnevî*'sinin temize çekilmiş ilk nüshasının *tezhib*ini yapar. (K.M.M. No:51, R.8-17) *Müzehhip* Muhlis, 495x 320 mm. kitabın her bölümünün ilk üç sayfası için farklı levha ve çerçeve *tezhip*ler tasarlar. Daireler, ovaller, helezonlu *rûmî* tasarımların önde gelen bezeme öğeleridir. Bunların renklendirilmesinde bol bol altın ve kırmızı, mavi, lâcivert ve beyaz gibi renkler de kullanılmıştır. Kur'an *tezhip*lerinde gelenek olan *gül*ler, levha *tezhip*lerinin sayfa kenarlarını bezemektedir.

Büyük Selçuklu *tezhip*lerinde de sıkça rastlanan sayfa kenarlarındaki iri *gül*ler, Anadolu Selçuklu *tezhip*lerinde de görülmektedir. Kitapların sayfa kenarlarının *tezhip*li *gül*lerle tasarlanması Ortaçağ İslâm dünyasında *tezhip*li Kur'ân sayfalarında yaygındır. Bu geleneğin "...edebî eserlerde ve özellikle Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'in eserlerinde görülmesi Anadolu'ya özgü bir tasarım olarak karşımıza çıkmaktadır..."[162]

Müzehhip Muhlis, bu eserdeki *tezhip*leriyle o güne kadar İslâm dünyasının hiçbir çevresinde görülmedik zenginlikte ve özgürlükte *tezhip* tasarımları yaparak çağdaşı ve meslektaşları arasında başköşede yer alır.[163]

Müzehhip Muhlis tarafından uygulanan *Mesnevî* nüshasının tasarım biçimi, anıtsal bakımdan sonraki ilk yüzyıl içinde Anadolu'da tasarlanmış olan Mevlâna'nın *Mesnevî*'si, *Dîvân-ı Kebîr* ve Sultan Veled'in eserlerinin *tezhip*li nüshalarına örnek

---

Genç, Sedef; a.g.e., s.31.

[160] Önder, Mehmet; a.g.e., s.130.; Yeniterzi, Emine; a.g.e., s.37.;
Önder, Mehmet; **Mevlâna Mesnevî'den Hikâyeler**, İstanbul 1973, s.22-23.;
Gölpınarlı, Abdulbaki; **Mesnevî Şerhi**, İstanbul 1974-75; Genç, Sedef; a.g.e., s.31.;

[161] Algaç, Şeyda; a.g.e., s.202.

[162] Tanındı, Zeren; *Anadolu Selçuklu Sanatında Tezhip: Müzehhip Muhlis B. Abdullah El-Hindî Ve Haleflerî*, **Yıldız Demirize Armağan**, s.149.

[163] Tanındı, Zeren; a.y.

olmuştur.[164] K.M.M. No:1177'de kayıtlı olan Mevlâna'nın *Mesnevî*'si ve K.M.M. No:74'de Sultan Veled'in *İbtidanâme*, *Rabâbnâme*, *İntihânâme*'si Muhlis üslûbunun devamının gözlendiği eserlerdir.

XIV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bu eserler, benzer üslûpta yaklaşık on yıl arayla hazırlanmıştır. *Müzehhip* Muhlis'in tasarımlarına bağlı olarak hazırlanan yazma eserlerin işçilik kalitelerinin sanatkârın ustalığına ulaşmadığı görülür. Ancak onların *Müzehhip* Muhlis'in tasarım ilkelerine 45–55 yıl sonra böylesine sıkıca bağlı kalmaları aralarında bir akrabalık veya usta çırak ilişkisinin olabileceğini akla getirmektedir.[165] XIV. yüzyılın ilk yarısında büyük olasılıkla Mevlâna'nın türbesi ve çevresindeki mekânların bir tür *nakışhâne* gibi kullanıldığı da K.M.M'sindeki kitap sanatı örneklerinden anlaşmaktadır.

İncelenen eserler arasında S.K. Halet Efendi No:171(kat.no: 01) kayıtlı olan 1373 tarihli *Mesnevî*, döneminde üretilen diğer örneklere nazaran daha küçük ölçülere sahiptir. Özenle hazırlanan *tezhip*leri, tarihinin ve hattatının belirtilmiş olması, eserin sahibinin önemli bir kişi olduğuna ve okunma amacından çok saygınlık göstergesi olarak hazırlandığına işaret etmektedir.[166] Eserin bezemelerinde sistematik bir programın izlendiği ve her kitapta da *serlevha* sayfası düzeninde tasarlanan *dibâce* sayfaları ve *bahirbaşı* bezemesi düzeninde tasarlanan beyitlerin başladığı sayfaların mutlaka *tezhip*lendiği, aynı veya birbirine yakın desenlerin renkleri değiştirilerek, bezemede çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Çağdaşı Memlûk *tezhip*lerine oranla fazla renk zenginliğine sahip olmayan eserde, daha çok lâcivert, altın, mavi ve tonları, kiremit, beyaz, toprak rengi ve *tahrir*lerde siyah renk kullanılmıştır. Döneminin tüm bezeme özelliklerini taşıyan eserde, *rûmî*, *rûmî tepelik* ve üslûplaştırılmış çiçek motiflerinden oluşan, *münhanî* üslûbu ile boyanmış motiflerin yanı sıra *madalyon* ve *anahtarlı zencerek* de sıkça kompozisyonlarda yer almaktadır. Eserin çeşitli sayfalarında sıvama altın zeminli *pençhâne durak*lar göze çarpmaktadır. 1278 tarihli ilk *Mesnevî* örneğinde Anadolu'ya özgü bir özellik olarak karşımıza çıkan edebî eserlerin sayfa kenarlarında *gül*lerin kullanılması özelliğine bu eserde son verildiği de görülmektedir.

[164] Tanındı, Zeren; a.g.m., s.146.; Genç, Sedef ; a.g.e., s.7.
[165] Tanındı, Zeren; a.g.m., s.149.
[166] Genç, Sedef; a.g.e., s.128.

S.K. Hacı Selim Ağa No:554 (kat.no: 02) kayıtlı olan 1386 tarihli eser, erken *Mesnevî* örneklerinden biridir. İlk iki kitabı mevcut olmayan eserin, her kitabının *dîbâce* sayfaları *serlevha* sayfası düzeninde, beyitlerin başladığı sayfalar ise *bahirbaşı* bezemesi düzeninde tasarlanılarak uygulanmışlardır. Zamanımıza geçirdiği onarımlarla gelmeyi başarabilmiş eserin orijinal halinde *zahriye* sayfalarının olup olmadığı ise meçhuldür. Bu eserde farklı olarak *arasuyu* bezemelerinde *zencerek* yerine bitkisel desenler tercih edilmiştir. Eserin IV. ve V. kitaplarının *dîbâce* sayfalarının kenar boşluklarında *tığ*ların kullanılmaması, V. ve VI. kitaplarında ise çok renkli ve iri, üslûplaştırılmış çiçek motiflerden oluşan *münhanî* üslûbu ile renklendirilmiş bezemeler dikkati çekmektedir. Bu usûl İlhanlı ve Memlûk *tezhip*lerinde de sıkça karşılaşılan bir bezemedir. Genel olarak bakıldığında da bitkisel desenlere *rûmî* motifine oranla daha fazla ağırlık verildiği de gözlenmektedir. *Durak* ve *gül* bezemesi de yapılmamıştır. Her kitabın *dîbâce* sayfaları *serlevha* sayfası düzenindedir. Ortada daire formunda yazı alanı, altta ve üste yatay dikdörtgen şeklinde bezemeler ve bunları çevreleyen *arasuyu* şeklindeki sayfa düzenlemeleri, XIV. yüzyıl *tezhip* sanatı içerisinde Anadolu Beylikler ve Memlûk *tezhip* sanatı örneklerinde de karşımıza çıkmaktadır.[167]

Yukarıda değerlendirilen S.K. Halet Efendi No:171 (kat.no:01) ve S.K. Hacı Selim Ağa No:554 (kat.no:02) numaralarda kayıtlı bulunan her iki *Mesnevî*'de de sayfa düzenlemelerinin paftalamaları aynı olup, K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:1113 ve 68-69 numaralarda kayıtlı bulunan Hasan b. Osman tarafından yazılan *Mesnevî*(1372) ve *Dîvân-ı Kebîr*'le(1368-1372), T.İ.E.M. No:450'de kayıtlı bulunan hattat Ebubekir b. Eyyüp tarafından yazılan 713/1313 tarihli Memlûk *Kur'ân-ı Kerîm*, K.M.M.,Müz.Es.Böl. No:71'de kayıtlı bulunan *Dîvân-ı Kebîr*'le benzerlikler taşıdıkları görülmektedir.

S.K. Hacı Beşir Ağa No:376 (kat.no: 03) kayıtlı olan 1468 tarihli *Mesnevî*'nin, V. kitabı hariç tüm kitaplarının *dîbâce* sayfası *tezhib*leri bulunmaktadır. Dikdörtgen, oval ve daire formlarından meydana gelen yazı sâhalarında yazılar *zer-endûd* olup *tahrir*lenmiştir. *Beyn'es-sütûr* uygulanarak bezemeye dâhil edilmiştir. Bu tarz uygulamalar daha önce incelediğimiz erken dönem *Mesnevî* örneklerinde de görülmektedir. Bu *Mesnevî*'de I. kitabın ilk 18 beytine uygulanan *serlevha* bezemesi daha öncekilerde olmayan bir özellik olarak dikkati çekmektedir. Bezeme sâhası merkezinde, iki sütûn üzerine tertip edilen ve *beyn'es-sütûr* uygulanan, iki yanı *koltuk*lu yazı sâhası, altında ve üstünde yatay dikdörtgen desen sâhaları ile hepsini üç

[167] Genç, Sedef; a.g.e., s.122.

kenardan çevreleyen *kenarsuyu* ve *tığ*larla tamamlanmıştır. *Mesnevî*'de dikkati çeken bir özellikte, daha önce incelenen erken devir örneklerinde(kat.no:01-02), beyit başlarına uygulanan dikdörtgen alanlı bezemelerin üzerine, *tığ*ları olan ikinci bir bezeme sâhasının daha ilâve edilerek *iklîl unvan* sayfası düzenine getirilmesidir. Bu *Mesnevî*, bezemelerinde birden fazla üslûbun kullanılması bakımından da dikkati çekmektedir. Eserin II., III., IV. ve VI. kitaplarının *dîbâce* sayfası *tezhib*leri bir üslûp, I., II., IV. ve VI. kitaplarının *hâtime* sayfası bezemeleri ikinci. üslûp, geri kalan bezemeleri de bir başka üslûp özelliklerine sahiptirler. Eserde üç ayrı üslûbun da çizim kaidelerine dikkatle uyulmuş, bazı motif ve zemin renklerinde küçük değişiklikler olmakla beraber aynı desenler tekrarlanmıştır.

Sultan II. Murat ve Fatih Sultan Mehmed zamanı, Osmanlı Sarayında *tezhip* sanatının, belirli üslûplarının ortaya çıktığı devirlerdir.[168] Klasik üslûbun Fatih devrinde olgunlaştığı, son derece ince ve zarif çizgilerle *tezhip* sanatında yeni bir çığır açıldığı ve bu devirde Türk *müzehhip*lerinin yanı sıra İran ve Herat'tan gelen sanatçıların da çalıştığı bilinmektedir.[169] Bezemelerinde Osmanlı üslûbunun yanında, Timurlu *tezhib*indeki Şîrâz ve Herat üslûplarının Osmanlı kitap sanatlarına tesirinin uygulaması görülen bu eser, bu bilgileri destekler niteliktedir.

S.K. Fatih No:2812 (kat.no: 04) kayıtlı olan 1472 tarihli *Mesnevî*'de I. kitabın *dîbâce* sayfaları *serlevha* düzeninde, VI. kitabın *dîbâce* sayfası ise *unvan* sayfası düzeninde tasarlamıştır. II., III. ve IV. kitapların *dîbâce* sayfaları yoktur, V. kitabın ise var olup bezemesiz bırakılmıştır. II., III., IV. ve V. kitabın beyitlerin başladığı sayfaları *unvan sayfası* düzeninde bezenmiş, VI. kitapta ise *dîbâce* sayfası ile aynı sayfadadır ve yine *unvan* sayfası düzeninde *tezhip*lidir. *Serlevha* ve *unvan* sayfaları arasında uygulanış yönünden üslûp farklılığı olduğu da dikkati çekmektedir. *Serlevha* klasik usûlle, *unvan* sayfaları ise sıvama lâcivert zemin üzerine motif ve desen, serbest fırça ile altın ve renk sürülerek uygulanmıştır. Beyitlerin başladığı sayfaların bezemelerinin işçilik kalitelerinin, *serlevha* düzenindeki *dîbâce* sayfasının bezemesi ile kıyaslanamayacak kadar düşük olduğu da dikkati çekmektedir. Bu örnekte, kitap adının yazılı olduğu sâhalar lâcivert renkli biri dışında kağıt renginde bırakılmıştır. Eserde görülen bezeme üslûbu S.K. Damat İbrahim Paşa No:756 (kat.no:09), S.K. Hacı Beşir Ağa No:376 (kat.no:03) ve S.K. Ayasofya No:2041 kayıtlı olan eserlerin bezemeleri ile teknik yönden benzerlik göstermektedir.

---

[168] Şahin, Faruk; a.g.e., s.9.
[169] Duran, Gülnur; a.g.e., s.14.

S.K. Musalla Medresesi No:117 (kat.no: 05) kayıtlı olan 1475 tarihli *Mesnevî*'de I. kitabın *dîbâce* sayfası *serlevha* düzeninde, diğer kitapların *dîbâce* sayfaları ise *unvan sayfası* düzeninde tasarlanarak bezenmiştir. Yalnızca II. kitabın beyitlerinin başladığı sayfa *unvan sayfası* düzeninde bezenmiş, diğer kitaplarda ise, bu sayfalara bezeme yapılmamıştır. Tüm bezemelerde *zencerek*, *anahtarlı* ve *kitâbeli zencerek* gibi *arasu*ları kullanılmış, motif birliği korunarak, başından sonuna kadar bütün bezemelerde birbirlerine uyumlu, birbirine benzeyen desenlerin bazen tekrarlanıp, bazen de farklı şekillerde uygulandıkları görülmektedir. Eserde, incelenen diğer örneklerde dört sütûn tertip edilen yazı sâhaları, burada altın *cetvel*lerle çevrelenerek iki sütûn tertip edilmiştir. Eserin *hâtime* sayfalarında tezyînat yoktur.

S.K. Fatih No:2813 (kat.no: 06) kayıtlı olan 1477 tarihli *Mesnevî*'de yalnızca I. kitabının *dîbâce* sayfası *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Genellikle altın zeminli olarak hazırlanan kitap isminin yazıldığı sâhaların zeminlerinin bu örnekte de kağıt renginde bırakıldığı görülmektedir. Eserde beyitlerin başladığı yazı sâhaları, iki sütûn tertip edilmiş olup, mâil şekilde *hâşiye* kısımlara da beyitlerin devamı yazılmıştır. I. kitabın *dîbâce* sayfası *serlevha* düzeninde, V. ve VI. kitabın *dîbâce* sayfası *unvan* sayfası düzeninde tezhip edilmiştir. I., II., III. ve IV. kitabın beyitlerin başladığı sayfaları *unvan* sayfası düzenindedir. V. ve VI. kitabın beyitlerin başladığı sayfaları bezemesizdir. Eserde 2,5 mm. sıvama altın zeminli *helezonî durak*lar çoğunlukla mâil yazı sâhalarında yer alan üçgen *tarh*ların içine uygulanmıştır. Eserde *gül* bulunmamaktadır.

S.K. Amcazade Hüseyin Paşa No:292 (kat.no: 07) kayıtlı olan 1490 tarihli *Mesnevî*'de I. kitabın *dîbâce* sayfası *serlevha* düzeninde, diğer kitapların *dîbâce* ve beyitlerin başladığı sayfaların bezemeleri ise *unvan sayfası* düzeninde tasarlanmıştır. Eserde yazı sâhaları altın *cetvel*lerle çevrelenerek iki sütûn üzerine tertip edilmiştir.

S.K. Damat İbrahim Paşa No:757 (kat.no: 08) kayıtlı olan 1495 tarihli *Mesnevî*'de IV. ve V. kitaplarının *dîbâce* sayfaları *unvan* sayfası düzeninde tasarlamış, beyitlerin başlangıcına özel bir bezeme uygulanmayarak *dîbâce* metnin peşine hemen yazılmaya başlanmıştır. II., III. ve VI. kitapların ise beyitlerin başladığı sayfalarına *unvan* sayfası düzeninde bezemeler uygulanmıştır. Yalnızca I. kitabın beyitlerin başladığı sayfasının bezemesi *serlevha* düzenindedir. Eserde yazı sâhaları altın *cetvel*lerle çevrelenerek dört sütûn tertip edilmiştir. Eserin bütününde motif birliği korunmuş, başından sonuna kadar ince, kıvrak ve zarif bir işçiliğe sahip olup, bütün bezemelerde birbirlerine uyumlu, birbirine benzeyen desenlerin bazen tekrarlanıp, bazen

de küçük değişikliklerle uygulandıkları görülmektedir. Desenler karmaşık olmayıp, gözün helezonları takip edebildiği dengeli bir şekilde çizilmişlerdir. II. ve VI. kitapların bezemelerinde *kitâbeli zencerek* ve *zencerekli arasu*ları, diğerlerinde ise yalnızca *ince arasuyu* tercih edilmiştir.

S.K. Damat İbrahim Paşa No:756 (kat.no: 09) kayıtlı olan 1558 tarihli *Mesnevî*'nin altı kitabında da *zahriye* sayfası *tezhibi* ve *hâtime* sayfası *tezhibi* yoktur. I. ve III. kitabın *dîbâce* sayfaları *serlevha tezhibi* düzeninde, IV. ve VI. kitabın *dîbâce* sayfaları *unvan* sayfası düzeninde *tezhip* edilmiştir. I., II., III. ve V. kitabın beyitlerin başladığı sayfaları, *unvan sayfası* düzeninde *tezhip*lidir. IV. ve V. kitapta ise beyitlerin başlangıcına ayrıca *tezhip* yapılmamış, *dîbâce* metniyle aynı sayfada yer almıştır. Sadece IV. kitabın beyit sütûnlarının iki yanına *koltuk tezhibi* yapılmıştır. Beyitler dört sütûn olarak düzenlenmiştir. Bu eserde görülen diğer bir özellikte *serlevha* bezemelerinin *kubbe*li olmasıdır. XV. yüzyılda ortaya çıkan bu formun sonraki yüzyılda Safevî dönemi yazma eserlerinde sıkça kullanıldığı görülmektedir.[170] *Unvan* sayfası *tezhip*lerinde de uzun zaman korunan dikdörtgen form, XIV. yüzyıl ortalarında değişmeye başlamış, dikdörtgen *tarh*ın üzerine ilâve edilen ikinci *tarh*ın, bazen düz, bazen *dendan*lı ve bazen de *kubbe*li olarak uygulandığı, desen sâhalarının sayfa kenarlarına uygulanan *tığ*larla sonlandıkları görülmektedir.[171] Bu eserde de bu tür *kubbe*li *unvan* düzenlemeleri dikkati çekmektedir. XVI. yüzyıl kitap sanatlarının en bariz özelliklerinden biri, eserin bütününde motif birliğinin korunmasıdır. Burada bu hususiyetin terk edilerek, iki ayrı üslûbun birlikte kullanılmış olduğu dikkati çekmektedir. Her iki üslûbun da çizim kaidelerine dikkatle uyulmuş, birbirinden çok farklı olan üslûplar uygulanış biçimleriyle birbirlerine çok benzetilerek yapılmıştır. İncelenen bu *Mesnevî*'de klasik Osmanlı üslûbunun yanında, Timurlu *tezhib*indeki Şiraz ve Herat üslûplarının XVI. yüzyılda Osmanlı kitap sanatlarına tesirinin bir geç dönem uygulaması görülmektedir.[172]

S.K. Düğümlü Baba No:345 (kat.no: 10) kayıtlı olan tarihsiz *Mesnevî*'nin altı kitabında da *zahriye* ve *hâtime* sayfası bezemesi görülmez. Her kitabın *dîbâce* sayfaları *unvan* sayfası düzeninde tasarlanmış bezemeli sayfalara sahiptir.

---

[170] Oleg F. Akimushkin; a.g.e., s.49.; Duran, Gülnur; a.g.e., s.94.
[171] Duran, Gülnur; a.g.e., s.94.
[172] Tanındı, Zeren; An Illuminated Manuscript Of The Wandering Scholar Ibn Al-Jazari And The Wandering Illuminators Between Tabriz, Shiraz, Herat, Bursa, Edirne, İstanbul İn The 15th Century, Turkish Art, 10. Congrès International D'art Turc, Genève –1999, s.649–650.;
Derman, Çiçek; *'XVI. yy.da Hazırlanmış Bir Mesnevî Tezhibi'* Selçuk Üniversitesi X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğileri C.1, S.62, Konya, 2–3 Mayıs 2002

XIV. yüzyılın sonları ve XV. yüzyılın başlarında Şîrâz ekolünün seçme edebî eserlerinde metnin yazı sâhasının dışında kalan kenarlara '*hâşîye*' yazılması önemli bir hususiyettir.[173] Bu Mesnevî'deki *ta'lîk* hattıyla yazılmış olan sayfalarda çoğunluğu iki sütûn olan, düz satırlı yazı sâhasının kenarlarına metnin devamı mâil olarak yazılmıştır. *Hâşîye* kısımlarındaki mâil satırlardan kalan üçgen şeklindeki boşluklara sıvama altın zemin üzerine *çift tahrir* ve üslûplaştırılmış motiflerle işlenmiş bezemeler, eserin bütün sayfalarında uygulanmıştır. Yazı sâhası ile *hâşîye*, *renk-efşân*lı bir *arasuyu* ile ayrılmıştır. Aynı sayfa düzeni Edinburgh Üniversitesi Kütüphânesi'ndeki İnetullah Şîrazî tarafından 1556 M. tarihinde istinsah edilmiş olan *Küllîyât-ı Sa'dî* isimli eserde de görülmektedir.[174]

S.K. Halet Efendi No:324 (kat.no: 11) kayıtlı olan 1602 tarihli *Mesnevî*'de *altın cetvel*lerle çevrelenmiş yazı sâhası, XIV. yüzyılın sonları ve XV. yüzyılın başlarında Şîrâz ekolünün seçme edebî eserlerinde metnin yazı sâhasının dışında kalan kenarlara '*hâşîye*' yazılması hususiyeti[175] bu eserde de görülmektedir. *Mesnevî*'deki IV. kitap hariç her kitabın, iki sütûnlu beyitlerin başladığı sayfaları *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir. IV. kitabın ise *dîbâce* sayfası *unvan sayfası* düzeninde bezenmiştir. Bunun dışındaki tüm *dîbâce* sayfaları bezemesiz bırakılmıştır. Her bezeme *anahtarlı zencerek* ile çevrelenerek, üzerine *iğne perdahı* uygulanmıştır. Bezemelerde kullanılan renkler ton farkı göstermeden kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Sıvama altın zeminli kitap adının yazıldığı bezeme içindeki sâhalar boş bırakılmıştır.

S.K. Hamidiye No:696 (kat.no: 12) kayıtlı olan 1627 tarihli *Mesnevî*'nin altı kitabında da beyitlerin başladığı sayfalarda *unvan*, yazıların ibrik şeklindeki sâha içine düzenlendiği *dîbâce* sayfaları ve *hâtime* sayfaları *tezhip*lidir. Eserin başından sonuna kadar bezemelerde kullanılan canlı renkler, ton farkı bile göstermeden kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Beyaz renkli çiçek motiflerinin oldukça yoğun kullanıldığı, beyitlerin başladığı sayfalardaki *klasik tezhip*lerde desenler karmaşık olmayıp, gözün helezonları takip edebildiği dengeli bir şekilde çizilmişlerdir. *Unvan* sayfası *tezhip*lerinin bazen *dendan*lı ve bazen de *kubbe*li olarak uygulandığı, desenin üslûplaştırılmış çiçeklerden oluşan *tığ*larla sonlandıkları görülmektedir. *Dîbâce* ve *hâtime* sayfalarındaki *tezhip*ler ise kağıt rengi zemine serbest çiçek dallarıyla bezelidir.

[173] Oleg F. Akimushkin; a.g.e., s.48.; Duran, Gülnur; a.g.e., s.87-88.
[174] Duran, Gülnur; a.y.
[175] Oleg F. Akimushkin; a.g.e., s.48.; Duran, Gülnur; a.g.e., s.87-88.

S.K. Halet Efendi No:174 (kat.no: 13) kayıtlı olan 1618 tarihli *Mesnevî*'nin hemen hemen her kitabının *zahriye* sayfaları (III. ve VI. kitap hariç), *dîbâce* sayfaları *serlevha* sayfa düzeninde, beyitlerin başladığı sayfalar *unvan tezhibi* şeklinde ve *hâtime* sayfaları (I. kitap hariç) da bezemelidir. *Zahriye* sayfaları serbest kompozisyonlu *hatâyî* gurubu motiflerden meydana gelen desenlerle *halkârî* tekniği uygulanarak hazırlanmıştır. Motif *meşîme*lerinde kullanılan uçuk pembe dışında başka bir renge yer verilmemiştir. II., IV. ve V. kitapların *zahriye* sayfalarında *halkârî* bezemelerin ortalarına madalyon şeklinde *klasik tezhip* uygulanmıştır. Eserin bezemesi başından sonuna kadar incelik, kıvraklık ve zarafetini koruyan bir işçiliğe sahip olup, aynı veya birbirine yakın desenlerin renkleri değiştirilerek farklılık yapılmaya çalışılmıştır. Kitapların *serlevha* düzeninde tasarlanan *dîbâce* sayfası *tezhip*lerinde, geometrik *tarh*ların, birbirleriyle uyumlu oldukları görülmektedir. III. ve V. kitapların *hâtime* sayfalarında iri *hatâyî* motiflerden meydana gelen *raport* birim desen, *kalıp işi* tekniği ile uygulanmıştır. Motifler kapatılarak zemine *ince zer-efşân* yapılmıştır. Bezemelerde kullanılan canlı renkler kitabın tamamında aynen kullanılmıştır. Kırmızı ve yeşil altın, mat ve parlak olarak diğer renkler arasında dengeli bir biçimde uygulanmıştır. Sıvama altın zeminli *tarh*larda sade ve küçük motiflerden oluşan desenlerin kullanılmasına özellikle dikkat edilmiştir. Eserin tamamında 2 mm.yi geçmeyen helezonî *durak*lar olup, *gül* gibi bezeme unsurları yoktur. Özenle hazırlanan *tezhip*leri, tarihinin ve hattatının belirtilmiş olması, bu eserin sahibinin Emîr Halîfe olarak tanınan Seyyid Mehemmedü'l-Mevlevî'nin önemli bir kişi olduğunu gösterir.

S.K. Fatih No:2811 (kat.no: 14) kayıtlı olan 1718 tarihli *Mesnevî*'nin yalnızca I. kitabının *dîbâce* sayfası *serlevha* düzeninde tasarlanmıştır. Diğer kitaplarının *dîbâce* sayfaları yoktur. 4 sütûnlu beyitlerin başladığı sayfalar, *kubbeli unvan* sayfası düzeninde tasarlanmıştır(I. kitap hariç). Desenler sade ve dengeli bir şekilde çizilmişlerdir. Eserin bütününde birbirinin aynı olan bezemeler, bazen motiflerinde, bazen de zemin renklerinde değişiklikler yapılarak çeşitlendirilmeye çalışılmıştır. Bezemelerde kullanılan renkler canlıdır. Bu Mesnevînin gerek cild, gerekse sayfa bezemeleri, S.K. Hamidiye No:697(bkz. R.242) ve S.K. Yazma Bağışlar No:542(bkz. R.243) kayıtlı bulunan *Mesnevî* nüshalarıyla teknik yönden benzerlikler göstermektedir.

S.K. Turhan Valide Sultan No:191 (kat.no: 15) kayıtlı olan tarihsiz *Mesnevî*'nin yalnızca *dîbâce* sayfaları bezenmiş, beyitlerin başlangıçlarına bezeme yapılmamıştır. Yalnızca I. kitabın ilk 18 beyti ve karşılığı *serlevha* düzeninde, diğer

R.242: S.K. Hamidiye No:697, (vr. 1b)

R.243: S.K. Yazma Bağışlar No:542, (vr. 1b)

kitapların *dîbâce* sayfaları ise *unvan sayfası* düzeninde tasarlamıştır. Bu özellik Mevlâna'nın elinden çıkan ilk 18 beytin *Mesnevî*'nin Fâtihası kabul edildiği görüşünü destekler niteliktedir. Çünkü bilindiği üzere *Mushaf*larda Fâtiha ve karşılığı olan Bakâra sûresinin bir bölümünün bezemeleri *serlevha* düzeninde uygulanmaktadır. *Klasik tezhip* usûlünde yapılan bezemelerde çizim kaidelerine eserin tamamında dikkatle uyulmuştur. Geniş lâcivert zeminli *tarh*ların, yeknesak görünmelerini önleyen bazen beyaz, bazen altınla yapılmış *dendan*lı *ipli*klerin yapılmış olduğu görülmektedir. Her bezemede *zencerek, kitâbeli zencerek ve anahtarlı zencerek* gibi *arasuyu* çeşitleri kullanılmıştır. Eserin bütününde desen ve motif birliği vardır. Bezemelerde, mat ve parlak altın diğer renkler arasında dengeli bir biçimde uygulanmıştır. Eserin yalnızca son kitabının *hâtime* sayfası bezemelidir, diğer kitapların *hâtime* sayfalarında bezeme yoktur.

S.K. Yazma Bağışlar No:5498 (kat.no: 16) kayıtlı olan 1866 tarihli *Mesnevî*'de her kitabın *dîbâce* ve beyitlerin başladığı sayfalarına *unvan* sayfası düzeninde tasarlanmış bezemeler yapılmıştır. Bu durum IV. kitabın *dîbâce* ve V. kitabın beyitlerin başladığı sayfalarında farklılık göstermektedir. Bu sayfalara *hâtime* sayfalarına uygulanan tarzda, altınla işlenmiş çiçek motifleri uygulanmıştır. Eserin bütününde aynı desen, renklerinde değişiklikler yapılarak tekrarlanmıştır. Gerek renk, gerek desen ve gerek estetik yönden klasik devirle kıyaslanamayacak kadar farklı *tezhib*i olan bu kitapta, Batı sanatlarının olumsuz etkisi açıkça görülebilmektedir. *İğne perdahı* sıkça kullanılmıştır.

SONUÇ

Süleymaniye Kütüphânesinde bulunan *Mesnevî*'ler arasından kronolojik sıraya göre belirlenen ve katalog bölümünde incelemeye alınan hemen hemen her yüzyıldan örnekler içeren incelemede, buradaki örneklere dayandırılarak varılan sonuçlar şunlardır ki:

Selçuklu Devleti ve Anadolu Beylikleri dönemlerinde üretilen *Mesnevî*'lerin her kitabına uygulanan *zahriye* sayfaları, *dîbâce* sayfaları, beyitlerin başladığı sayfaları ve *hâtime* sayfalarının *tezhip*lenmesi, yüzyıllar içinde dönemlerinin bezeme özelliklerine göre değişim gösterirken, bu tarz uygulamaların daha çok önemli kişiler için eserin okunma amacından çok saygınlık göstergesi olarak hazırlanmış *Mesnevî*'lerde devam ettiği söylenebilir. S.K. Halet Efendi No:171 (kat.no:01), S.K. Hacı Selim Ağa No:554 (kat.no:02) ve S.K. Halet Efendi No:174 (kat.no:13) numaralarında kayıtlı bulunan *Mesnevî*'ler bu düşünce ile uygulanan örneklerden sayılabilirler.

Bazı *Mesnevî*'lerin yalnızca *dîbâce* veya ilk 18 beyitinin bulunduğu sayfalarına *serlevha* sayfası düzeninde bezemeler uygulanırken, diğer bölümleri sadece *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir. S.K. Fatih No:2811(kat.no:14), Fatih No:2812 (kat.no:04), Fatih No:2813 (kat.no:06), S.K. Musalla Medresesi No:117 (kat.no:05), S.K. Damat İbrahim Paşa No:757 (kat.no:08) ve S.K. Turhan Valide Sultan No:191 (kat.no:15) kayıtlı bulunan *Mesnevî*'ler bu tür örneklerdendir.

Bazı örneklerde ise kitapların her bölümü *unvan* sayfası düzeninde bezenmiştir. S.K. Düğümlü Baba No:345 (kat.no:10), Halet Efendi No:324 (kat.no:11) ve Yazma Bağışlar No:5498 (kat.no:16)numaralı *Mesnevî*'lerin bezemeleri bu şekildedir.

S.K. Damat İbrahim Paşa No:756 (kat.no:09) kayıtlı olan *Mesnevî*'de olduğu gibi bezemeli sayfalarında belli bir düzen olmayanlar da mevcuttur. Bu eserde sadece I. ve III. kitabın *dîbâce*leri serlevha düzeninde, diğer kitapların *dîbâce* ve beyitlerinin başladığı sayfaları *unvan* sayfası düzeninde *tezhip* edilmişlerdir.

Bu şekilde bezenmiş *Mesnevî*'lerin okunma amaçlı olup *Mevlevî* ve *Mesnevîhan*'lar için hazırlanan *Mesnevî*'ler oldukları da düşünülebilir.

İlk örneklerinde dört sütûn üzerine tertip edilerek uygulanan beyitlerin başladığı sayfaların yazı sâhalarının, ilerleyen dönemlerde bazen de iki sütûn üzerine tertip

edildiği görülür. *Mesnevî*'lerin *dîbâce* metinleri ise tek sütûnda yazılıdır. Halet Efendi No:324 (kat.no:11), Düğümlü Baba No:345 (kat.no:10), Fatih No:2813 (kat.no:06), Amcazade Hüseyin Paşa No:292 (kat.no:07) kayıtlı *Mesnevî*'lerde olduğu gibi.

İnceleme sonucunda varılan diğer bir özellikte, Kur'an'daki levha *tezhip*li sayfaların kenarlarında *gül* kullanma geleneğinin 'edebî eserlerde ve özellikle Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'in eserlerinde görülmesinin Anadolu'ya özgü bir tasarım olarak karşımıza çıkması'dır ki,[176] bu özellik daha sonraki yıllarda üretilen *Mesnevî*'lerde terkedilmiştir. Bazen *dîbâce* sayfalarında, satır aralarında ve satırın üstünde, bazen de çeşitli yerlerde görülebilen *durak*ların, incelenen pek çok *Mesnevî*'de kullanılmadığı da görülmüştür.

Sonuç olarak aynı eser içinde her kitabın ayrı ele alınıp, tek bir kitap gibi *tezhip*lenmesi haricinde bütün *Mesnevî*'lerin bezenmesinde ortak özellik olarak karşımıza çıkan bir düzen söz konusu olamamıştır. Ancak kendi içinde birkaç guruba toplanabilmiştir. Bazı *Mesnevî*'lerde aynı *tezhip* üslûbunun her kitapta(cild) devam ettiği görülürken bazılarında hem *tezhip* üslûbu, hem de motif olarak farklılıkları dikkati çeker. Yazıldıkları dönemin bezeme üslûbuna göre *tezhip* özellikleri de değişmiştir. *Dîbâce* metinleri sayfa sayısı olarak da farklıdır. Tek sayfa olabildiği gibi dört sayfalı olanı da vardır.

[176] Tanındı, Zeren; *Anadolu Selçuklu Sanatında Tezhip: Müzehhip Muhlis B. Abdullah El-Hindî Ve Halefleri*, **Yıldız Demirize Armağan**, s.149.

KAYNAKÇA

Âbidin Paşa, **Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf,** İstanbul 1324

Akimushkin, Oleg F.-Anatol, A. Ivanov **'The Art of Illumination', The Art of the Book in Central Asia 14th-16th Centuries**, ed. Basil Gray, London 1979

Algaç, Şeyda; **Anadolu Selçukluları ve Beylikleri Dönemi Tezhip Sanatı (XIII.-XV. Yüzyıllar) (Doktora Tezi),** İÜ. Sosyal Bilimler Ens. Sanat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2000

Arseven, Celâl Esad; **Türk Sanatı Tarihi (Menşeinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme Ve Tezyîni Sanatlar),** Maarif Basımevi, İstanbul

---------- **Türk Sanatı Tarihi** / Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, [t.y.]

---------- **Sanat Ansiklopedisi**, İstanbul 1975

---------- **Türk Sanatı**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1983

Aslanapa, Oktay; **Türk Sanatı**, İstanbul 1984

---------- **Türk Sanatı,** C.I-II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990

Aşkar, Mustafa; *'Molla Fenari'nin (Ö.834/1431) 'Şerhu Dîbaceti'l Mesnevî' Adlı Risâlesi Ve Tahlili'*, **Tasavvuf/ İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi** Yıl:6, S.14, Ocak-Haziran 2005 (Mevlânâ Özel Sayısı)

Ateş, Ahmet; *'Konya Kütüphanesinde Bulunan Bazı Mühim Yazmalar'*, Belleten, Ttk. Basımevi, Ankara, 1952

Atıl, Esin; **Art Of The Arab World**. Washington D.C. 1975

---------- **'Illuminated Manuscript', Renaissance Of Islam; Art Of The Mamluks**., Washington D.C. 1981

Ayverdi, Sâmiha; *'Abide Şahsiyetler'*, Kubbealtı Neşriyâtı, İstanbul 2001

Ayverdi, İlhan; **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.I-II-III., Kubbealtı Neşriyâtı, İstanbul 2005

Bağcı, Serpil; **Konya Mevlânâ Müzesi Resimli Elyazmaları**, İstanbul 2003

Bediüzzaman Fürûzanfer; **Mevlâna Celâleddîn**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986

Birol, İnci A.- Derman, Çiçek; **Türk Tezyînî Sanʼatlarında Motifler**, Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı Yay., İstanbul 1991(2. Baskı)

Çağman, Filiz; 'Osmanlı Sanatı', **Anadolu Medeniyetleri III, Selçuklu/ Osmanlı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 1983

---------- 'Ehl-i Hıref', **Türkiyemiz Dergisi.**, Y.18, S.54, Akbank Yay. İstanbul 1988

Câmî, Abdurrahmân; **Nefehâtu'l Üns: Evliya Menkıbekeri**, Çev. ve Şrh. Lâmiî Çelebî, Haz. Süleyman Uludağ ve Mustafa Kara, İstanbul 1995

Can, Şefik; **Mevlâna Hayatı Şahsiyeti Fikirleri**, Ötüken Yay. İstanbul 1995

---------- **Rubâîler: Mevlâna'nın Rubâîleri**, Kültür Bakanlığı, Ankara 2001

Ceyhan, Semih; Mesnevî maddesi, **Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.29

Cunbur, Müjgan; *'Türklerde Tezhip Sanatı'*, **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara 1976

Çelik, İsa; 'Mesnevî-i Manevî', **Tasavvuf/ İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi** Yıl:6, s.14, Ocak-Haziran 2005 (Mevlâna Özel Sayısı)

Demirel, Şener; *'Şeyh Rızaeddin Remzi Er-Rifaî'nin Tasavvur Dergisi'ndeki Mesnevî Şerhi'* **Tasavvuf/ İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi** Yıl:6, S.14, Ocak-Haziran 2005 (Mevlâna Özel Sayısı)

Derman, Çiçek; **Türk Tezhip Sanatı**, 2004, yayımlanmamış ders notları

---------- *'Türk Tezhip Sanatının Asırlar İçinde Değişimi'* **Türkler Ansiklopedisi**, C.12, YTY, Ankara 2002

---------- *'XVI. yy.da Hazırlanmış Bir Mesnevî Tezhibi'*, **X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğleri**, C.1, Konya, 2–3 Mayıs 2002

---------- 'Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı', **Osmanlı**, C.11, YTY, Ankara 1999

---------- *'Mesnevî Tezhîbine Müstesnâ Bir Örnek'*, **Birinci Uluslar Arası Mevlâna, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri**, Manisa 2002

---------- **Tezyînâtımızda halkârî 'altınla yapılan iş'**, Mozaik Dergisi, İstanbul Ocak 1996

Derman, M. Uğur; *'Mevlevîlik ve Sanat, Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevîlik'*, Editör: Nuri Şimşekler, Konya 2002

---------- 'Mevlevîlik ve Hat Sanatı', **Birinci Uluslar Arası Mevlâna, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri**, Manisa 2002

---------- *Nesih* maddesi, **DİA**, C.33, s.1-3, İstanbul 2007

---------- Unutulan Bir Mevlevî: Ressam Murtazâ Ekler (1874-1969), X. Millî Mevlâna Kongresi, 2002

---------- 'Medresetü'l-Hattâtîn'e Dâir', Prof.Dr.Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan, İstanbul 2006, İÜ. Ed. Fak. Tarih Böl. Yayını

Develioğlu, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,** Aydın Kitabevi, Ankara 1988

Diyarbekirli, Nejat; **'Türk Sanatının Kaynaklarına Doğru' Türk Sanatı Tarihi Araştırma Ve İncelemeleri II,** Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Türk San. Tarihi Ens. Yay. İstanbul 1969

Diez, Ernst; **Türk Sanatı**, İstanbul 1955

Duran, Gülnur; **Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki Türk Mushaflarında 16.yy. Serlevha Tezhipleri,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 1990

---------- '18. Yüzyıl Müzehhip, Çiçek Ressamı ve Lâke Üstâdı Ali Üsküdârî', Osmanlı, C.11, YTY, Ankara 1999

---------- **Tezhip Tasarım,** 2007, yayımlanmamış ders notları.

---------- '*Edinburgh Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Tezhipli İki Yazma* (Two Illiminated Manuscripts in the Library of Edinburgh University)', **Essays In Memory of Hazel E. Heughan,** Edinburgh 2007,

Esin, Emel; 'İlk Devir Türk Kitap Sanatları', **Kemal Çığ'a Armağan**, T.S.M.M. Yayınları, İstabul 1984

Ettinghausen,Richard; '*Manuscript Illumination*', **Survey Of Persian Art III**, Oxford 1939

Feridun b., Ahmed-i Sipehsâlâr, **Er-Risâle: Mevlânâ Ve Etrafındakiler**, Çev. Yazıcı, Tahsin; Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977

Genç, Sedef; **S.K. Halet Efendi 171 Numaralı Mesnevi'nin Tezhip Tasarımı,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MSÜ. Sosyal Bilimler Ens., Sanat Tarihi Prog., İstanbul 2002

Genç, Vedat; **Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler**, İstanbul 1994

Gölpınarlı, Abdulbaki; **Mevlâna Celâleddin, Hayatı, Felsefesi, Eserleri**, İstanbul 1951

---------- **Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik**, İstanbul 1953

---------- **Mevlâna Müzesi Yazmalar Kataloğu I**, Ankara 1967

---------- **Mevlâna Müzesi Yazmalar Kataloğu II**, Ankara 1971

---------- **Mevlâna Müzesi Yazmalar Kataloğu III**, Ankara 1972

---------- **Mesnevî Şerhi**, C:1–6, İstanbul 1974–1975

---------- **'Mesnevî ve Şerhi'I-VI**, M.E.B., İstanbul 1985, I, Sunuş, XXVI

---------- **Mesnevî Tercemesi ve Şerhi**, I.-II. cilt; s.IX; İnkılap Yayınevi, İstanbul

---------- **Mevlâna Müzesi Yazmalar Kataloğu IV**, Ankara 1994

---------- **Mevlâna Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu,** Ankara 2003

Gündoğdu, Cengiz; *Mevlâna'nın Mesnevî 'Mânâ Dili'* **Tasavvuf/ İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi** Yıl:6, s.14., Ocak-Haziran 2005 (Mevlânâ Özel Sayısı)

Haase, Claus Peter; *'Temüridiche Baukunst'*, **Westturkesten Referate Zur Rurkologischen Exkursiyon,** 1966 C.I, Hamburg 1968

Herzfeld, Ernst; **Der Wandscmuck der Bauten von Samarra und Seine Ornamentik** / Berlin: Verlag von Dietrich Reimer, 1923

İnal, Güner; **Türk Minyatür Sanatı** (Başlangıcından Osmanlılara Kadar), Ankara 1995

İpşiroğlu, M. Şevket; **İslâmda Resim Yasağı ve Sonuçları,** İstanbul 1973

James, David; **Quran's And Bindings From The Chaster Beatty Library, London** 1980

Kabaklı, Ahmet; **'Mevlâna'**,Toker Yayınları, İstanbul 1972

Karaköse, Şaban; **Tarih Boyunca Dünyada Mevlânâ Nefesi**, Rağbet Yay., İstanbul 2006

Kerametli, Can; **Galata Mevlevihanesi-Divan Edebiyatı Müzesi**, İstanbul, 1977

Koner, M. Muhlis; **Mesnevî'nin Özü**, Kitap Basımevi, Konya 1957

Kut, G.-Bayraktar, N.; **Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri**, Ankara 1984

Lermioğlu, Ayten; **Hz. Mevlâna ve Yakınları**, Redhouse Yay., İstanbul 1969

Mahir, Banu; *'Tezhip Sanatı'* **Geleneksel Türk Sanatları**, Hzr. Mehmet Özel, Kültür Bakanlığı, Ankara 1993

———— *İslâm Kitap Sanatı Tasarımına Büyük Selçuklu Dönemi Katkılarının Bir Örneği'* **I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler II,** Konya, S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 2001, s.105-111

---------- *'II. Bâyezid Dönemi Nakkaşhânesinin, Osmanlı Tezhip Sanatına Katkıları'*, **Türkiyemiz**, Y.20, S.60, Akbank Yay., İstanbul 1990

Mansuroğlu, Mecdut; *Sultan Veled*, İ.Ü. Edeb. Fak. Yay. No:765, İst. 1958

Meriç, Rıfkı Melûl; **Türk Nakış Sanatı Tarihi Araştırmaları I**, A.Ü. İlahiyat Fakültesi, Ankara 1953

Mevlâna Celâleddîn; **Mektuplar**, Çev. ve Haz.: Abdulbaki Gölpınarlı, İstanbul 1969

---------- Mevlâna; Mecâlîs-İ Seb'a: Yedi Meclis, Çev. Gölpınarlı, Abdulbaki, Konya Turizm Derneği, Konya 1965

Mülâyim, Selçuk; **Değişimin Tanıkları**, Kaknüs Yay. İstanbul 1999

Nahifi Süleyman Efendi; *Mesnevî-i Şerîf Aslı ve Sadeleştirilmişiyle Manzum Nahifî Tercümesi*, I-IV, Haz. Amil Çelebioğlu, Sönmez Neşriyât, İstanbul 1967–1972

Önder, Mehmet; **Gönüller Sultanı Mevlâna**, İstanbul 1961

---------- **Mevlâna Celâleddîn-î Rumî**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:671/Türk Büyükleri Dizisi:12, Ankara 1986

---------- **Mevlâna Mesnevî'den Hikâyeler**, İstanbul 1973

---------- **Mevlâna Şiirleri Antolojisi**, Ankara 1973

---------- *'Selçuklu Devrinin Altın Kitabı En Eski Mesnevi Nüshası'*, **Antika**, S.23, Şubat, 1987

---------- **Mevlâna'dan Güldeste**, Ankara 1990

Oral, Zeki; *'Kitap Kitabeleri'*, **Anıt**, S.1, Şubat 1950

Ögel, Bahaeddin; **Orta Asya Kaynaklarına Göre Türk Kültür Tarihi**, Ankara 1984

Ögel, Semra; **Anadolu'nun Selçuklu Çehresi**, Akbank, 2002

Öney, Gönül; **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları, Beylikler Devri Sanatı (XIV.- XV. Yüzyıl)** , Ankara 1989

Özen, Mine Esiner; **Türk Cilt Sanatları**, Türkiye İş Bankası Yay. Ankara 1998

Öztuna, Yılmaz; *'Mevlâna Celâleddîn-i Rum'*, **Hayat Tarih Mecmuası**, S.11, Aralık 1971

---------- **Büyük Türkiye Tarihi,** C.1, İstanbul 1977

---------- **Türk Tarihinden Yapraklar**, M.E.B. Yay., İstanbul 1992

Pakalın, M.Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB. Devlet Kitapları, İstanbul 1983

Samancıgil, Kemal; **Mevlâna**, Cep Kitapları Yayınevi, İstanbul 1960

Sayıoğulları, R.Sadri; **'Türk Kitap Sanatlarında Kur'an Estetiği'** Yayımlanmamış, Sanatta Yeterlik Tezi, T.C. MÜ. Güzel Sanatlar Ens., İstanbul 2003

Senail Özkan; **Ben Rüzgârım Sen Ateş: Mevlâna Celâleddîn Rumî**, Ötüken, İstanbul 2005

Schimmel, Annemaria; **Ben Rüzgârım Sen Ateş: Mevlâna Celâleddîn Rumî**, Çev. Senail Özkan, Ötüken, İstanbul 2005

Sultan Veled; **İbtidânâme**, Çev. Abdulbaki Gölpınarlı, Güven Matbaası, Ankara 1976

Şahin, Faruk; **Türk Çini Sanatı Süslemeciliği**, Anadolu Ünv. Yay. No:325, Kütahya 1989

Serin, Muhittin; **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfi Yay. İstanbul 2003

---------- **Hat Sanatımız**, Kubbealtı Yay., İstanbul 1981

---------- *Kûfi* maddesi, **DİA**, C.26, Ankara 2002

Şimşekler, Nuri; **Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevîlik**, Karatay Belediyesi Yay., Konya 2002

---------- **Mesnevî-i Şerif,** www.Semazen.com

Tanındı, Zeren; *'13.-14. Yüzyılda Yazılmış Kur'an'ların Kanuni Döneminde Yenilenmesi'*, **Topkapı Sarayı Müzesi, Yıllık**, S.1, İstanbul 1986, s.140-152

---------- *'1278 Tarihli En Eski Mesnevi'nin Tezhipleri'*, **Kültür ve Sanat**, S.17, Aralık 1990, s.17-22

---------- *' Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Orta Çağ İslâm Ciltleri'*,**Topkapı Sarayı Müzesi, Yıllık–4,** İstanbul 1990

---------- *'Konya Mevlana Müzesi'nde 677 Ve 665 Yıllık Kur'an'lar, Karamanlı Beyliği'nde Kitap Sanatı'*, **Kültür ve Sanat,** Sayı:12 Yıl:3, T. İş Bank. Kültür Yay., Ank. 1991, s.42-44

---------- *'Türk Tezhip (Kitap Süsleme) Sanatı'*, **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**,T. İş Bankası Kültür Yay., Genel Yayın No:342 Sanat Dizisi 45, Ankara 1993, s.398-406

---------- *An Illuminated Manuscript of the Wandering Scholar Ibn Al-farazi and the Wandering Illuminators Between Tabriz, Shiraz, Herat, Bursa, Edirne, Istanbul in the 15th Century,*

Turkish Art, 10.Congrès International d'art Turc, Genève-1999

---------- '*Seçkin Bir Mevlevi'nin Tezhipli Kitapları*', **Uğur Derman'a 65 Yaş Armağanı**, İstanbul 2000, s.513,536

---------- '*Osmanlı Yönetimindeki Eyaletlerde Kitap Sanatı*', **Orta Doğuda Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**,C.II., 25–27 Ekim 2000, Hatay–28 İskenderun Ekim 2000, s.501-509

---------- '*Anadolu Selçuklu Sanatında Tezhip: Müzehhip Muhlis bin Abdullah El- Hindî ve Halefleri*', **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz'e Armağan**, İstanbul 2001, s.141-150

Turan, Osman; **Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyetleri**, Ankara1965

---------- **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1993

Uluç, Lâle; **Türkmen valiler, Şirazlı ustalar, Osmanlı okurlar, XVI. yüzyıl Şiraz elyazmaları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2006

Uzluk, Şahaneddin; **Mevlevilikte Resim, Resimde Mevlevilik**, Ankara 1957

Uzunçarşılı, İ. Hakkı; 'Osmanlı Sarayında Ehl-i Hiref (Sanatkârlar) Defterleri', **Belgeler**, C.XI, S.15, Ankara 1986

Ünver, A.Süheyl; **Levnî**, İstanbul 1951

---------- **İlim ve Sanat Tarihimizde Fatih Sultan Mehmed**, İstanbul 1953

---------- **Fatih Devri Saray Nakkaşhanesi ve Baba Nakkaş**

Çalışmaları, İstanbul 1958

Wolfram, Eberhard; **Çin Tarihi**, Ankara 1947

Yağmur, Sinan; **Hz. Mevlâna /Hayatı ve Mesnevî'den Seçmeler/ Tennûre ve Ateş**, Konya 2005

Yeniterzi, Emine; **Mevlâna Celâleddîn-î Rumî**, TDV., Ankara 1995

---------- **Tasavvuf/ İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi** Yıl:6, S.14, Ocak-Haziran, 2005 (Mevlâna Özel Sayısı)

---------- Hz. Mevlâna Özel Sayısı, **Kültür** (Üç Aylık Kültür Sanat Araştırma Dergisi), S.5, İstanbul 2006

Yetkin, Suut Kemal; **İslâm – Türk San'atı**, İstanbul 1956

---------- **İslâm Sanatı Tarihi,** A.Ü. İlâhiyat Fak. Yay. Ankara 1981

Yuvalı, Abdulkadir; 'İlhanlılar', **DİA**, C.12, TDV, İstanbul 2002

Ana Britannica Ansiklopedisi, C.5, Celâlettîn Rûmî (Mevlâna) maddesi
Ana Britannica Ansiklopedisi, C.15, Mesnevî maddesi
Büyük Larousse Ansiklopedisi, C.13, Mesnevî maddesi
Büyük Larousse Ansiklopedisi, C.16, Mevlâna Celâlettîn Rûmî maddesi
Süleymaniye Kütüphânesi Eser Adı Kataloğu, C.15, TDVİAM, İstanbul 1996
Temel Britannica Ansiklopedisi
Türk Ansiklopedisi, C.10, Celâlettîn Rûmî (Mevlâna) maddesi, Ankara 1960
Türkler Ansiklopedisi
Türk Kültürü El Kitabı, Ankara 1976

EKLER

1. RESİM LİSTESİ

R.1 Bezeklik kazılarında bulunan Uygur duvar freski, Staatliche Museen/Berlin.....22
R.2 Mani dinine ait Uygur yazma eserinin minyatürlü say. ayrıntı, Khoço 8-9.yy 22
R.3 Bezeklikte bulunan elinde çiçek tutan Uygurlu asiller, Staatliche Museen/Berlin..22
R.4 Mani dinine ait Uygur yazma eserinin minyatürlü say. ayrıntı, Khoço 8-9.yy.....22
R.5 Tımur And Princely Vision Persian *Art And Culture in the Fifteenth Century*, s. 24, Boston güzel sanatlar müzesi nr.29.58.....24
R.6 Şîrâz tezhip, The Art of Illumination- Arda'shir Mojarrad Takestani Tehran.....25
R.7 Şîrâz tezhibi, The Art of Illumination- Arda'shir Mojarrad Takestani Tehran.....25
R.8 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 1a, 1278 tarihli Mesnevî.....28
R.9 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 2a.....28
R.10 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 5a.....29
R.11 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 7a.....29
R.12 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 7b.....29
R.13 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 39a.....29
R.14 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 40a.....30
R.15 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 93a.....30
R.16 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 142b.....30
R.17 K.M.M.Müz.Es.Böl. No:51, 244b.....30
R.18 K.M.M. No:12 Karamanlı beyliğine ait 1314 tarihli Kur'an serlevha sayfası.....32
R.19 K.M.M. No:12 hattatının adı yazılı sayfası.....32
R.20 K.M.M. No:12 müzehhibin adı yazılı sayfası.....32
R.21–22 K.M.M. No:13 Karamanlı Beyliğine ait Kur'an'a ait sayfalar.....33
R.23 Kur'an-ı Kerim 14.yy. İlhanlı T.S.M., E.H.151, vr.2a, zahriye sayfası.....34
R.24 Kur'an-ı Kerim 14.yy. İlhanlı T.S.M., E.H.151, vr.2a, serlevha Argun b. Abdullah al-Kamili tarafından reyhânî hattıyla yazılmıştır.....34
R.25 XIV. yüzyıl Memlûk Kur'an Dublin The Chester Beatty Library.....35
R.26 XIV. Yüzyıl Memlûk Kur'an, Cairo, National Library,9 (1b-2a).....36
R.27 XIV. Yüzyıl Memlûk Kur'an (2b-3a), Dublin The Chester Beatty Library.....38
R.28 Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivindeki XIV. yüzyıl Beylikler dönemine ait Kur'an'ın 18. cüzü'nün 2a-3b Sayfası.....38

R.29 S.K. Halet Efendi no: 000171, üst kab 51
R.30 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 1a) 52
R.31 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 1b) 53
R.32 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 2a) 53
R.33 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 2b) 54
R.34 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 3a) 54
R.35 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 3b) 55
R.36 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 52b) 56
R.37 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 53a) 56
R.38 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 53b) 57
R.39 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 97b) 58
R.40 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 98a) 58
R.41 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 98b) 59
R.42 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 99a) 59
R.43 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 99b) 60
R.44 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 157b) 61
R.45 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 158a) 61
R.46 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 158b) 62
R.47 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 206b) 63
R.48 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 207a) 63
R.49 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 207b) 64
R.50 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 264b) 65
R.51 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 265a) 65
R.52 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 265b) 66
R.53 S.K. Halet Efendi no: 000171, (vr. 326a) 67

R.54 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, alt kab 78
R.55 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, üst kab, sertab, mukleb 78
R.56 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 1b ve 2a) 79
R.57 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 2b) 80
R.58 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 50b ve 51a) 81
R.59 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 51b) 82
R.60 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 89b ve 90a) 83
R.61 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 90b) 84
R.62 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 135b ve 136a) 85
R.63 S.K. Hacı Selim Ağa no: 554, (vr. 136b) 86

R.64 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, mahfaza....94
R.65 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, üst kab....94
R.66 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, kab içi....94
R.67 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 1b ve 2a)....95
R.68 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 2b ve 3a)....96
R.69 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 58a)....97
R.70 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 58b ve 59a)....98
R.71 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 59b)....99
R.72 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 109b ve 110a)....100
R.73 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 110 b ve 111a)....101
R.74 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 111b) 102
R.75 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 179b ve 180a)....103
R.76 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 180b ve 181a)....104
R.77 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 181b)....105
R.78 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 238a)....106
R.79 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 238b ve 239a)....107
R.80 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 303b ve 304a)....108
R.81 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 304b)....109
R.82 S.K Hacı Beşir Ağa no: 376, (vr. 375b ve 376a)....110

R.83 S.K. Fatih no:2812, üst kab....119
R.84 S.K. Fatih no:2812, alt kab, sertab, mıkleb....119
R.85 S.K. Fatih no:2812, kab içi....120
R.86 S.K. Fatih no:2812, (vr. 1b ve 2a) 121
R.87 S.K. Fatih no:2812, (vr. 51b)....122
R.88 S.K. Fatih no:2812, (vr. 96b)....123
R.89 S.K. Fatih no:2812, (vr. 157b)....124
R.90 S.K. Fatih no:2812, (vr. 205b)....125
R.91 S.K. Fatih no:2812, (vr. 256b)....126

R.92 S.K. Musalla Medrese no:117, üst kab....134
R.93 S.K. Musalla Medrese no:117, alt kab, sertab, mıkleb....134
R.94 S.K. Musalla Medrese no:117, kab içi....135
R.95 S.K. Musalla Medrese no:117, (vr. 1b ve 2a)....136
R.96 S.K. Musalla Medrese no:117, (vr. 3b)....137
R.97 S.K. Musalla Medrese no:117, (vr. 158b)....138
R.98 S.K. Musalla Medrese no:117, (vr. 302b)....139

R.99 S.K. Musalla Medrese no:117, (vr. 483b)....140
R.100 S.K. Musalla Medrese no:117, (vr. 625b)....141
R.101 S.K. Musalla Medrese no:117, (vr. 783b)....142

R.102 S.K Fatih no:2813, üst kab....149
R.103 S.K Fatih no:2813, alt kab, sertab, mıkleb....149
R.104 S.K Fatih no:2813, kab içi....150
R.105 S.K Fatih no:2813, kab içi....150
R.106 S.K Fatih no:2813, (vr. 1b ve 2a)....151
R.107 S.K Fatih no:2813, (vr. 2b ve 3a)....152
R.108 S.K Fatih no:2813, (vr. 3b)....153
R.109 S.K Fatih no:2813, (vr. 70b)....154
R.110 S.K Fatih no:2813, (vr. 162b)....155
R.111 S.K Fatih no:2813, (vr. 262b)....156
R.112 S.K Fatih no:2813, (vr. 343b)....157
R.113 S.K Fatih no:2813, (vr. 425b)....158

R.114 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, üst kab....169
R.115 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, sertab, mıkleb....169
R.116 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, kab içi....169
R.117 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 1b)....170
R.118 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 2a)....171
R.119 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 3a)....172
R.120 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 95b)....173
R.121 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 96a)....174
R.122 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 177b)....175
R.123 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 178b)....176
R.124 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 288b)....177
R.125 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 289b)....178
R.126 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 378b)....179
R.127 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 379b)....180
R.128 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 475b)....181
R.129 S.K. Amcazade Hüseyin Paşa no:292, (vr. 476a)....182

R.130 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, üst kab....189
R.131 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, alt kab, sertab, mıkleb....190
R.132 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, kab içi....190

R.133 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 1b)....191
R.134 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 2a)....192
R.135 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 45b)....193
R.136 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 87b)....194
R.137 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 142b)....195
R.138 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 186b)....196
R.139 S.K. Damat İbrahim Paşa no:757, (vr. 235b)....197

R.140 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, üst kab....208
R.141 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, kab içi....208
R.142 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, kab içinden detay....208
R.143 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 1b)....209
R.144 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 2a)....210
R.145 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 3b)....211
R.146 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 53b)....212
R.147 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 101b)....213
R.148 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 102a)....214
R.149 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 102b)....215
R.150 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 163b)....216
R.151 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 214b)....217
R.152 S.K. Damat İbrahim Paşa no:756, (vr. 272b)....218

R.153 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 1b)....225
R.154 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 80b)....226
R.155 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 151b)....227
R.156 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 244b)....228
R.157 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 319b)....229
R.158 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 394b)....230
R.159 S.K. Düğümlü Baba no:345, (vr. 150b)....231

R.160 S.K. Halet Efendi no:324, üst kab....237
R.161 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 1b)....238
R.162 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 68b)....239
R.163 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 129b)....240
R.164 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 208b)....241
R.165 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 270b)....242
R.166 S.K. Halet Efendi no:324, (vr. 345b)....243

R.167 S.K. Hamidiye no:696, alt kab, sertab, mıkleb....252
R.168 S.K. Hamidiye no:696, kab içi....252
R.169 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 1b ve 2a)....253
R.170 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 2b)....254
R.171 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 49a)....255
R.172 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 49b)....256
R.173 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 93b ve 94a)....257
R.174 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 94b)....258
R.175 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 151a)....259
R.176 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 151b)....260
R.177 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 152a)....261
R.178 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 198a)....262
R.179 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 198b)....263
R.180 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 252a)....264
R.181 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 252b)....265
R.182 S.K. Hamidiye no:696, (vr. 311b)....266

R.183 S.K. Halet Efendi no:174, üst kab....280
R.184 S.K. Halet Efendi no:174, alt kab, sertab, mıkleb....280
R.185 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 1b ve 2a)....281
R.186 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 2b ve 3a)....282
R.187 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 3b ve 4a)....283
R.188 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 47b ve 48a)....284
R.189 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 48b ve 49a)....285
R.190 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 49b ve 50a)....286
R.191 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 89a)....287
R.192 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 89b ve 90a)....288
R.193 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 90b ve 91a)....289
R.194 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 142b ve 143a)....290
R.195 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 143b ve 144a)....291
R.196 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 144b ve 145a)....292
R.197 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 186b)....293
R.198 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 187a)....294
R.199 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 187b ve 188a)....295
R.200 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 188b ve 189a)....296
R.201 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 239a)....297
R.202 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 239b ve240a)....298

R.203 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 240b ve 241a).....299
R.204 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 294b ve 295a).....300
R.205 S.K. Halet Efendi no:174, (vr. 298a).....301

R.206 S.K. Fatih no:2811, üst kab.....314
R.207 S.K. Fatih no:2811, alt kab, sertab, mıkleb.....314
R.208 S.K. Fatih no:2811, kab içi.....315
R.209 S.K. Fatih no:2811, kab içi.....315
R.210 S.K. Fatih no:2811, (vr. 1b).....316
R.211 S.K. Fatih no:2811, (vr. 2a).....317
R.212 S.K. Fatih no:2811, (vr. 2b).....318
R.213 S.K. Fatih no:2811, (vr. 60b).....319
R.214 S.K. Fatih no:2811, (vr. 112a).....320
R.215 S.K. Fatih no:2811, (vr. 178b).....321
R.216 S.K. Fatih no:2811, (vr. 231b).....322
R.217 S.K. Fatih no:2811, (vr. 294b).....323

R.218 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, üst kab.....331
R.219 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, kab içi.....332
R.220 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 1b).....333
R.221 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 2a).....334
R.222 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 51b).....335
R.223 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 96b).....336
R.224 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 202b).....337
R.225 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 254b).....338
R.226 S.K. Turhan Valide Sultan no:191, (vr. 313a).....339

R.227 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, üst kab.....348
R.228 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, mıkleb detayı.....348
R.229 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 1b ve 2a).....349
R.230 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 2b).....350
R.231 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 51a).....351
R.232 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 51b ve 52a).....352
R.233 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 52b).....353
R.234 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 98a).....354
R.235 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 98b ve 99a).....355
R.236 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 99b).....356

R.237 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 158b ve 159a).....357
R.238 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 159b).....358
R.239 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 207b ve 208a).....359
R.240 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 263a).....360
R.241 S.K. Yazma Bağışlar no:5498, (vr. 263b).....361
R.242 S.K. Hamidiye No:697, (vr. 1b).....372
R.243 S.K. Yazma Bağışlar No:542, (vr. 1b).....373

2. ÇİZİM LİSTESİ

Ç.01 Halet Efendi - 000171, vr. 52b....70
Ç.02 Halet Efendi - 000171, vr. 158b....71
Ç.03 Halet Efendi - 000171, vr. 326a....72
Ç.04 Hacı Beşer Ağa - 000376, vr.1b....114
Ç.05 Hacı Beşer Ağa - 000376, vr.2b....115
Ç.06 Hacı Beşer Ağa - 000376, vr.59b....116
Ç.07 Fatih - 002812, vr.2a....130
Ç.08 Fatih - 002813, vr.2a....163
Ç.09 Fatih - 002813, vr.70b....164
Ç.10 Fatih - 002813, vr.162b....165
Ç.11 Damat İbrahim Paşa - 000757, vr.2a....201
Ç.12 Damat İbrahim Paşa - 000757, vr.45b....202
Ç.13 Damat İbrahim Paşa - 000757, vr.186b....203
Ç.14 Damat İbrahim Paşa - 000757, vr.235b....204
Ç.15 Damat İbrahim Paşa - 000756, vr.163b....222
Ç.16 Düğümlü Baba - 000345,vr.1b....236
Ç.17 Halet Efendi - 000324, vr.1b....248
Ç.18 Hamidiye - 000696, vr.94a....272
Ç.19 Hamidiye - 000696, vr.152a....273
Ç.20 Hamidiye - 000696, vr.198b....274
Ç.21 Halet Efendi - 000174, vr.2b....309
Ç.22 Halet Efendi - 000174, vr.48a....310
Ç.23 Halet Efendi - 000174, vr.48b....311
Ç.24 Halet Efendi - 000174, vr.89b....312
Ç.25 Halet Efendi - 000174, vr.143b....313
Ç.26 Halet Efendi 000174, vr.144b....314
Ç.27 Halet Efendi - 000174, vr.187b....315
Ç.28 Fatih - 002811, vr.1b....331
Ç.29 Fatih - 002811, vr.60b....332
Ç.30 Turhan Valide Sultan - 000191, vr.2a....348
Ç.31 Turhan Valide Sultan - 000191, vr.51b....349
Ç.32 Turhan Valide Sultan - 000191, vr.313a....350
Ç.33 Yazma Bağışlar - 005498, vr.51b....

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.mlf.	: aynı müellif
a.y.	: aynı yer
b.	: Bin, ibn
bkz.	: Bakınız
Böl.	: Bölüm
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Ç.	: Çizim
Ens.	: Enstitü
Es.	: Eser
E.H.	: Emanet Hazinesi
H.	: Hicrî
Hzr.	: Hazırlayan
hz.	: Hazreti
İ.Ü.K.	: İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi
Kat.	: Katalog
Ktp.	: Kütüphâne
K.M.M.	: Konya Mevlâna Müzesi
Müz.Es.Böl.	: Müzelik Eserler Bölümü
M.	: Milâdi
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
no	: Numara
nşr.	: Neşreden
R.	: Resim
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
S.K.	: Süleymaniye Kütüphânesi
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
T.S.M.	: Topkapı Sarayı Müzesi
T.S.K.	: Topkapı Sarayı Kütüphânesi
trc.	: Tercüme eden
T.İ.E.M.	: Türk İslâm Eserleri Müzesi
Ünv.	: Üniversite
vb.	: ve benzeri
vr.	: Varak
yay.	: Yayın

SÖZLÜK

Agraf : Kopça, kanca. Rûmî desenlerde muhtelif yerlerde kullanılan 'sarılma' şeklindeki bezeme unsurlarına verilen ad. (Ayverdi,2005,s.37)

Âhar : Farsça 'kuvvet' anlamına gelmektedir. Kâğıdın kuvvetlendirilmesi, rahatça yazılabilmesi ve iz bırakmadan silinebilmesi için şapla kestirilmiş yumurta akı, nişasta, un veya gomalak ile yapılan kağıdın cilâlanması işine denilir. (Ayverdi,2005,s.52)

Arasuyu (İç pervaz) : Yazı veya iç bezeme sâhasıyla, kenarsuyu bezemesi arasında yer alan, çerçeve vazifesi gören bezemeli şerit. Tek şerit, kurtçuk(kurdele), saç örgüsü, üç iplik rûmî, zencerek, Bağdat ekolü, münhanîli, çift tahrir, serbest, ebrûlu, zer-efşânlı ve dilme kâğıtlı gibi arasuyu çeşitleri vardır. (G.Duran ders notları, 2003)

Beyn'es-sütûr: El yazması kitaplarda, satırlar arasına yapılan tezyinattır. Sözlük anlamı 'satırlar arası' demektir. (G.Duran ders notları, 2003) (Ayverdi,2005,s.350)

Bubcuk : Kuzu üzerine belli aralıklarla dizilmiş, yarım daire veya çeşitli geometrik şekillerde yapılan tezyînî elemanlara verilen ad. (G.Duran ders notları, 2003)

Cetvel : El yazması eserlerde, levhalarda yazı sâhasının kenarlarına çekilen çeşitli kalınlıktaki, altın veya çeşitli renklerle yapılan iki tarafı tahrirli şeritlere verilen ad. (Ayverdi,2005,s.478)

Çift tahrir : Türk Bezeme sanatlarında kullanılan bir boyama tarzıdır. Motiflerin iki tarafına tahrir çekilerek içlerinin doldurulması ile yapılır. Motifi meydana getiren detayların arada kâğıt rengi bir boşluk bırakılarak boyanmasından dolayı 'havalı' veya 'negatif' çalışma da denilmektedir. (G.Duran ders notları, 2007)

Dendan : Farsça 'diş' anlamına gelmektedir. Tezhip sanatında desen kenarlarına yapılan ve yarım daire şeklindeki küçük çıkıntılardan her biri. (G.Duran ders notları, 2007)

Dîbâce : Yazma eserlerin başlangıcına yazılan 'önsöz' metnine verilen isimdir. Başlangıç veya mukaddime de denilmektedir. (Ayverdi,2005,s.697)

Durak : Mushaflarda âyet aralarında ve yazma eserlerde cümle sonlarında durulması gereken yerleri işaret eden tezyînî motif. Mücevher (geçmelerle yapılan),

helezonî, şeşhâne, penchâne ve müzehhep durak gibi çeşitleri vardır. (Ayverdi,2005,s.37) (Derman,Türkler,s.292)

Halkârî : Varak altının ezilip jelâtin eriyiğiyle karıştırılması ile hazırlanan, zer-mürekkebin yoğunluğunun dereceli olarak kullanılması sonucunda elde edilen, gölgeli tezyînata verilen isimdir. 'Altınla yapılan iş' anlamına gelen halkârînin, yapılış şekillerine göre klasik, tahrirli, renkli(zer-şikâf), zemini boyalı, foyalı ve iğne perdahtlı halkârî gibi çeşitleri vardır. (Derman,1997,s.365) (Derman,Türkler,s.294)

Hâşiye : Arapça bir kelime olan "haşv" doldurmaktan gelir. Bir kitabın sahifeleri kenarına veya altına, metinle ilgili olarak yazılan açıklama ve eklemedir. (Ayverdi,2005,s.1201)

Hatâyî : Muhtelif çiçeklerin dikine kesitinin anatomik çizgilerinin üslûplaştırılmasıyla ortaya çıkan bir motif çeşididir. (Ayverdi,2005,s.1204)

Hâtime (ketebe): Arapça kelimenin lugat mânası; nihâyet, son, encamdır. Yazılı eserlerin genellikle sonunda bulunan, eser, müellif, müstensih hakkında bilgilerin bulunduğu, çoğu zamanda imzanın yer aldığı kısım.(İstinsah kaydı da denilir.) (Ayverdi,2005,s.1208) (Derman,Türkler,s.292)

Helezonî durak: bkz. durak

İğne perdahtı: Ucu kâğıdı delmeyecek sivrilikte, bir sapa yerleştirilmiş iğne veya ince çiviyle, altın zeminin noktalar hâlinde parlatılması ve bu âlete verilen isimdir. (Derman, 1999,s.114)

İklîl unvan : Mushaf ve yazmaların başına yapılan taç biçimindeki süsleme. (Ayverdi,2005,s.1376). Tezhip ıstılahı olarak, serlevha veya unvan sayfasında, metin başlığı sâhası üzerindeki tezhipli sâhanın, dikdörtgen şeklinde olanına verilen isimdir. (G.Duran, ders notları, 2003)

İnce arasuyu : Kalınlıkları 2-3 mm. arasında değişen üzeri bezemeli, iki tarafı tahrirli renkli şeritlere verilen isimdir. (G.Duran, ders notları, 2003)

İplik : Tezyînâtta geniş alanları paftalara ayırmak ve zemini farklı renklere boyamak için kullanılan, eni 1-2 milimetreyi geçmeyen, iki tarafı tahrirli şerit. (Ayverdi,2005,s.1426)

Kalıp işi : Motifler kapatılarak zeminin renklendirilmesi ile meydana gelen bezeme. (Ç.Derman,2002,s.193)

Kenarsuyu (dış pervaz) : Hat levhalarında yazı etrafına, el yazması kitaplarda sayfa kenarlarına yapılan arasuyundan daha geniş bezemelerdir. (G.Duran ders notları, 2003)

Kitâbe : Kazılmış yazı, yazıt anlamına gelmektedir. Kitapların başına yazılan isim veya başlık. (Ayverdi,2005,s.1716)

Koltuk : Hat sanatında levha, murakkaa ve kitâbelerde farklı uzunluk ve doğrultuda satırlar hâlinde yazılmış bir yazının sağında ve solunda kalan çoğunlukla kare, üçgen yahut dikdörtgen şeklindeki cetvel çekilerek belirlenmiş küçük sâhalar için kullanılan tâbirdir. Üçgen şeklindekilere köşelik veya muska koltuk adı verilir. Bu kısımlara yapılan bezemeye koltuk tezhibi denilir. (Birol,A.,2002,s.151) (Derman,1995,s.45)

Köşebent : Kitap *kab*larının dört köşesine uygulanan bezemeye denilir.

Kuzu : Yazma kitaplarda sayfa kenarlarına çizilen altın cetvelin hemen yakınına çekilen tek çizgidir. Eğer kuzu cetvelin her iki tarafına da çekilirse böyle cetvellere çift kuzulu adı verilir. (Ayverdi,2005,s.1816)

Kûfi : Düzenli, köşeli, dik ve yatay harfleriyle geometrik çizgilere dayanan Arap yazısının X. yüzyıla kadar Mushaf yazmakta ve daha sonraları mimarî eserlerin kitâbe ve tezyînâtında kullanılan, bir çeşidi. (Serin, DİA,s.342)

Mahfaza : Saklanmak veya korunmak istenen bir nesnenin içine konduğu kutu. (Ayverdi,2005,s.1426)

Mâil : Bir yana eğilmiş, eğik, eğri. (Ayverdi,2005,s.1913)

Meşîne : Hatâyî motifinde bulunan tohum kesesi. (Birol,Derman,1995,s.65)

Mukaddime : bkz. dîbâce

Mushaf gülü : Yazma mushaflarda sayfanın dışa bakan ve mıstarın (satır) devamı olan boşluğa, okuyucuya kolaylık sağlaması açısından, secde, cüz, hamse, âşere, nısıf ve hizip ibâresi yazılır. Metinden ayrılması için farklı renklerde veya altınla yazılan bu ibâreler bezemeli olduğunda" mushaf gülü" adını alır. (Derman,Türkler,s.292)

Mülemma kab: Ciltli kitaplarda kabın ortasında bulunan şemse ile köşebentlerin hem zemin, hem motif hem aralarında kalan kısım sıvama altın bezemeli, ise bu çeşit kitap kabı bezemesine verilen bir isimdir. (U.Derman,ders notları,2007)

Mülemma şemse: Ciltli kitaplarda kabın ortasında bulunan şemse ile köşebentlerin hem zemin hem de motifleri sıvama altın bezemeli, aralarında kalan kısım tezyînatsız ise bu çeşit kitap kabı bezemesine verilen bir isimdir. (U.Derman,ders notları,2007)

Münhanî : Kelime mânası eğri demektir. XIII. ve XIV. yüzyıllar arasında rûmî motifi ile birliktelik gösteren, XIV. yüzyılda bu motiften ayrılarak kendi karakterini oluşturmuş eğri çizgilerin bir araya gelmesi ile meydana gelen motif. (Birol-Derman,1995,s.175)

Müşebbek : Şebeke şekline sokulmuş, ağ ve kafes gibi örülmüş olan. Derinin kesilerek oyulması ile yapılan kitap kabı bezemesi (daha çok kab içi bezemelerinde tercih edilir) (Ayverdi,2005,s.2247)

Müzehhip : Tezhip yapan san'atkâra verilen ad.

Nakışhâne : Ressamlar, kalem işi yapanlar, musavvir, müzehhip, mücellit gibi kitap bezemecileri, değerli taş yontucuları, işlemeciler, taşçı ustaları ve camcı ustaları gibi sanatkârların toplu halde bulundukları atölyeler gurubu bir tür iş hanına verilen ad. (Tanındı,DİA,s.331)

Nesih : "Hükmünü ortadan kaldırmak, bir eseri istinsah etmek" gibi anlamlara gelen nesh kelimesi, hat sanatında özellikle kitap istinsahında ve basma eserlerde yaygın biçimde kullanılan bir yazı çeşididir. (Derman,DİA,s.1)

Pençhâne durak: bkz. durak
Raport (ulama): Sonsuz şekilde genişletilebilen desen birimi. (Derman,Türkler,s.294)

Renk-efşân : Renkli boya ile serpme şeklinde yapılan bezeme. (G.Duran ders notları,2003)

Rûmî : Kelime mânası Anadolu'ya ait demektir. XIII. ve XIV. yüzyıllar arasında münhanî motifi ile birliktelik gösteren, XIV. yüzyılda bu motiften ayrılarak kendi karakterini oluşturmuş motife denir. Sâde, dendanlı, işlemeli, sencîde(bükülmüş, kıvrılmış), sarılma(pîçîde:tartılmış,dengeli) ve hurdelenmiş rûmî gibi çeşitleri vardır. (Birol-Derman,1995,s.179-180)

Serlevha : Yazma kitaplarda zahriyeden sonra gelen, metnin başladığı müzehhep sayfalardır. Zahriyeden sonra en gösterişli bezemenin bulunduğu ve yazılı sâhanın sınırlı tutulduğu karşılıklı gelen bu iki sayfaya serlevha veya dîbâce, bu sayfaların tezhibine de serlevha tezhibi adı verilir. Serlevha sayfaları karşılıklı ve çift sayıda olmalıdır. İklîl, kubbeli, mürekkep gibi çeşitli formlar ihtiva eden serlevhalar, ender olmakla beraber, mushaf haricindeki yazma eserlerde de vardır. Mesnevîlerde aynı cild içindeki her kitabın başında serlevha tezhibi olabilir. (Derman,Türkler,s.292) (G.Duran ders notları, 2007)

Sûrebaşı : Kur'an-ı Kerim'lerde bulunan 114 sûrenin her birinin başlangıcında yeralan bezemeli kısımlardır.Bezemeli sahanın ortasında sûrenin adı yazılıdır. (Mushaf haricindeki eserlerde bahirbaşı veya fasılbaşı adı verilir.) (G.Duran ders notları, 2007)

Tahrir : Boya veya altınla işlenen süsleme motiflerinin etrafına, sınırları belli edecek şekilde daha koyu bir renkte ince olarak çekilen çizgi. (Ayverdi,2005,s.3014)

Ta'lîk : 'Asma, asılma' anlamındadır. İran'da XI. Ve XII. yüzyıllarda tevkî ve rikâ' yazılarından geliştirilmiş bir yazı çeşidi. (Türkçede nestâlik yazıya da ta'lîk denmiştir.) (Ayverdi,2005,s.3016)

Tarh : Bölme, ta'yin. Pafta. Tezyînatta bezeme sâhasının daha küçük sâhalara bölünmesi. (Develioğlu,1988,s.1236)

Tezhip : Arapça 'zehep' kökünden gelen tezhip, 'altınlama' anlamına gelmektedir. Yazma kitaplar, levhalar, murakkalar üzerine ezilerek, fırçayla sürülecek hale getirilmiş altının ve çeşitli renklerin kullanılmasıyla gerçekleştirilen kitap bezeme sanatı. (Derman,Türkler,s.291) (G.Duran ders notları, 2007)

Tezyînat :Süs, bezek. (Develioğlu,1988,s.1332)

Tığ : Türkçeye Farsça tîğ: 'kılıç' kelimesinden geçmiştir. Tezhipte desenin bitiminde kullanılan kılıç gibi sivri uçlu şekillerden yapılan, yardımcı süsleme motifidir. (Develioğlu,1988,s.1334)

Üç benek : Zemin doldurmakta kullanılan,bir üçgen meydana getirecek şekilde, aynı büyüklükte ve aynı aralıklarla dizilmiş noktalardır. Boya veya iğne perdahıyla yapılır.

Unvan sayfası : El yazması eserlerde tezhipli kısım, metnin başladığı ilk sayfada ve sadece yazı sâhasının üzerinde bulunuyorsa bu sayfaya unvan sayfası denir. Kitabın unvanı –yani adı- tezhibin merkezindeki kısma yazılır. Unvan sayfalarının sayısı kitabın ihtiva ettiği konuların veya bölümlerin sayısına bağlıdır. İklîl, kubbeli ve mürekkep unvan gibi çeşitleri bulunmaktadır. (Derman,Türkler,s.292) (G.Duran ders notları, 2007)

Üstübeç : Beyaz renk olarak kullanılan madde. Boyacılıkta kullanılan, kurşun karbonat ve kurşun hidroksitten ibaret zehirli madde. (Ayverdi,2005,s.3237)

Üslûplaştırma: Sanatkâr tarafından gerçekçi bir bakışla tabiattan alınan muhtelif nesnelerin, belli başlı esas çizgilerinin korunup teferruatın atılması, buna şahsî zevk ve görüşlerin de katılarak çizilmesine üslûplaştırma veya üslûba çekme denilir. (Derman,Türkler,s.291)

Yekberk : Tek yapraklı penç motifi. (Birol-Derman,1995,s.47)

Zahriye : Arapça zahr kelimesinden, arkalık, sırtlık mânâsına gelen zahriye, yazma kitaplarda esas metnin başladığı ilk sayfanın arkasındaki sayfa için kullanılan bir tabîrdir. Burası boş bırakılabildiği gibi, bir zahriye tezhibi işlenmesi de olağandır. Bezemenin içine-bazen dışına- bir âyet veya kitabın kime ait olduğunu, yahut kimin için yazıldığını belirten ve temellük kitâbesi denilen bir cümle yerleştirildiği gibi, kitabın eline geçtiği kimselerin imzâları ve mühürleri de bu sayfalarda görülebilir. (Derman,Türkler,s.292) (G.Duran ders notları, 2007)

Zencerek : Zencîrek; Farsça küçük zincir anlamındadır. Levhaların, el yazması eserlerde sayfa kenarlarına yapılan, içi içe geçmiş halkalar şeklindeki bezeme. (Develioğlu,1988,s.1418) (Ayverdi,2005,s.3459)

Zer-efşân : Farsça 'altın' anlamına gelen 'zer' ve 'serpme, saçma' anlamına gelen 'efşân' kelimelerinden oluşur. Altın serpme şeklinde yapılan bir bezeme şeklidir. Kalbur ve fırça zer-efşân'ı gibi çeşitleri vardır. (Ayverdi,2005,s.3493)

Zer-ender-zer: 'Altın içinde altın' iki renk veya tek renk altının mat ve parlak şekillerinin kullanılarak işlenmesiyle ortaya çıkan klasik tezhip tekniği. (Ayverdi,2005,s.3491)

Zer-endûd : Kelime manası 'sürme altın' demek olan, ezilmiş altının(zer mürekkep) fırçayla sürülmesiyle hazırlanan ve mat şekilde parlatılan yazılara veya tezyînata verilen ad. (Ayverdi,2005,s.3492)

Zer-şikâf : Farsça 'altın' anlamına gelen 'zer' ve 'yaran, bölen' anlamına gelen 'şikâf' kelimelerinden oluşur. Halkârî tarzı tezhibin renkli olan çeşididir. (Ayverdi,2005,s.3492)

Zilbahar : Kitap kabı bezeme çeşidi. Adını XVIII. yüzyılın sonunda ve özellikle XIX. yüzyılda görülen ve halk arasında "kafes şemse" de denilen bir süsleme türünden alır. Kitap kabı üzerine ezilmiş altın ile dört dilimli yaprak motifi ve parmaklık şeklinde çizgiler çekilir. Bu bezeme, cildin göbek kısmında veya zeminin tamamında bulunabilir. Sonraları, oluşturulan dikdörtgenlerin araları küçük yıldızlarla süslenip kab daha zengin görünümlü hale getirilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

1979 Kocaeli'nde doğdu.

1997 Kocaeli Derince Lisesi'nden mezun oldu.

2000 Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi G.T.E.S. Tezhip-Minyatür Anasanat dalında lisans eğitimine başladı.

2004 Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi G.T.E.S. Tezhip-Minyatür Anasanat dalından mezun oldu.

2005 M.Ü. Güzel Sanatlar Enstitüsündeki yüksek lisans eğitimine başladı.

2006 Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi G.T.E.S. Böl.'ünde öğretim görevlisi olarak ders vermeye başladı.

Katıldığı Sergiler:

2001 Karma Sergi, *Yıl İçi Çalışma Sergisi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu/Acıbadem- İstanbul

2002 Karma Sergi, *Bölüm Çalışmaları Sergisi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu/Acıbadem- İstanbul

2003 Karma Sergi, *9 Galeri 9 Sergi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu/Acıbadem- İstanbul

2004 Karma Sergi, *Yıl Sonu Mezuniyet Sergisi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu/Acıbadem- İstanbul

2007 Karma Sergi, *50. Yıl Mezunları Sergisi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu/Acıbadem- İstanbul

2007 Karma Sergi, *Sanat Akmerkezde 5*, Akmerkez/Etiler- İstanbul